

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gamle Danske Minder

eller

Skildringer, Fortællinger og Sagn

om

Danmarks Byer, Kirker og Klostre,
Kongeborge og Slotte, Herregaarde

jaamt

mindeværdige Steder i ældre Tider.

Samlede og udgivne

af

Holger Bruun.

II.

Kjøbenhavn.

Boghandler B. Pio's Forlag.

Sally W. Salomons Tryk.

1869.

Anden Afdeling.

Møen, Lolland, Falster og Bornholm.

Møen.

Stege.

Denne By, der er den eneste Kjøbstad paa Møen, ligger paa en Landpynt imellem Havet og en stor Indvig, der benævnes Koret. Byens Navn menes at komme af det gothiske Ord Stæk, Stæke, som betyder et lidet Sund, et stridigt, smalt Vandløb, hvilket ogsaa findes her, hvor en smal Strøm forbinder Ulffund med Koret. Andre mene, at Staden har sit Navn af Steig, et nedsachsisst Ord, det betyder en smal Bro.

Paa den søndre Side af Byen seer man i vore Dage Boldstedet af det gamle, faste Slot Stegeborg, som blev ødelagt i Grevens Feide. Dette Slot omtales i Aaret 1247, da Erik Bloupenning der holdt sin oprørske Halvbroder, Hertug Knud af Bleking fængslet. Det var heelt opbygget af brændte Stene, omgivet med en Muur og havde et meget høit Taarn, tillige var det omflødt og ved en Bro forenet med Landet. Kong Erik af Pommerens Frille Dorothea boede der i nogen Tid.

Byen er paa de tre Sider omgiven af Ulffund og Koret, over hvilket en 400 Alen lang, steensat, op-høiet Vei og en 117 Alen lang Bro fører til Byen. Denne har i de ældste Tider været omgiven af Bolde

og Taarne med Skydehuller, og af disse findes endnu et høit og stærkt Porttaarn mod Landsfiden. Den har mere end een Gang været ødelagt ved Ildsvaade. Den frygteligste af disse var i Aaret 1457, da næsten den hele By, der bestod af Træhuse, blev lagt i Aske og 500 Familier vare uden Ly. Det varede hele 30 Aar, førend Byen igjen blev opbygget. Efter forffjellige mindre Ildbrande fra den Tid afbrændte i Aaret 1774 ikke mindre end 112 Huse og Gaarde, langt over Halvdelen af Byen. Aar 1484 hjemstøgtes den ogsaa ved Pest.

I det 16de Aarhundrede var Møen adskillige Gange Krigens Skueplads. I Aaret 1510 var Stege By velbefæstet med Steenmuur, Volde og Grave, samt vel provianteret, hvilket var en vigtig Ting i hine Tider. I Mai 1510 gjorde Lybekkerne Landgang paa Møen og meente, at deres Landskuaegte skulde tage Byen i en Haandevending, men de bleve saa vel modtagne af Slotsherren paa Stegeborg, Anders Bilde, med sydende Veg, smeltet Bly og ulædsket Skalk, hver Gang de stormede, samt med Kugler og Stene, naar de trak sig tilbage, saa de maatte opgive Forsøget og tyede igjen til deres Skibe efter at have plyndret og røvet, hvad de kunde, paa Den.

Aar 1534 var Grev Christopher af Oldenborg, en Sønneson af Christian den Førstes Broder, den stridbare Grev Geert, pludselig landet paa Sjælland, og nu begyndte han en Krig, som det hed for at indsætte Christian den Anden i hans Rettigheder som Konge, men vistnok egentlig for selv at sætte Danmarks Krone paa sit Hoved. Det var den oftere omtalte „Grevens Feide“.

Anders Bilde, der foruden at være Slotsherre paa Stegeborg tillige havde Overbefalingen over Krigsmag-

ten i Sjælland, fik ikke saasnart at vide, at Greven havde i Sinde at beleire hans Gaard Søholm, før han forlod Stege for at forsvare sin Gaard. Men efter et tappert Forsvar nødtes han til at overgive sig og svor nu Christian den Anden Huldskab og Trofskab.

Da han havde befrøgtet, at Landets og Byens Beboere, der yndede Borgerkongen Christian den Anden, skulde i hans Fraværelse erklære sig for denne og bemægtige sig Slottet, havde han overgivet dette til 4 Ridderses Varetægt, men tillige beskiftet fire af Borgerfabet som Medforlehningmænd. Disse Sidstnævnte indgik en Sammensværgelse tilligemed Byens Borgermester og tvende Raadmænd for at bemægtige sig Slottet. De lode nemlig, som om de vilde gaae i Byen, og som de stode i Slotsporten, anmodede de Ridderne om at komme til dem, da de havde noget Vigtigt at tale med dem, forinden de forlode Slottet. Ridderne gik i Fælden, tillilende Borgere grebe dem, og da Slotsfogden ilede til med flere Krigsmænd, blev han dræbt. Faa Timer efter sprængte Borgerne Stegeborg i Luften og nedbrøde den aldeles.

Det kostede senere Borgermesteren saavelsom Raadsherrerne Livet, og deres Paandestaller, siges der, bleve indmurede i Kirken bag Alteret.

Bilde blev første Rigsraad hos Greven, fik Bordingborg Slot og Lehn, samt Degnedømmet i Njæbenhavn, og hans Venner og Frænder bleve vel forsørgede. Saaledes gik det med Trofskaben i de Tider. „For ikke at miste Magten,“ siger Paludan Müller, „eller blot en Gaard eller en Jordstrimmel, vare de Fleste af Adelen dengang rede til at aflægge, hvad Eed det skulde være.“

Grev Christophers lagde efter Slottets Odelæggelse med en Flaade ind i Havnen, indtog Stege, og for at belønne Indbyggerne gav han dem i den fangne Konges

Navn store Friheder. Slottet blev ikke mere opbygget.

I den svenske Krig under Frederik den Anden blev Stege plyndret af Svenskerne, der gjorde Landgang paa Møen. Dette var imidlertid Intet imod, hvad Den og Stege By maatte lide, da den svenske Konge Carl Gustav brød Freden til Roeskilde i Vinteren 1658—1659.

Allerede forinden, i Februar førstnævnte Aar, havde Svenskerne indtaget Møen. Trods Fredslutningen havde de huseret paa Den. De ødelagde og plyndrede Stege Byes Raadhuss ligesom St. Gjertrud Kirke. Efter Sagnet skulle de have indesluttet 300 af Dens unge Karle og Dreng, ja endog Børn, som fik Die, i Phane-fjord Kirke, hvor Mødrene under Bevogtning bragte dem Føde. Alle disse bleve siden, tilligemed 350 bornholmiske unge Karle, slæbte til Sverrig for at forstærke Arméen eller opvoxe til Soldater. Ved Fredsbrudet fandtes der endnu enkelte Svenske paa Den, men Møenboerne bevæbnede sig med Køller, som de kaldte „Kirkekniplex“, og med disse dræbte de enhver Svensker, som de mødte, som om det havde været gale Hunde.

Da Carl Gustav havde gjort sit berømte Tog uden Ege over det isbelagte Hav til vore Der, fandt han det rigtigt at affjære al Tilførsel af Levnetsmidler til det beleirede Kjøbenhavn. Men de frække Møenboere væbnede sig med Bøsser og Kniplex under Oberstlieutenant Just Ebbel, en dansk Mand, der havde øvet sig i Krigshaandværket i den skotske Hær imod Cromwell i England. Kongen sendte dem tillige en tapper Officer, Kapitain Hans Schrøder med et Compagni Soldater, og da han og Ebbel nu gjorde tilsammen alle Anstalter til Dens Forsvar, voksede Møenboernes Mod. Svenskerne troede at kunne indbilde Møenboerne, at Kjøbenhavn var indtaget, men det var ikke Mænd som Kron-

borgs lettroende og feige Befalingsmænd; de laante ikke Dre til denne Løgn, men befatte saa godt de kunde flere af Svenskerne tidligere byggede Standsøer paa tilgængelige Steder ved Strandbredden. Frostentid blev dem imidlertid en værre Fjende, end Svenskerne hidtil havde været. Kulden var ligesaa streng som den foregaaende Vinter og lagde en Bro imellem Sjælland og Møen over Ulfsund. Iuleaften 1658 gik tusinde Svenskere fra Sjælland ad Møen til, men midt paa det frose Sund kom Schrøder dem imøde og tvang dem til at vende tilbage ad den samme Vej, de vare komne, med stort Tab.

At Svenskerne vilde komme igjen med en større Krigsmagt for at hævnere deres Nederlag, indsaar Møenboerne, og nu begyndte de da fra Grønsund til Ulfsund at vække eller opise i en Strækning af tre Mil og holdt Baagerne aabne. Der var udstillet Bagter paa Ise, og Schrøder havde sine Kanoner paa rede Haand paa Stege Torv.

Den 18de Januar 1659 kom da endelig den svenske Oberst Ascheberg med tretusinde Mand. Han underhandlede først med Schrøder, forestillede ham, hvor umuligt det var for ham med hans Haandsfuld Folk at kæmpe med hans Krigsmænd; at det var unyttigt, at han lod ise, da hans Folk førte Materialier med sig til slaae en Bro over Baagerne, men Alt forgjæves. Schrøder stod rede med sine fire Kanoner ved Strandbredden, Svenskerne havde Vinden mod sig, den nedfaldende Sne hindrede dem i at see frem for sig, og Møenboerne hjulpe paa dem med deres Kartover. Baagerne vare imidlertid gjorte saa brede, at de standfede Svenskerne Marsch, og en fjortenpundig Kanon, de førte med sig, sank under Danfernes Jubel. Kampen

vedblev indtil ud paa Natten, og tilsidst vendte Svenskerne Røggen til Møen med et Tab af trehundrede Mand.

„Den lille Møens Tue tør end sige Trods mod Bjerget,“ skrev Wallensbeck i sin Dagbog. „Den 18de Januar Aar 1659 er Svæcus for Møen og falder med Stykkerne, han havde paa Isen, i Stranden“, skriver Hjøring i sin Leirfrands.

Ved Foraarets Komme blev Faren for Den større, thi nu kunde de svenske Orlogsskibe gjøre Landgang, og Carl Gustav, der var harmfuld over den lille Des Trods, besluttede nu, at den skulde indtages. Pfalzgreve Philip af Salzburg, der beleirede Naksføv paa samme Tid, fik Ordre til at overgive sin Kommando til General Steenbock og tage Den. Hans første Angreb blev dog tilbageslaaet af Besætningen i en Skandse ved Landgangsstedet. Men nu hjalp Forræderi ham. Efter Saguet lovede Indbyggerne paa den nærliggende lille Ø Baagø at vise Fjenden en Vej til Møen, naar de maatte blive skaanede for Plyndring og Brandstatning. Dette blev lovet, og nu vistes der Svenskerne to forskjellige Badesteder til Møen. Da Wischeberg paa samme Tid med sine Tropper landede paa et andet Punkt af Den, blev Møen erobret, uagtet Schröder kæmpede med Heltemod mod Pfalzgreven, og Ebbel mod Wischeberg. Dog forinden, da begge de fjendtlige Hære havde forenet sig, fandt der en blodig Kamp Sted ved Stege, og Fjenden er vistnok ikke kommen ind i Byen undtagen over Borgernes Liig. Den 8de Juni 1659 var Byen erobret, og nu hævnede Svenskerne sig da ved at plyndre baade Byen og hele Landet.

„Nu seer det ilde ud med Danmarks Rige!
 I Sjælland veed man ei af nogen No at sige;
 Den trædste Wischeberg voldtager har med List
 Vort deilig Somruland, og vi har Møen mist.“

Da Freden endelig blev sluttet, fandtes der 244 øde og afbrudte Gaarde, foruden 67 andre, som tildeels vare øde.

Møen undergik efter den svenske Krig en meget haard Skjæbne. Den blev i Aaret 1664 pantsat til den ubarmhertige hollandske Kjøbmand Gabriel Marselius for 20,000 Rdl., saaledes at han hævede dens Indkomster og benyttede dens Herligheder. Han udsugede aldeles Dens Marv og tilegnede sig, hvad Svenskerne havde levnet. Efterat han havde forarmet Den i 20 samfulde Aar, blev den atter mishandlet i 12 Aar af Livgarden til Hest og dens Chef, Oberst Samuel Christopher v. Plessen, der tillige blev dens Amtmand. Endnu skal han være i Minde hos Bønderne under Tilnavnet „den Onde“. Han mishandlede og udsugede Bønderne paa det Skammeligste; klagede de, fik de Brygl, og selv hans Tjenestefolk behandlede dem som Trælle. Han brugte sine Gardere til med Brygl at drive paa Bønderne ved deres Hovearbejde. De jage dem ud af Kirkestolene, spyttede dem i Dinene og huggede dem i Benene med Sporerne. Den blev saa udpiint, at i Aaret 1689 kunde en stor Deel af dens Bønder ikke svare Afgifterne.

Stege har foruden den nuværende St. Hans Kirke havt en ældre, St. Gjertruds Kirke, der blev aldeles ødelagt i den svenske Krig 1658. Førstnævnte Kirke har en Længde af 90 Alen og en Brede af 30 Alen; dens Taarn er omtrent 50 Alen høit. Der er intet Mærkværdigt ved Kirken undtagen Altertablen, der er et udmærket Kunstværk og fremstiller Christi Korsfæstelse.

Byeus gamle Raadhuus blev ligeledes ødelagt af Svenskerne Aar 1658. I dets Sted blev der under Christian den Femtes Regjering opbygget et nyt.

Videnskabsmanden N. B. Dorph er født i Stege. Ligeledes de tre begavede Brødre Alfred, Høther og Johan Hage.

Til Steges Historie knytter sig paa en Maade en mærkelig historisk Person, nemlig et Fruentimmer, Anna Sophia Magdalena Frederica Ulrica, der foregav at være en naturlig Datter af Christian den Sjette og hans Gemalindes Søster, Enkesyrstinden af Ostfriesland. Hun skulde være bleven opdraget af en Grevinde Schack, hvor hun levede meget indtaget og Intet lærte. Da hun var 15 Aar, kom hun til Norge og derfra til Amsterdam. Her skal hun have været i Huset hos en Kjøbmand, til hvem der betaltes 400 Rd. aarlig for hende indtil 1764, da Enkesyrstinden døde. Efter den Tid nødsagedes hun til at tjene som Tjenestepige hos en Apotheker i Leyden. Ved denne Bys Academi studerede der en norsk Student, som hed Henrik Kirchoff, der blev bekendt med hende og blev saare forundret, da han fandt hende i Besiddelse af Kong Christian den Sjettes Portrait og, som der siges, af et Gavebrev paa Bregentved Gods. Kirchoff reiste nu med hende til Kjøbenhavn for at gjøre de Fordringer, hun, efter hans Mening, kunde være berettiget til, gjældende. I Kjøbenhavn henvendte han sig til Grev Danneberg, som modtog hendes Papirer, men derpaa afviste ham med gode Løfter og Foræringer.

Efter at have været bortreist i nogle Aar kom han i Aaret 1769 igjen til Kjøbenhavn med sin foregivne Prindsesse og blev nu sat i Blaataarn. Der nedsattes derpaa en Commission til at undersøge denne Sags Forhold, og da den havde afgivet sin Betænkning til Kongen, befalede Christian den Syvende 1770, at da et Dwindemenneste, som navngav sig Anna Sophia Magdalena Frederica Ulrica og udgav sig for at være et Kongebarn, havde indgivet adskillige Memorialer, og en

nedfat Commission havde refereret, at hun aldeles ikke er den, hun udgiver sig for at være, og at hendes Forgivende om hendes Fødsel og Herkomst er i alle Maader falsk og opdigtet, skulde bemeldte Qvindemenneste overføres til Møens Tugthuus. Stjøndt hun som en Løgnerske og Bedragereske havde fortjent at kagstryges og brændemærkes, saa vilde dog Kongen have hende benaadet med at arbeide i Møens Tugthuus paa Livstid. Student Kirchhoff, der havde siddet over et halvt Aar i Blaataarn, blev sat paa fri Fod og advaret om for Fremtiden at afholde sig fra at tage Deel i slige Bedragerier og Opdigtelser, og ikke nogensinde indfinde sig paa det Sted, hvor hun var henfat.

Efter 13 Aars Forløb indgav hun 1783 en Ansøgning om at erholde sin Frihed og en Pension til Livets Ophold. Herpaa besluttedes, at da der fra 1773 var betalt for hendes bedre Forpleining 40 Rd. om Aaret, skulde hun nu nyde aarlig et Tillæg af 60 Rd., og ligesom hun allerede i flere Aar havde været fritagen for at arbeide, vedblive at fritages for alt Arbeide, men derimod forblive i Tugthuset, hvor hun skulde omgaaes paa den lemfældigste og til Frihed grændsende Maade, med bedste Pleie og Leie, saavidt den hende forundte Gehalt kunde tilstrække.

Hun vedblev, uagtet den milde Behandling, hun nød, at nære den fixe Idee, at hun var en Kongedatter. Hun havde et eget Værelse i Tugthuusbbygningen og lod til at være gjerrig, thi hun gav Laan mod Pant for høie Renter, var meget hoffærdig, og der tillagdes hende ikke den bedste Character. I Kirkebogen anmeldes hendes Dødsfald saaledes: „Den 28de Januar 1804 blev Frøken Anna Sophia Magdalena Frederikke Ulrikas Liig begravet under Sang og Ringen; hun var 74 Aar gammel.“

I ældre Tider har der ligget en Kjøbstad Borg eller Borre, hvor den nuværende Landsby af samme Navn ligger i Burre Sogn. Der var dengang Seilads til den, men efter som Sildefiskeriet i Drefjund mere og mere aftog, tabte ogsaa Kjøbstaden Borre sin Betydning, og hertil kom ogsaa, at Indseilingen til Byen stedsse blev vanskeligere paa Grund af, at Fjorden, der førte fra Østersøen, groede til. Paa samme Tid som disse Uheld nedtrykkede Byen, hævede Stege sig mere og mere, be- gunstiget ved en heldigere Beliggenhed, et større Opland og Nærheden af det kongelige Slot. Smidlertid havde Borre endnu 1451 sin egen Magistrat, ligesom ogsaa dens Kjøbstadsprivilegier bleve bekræftede saavel af Chri- stian den Første som af Kong Hans. Men Hovedaar- sagen til dens Forfald var dog Lybekernes Overfald 1510, da dens Kirke afbrændte og Byen aldeles øde- lagdes. Længe kæmpende mod sin Undergang forsvandt den næsten ubemærket blandt de danske Kjøbstæder. Hvor nu Ny-Borre ligger, skal Byens Borg have ligget paa en Ø og have været omgivet af Fæstningsværker. Efter at den egentlige Borg 1510 var ødelagt af Lybek-erne, vedblev dog den høsliggende Ladegaard at være en Kongsgaard til 1685, da Bygningerne omdannedes til Garderstalde og Vorderne bleve udlagte til Græsning for Gardens Heste. Ved Gardeindquarteringens Ophør 1697 blev Ladegaarden nedlagt og 7 Bøndergaarde op- rettede paa dens Hovmarker.

Risclund.

Med Hensyn til Omgivelser og Beliggenhed hører Rise- lund, ligesom Marienborg, blandt de første Herregaarde i hele Danmark. „Risclund er en Deel af de nordlige Klintegne, hvor Naturen med sin rige Skjønhedsfyldde er benyttet, deels til egentlige Haveanlæg, deels til at hæve

de meest indtagende Egne og bringe de forstjellige Landstaber i harmonisk Forbindelse. I Udkanten af Skoven har der ligget en stor Ellemose i en sidd Dal; denne har Kunsten forvandlet til en deilig Lystskov, gennemskaaen af store, dybe Kanaler, hvis betydelige Brede og afværende Omegne vække Begrebet om en naturlig Aa. Paa en maadelig Hvide, halvt skjult af den mørke Skov, med fri Udsigt over det livlige Landskab, ligger det landlige Liselunds lille, halvt italienske Bygning af een Etage. Her møder den Omvankende skovbegroede Klipper, mørke Fjeldstier, venlige Dale, nedstyrrende Bække, vilde, eensomme Egne og stolte Udsigter over Klinten og Havet, Alt i den skønneste Afveerling."*)

Paa et af de høieste Punkter i Parken, 270 Fod over Havet, sees Levninger af et Taarn, der er en Esterligning af en forfalden Ridderborg, og herfra har man den skønneste Udsigt over Havet. Fra det Sted, hvor Vandfaldet begynder, og ned til Stranden er der i Bunden af en dyb Kløft, hvis Sider ere bevoxede med Bøge- og Aftetræer, lagt en Mængde store Kampesteen, henover hvilke Vandet styrter. Ved Foden af Klinten er opført det saakaldte Kapel, en Esterligning af Vilhelm Tells Kapel i Schweiz. Paa en steil Skraaning og ved den saakaldte „Djævelbro“, som gaaer over Vandfaldet, er der opreist to Kors, hvilke ere helligede ulykkelig Kjærlighed. Et Sagn fortæller nemlig, at en Jæger en Aften vilde besøge sin Elskede paa det nuværende Liselund; et heftigt Sneeveir gjorde ham vildfarende, og ved at styrte ned ad denne Skrænt fandt han sin Død.

Det er Geheimeraad og Kammerherre de la Calmette, der saa at sige har omkabt denne Eiendom,

---

*) Molbechs Ungdomsvandringer, 1ste Deel.

som dog efter hans Tid er bleven end mere forskjønned.

Efter hans Død, 1803, arvede hans Søn, Kammerherre C. N. Calmette Lifelund, som atter ved hans Død, 1821, blev solgt. Den nuværende Eier af denne naturfjønne Eiendom er Kammerherre, Amtmand, Baron G. E. Rosenkrantz.

Marienburg.

I Aaret 1645 laa der, hvor nu Hovedgaarden Marienburg ligger, to Fæstegaarde, som kaldtes Nygaard, hvilke 15 Aar efter, 1660, skjænkedes tilligemed mere Gods paa Den af Kong Frederik den Tredie til Ritmester Jacob Nielsen Dannefærd som Belønning for hans udviste kjække Færd under den svenske Krig.

Hans Efterkommere maae ikke have beholdt Nygaard længe, thi allerede i Aaret 1685 eller 1686 blev den indrettet til Bolig for en Mand, der har efterladt sig et rædselsfuldt Minde paa Den, den under Stege Byes Beskrivelse omtalte tydske Generallieutenant Samuel Christopher v. Plessen. Han lod opføre en stor Bygning med 68 Fag Binduer og 8 Skorstene samt et Ridehuus, og benyttede hertil for en stor Deel de arme Bønder, som tillige bleve mishandlede. I 7 Aar plagede han Møenboerne, indtil Frederik den Fjerde efter de mange Klager, der vare indkomne imod ham, gjorde en Ende paa hans Tyranni. Han blev 1699 arresteret og mistede Dannebrogordenen. Derpaa blev der anlagt Sag imod ham, og kort efter, at han havde faaet sin Dom, døde han 1704 i sit Fængsel i Kjøbenhavn. Frederik den Fjerde overlod Nygaard til Etatsraad og Amtmand Kaspar Gottlob Moltke, der døde her 1728. Da den bekjendte Adam Gottlob Moltke boede her en kort Tid, fik han 1746 et Besøg af sin høie Belynder, Kronprinds

Frederik. Gaarden bestemtes derpaa til en Bolig for Møens Amtmænd, og den sidste af disse, der boede her, var Frederik Christian v. Møsting. I hans Tid folgtes de store Eiendomme, Kronen havde paa Møen, og Nygaard blev nu Hovedgaarden til Godsset Nr. 1. Ved Auktionen 1769 kjøbtes Godsset Nr. 1 af Bønderne paa samme, men da de ikke kunde stille tilstrækkelig Caution, folgtes det Dagen efter til Regimentsquartiermester Esaias Fleischer, der menes senere, 1772, at have haft nogen Deel i Sammensværgelsen mod Struensee. Fleischer havde kjøbt Gaarden i Forening med den berøgtede Magnus Beringsskjold, som vi tidligere have omtalt. Han kaldte Gaarden efter sin Hustru, Marie Christine v. Kappeln, Marienborg. Gaarden blev 1776 kjøbt af Minister-Resident E. F. de la Calmette og arvedes senere af Kammerherre G. P. A. Calmette, der er omtalt ved Beskrivelsen af Liselund. Han døde 1820, og Godsset blev det paafølgende Aar solgt til dets nuværende Eier, Hofjægermester, Ridder Peter Adolph Lutein, en af den danske Frihedssag for-tjent Mand, der har opført det nuværende Marienborg, en smuk, treetages Hovedbygning i italiensk Stil, i Aarene 1853—1855. I Høide med anden Etage er der ud til Haven opført en høj Terrasse, der yder en smuk Spadseregang med Udsigt hen over den skovrige Egn. Haven, der har et Fladeindhold af 24 Tdr. Land, er en af de skønneste i Danmark og rig paa sjeldne Træer og smukke Blomsterpartier. I Forbindelse med Haven staaer den 100 Tdr. Land store, forhenværende Dyrehave, der er indhegnet til Fredskov og anlagt som Park.

Jættestuerne.

„Det er bekjendt,“ siger den udmærkede Oldgrandsker (Statsraad Worsaae*), „at af alle vore Mindesmærker fra Hedenold gives der ingen mere imponerende og i deres ydre og indre Bygning mere interessante end de saakaldte Steendysser og Jættestuer. De uhyre Steenblokke, som ikke alene omgive Høiene, men som ogsaa i Høienes Midte danne store, velbyggede Steenkamre, satte af svære, flade Stene og dækkede af endnu sværere Overliggerer, der alle vende deres flade Side nedad, kunne ikke Andet end vække vor Forundring over den Bygningskraft, som her er anvendt. Det var derfor heller intet Under, at man i Begyndelsen, inden disse Mindesmærker nærmere vare undersøgte, ansaae dem for at hidrøre fra den seneste og meest civiliserede hedenske Tid; ja man antog dem endog, ifølge deres Størrelse, for at have havt en religiøs Betydning som Altene, hvorved der baade skulde være blevet holdt Offeringer og Thing.

„Men snart kom man paa det Næne med den høist mærkværdige Kjendsgjerning, at disse Mindesmærker holde sig indenfor visse bestemte Grændser, ikke alene i vort skandinaviske Norden, men ogsaa i det øvrige Europa.

„De ere saaledes aldrig fundne i nogen Deel af Norge og heller ikke i Sverrig nordenfor de store Søer. De ere heller aldrig fundne i det Indre af Tyskland, i Østerrig eller Polen, hvorimod de udelukkende holde sig til Østersøens, Nordsøens, Atlanterhavets, Middelhavets og det sorte Havs Kyster og Flodgebeter; ogsaa i Asien vides de hidtil kun at være opdagede nær Havet, nemlig

---

*) Oversigt over det danske Vidensk. Selskabs Forhandlinger 1853.

paa Kysten af Syrien, ved Belgaum ikke langt fra Bombay, og paa Malabarkysten. Sa endog i de Lande ved Europas Kyster, hvor Steendysserne og Jættestuernerne ere hyppigst, som f. Ex. i Danmark, har man lagt Mærke til, at de forekomme i langt større Antal paa Verne og i de til Havkysterne stødende Egne, end i de mere indre Dele af Landet, f. Ex. af Sjælland, hvis hele midterste Ryg dog forresten er besaaet med en talløs Mængde andre Gravhøie fra Hedenold.

„Dernæst fremgik det mere og mere ved usigtige Undersøgelser af Steenkamrene, saavel de temmelig fritliggende (eller Dysserne) som de jorddækkede (eller Jættestuernerne), at de baade i den sydlige Deel af Norden og i Europas øvrige Kystlande, med saa og tilfældige Undtagelser, allevegne ikkun indeholde de raæste Redskaber af Steen, Been og brændt Leer, samt raæe Prydelser af Been og Rav. Man bemærkede ligeledes, at de egentlige Steenkamre altid gjemte Skeletter eller ubrændte Liig, medens man ikke sjældent i den omgivende Jordhøi enten ovenover Kamret eller ved Siden deraf kunde træffe paa Leerurner med brændte Been og Afte og forskjellige derved nedlagte Sager af Bronze — aabenbart Begravelser fra en tidligere Tid, da Gravstikkene vare blevne heelt forandrede og Kjendskab til Metal indført i Landet.

„I det Hele viste Steendysserne og Jættestuernerne sig ved nærmere Betragtning som absolut forskjellige fra alle andre Oldtidsminder baade i Beliggenhed, Bygning og Indhold. Det blev saaledes lidt efter lidt klart, at disse Gravminder ingenlunde skrive sig fra den historiske Tid og neppe engang fra de i Norden og det øvrige Europa for Dieblicket herskende Folkfærd, men snarere fra en halvvid, forgaaet Urbefolkning, der engang bredte sig over Eu-

ropas Kyfter og dets store Floddale, hvor den med simple Redskaber af Steen og Been ernærede sig ved Jagt og Fiskeri. Det er et Resultat, som vel i Førstningen bekæmpedes ivrigt, især af Historieforskerne, men som bestandigt vinder større Fasthed ved de talrige overeensstemmende Jagttagelser fra Europas forskjellige Lande. Navnlig her i Danmark er der hvert Aar indkommet til Museet for Oldsager en overordentlig Mængde Fund af Steen-, Been- og Kavsager samt Leerkar baade fra Steendysser og Bættestuer, saa man nu allerede med fuldkommen Sikkerhed veed, hvad disse Graves almindelige Indhold er.

„Hvad Bættestuerne selv angaaer, da har blandt Andet den Anskuelse været fremsat, at de, idetmindste for en Deel, have været Boliger, som i Hast skulle være forladte af Urindvaanerne, da nyere Folkfærd indkom i Landet. Denne Anskuelse er endnu langt fra opgiven, saa den kan ogsaa trænge til nærmere Betragtning. Til trods for de mange anstillede Udgravninger af Bættestuer og Steendysser har man, som bekjendt, heller ikke endnu et eneste fuldstændigt Skelet fra Urbefolkningens Tid, end sige flere, hvoraf man vilde kunne danne sig en bestemt Forestilling om denne Folkestammes hydre Særkjender; thi Cranierne, hvoraf vi allerede have en ikke ubetydelig Samling, ere i denne Henseende ingenlunde tilstrækkelige. Fremdeles mangle vi tilfredsstillende Oplysninger om de Dyrebeen, som ofte fandtes i Steenalderens Grave, saavel som om Forbindelsen imellem Skeletterne og de i Gravene nedlagte Steensager, og endelig om disse Steensagers nærmere Beskaffenhed i Forhold til andre, udenfor Gravene forefundne Redskaber af Steen og Been m. M.

„I Aaret 1852 var der opdaget paa Hjelm Mark ved Stege et stort Steenkammer eller en Bættestue, i

hvis ene Ende var fundet endeel Menneſtebeen og Dyreknoſler ſamt Steenredſkaber og Potteskaar, hvis videre Udgravning blev ſtandſet, indtil en Comitee af Videnskaberneſ Selſkabs Medlemmer ſelv kunde anſtille en nøiagtig Eſtergravning, hvilket da ogſaa fandt Sted i det paafølgende Foraar.

„Den Høi, hvori Bætteſtuen fandtes, var opført paa et høit og frit Sted, hvorfra der var en viid Udfigt, paa en Mark i Damsholte Sogn. Indgangen, der ved Eierens Opgravning af Jorden var bleven noget forſtyrret, havde nu kun circa $2\frac{1}{2}$ Alens Længde og var ſat paa Kamrets øſtlige Side af tre Steue paa hver Side med Overliggere. Det egentlige Kammer, ſom var anlagt i Retningen Nord til Syd, havde derimod en Længde af omtrent fjorten Alen, en Bredde af circa $3\frac{1}{2}$ Alen og en Høide af henimod $2\frac{3}{4}$ Alen. Paa enkelte Steder mellem Dækſtenene kunde en fuldvozen Mand ſtaa opreift, men under Dækſtenene var han nødt til at bøie ſig. Dette anſeelige Kammer var ſat af ialt 19 Bæreſtene eller Sideſtene (7 paa den ene Side, 9 paa den anden, 2 for den nordre Ende og 1 for den søndre), ſom alle vendte den fladeſte Side indad, og ſom ſtode tæt op til hverandre i en aflang Runding; alle de ſmaa Mellemrum vare udfyldte med net ſammenlagte, flade Steenflifer. Diſſe nitten Steue bare ſex uhyre, ligeledes paa den indadvendte Side flade, Steenblokke, ſom dannede Loftet til Bætteſtuen, og ſom vare ſaa nøiagtigt anbragte ovenpaa Sideſtenene, at man virkelig ved Betragtningen deraf maatte finde det ganſke naturligt, at Almuen i gamle Dage havde tillagt de kæmpeſtærke Bætter, og ikke Menneſter, Opførelſen af diſſe Gravſtuer.

„Ved Gravningen fandtes der i de øverſte Jordlag blandt Andet et forruſtet Stykke af en Jeruſtaug, ſom

upaatvivleligt i langt sildigere Tid er nedkommet i Kamret, sandsynlig derved, at man har forsøgt at jage en Bræfstang ned mellem Dækstenene. Og saa fandtes der i disse Lag Dyrebeen, der vistnok hidrørte fra en senere Tid end den egentlige Begravelse i Sættestuen, hvilket fandt Bekræftelse ved, at der fandtes Spor til en Rævebo imellem tvende af Bærestenene. Med Sikkerhed kan kun for Fremtiden henføres til Urbeboernes Tid de Dyrebeen, som ligge i Steendysserne og Sættestuerne paa Bunden ved Siden af Menneskebenene og de med dem begravede Redskaber osv.

„Paa Gravstuens Bund fandtes først Levninger af Skeletter og ved dem en Mængde Pottefaar, Ravperler, Flintflækker og andre Redskaber af Steen. Mærkeligt nok fandtes ved denne Udgravning aldeles ingen Redskaber af Dyrebeen, hvilke ellers oftere ere opdagede i Sættestuerne, ogsaa paa Møen.

„At slutte sig til af de af Fugtigheden opløste Skeletdele har Graven vel gjemt femten Liig. Adspredte ved Skeletterne over hele Steenkamret og i Indgangen fandtes ialt 22 større og mindre saakaldte Knive eller vel rettere Landsespidsler (og Harpuner) af Flint fra 11 til $5\frac{1}{2}$ Tommes Længde; fremdeles en stor Mængde (over 40) Flintflækker eller Flintspaan (formodentlig en Art Knive), gjerne fra 5 til 2 Tommer i Længde. Endvidere et Par saakaldte „Flintknuder“, hvis Bestemmelse iøvrigt er ubekjendt, fire Flintkiler, eller Flintøxer, tre Smalmeisler af Flint, en net Steenhammer, adskillige Ravperler, meget fortærede af Vilde, samt endelig en overordentlig stor Mængde Skaar af Leerkaar, vistnok 30 til 40 Stykker.

„Alle disse Leerkaar henhørte til de fra Steenalderens Grave tidligere kjendte særegne Arter. Nogle vare meget tykke og plumpe, andre vare finere og prydede med

indtrykkede eller indridsede Sirater; atter andre vare af de saakaldte Hængekar med rund Bund og rundt Laag. Intet af disse Leerkar bar noget som helst Spor af at have indeholdt brændte Menneskebeen. Sandsynligviis have de i sin Tid indeholdt Fødemidler, der paa flere vilde Folks Viis da ere blevne nedsatte med de Døde.

„Dette Fund havde i det Hele den største Overensstemmelse med tidligere Fund fra andre Jættestuer, ikke alene i de danske Lande, men ogsaa i andre Lande af Europa.“

Da der, som Worsaae yttret, af alle Mindesmærker fra Hedenold ikke gives noget mere imponerende og interessant end de saakaldte Steendysker og Jættestuer, have vi meent at burde meddele ovenanførte Skildring af en saadan, for at Læseren kunde faae et Begreb om de Mindesmærker, vort Lands Urindvaanere have efterladt sig.

Røddinge Høi.

Denne berømte Jættestue eller Gravhøi ligger i Nærheden af Landsbyen Røddinge ved Røddinge Sø. Efter Sagnet skal her ligge en Kong Rød eller Røthe begravet. Den er cirkelrund, omtrent 44 Alen i Fodens Omkreds, 22 Alen i Gjennemsnit og 12 Alen i Høiden. Eieren af flere Herregaarde paa Møen, Kammerherre Calmette, lod denne Gravhøi i sin Tid undersøge. Den bestod af to Kamre, begge omgivne paa Siderne af store, tilhuggede Stene, der stode paa Kant med svære Overligger. Længden paa begge Gravkammere var 7 Alen, Bredden paa det ene $3\frac{1}{2}$ og paa det andet $2\frac{3}{4}$ Alen, Høiden paa det ene 3 Alen og paa det andet $3\frac{1}{4}$ Alen. Der fandtes i dem flere Skeletter, Hoveder og andre Been ligesom Kul og forbrændte Levninger af saadanne. Desuden flere Urner og Kar af Pottemager-

leer, en Steenøxe eller Hammer, men ikke af Flint, et Par Flintesteens Knive, udmærkede i deres Slags, nogle Stykker og en Ring af Knav, hvilke Oldsager fra Steenalderen for største Dele skjændedes til Museet for nordiske Oldsager*).

Kullestene.

Svantese Stenen.

Paa Møen findes en Mængde saakaldte Kullestene i store Blokke. Den mest bekendte af disse er Svantese Stenen, som efter Sagnet skal være kastet af en Troldevinde fra Skaane over efter Magleby Kirke paa Møen, men være falden paa det Sted, hvor den nu ligger. Den er af rød Granit, ligger ganske løst paa Overfladen af en af Aborrebjergets sydlige Toppe, er omtrent 10 Fod i Gjennemsnit og har et Cubikindhold af omtrent 1000 Cubikfod. Dog er denne Størrelse ikke meget usædvanlig, thi paa flere Steder i Klinteskoven, især paa Næsen og ved Grimsdalen, findes ligesaa store Blokke. Paa Fruerhøiene ved Budsene har man nedgravet Rannike-Stenen, der er paaafaldende flad og har en Flade af omtrent 170 Kvadratfod med en Tykkelse af 10 Fod. En anden Steen tæt ved Budsene kaldtes Simmese Steenen, men er nu ligeledes nedgraven.

Paa Stranden ligge mange andre Blokke; den største af dem er Tøvelde Stenen, som ligger i Hjelms Bugt et Stykke fra Landet, ragende et Par Fod op over Vandet, der omkring den er omtrent 6 Fod dybt. Den skal være saa stor, „at Heste og Vogn kan holde paa den“.

*) Paludan, Møens Beskrivelse 1822.

Spørger man nu, hvorledes en Granitblok af den Størrelse som Svantese = Stenen kan være kommen til at ligge løs paa en Kridtklippe 450 Fod over Havets Flade, saa ere Meningerne derom deelte. Den rimeligste er vistnok den, vi nu skulle meddele.

Naturforskningen har i den nyere Tid beviist, at en stor Deel af Danmark og Skaane ved underjordisk Kraft hæves umærkelig, men uafbrudt frem over Havets Flade. I de allerældste Tider er Hævningen vistnok foregaaet raskest, Møen og dens Klint saavel som det øvrige Danmark, Norge, Sverrig og omliggende Lande have dengang ligget begravne under Havets Bølger. Da de naaede Havets Overflade, ere Granit-Blokke fra de fremragende nordlige skandinaviske Bjerge styrte ned paa det tilfrosne Hav, hvis Isflade har kunnet, naar Sommervarmen opbrød den, ført af Vinden og Strømmen, bringe disse Blokke ned mod Syd, hvor de da affattes paa de lige med Havets Flade beliggende Kridtbjerge. Saaledes ere disse Steenblokke Vindestene fra en Tidsperiode mange tusinde Aar tilbage.

Klinten.

„Møens Klint er utvivlsomt, hvad Naturskjønhed angaaer, det interessanteste Punkt i Danmark; de hvide Kridtklipper, den grønne Skov og det blaa Hav frembringer i Forening et herligt Landskab, som er forskjelligt paa ethvert Punkt af Klinten. Denne Forskjellighed frembringes især ved de mange saakaldte Fald, Kløfter, som ovenfra løbe ned til Havet og dele Kridtet i en Mængde fremspringende Bjergmasser. Disse Fald ere sædvanligt udfyldte med Leer og Sand og bedækkede af en hyppig Vegetation, i hvilken den blaalige grønne Klintepil med sine røde Bær spiller en vigtig Rolle.

„I Mellemrummene imellem Faldene sees Kridtet

nøgent, sædvanligt steilest oventil med meer eller mindre lodrette Bægge, som ned imod Havet gaae over til en steil Skraaning, der bedækkes af de hyppigt ovenfra nedstyrtende Kridtmasser. De enkelte mellem Faldene fremspringende Kridtpartier have Navn af Pynter, Rygge eller Rakker; de ere atter i det Mindre deelte og fløstede paa forstjellig Maade, hvorved de antage mangfoldige maleriske Former, der snart minde om høie Mure med Gavle og Tinder, snart om Taarne og Spir.“*)

Paa en Strækning af omtrent en Miil omkrandses Møens Østkyst af den delige Klint.

„Disse Kridtklipper indeholde Minder om en forlængst henrunden Tid, for flere tusinde Aar siden. Kridtet er nemlig fuldt af hele og sønderbrudte Kalkfaller af Sødnr, og en mikroskopisk Undersøgelse viser en endnu større Mængde af slike Brudstykker, saa at Kridtet kan antages at bestaae af de lensmuldrede Dele af disse Kalkfaller.

„Nogle af Kalkfallerne findes ogsaa udfyldte med Flint, og andre organiske Levninger ere aldeles gjenne-trukne eller omhyllede af Flintmasse. Disse forstenede organiske Levninger bevise utvetydigen, at Kridtet er afsat af Havet; men ingen af de forekommende Arter findes levende i det nuværende Hav, de ere alle uddøde og have veget Bladsen for nye Generationer. Forsaa-vidt de have Righed med nulevende Arter, forekomme disse fordetmeste i de sydlige Have under varmere Kli-mater, og man tør deraf slutte, at Klimatet i vore Ægve i Kridttiden har været langt varmere end nu.“

Det høieste Punkt paa Klinten eller, som den og kaldes, Høie Møen, er Aborrebjergget, der har en

*) Christopher Buggaard: Møens Geologi, 1851.

Høide af 450 Fod, det næststørste er Kongsbjerget, der kun er 433 Fod høit. Desuden findes her flere Bjerge, der ere over 400 Fod høie.*)

Den deilige Klint kan ansees at begynde mod Syd med den saakaldte „Drekule“ og ender i Nord med „Slotsfald“, hvor det egentlige sammenhængende Klinteparti Store Klint kan ansees som sluttet. Umiddelbart følger derefter videre mod Nord forbi Lise- lund til Pumlende den saakaldte Lille Klint, der ogsaa frembyder mange skønne Partier.

Drekulen, der ligger faa hundrede Alen fra Møens Fyr, er en kratbevoret Dal, der fra en Høide af omtrent 100 Fod skyder sig ud til Havet. Derefter følger Vættebrinken, 180 Fod høi, hvormed den egentlige høide Kridtklint begynder. Huno- eller Hundevangsfald begrænses atter af Hundevængeklint, 221 Fod høi. Fruerstuefald, hvorunder ofte mægtige, nedskredne Leermasser findes, efterfølges af det 286 Fod høie Hvidskud, der skyder sig majestætisk ud til Havet. I Hvidskuds Kridtvæg findes en stor, dyb Hule, som kaldes Løsehullet, om hvilket Viborg og Sandvig, der have beskrevet Møens Klint, bemærke, at der i samme skal findes en utaalelig Stank. Mogle mene, at Sørovere engang have benyttet denne Hule som Løseplads for deres Bytte, og ville heraf ulede Navnet. Nordfor, adskilt ved Skrædderrenden, træffe vi Steilebjerg, 339 Fod, med sine stærkt fremragende Taarne og Tinder. Med Graaryg, 353 Fod, begynder Klinteskovene. Herfra er ovenpaa Klinten affat Gange til næsten ethvert seeværdigt Punkt i Klintærøen. Efter Graaryg, saaledes kaldet efter sit graalige Ud-

---

*) Den følgende Beskrivelse af Møens Klint er tagen af J. Senjer, Historisk-topografisk Beskrivelse af Møen 1866.

seende, følger Nældeberendefald og Nafke, fra hvilken habes en skjøn Udsigt til Sommerspiret, Sommerfaldet og Tragten. Sommerspiret, 325 Fod høit, er en fritstaaende, kegledannet Klippe, der tidligere kaldtes Dronningspiret efter Tætten Upsals Høgtfælle, der i Nærheden deraf skal have haft sin Bolig. Viborg mener, at Bønderne senere have givet det Navn af Sommerspir efter det Spir eller Spær, som de pleie at føre med sig ved deres Maifest, eller naar de ride Sommer i By. Andre ville ulede Navnet af, at det fremtræder saa klart og tydeligt om Sommeren, medens det om Vinteren, omgivet af Sne og Sis, næppe er synligt. Forresten skal Sommerspiret tidligere have haft en langt anseeligere Høide; Abildgaard angiver saaledes i sin „Beskrivelse over Møens Klint 1781“ dets Høide til over 440 Fod og tilføier, „at der af en paalidelig og brav Mand er ham berettet, at Bjergtoppen Sommerspir nylig er nedfalden“. Sandfaldet, en deilig, skovklædt Dal, ved hvilken findes en ret god Nedgang til Stranden, støder op til Sandpynten, begge benævnte efter den Mængde løse Sand, der findes. Mod Nord begrænses Sandpynten af Græderen, et grottelignende Sted i Klintens Fod, ved hvilket Vandet har trængt sig igjennem Kridtmassen ovenfra og draabevis flyder nedad Kridtvæggen; deraf Navnet. Maglevandsnafke, der flyder sig langt ud mod Havet, følger herester; fra dens nederste Punkt, Frenchens Bynt, overskues flere imponerende Partier af Klinten. Maglevandsdalen, i hvis Skjød Maglevandskilden udspringer, hvorfor den ogsaa kaldes Maglevandsfaldet, tiltrækker sig strax Besøgendes Opmærksomhed ved sine skjønne Omgivelser. Gjennem den med Bøgetræ og alenhøit Skovgræs bedækkede Dal snoer Bækken fra nysnævnte Kilde sig med sit krystallklare Vand jævnt ned mod Stranden.

Langsmed den findes en paa de steilere Steder med Trin affat Nedgang til Stranden. Tæt Nord herfor træffer man Maglevandspynten, ogsaa kaldet Frederik den Sjettes Pynt, og derefter kom man tilforn, naar man var stegen op til en Høide af 403 Fod, til Dronningestolen, et af Klintens Glandspunkter, der, betragtet fra dens Tinde eller Fod, frembød et høist storartet Skue. Midt i dens lodrette Klippewæg fandtes to store Huler, kaldet Søden Opsals Huler, hvorfra Klintekongen og hans Mænd holdt Udkig med Søroverne, og naar der leveredes Batailler, var Dronningen herfra Tilskuere. Ved et stort Jordstred er dog nu Dronningestolen nedstyrtet. „Alt er forsvundet, den skjønne Plet, hvor saa mange Tusinder have hvilet, de mange Træer, hvorunder de glade Stemmer saa ofte have lydt, Alt er borte, Alt ligger opslugt af Havet,“ yttre en Forfatter i „Illustreret Tidende“ i Januar 1869. „Gjennem Taagen skimte vi dybt nede de storartede Levninger af de nedstyrtede Masser, vidt og bredt ligge de som en Dude i Bølgerne. De mægtige Kridtmasser, som før truende hang ud fra Klinten, ere nu borte; Bæggene gaae nu lidt tilbagekraanende ned mod Vandet. Et mægtigt Jordstred i Klippens hele Høide og Kridtets Hvidhed vise, hvor Nedstyrtningen er skeet; thi ingen Kløft eller Indskjæring betegner Stedet nærmere. Vi vandre et Stykke langs henad Kysten, men standses af de nedstyrtede Masser, som opfylde Strandbredden, og som ere saa opløste, at de danne et fuldkomment Morads. Ude paa Den, der ligger et godt Steenkast fra Land, see vi Træerne kveise op, ligesom om de vare fødte og opvoxede der; kun eet større ligger væltet, det er den bekjendte Bøg. Den Bugt, Kysten slaaer under Dronningestolen, er opfyldt næsten i sin hele Længde af de

nedstyrtede Kridtmasjer, der høve sig 30—40 Fod op over Havfladen og strække sig flere hundrede Alen ud i Søen. Det udfredne Stykke, der bestod af hele det fremspringende Parti paa Dronningestolen, var 3—400 Alen i Længde, omtrent 80 Alen i Høide og havde en Brede foroven af omtrent 50 Alen. Paa Grund af den store Høide, hvorfra det har løsrevet sig, har det faaet en saa voldsom Fart, at det har kunnet glide saa langt ud i Habet. Klintens skjønneste Punkt er saaledes borte. Dette befungne og lovpriiste Sted vil for Fremtiden kun leve i Estermælet; men Navnet er saa fast knyttet til Møens Klint, at man, naar Sommeren vinker ad de mange Besøgende, naar Klinten atter faaer Liv og bliver befolknet, nok vil vide at finde en ny Dronningestol.“

Det næste Punkt Nord for Dronningestolen er Forchammers Bynt, den efterfølges af Sukkenehulefald med sine mange Revner og Tragte. Dette Fald begrændses atter af den temmelig lange og smalle Kridtkam, Vitmunds Nakke, der atter afløses af den imponerende Dal, Røde Udfald. Derpaa følger en kort, ubenævnt Kridtklint, og herefter det skovklædte Sækkepibefald, derpaa atter en Kridtklint, hvorefter Sandfredsfald, hvor der findes en Nedgang til Stranden. Fra dette Fald fører en Indsænkning mod Vest til den saakaldte Grimsdal, i hvilken der ifølge Sagnet skal findes en Steen, hvori et P er indhugget, og hvorunder store Summer ligge skjulte. Enkelte have været saa lykkelige at støde paa den; men medens de saa have villet hente Redskabene til Udgravning, er Stenen forsbunden. Til Uildgaardsfald, der let kjendes paa sine graalige Leerklinter, for det Meste bevoxede med den saakaldte „Klintepil“, knytter Sagnet om Klintekongens fortryllende Høve sig. Nylandsnakke, 369 Fod, med

sine skarpt fremtrædende, skovklædte Tinder, og Hylledalsklint, der noget tilbagetrængt fra Havet hæver sig 410 Fod over dette, og saaledes er det høieste Punkt i Klinterækken, efterfølges af Taleren 325 Fod (Store og lille Taler); her findes et sjældent Echo, der med stort Mellemrum tydeligt gjentager endog flere Stavelser. Herefter følger Indeleie, en Dal, i hvis Skjød et rigt Kildevæld udspringer, hvor man let finder Medgang, og hvorfra Taleren nok fortjener at beskues. Denne Dal stjerer sig videre mod Sydvest igjennem Klinteskoven henimod Aborresø under Navn af Slotsræsen. Nord for Indeleiet træffes Slotsgavlene, saaledes benævnte efter Klippespidsernes Righed med Gavlene paa et gammelt Slot. Med Slotsfald, der følger umiddelbart herefter, ansees, som foran bemærket, Storeklint at ende.

Førend vi slutte Beskrivelsen heraf, skulle enkelte isolerede Punkter noget inde i Landet endnu omtales. Drebjerg 435 og Aborrebjerg, tidligere omtalt som det høieste Bjerg, 450 Fod, ere to skovklædte Bjerghøider Sydvest for Taleren. De adskilles ved en dyb Kløft, den saakaldte Steenræse. Det er fornemmelig Aborrebjerg, der er blevet bekjendt for den skjønne Udsigt, som deraf havees over hele Den; i en fjern Synsfreds udfolder den sig i sin fulde maleriske Skjønhed. I Forgrunden, næsten ved Bjergets Fod, sees de heilige Smaasøer Aborre-, Gjede- og Hunosø, hvilken sidste indesluttes af den skovbevogede Hunosøbrink, hvor Levninger af Kong Hunos Slot endnu findes. Sandvig beretter, at Søen er fuld af Slangar, og at en Bonde der har opfisket et Slangehoved af Størrelse som et Kalbehoved. Paa Bjergets sydlige Side ligger den saakaldte Svantesesteen. Længere mod Syd, ligeledes

inde i Landet, findes det ligesaa bekjendte Kongsbjerg, der ved en Gjennemstjæring af tre fra Vest mod Ost gaaende dybe Dale er deelt i fire Toppe, der benævnes: den sydligste Høvbleg 385 Fod, derefter Kongsbjerg 433, Rist 434 og nordligt Rud 420 Fod over Havet. Fra Høiderne paa disse skovløse Bjerge habes en overmaade vid Udsigt, ligesom ogsaa Kongsbjerg med sin nøgne, hvide Top viser sig i en stor Frastrand som Høiemøens meest fremtrædende Punkt.

Buggaard fremstiller Høilandet i en Gruppering, der giver en naturlig og let orienterende Oversigt over samme. Efter fire Indsænkninger, som udenfra trænge sig ind og gjennemstjære Klinten, deler denne sig i fire Partier, saaledes:

I. Langebjerg=Gruppen, nordligt; den strækker sig fra Slotsfaldet til Tydeleiet og indbefatter Store- og Lille=Langebjerg, hvis Høider, forlængede i sydvestlig Retning, støde sammen med Kongsbjerg=Høiderne. I denne Gruppe findes desuden Trane-mosebjerget og Grevenebjerget, samt yderst ved Klinten Sneglehøi, med Lag fulde af Sneglehuse.

II. Aborrebjerg er den fælles Benævnelse for den følgende Gruppe af Bakker, som mod Syd begrænses af Grimsdalen og altsaa indbefatter Partiet mellem Tydeleiet og Sandskredsfald. Denne Gruppe optager det egentlige Aborrebjerg med de ovenfor bestrevne Omgivelser.

III. Nafsen, det meest fremtrædende Bjerg i denne Gruppe, indbefatter Resten af Klinten, Syd for Grimsdalen, med Undtagelse af Kongsbjerg=Gruppen. Nafsens østlige Ende danner Dronningestolen. I dette Parti findes inde i Klinteskoven flere Høidepunkter, der fortjene Opmærksomhed for den smukke Udsigt, de af-

gibe; vi nævne som saadanne Kammerherrens Pynt, strax vesterfor Maglevandspynten, og Havrehøi, længere mod Vest i det saakaldte Havrelukke.

IV. Kongsbjerg-Gruppen ligger længst vestligst, affondret fra det øvrige Høiland, og naaer ikke ud til Klinten. Mærkelige ere den Mængde Kjelddale, som findes i denne Gruppe. I Dalen mellem Kongsbjerg og Høibleg findes saaledes 6, blandt hvilke nævnes Rjökkenet og Slumrehulen. Disse Dale saavel som de mange Smaasøer og Huler, hvorpaa Høiemøen er saa rigt, mener Buggaard ere stærkt talende Vidnesbyrd om fortidige Jordsænkninger eller Jordsfald. De her meest fremtrædende Høider ere foran nævnte; Trylledandsen, en Bakke, under hvilken Underjordiske i Overtroens Tid skulle være sete dansende og Bakken staaende paa Ildsvøiler, ligger i denne Gruppe henimod Teglværket.

Lilleklint danner den nordligere, lavere Fortsættelse af Storeklint.

Uf Punkter ved Stranden maa her efter Slotsgablene mærkes Kapellet, ved hvilket en mærkelig dyb Kløft, som paa dette Sted gjennemskjærer Klinten, aabner sig mod Havet. Gjennem denne kan Vandet fra Liselunds Haves Kanaler uledes. Om trent midtvejs oppe i Dalen staaer det saakaldte „Klintekors“, om hvilket Paludan i sin Nøens Beskrivelse yttreer, at det skal være sat til Minde om en tro Skovbetjent, som i Vinteren 1788—1789 skal have tilfat Livet her i den høie Sne, da han, stolende paa sit Kjendskab til Stierne, i en mørk Nat vilde overraske nogle Skottpø, som han troede at have hørt fælde Træer. Dybere nede i Dalen staaer et mindre Kors.

Forbi Kapellet kommer man til Hellehavns Gamle danske Minder. II.

Nakke, 120 Fod høi, Bumlerenden og Steenvaserenden ved Lillestov, ikke langt fra den mindre Stov Stubberuphave; Regners Bagthuus — Keiers-Banke, ved hvilken findes en Dal, 4—6 Fod dyb, som i Mæret 1756 fremkom ved en Jordstænkning med Træer og Buske. Det er forøvrigt den smagfulde Forening af Natur og Kunst, mere end de mægtige, dristigt fremtrædende Former, som Storeklint har at fremvise, der her tiltrækker sig de Besøgendes Opmærksomhed.

Af mærkelige Personligheder, der have levet paa Møen, skulle vi omtale følgende:

Hans Boesen Møenbo var i Mæret 1513 Provst paa Møen og vistnok den sidste catholske Sognepræst i Stege, skjøndt senere en ivrig Lutheraner. Christian den Anden besøgte engang Møen, og da han hørte Møenbo prædike, fandt han saadan Behag i hans Lærdom og de Grundsætninger, han yttrede, at han tog ham strax med sig som sin Hofpræst. Møenbo var ogsaa blandt de Dannemænd, der fulgte den ulykkelige Konge i hans Landsflygtighed og deelte hans Skjæbne indtil Mæret 1529, da han kom tilbage til Danmark og blev Kannik i Viborg, hvor han døde 14de Mai 1557. — Man har et latinsk Brev fra Kongen til Møenbo, hvilket vi her skulle gjengive i Oversættelse som et Bidrag til denne Konges Charakteristik. Det lyder saaledes:

„Kjæreste Broder i Kristus!

Beg lader Dig vide, at vi her glemme Kristus, da der ei er Nogen, som forkynder Guds Ord for os, hvilket allerede Mange forsmæde; derfor beder jeg Dig med broderlig Kjærlighed, at Du vil komme til mig og for-

kynde os den evangeliske Trøst. Hils ogsaa vor Broder og Søster. Lev vel! Evinard, den 12te December."

Den bekjendte Corfiz Ulfeld var Lehnsmænd her paa Den fra Aarene 1634 til 1651, men opholdt sig kun en kort Tid paa Landet. Efterat han den 9de October 1636 havde holdt Bryllup paa Kjøbenhavns Slot med Christian den Fjerdes Datter, Eleonore Christine, reiste de til Møen og boede paa Elmelunde Slot, der senere blev ødelagt i Grevens Feide, og som tilhørte Ulfeld. Her tilbragte de Hvedebrødsdagene et halvt Aar — vistnok den lykkeligste Tid i deres Ægteskab — med sandlige Glæder. Eleonore fordrev Tiden med at spille paa Harpe og Fløite, med at tegne og brodere, samt med Læsning. Efterat Ulfeld var indnævnt til Rigets Skatmester, flyttede de atter til Kjøbenhavn 1637 i April. Alttertaflerne i Elmelunde og Phænefjord Kirker mener man ere skjænkede af ham.

Den bekjendte Jakob Nielsen Dannefærd, der ved sin Snildhed bragte et fjendtligt Skib, pakket aldeles fuldt med røvet Gods fra Kronborg, til Kjøbenhavn, fik, som alt omtalt, en Eiendom paa Møen, upaatvibseligt det nuværende Lifelund, der dengang kaldtes Nygaard, skjøndt Mogle mene, at det har været Marienborg.

Sluttelig nævne vi den berøgtede, under Rønnebæksholm udførlig omtalte Kammerherre Beringsskjold, der i Forening med Regimentsquarteernester Fleischer købte endeel Bøndergode paa Møen. Den Sidste overlod Beringsskjold sin Deel af dette mod en passende Erstatning, da han var fjed af hans Kjøvlerier. Beringsskjold kaldte nu Godset Marienborg efter sin Hustru.

Møen har ogsaa haft sine Hærehistorier. Ifølge et Document fra det 15de Aarhundrede i det kongelige

Geheime-Archiv blev en Fru Grethe Reders fra Nøgeby levende brændt i det Tidsrum.

Ligeledes skulle ved Troldkone-Hsiene i Borre Sogn fem Borgerkoner fra Borre Rjæbstad, omtrent imellem Aarene 1500 og 1520, være blevne brændte, „fordi de med et fortroldet Nøgle Garn havde omgaaet nogle af Naboernes Huse, og tillige ved at læse Latin af en Hærebog, samt paakalde Djævelen ved fremnumlede Ord, saaledes forherjet dem, at, uagtet Folkene ikke kunde komme ud af deres Huse, vare dog alle deres Klædningsstykker og Penge forsvundne“. Bemeldte Koner skulle have gjort det samme Kunststykke i flere Byer, hvorfor de, efter et Forhør, hvori de Intet bekjendte, „bleve strakte af Bøddelen paa en Stige“, indtil de tilstode den hele Historie*).

Folkesagn fra Møen.

Bed Vollerup By sees Spor af Volde og Grave. Her skal i de ældste Tider have boet en Ridder, Hr. Truels, der havde tre Sønner og tre Døttre. Sønnerne bleve i deres tidlige Barndom alle tre bortstjaalne af Skovrøvere og opdragne blandt dem.

En Søndag Morgen bleve de tre Døttre vækkede af Fru Mettelil, der sagde til dem, som Ræmpevisen fortæller:

„Staaer op, mine Døttre, I jove vel haardt,
Nu haver I sovet Jer Fropræken bort!“

Hertil svarede Somfruerne:

„Dg have vi forsovet vor Ottesang,
Da ville vi gjøre vor Høimesse lang.“

*) Jensen, Beskrivelse af Møen 1866.

Somfruerne vilde til Horbelev paa Falster, fordi der paa Møen ingen Kirke var, og der imellem Falster og Møen kun var et Vandløb, som de kunde hoppe over.

Da de efter endt Gudstjeneste vilde vende tilbage til deres Faders Borg, mødte de i Taastrup Kiis paa Falster en Hund, som gjæde, og tre Røvere, der sagde til Somfruerne:

„Enten ville I være tre Røveres Liv,
Eller ville I miste Sert unge Liv!“

Somfruerne vilde før miste Livet end deres Værelse og svarede derfor, som det hedder i Bisen:

„Ikke vil vi være tre Røveres Liv,
Langt heller vil vi miste vort unge Liv!“

Og dette skete ogsaa. Derpaa gik Røverne til Hr. Truels's Gaard, begjærlige efter mere Rov, bleve godt modtagne og drak tilsidst Ridderen saaledes til, at han maatte gaae tilfængs. Nu begjærede de da Hunsfruen, Fru Mettelil, som blev ene tilbage. Hun bad om at maatte see i deres Sække, som de havde medbragt, og hvori de havde de dræbte Somfruers Klæder. Da hun gjentjendte dem, lovede hun, for at gjøre dem trygge, at hun vilde følge med dem, men at hun først vilde samle sit Guld i et Skrin. Hun gik nu ud og vækkede Hr. Truels, fortalte ham, at hendes Døtre vare myrdede, og han rustede nu alt Stottets Mandskab og greb Røverne. Disse tilstode Mordet og fortalte, hvorledes de alle Tre i deres Barndom vare bortførte. Da mærkede Ridderen, at det var hans Søner, der havde udøvet disse skrækelige Mord. Han bød dem nu reise til det hellige Land for at forløse deres Brødre; men de to Ældste vilde hellere miste Liv for Liv og bleve derfor henrettede paa en Høi imellem Kirken og Hærbølle. Den Yngste gjorde

en Pillegrimsreise, levede efter sin Hjemkomst en lang Tid der i Egnen, gjorde Bod for sine Synder og blev begravet paa Harbølle Mark, nu kaldet Hestehaven.

Paa Møens Vestkant findes der en Skov, som kaldes Grønvald. Her seer man hver Nat Grøn=Vætte jagende til Hest, med Spyd i Haanden og et heelt støbbel Hunde om sig; men det Besynderligste er dog, at han bærer sit Hoved under den venstre Arm. Af Frygt for, at han skal nedtræde deres Fæd om Natten, lægge Bønderne i Høstens Tid et Snippe Havre til hans Hest. Efter ham har Grønsund sit Navn, ligesom Phaneffjord efter hans Fæstemø, Phane. Man viser en stor Steen ved Frenderup, som paaستااes at have været Grøn=Vættes Sovested, og i Nastrup Sogn ved Næssby paa Falster sees endeel Høie, i hvilke man har begravet dem, som Grøn=Vætte har dræbt med sit Spyd. I Phaneffjord Sogn sees der paa Harbølle Mark en Ræmpegrav, hundredeoghalvfjerdsfjendstyve Alen lang og femten Alen bred. I denne, fortæller Sagnet, ligge Grøn=Vætte og Phane begravne. Et gammelt Niim lyder saaledes derom:

„Nu hviler Grøn med Phane sin,
Som trætted rassen Hjort og Hind!
Eat, Bonde god, den dyre Gud!
Nu gaaer Du tryk af Sundel ud!“

En Nat, da Grøn=Vætte jagede i Borre=Skov, bandede han en Mand ved Navn Henrik Fynbo op og befalede ham at holde hans Jagthunde et Dieblif. Han stødte derpaa to Gange i Luren og sagde: „Blæste jeg tredie Gang, saa var det Dig ikke muligt at holde Hundene.“ Derpaa jog han afsted, og da nogle Timer vare gaaede, kom han tilbage med en Havfrue, der laa tvers

over hans Hest, og som han havde stude. „Efter hende,“ sagde han til Bonden, „har jeg jaget i fulde syv Aar; men nu fik jeg hende dog nede ved Falster.“ Derpaa begjærede han Noget at drikke, og efterat han havde faaet dette, rakte han Henrik Fynbo en Guldpenge, som brændte ham igjennem Haanden og sank i Jorden. Derpaa sagde han: „Fortæl nu, at Grøn-Sætte har rakt Dig Haanden; men for at Du ikke skal sige, at jeg har drukket onisoust hos Dig, saa tag det Baand, hvori Du holdt mine Hunde. Saalænge Du bevarer det paa et hemmeligt Sted, og det ikke bliver beskinnet af Solen, vil Du ikke fattes Velstand.“ Bonden tog vel fornøiet imod Gaven, gjemte den i flere Aar, og fra den Tid forøgedes hans Velstand bestandig. Men tilsidst glemte han reent Sættens Ord, idet han udlustede Halsbaandet, der var blevet muggent, og nu blev han Dag for Dag fattigere og fattigere.

Paa Møens Klint er der et Sted, som kaldes Kongshjerg, og her boer Klintekongen. Et andet Sted paa Den boer Klintedronningen, hans Gemalinde; Stedet kaldes Dronningestolen. I Nærheden af hende staaer hendes Scepter, der nu kaldes Sommerspiret. Klintekongen paa Møen og Klintekongen paa Stevns ere de bedste Venner, men ere begge tilsammen fjendske paa Klintekongen paa Rygen, Grap, som derfor maa staae saa langt borte og speide over Havet for at see, om de komme.

Om denne Grap have følgende Vers:

Grap han seiler fra Rygen ud
 Med fem og fire Snekker!
 Vi gaae og ud med lystigt Mød,
 Ved Tolsten hannem frister.

Sket ingen Bytte han her skal faae,
 Hans Agt skal hannem feite;
 En blodig Bænde og Kroppen blaa,
 Dermed skal han bortseile!
 Grap, Du komst fra Kullen i Fjor
 Med Guld og Sølv belavet;
 Det miste Du her bagved Riord,
 Af Tættten det blev taget.
 Det gaaer i Nar langt værre til,
 Det skal Du vel befinde! --“

Klintekongen er stadigt paa Vagt paa Klinten og tager den vel ivare. Derfor kan den heller ikke indtages. Saasnart Landet trues med Krig eller anden Ulykke, kan man see hele Krigshære paa Klinten, der ere udrustede til at forsvare Landet.

En Røver, som man var isærd med at hænge i Stralsund, spurgte, idet han alt stod paa Stigen, om der var Nogen tilstede fra Høie Møen. Da fremtraadte en Mand og tilkjendegav sig som en Møenbo. Til denne sagde da Røveren, som i sin Tid havde begaaet Røveri paa Møen og, efterat have nedgravet en Skat, var flygtet til Stralsund, at han skulde gaae fra Øst til Vest igjennem Grimsdal; der skulde han finde en Steen, tilhugget som en Kist, og under den en stor Skat. Manden reiste nu hurtigt over til Møen og henvendte sig til Mikkel Degn i Magleby for at faae at vide, hvor vel hiin Steen var at finde. Men Mikkel Degn, som selv fik Lyst til Skatten, gik til Stedet og bemægtigede sig den. Han blev nu saa riig, saa at hans Søn endog blev Borgermester i Stege.

Der er paa Møen en dyb Hule, som kaldes Koshullet. I den kan Ingen træde ind, uden at han bliver

dødelig angst, saa han vilde forgaae, naar han ikke skyndte sig ud igjen. Engang krøb en Karl derind med draget Sværd og udæstede hvemsomhelst, der her havde Bolig, men da blev Sværdet slaget ud af hans Haand, og han faldt selv magtesløs til Jorden.

Det hændtes en sildig Aften, at en Seiler kom under Møens Vesterland og lagde sig for Anker. Den var sær at see til, thi den lignede ikke andre Fartøier, men havde fulsorte Seil, hvorfor man fattede adskillige Tanker om den. Dog var der en forvoven Karl, som tog en Baad og roede ud til den. Da han var kommen ombord paa Skibet, bemærkede han, at hele Mandskabet manglede Hovederne; desuagtet forrettede de dog al Sømandsgjerning, saa godt som Nogen. Nu spurgte Manden dem, hvad de vilde. „Hente Bager Herman til Hekkenfjeld!“ svarede de. Og samme Nat døde Bager Herman. Han foer altsaa til Helvede.

Paa den saakaldte Riismark paa Møen findes en Hvi, der benævnes Østed Hvi. Da engang Pigen Margrethe Skælvig gik forbi den, mødte hun en gammel Kone, der spurgte hende: „Hvorhen skal Du, mit Barn?“ Da fortalte Margrethe hende, at hun agtede at gaae til Elmelund Slot, til Peer Munks Kone, for at laane en Kjole at staae Brud i. Da Konen hørte dette, sagde hun: „Naar Du kommer herhid paa Løverdag, skal jeg laane Dig Brudestads!“ Næste Løverdag gik Margrethe da til Østed Hvi, og Konen bragte hende der skønne Klæder af Gyldestykt og befalede hende at bringe dem tilbage om otte Dage; hvis hun da gik forgjæves, skulde hun uden videre beholde Klæderne som sin

Eiendom. Margrethe stod nu Brud i Gylbenstykets Klæder, og da hun bragte dem tilbage paa den bestemte Tid, var den gamle Kone der ikke, og hun beholdt dem da med Rette som sin Eiendom.

Bed Dronningestolen paa Møens Klint er der høit oppe i Fjeldet nogle Huler, hvor Bøden fra Opsal skal have boet i gamle Dage. Et dumdriftigt Menneske fik engang ifinde at besøge ham i hans Slot og lod sig derfor nedhidsse ved et Toug, men man saae ham aldrig mere.

Undertiden saae man denne Bøde fra Opsal kjøre over Søen med sine sorte Heste, og i den svenske Krig drog han med sine „Grønægere“ over Klipperne for at forsvare Landet, hvilket han har lovet at ville gjøre endnu engang. Nu skal han være dragen bort herfra til Stevns Klint.

Ikke langt fra Dronningestolen er der en Etyrting i Klinten, der kaldes Abildgaardsfaldet; der havde han en skøn Abildgaard. Til denne Bøde eller Bætte fra Opsal pleiede Bønderne paa Møen, indtil for faa Aar siden, at skjenke det sidste Neg, naar de havde indhøstet deres Sæd.

Det hændte sig, at en Bønde paa engang mistede tyve Sviin, som han forgjæves ledte efter i nogle Maaneder overalt paa Klinten. Endelig efter „et ganske Mars Forløb“, da han af en Hændelse igjen gik paa Klinten, mødte han den urene Mand, der sad paa et udmagret Sviin med en Kobberkjedel i sin Haand. Han drev 19 Sviin, der alle vare fede og vel ved Magt, foran sig. Bønden gjenkjendte strax disse Sviin som

sine og gav sig til at skrige og raabe af alle Kræfter, samt udstjælde Djæveln og bande ham for hans Tyveri. Djæveln holdt da stille med sit Sviin, blev ligesom forbauset over Bondens Skjældsord og forsvandt pludselig, efterladende sig de velmæskede Sviin samt Kobberkjæden, hvilken sidste Amtmanden paa Den lod hente til sig for at bevare den som en Erindring.

I de ældste Tider har Grønsund været en ubetydelig Na og saa grundt Vand, at man har kunnet vade over det fra Møen til Falster paa tre Hestepander og tre Stene.

Lolland.

Nakflov.

Denne Byes Navn menes at komme af „Nakke“, en Landpghut, og „Skov“, og den antages allerførst at have været et Fiskerleie. Forinden den i Aaret 1266 af Kong Erik Blipping fik Kjøbstadsret, havde den bestaaet et heelt Aarhundrede, og Nybeckerne havde da hele dens Handel og Skibsfart i deres Hænder. Aar 1274 fik den yderligere Privilegier lige med Næstved. I 1420 blev Byen næsten ødelagt ved Bløsvaade, hvorefter den blev bygget nærmere ud imod Fjorden. Aar 1510 kom Danmarks paa den Tid argeste Fjende, Nybeckerne med en Flaade for Nakflov, fordi denne By vilde tilægge sig sin egen Handel, plyndrede først Byen i Bund og Grund, afbrændte den derpaa og rannede fra Stadens Kirke to Klokker, hvormed de siden smykkede St. Gjertruds Kirke i Nybek. Forinden de toge Affsed, udplyndrede de det daværende Hølsted-Kloster, men Memefis fulgte dem i Hælene i Skikkelse af Rigsadmiral Henrik

Krummedige, der gjorde Landgang tæt ved Nakkov med en Deel Mandſkab og angreb Røverne, der bleve aldeles ſlaaede og flygtede med Tabet af 400 Døde og Fanger til deres Skibe, efterladende paa deres Flugt en ſtor Deel af deres Nov. Ved denne Overhaling havde de ſaaledes tabt Modet, at de, da de paa Tilbagetouren til Nybek ſtødte paa en Flaade, der ſkulde tilføre dem Proviant og Mandſkab, nægtede paa Flaadens Anførers Opfordring at gjøre Landgang paa Falſter og angribe Nykjøbing, idet de yttrede, at de havde gjort nok for deres Sold.

Dette Overfald af Nybekerne gav Anledning til Nakkovs Befæſtelse. Kong Hans lod nemlig kort efter anlægge det fæſte Slot Engelsborg, men da det fandtes ikke at være tilſtrækkeligt, hvis Nybekerne paaun vilde gjæſte Byen, lod Chriſtian den Tredie i Aaret 1547 Nakkov omgive med en Vold og en Grav.

Aar 1625 nedblæſtes Kirkeſpiret, der var et af de anſeeligſte og høieſte i hele Riget, og ødelagde i ſit Fald den daværende lærde Skole og nogle andre Huſe. Fire Aar efter raſede Peſten her, og døde der tre Præſter af denne Smitsot. Samme Aar ſom Peſten, nemlig 1629, befæſtede Chriſtian den Fjerde Nakkov end nyderligere med flere Udenværker og et ſvært Batteri.

Den 7de Februar 1658, ret ſom Menigheden var forſamlet i Herrens Huus, udbredte ſig den Efterretning overalt i Byen, at Evenskerne under Anførel af deres ſtridbare Konge, Carl den Tiende vare i fuld Anmarſch. Under den Forſtyrrelſe og Forfærdelſe, der fandt Sted ved denne Veilighed, indſandt Landsforræderen Ulfeldt ſig med en Trompet og en Uddeling ſveſke Ryttere udenfor Byen og vidſte ſaaledes at true og ſtrække Befættningen og Borgerſkabet, at de reent tabte Befindelſen og allerede efter en Times Forløb aſſendte en Deputation

til den svenske Konge for at overgive Fæstningen til ham og bede om Skaansel for Byen. Den svenske Konge skal være bleven i høieste Grad overrasket ved at see denne stærkt befæstede By overgive sig uden at være angreben, men skaaede den desuagtet ikke for en Brandstøt efter hiin Tids Pengeværdi af 20,000 Rdl. Denne feige Overgivelse skyldtes næsten udelukkende Besætningen, der bestod af tydske Krigsfolk, og Byens Kommandant Franz Edmund. Efter Koeskildesfreden i Slutningen af April 1659 havde den svenske Konge personlig forsøgt en Vandgang paa det nordlige Falster, der blev afflaet, men et nyt Angreb ved Guldborgsund lykkedes derimod for Fjenden. Først adspredtes de falsteriske Bønder, derefter de lollandiske, trods den Modstand, den tappre Oberst Rørber gjorde, og nu stod kun Nakskovs Indtagelse tilbage, saa var Lollands Erobring fuldendt. Borgerne i denne By brændte af Begjærlighed efter at afvætte den Skam, der fra den sidste overilede Kapitulation hoilede paa Fæstningen og Byen. Men de vare langt fra beredte paa at modtage Fjenden, som det sig burde. De manglede to høist vigtige Ting, tilstrækkeligt Mandskab og Ammunition. Kort iforveien vare endog 500 Mand af Besætningen sendte til Kjøbenhavn, som nu, efter at Svenskerne forgjæves havde stormet den, kun blev blokeret af Svensk kongen. Paa Bølden laae neppe 50 Kanoner, og hele Garnisonen udgjorde omtrent 1000 Mand. Af disse vare 200 Borgere, anførte iblandt Andre af den energiske Diderich von Esen, der havde mere Ansæelse iblandt Borgerne end selve Borgermester og Raad, 500 vare Soldater, enten hvervede Tydskere eller Sjællændere, Resten Bønder, Haandværksvænde og Tjenestekarle. Tillige var der oprettet et Brandcorps, som man kaldte „Brandere“,

der, anførte af den usorfærdede Borgermester Niels Nielsen, især bidroge til at frelse Byen.

Foran hver Huusdør stode Kar, fulde af Vand, og mere end een Bombe blev desuden dæmpet af de modige Brandfolk ved raae Drexhuder, „som vare blødede i Salt, Vand og Røg“.

Imidlertid nærmede den svenske Armee sig under Anførsel af den dygtige General-Admiral Wrangel, der var kjendt nok fra danst Side, fordi han havde stormet Fredericia, indtaget Kronborg ved Krigslist og kæmpet med Hollænderne i Øresund. Det hele Beleiringscorps udgjorde 9 Regimenter Ryttere, paa de Tider den talrigste Deel af en Hær, og 3 Regimenter Fodfolk. Alle 12 Regimenter vare formodentlig meget ucomplete, men i Forhold til den svage Garnison, der havde saa vidtløftige Fæstningsværker at forsvare og bevogte, en tilstrækkelig Mængde. Beleiringscorpsen, hvis Hovedkvarter var paa Sællernæs, leirede sig tilligemed Artilleriet paa „Marstøvs Banke“, hvis Skove derved bleve saaledes medtagne, at der nu ikke findes Spor af dem; 3 Rytterregimenter bleve staaende i Arninge. Det første Blod flød formodentlig den 6te Mai ved Abildtorp, hvor de danst Ryttere under Anførsel af Ritmester Bardøhuus „nogle Gange holdt Tournering med Fjenden“, da man fouragerede i Branderslev Skov, der under denne Krig ogsaa blev afbrændt. Wrangel søgte først at bemægtige sig Stubbelandet, en lille Græsholm ude i Fjorden, men Raskkoviterne vare paa deres Post og affloge med Lethed Angrebet. Denne Fouragering og Recognoscering fik imidlertid snart Ende ved alle de Skanser, Evensterne nu overalt begyndte at opkaeste. Af disse var der især to, der skulde beherske det smalle Indløb til Raskkov, som „Sippen“ danmer. I denne lagde Wrangel desuden et Krigsskib og søgte derpaa at bemægtige sig den

for Byen saa vigtige Steensø. Her havde Borgerne vel en Forstandsning, men de Svenske angrebe den om Natten mellem den 13de og 14de Marts saa heftigt, at Borgerne maatte opgive Forsvaret af den efter en tapper Modstand. Wrangel sendte derpaa en Trompeter til Byen for at opfordre den til at overgive sig, da han ellers vilde skyde den i Brand, men Borgerne gavede det smukke Svar, „at de vilde blive ved Kong Frederik“, hvorved de formodentlig sigtede til den svenske Konges bekjendte Uttring: at det kunde jo være de Danske ligegyldigt, om deres Konge kaldtes Carl eller Frederik. Wrangel var ikke seen med sit Svar herpaa, thi han lod Byen beskyde med gloende Kugler, der dog ikke gjorde anden Skade, end at saare et lille Barn og tænde en Staldbygning i Brand. En betimelig Regn hjalp til at slukke. Dagen efter løb de Svenske Storm paa to forskjellige Steder af Byen paa eengang, men bleve drevne tilbage med et føleligt Tab. „Man kjørte efter dem med Stykker, som kunde knage,“ og Borgerne mistede selv ingen Folk. Fredagen før Pintsedag begyndte Bombardementet igjen; men heller ikke det havde sin forønskede Virkning, en Deel af Bomberne faldt i Vandet, hvor man endnu af og til fischer en op, og andre sprang i Luften. Om Løverdagen forholdt Svenskerne sig stille, hvilket, som de Beleirede fik at vide, skete af Mangel paa Ammunition, da Svenskerne ikke havde forsynet sig synderligt hermed, fordi de ikke havde ventet nogen Modstand. Første Pintsedag høitideligholdtes Helligdagen fra Svenskernes Side med en Skandade af alle Kræfter, hvorved ubetydelig Skade anrettedes. Det var især Kirken, efter hvilken de fleste af Fjendens Skud vare rettede. Fjenden vidste, at Borgerne vare tuede herhen med deres Familier som det efter deres Formening sikreste Sted, samt at der ogsaa opbevaredes Krudt.

I Begyndelsen vare Indvaanerne meget forstrækkede, hver Gang de hørte en Bombe knalde eller saae den dale ned i Byen, men efter kort Tids Forløb bleve Alle saa vantede dertil, stolende tillidsfuldt paa „Branderne“ hurtige og ufortrødne Hjælp, at de, som bleve hjemme, røgtede Husets Gjærning som i den dybeste Fred. Dette bemærkedes allerede Ugen efter Piutse, i hvilken Svenskerne af Mangel paa Ammunition rigtignok ikke fortsatte Bombardementet med den tidligere Kraft. Men næppe havde de faaet en ny Tilførsel af de nødvendige Bomber, gloende Kugler og Granater, før en sand Ildregn, den 30te Mai, udspyedes over den ulukkelige By. Især gjaldt det Kirken, som Svenskerne sønstede at sprænge i Luften. Bombardementet begyndte gjerne henimod Aften og holdt ved lige til Solen stod op. Flere Bygninger kom i Brand eller bleve paa anden Maade ødelagte; men ved Indvaanernes Energi fik Ilden ingen slynderlig Magt. Den 1ste Juni om Morgenen Kl. 2 slog en Bombe ned i Kirken, der var propfuld af Mennesker, men den sprang mod en Pille, og kun en Officeersfrue blev dødeligt saaret. Den 3die slog atter en Bombe ned i Kirken, og da den sprang tæt ved det Sted, hvor man opbevarede Krudtet, var det en Guds Lykke, at Kirken ikke sprang i Luften. Mærkeligt var det, at der ikke dræbtes flere Mennesker, end Tilfældet var, under dette forfærdelige Bombardement, og at kun saa Bomber traf Kirken.

Først efterat de Svenske havde ligget over en Maaned udenfor Byen, begyndte de at aabne Løbegravene den 4de Juni foran Veilegade Port, Fæstningens sværeste Sted fra Landsiden. For at standse Fjendens farlige Arbejde gjorde Besætningen et Udfald, der var uheldigt og forenet med et Tab af to Døde. Svenskerne fortsatte derpaa deres Virksomhed, saa at de allerede den

9de Juni vare nær under Fæstningen. To Beirmøller, der vare Fjenden til Nytte, bleve af By mændene enten tændte i Brand eller skudte ned.

Den 9de Juni forsøgte man et nyt Udfald, og det med Held, thi Fjenden led et Tab af henved 120 Mand; af de Beleirede faldt kun to, men af disse til Borgernes store Sorg den tappre, „umistelige“ Oberstlieutenant Bernbach, og en, der toges til Fange.

„Føruden en Major ret lærb,
Som blev en saaret Fange
Dg 3 Dag efter denne Færd
Al Kjøbs Gang maatte gange“

toge de Danske en Capitain, en Fændrik, en Sergeant og en Corporal til Fange.

„Endeel Gemeen' og fangen blev
Dg Bønder dem til Vaade,
Halvanden Snees, som Fjenden drev
Til Trældom uden Maade.“

Landmændene omkring Nakkov maatte lide meget under Beleiringen. De bleve ikke alene brugte til det største og farligste Arbejde under Beleiringen, men da den omsider var endt, bleve de yngste og stærkeste Bønder, Mænd og Karle, tagne bort af Landet ved de fjendtlige Tropper, og somme af dem saae først seent, somme aldrig deres Fædreland mere, hvorfor der efter endt Krig stod mange Bøndergaard ledige til Landets store Ruin og foraarfagede Mæret efter dyr Tid og Hungersnød. I Nakkov saae man saaledes de Fattige samlede ved Kende stenene, hvor de gnavede de Been, der fandtes udkastede.

Efter ovennævnte Udfald bleve de Svenske vrede i Hu. Først skode de fra Steensø, men efter Middag

ogsaa fra deres Batteri foran Veilegade Port, og det hele 3 Dage i Træk. Flere Kugler traf Byens Kirke-
taarn, der med et aabent Bryst tog imod de fjendtlige
Slag, som det fik fra Steensø. Rundt omkring Kirken
faldt eller sprang Bomber i Hundredevis; thi fra alle
Batterierne rundt omkring den uheldige Stad stød
Svensken tilsidst Skud paa Skud, ikke saameget for at
sthyde Bresche, som for at ødelægge Stadens Bygninger
samt dens Indvaanere. Paa denne Tid blev Philip
Gravers Husfrues Hoved affkudt, ligesom hun sad i
Sengen og gav sit Barn Die, saa Barnet efter hendes
Død fandtes paa hendes Liig med Patten i Munden,
overløbet af sin døde Moders Blod.

Da de Svenske mærkede, at Byens Indbyggere følte
Medynk over Bøndernes Mishandling og Slaveri, lod
en svensk Officeer, som om han havde stor Medlidenhed
med Bønderne under deres haarde Arbeide, og gav nu
En, nu en Anden hele Dagen igjennem Leilighed til at
flygte til Byen, hvor de gjerne bleve modtagne. Imod
Aften lod han 6 til 8 Bønder løbe paa engang, og strax
efter dem flere svenske Soldater, alle klædte som Bøn-
der, med brede, nedslagne Hatte paa Hovederne og Pi-
stoler og dragne Kaarder skjulte under Klæderne. Da
de løbende bag efter Bønderne kom til Kavelinen og
vilde trænge ind, bemærkede Bøndersoldaterne, som stode
der, at det var bare ukjendte Personer, og da de tillige
vare Bevæbnede, blev der strax skudt paa dem saavel fra
Kavelinen som fra de andre Udenværker, saa de retire-
rede hovedkulds.

Man vedbleve de at bombardere Staden:

„Granater de derfor med List
Gav ind, som kunde veie
Til hundred' og tyve Pund forvijs,
De vilb' os saa bortseie.“

Det er næsten ubegribeligt, at det lille Brandcorps formaaede at udholde det, som det gjorde; det havde formodentlig Kjøbenhavns brave Brandcorps fra Hovedstadens Beleiring for Sie. Endelig Natten imellem den 17de og 18de Juni gjorde Fjendens Ryttere et Angreb ved Søndergade Port samtidig med et Forsøg paa fra Steensø at stifte „de Skuder faa“ (og med disse faa Skibe, der laae i Havnen, Byen) i Brand. Begge disse Angreb fandt dog formodentlig meest Sted for at bortlede Indbyggernes Opmærksomhed fra Hornværket, som de vovede at storme den 18de. Men de brave Rakskoviter vare paa deres Post og modtoges Svenskerne ligesaa modigt, som de bleve angreben. Engang havde de tappre Fjender fæstet Fod ovenpaa Volden, men ligesom tidligere ved Kjøbenhavn bleve de nedhuggede. Paany førte de Svenske friske Tropper i Ilden, men Hornværkets heltemodige Forsvarere vegte ikke et Skridt, og da Stormen tredie Gang fornøedes, og Mand kæmpede mod Mand med lige Mod og lige Klæveri, i det vildeste Haandgemæng, blev ogsaa det sidste Angreb afviiist til stort Tab for de Svenske, saavel paa Officerer som Menige. Iblandt den store Mængde svenske Faner, der bleve op-hængte i Rakskov Kirke som „Grestøtter“ for Rakskovs faldne Officerer, som der bleve begravne, gjaldt 3 alene Majorer, som vare faldne i denne Storm; man kan da tænke, hvor mange ringere Officerer og Menige der maa have bidt i Græsset.

Et Forsøg af Fjenden fra Strandsiden var ligesaa unyttigt. Styrmanden paa en Brauder, der seilede ind mod Byen, blev skudt, og Indbyggerne bemægtigede sig endog det farlige Fartøi.

Forbittrede over alle disse mislykkede Forsøg fornøede Svenskerne Bombardementet, og nu slog en Bombe, der endnu ligger oppe i Choret, ned i Kirken. Menig=

heden var just forsamlet i Guds Huus, og Byens tre Præster vare tilstede i Choret, da der den Dag skulde døbes 7 Børn og 130 af den i idelig Dødsangst svævende Menighed communicere; men heldigviis var Altergangen endnu ikke begyndt, da Ulykken saa vilde være bleven større. Beshunderlig nok faldt Bomben ned i Choret, ret som Menigheden sang nogle Vers af Psalmebogen, hvori Guds Kjærlighed med Inderlighed anraabes; og hvo tør nægte, at Gud paa en særdeles Maade i dette Dieblif ikke alene tog Kirken, men ogsaa hele den derbærende Menneskemasse i sin naaderige Baretægt? Bomben dalede ned over Hovedet paa Præsten, der stod for Alteret, og sønderflog med sit Fald en Liigsteen, hvis Stykke let saarede „en liden Skoleklerk“. Hvalvingens Stene saarede Præsten saavel paa Armen som paa Hovedet, „skjendte slemt“ en Alterstage og „forklemte“ Kalk og Dist. Alle ilede i største Hast ud af Choret undtagen Sognecapellanen Niels Saxtrup, Forfatteren til den rimede Beskrivelse af Beleiringen, der oftere er bleven citeret i denne Skildring. Han trykkede sig øieblikkelig ned i Stolen, indtil han ved at høre Braget af Liigstenen, som Bomben knuste, troede, at det var Bomben, som var sprungen, og nu hurtigt reiste sig for ligesom de Andre at ile ud af Kirken. Men neppe havde han forladt Kirkestolen og var kommen midt ud i Choret, før Bomben sprang ved hans Fødder, og da man siden efter undersøgte Skaden, som den havde anrettet, fandt man, at et Stykke af den havde sønderflaaet det Sted i Stolen, hvor Præsten havde ligget, saa han upaatvivlelig vilde være bleven dræbt, hvis en lykkelig Feiltagelse ikke havde bragt ham til at reise sig og gaae ud. Bomben sprængte saa godt som Chorets Hvalvinger, skafferede Altertavlen og Kirkestolen, hvori Præsten laae. Denne Begivenhed forefaldt den 19de Juni. De

øvrige Bomber, der kastedes ind i Byen, gjorde forholdsvis meget mindre Skade; nogle sprang i Luften, andre i Vandet, og kun et Huus blev ødelagt.

Om Natten imellem den 21de og 22de Juni gjorde Svenskerne atter et nyt Forsøg paa at stikke Byens Skibe ibrand, medens de ved en blind Alarmering søgte at hende Indvaanernes Opmærksomhed paa Færgelandet; men hele Planen mislykkedes igjen, og Branderen erobredes ligesom første Gang. Hele den følgende Dag fortsattes Kanonaden uafsladelig, og da Natten var brudt frem paany, udsendte Fjenden atter en Brandere, der havde samme tynde Lykke som de foregaaende. Strømmen var saa stærk, at den trods Vind og Veir bragte Fartøiet ud af dets Cours, saa at det drev ned ved et Sted, den saakaldte nye Bom, og opbrændtes der til Svenskernes Harme og de Danskes Spot.

Nu forsøgte da Fjenden at faae Fremgang paa et andet Punkt og lavede sig til for Alvor at angribe ved Søndergades Port. Borgerne forsøgte her flere Gange at overraske dem, men hver Gang forgjæves, da Svenskerne nu vare paa deres Post. Derimod lykkedes dem bedre et Angreb paa Steensø Natten imellem den 29de og 30te Juni for at drive de Svenske reent ud af Den, hvortil de saa meget mere vare opmuntrede, som de vidste, at de Svenske havde taget en Deel af deres Folk derfra og ifkun vilde lade saa mange blive der, som behøvedes til at bevogte Den og betjene Stykkerne paa det ene Batteri, eftersom deres Attaque derfra ikke havde havt den Succes, som de i Begyndelsen lovede sig. Til den Ende blev endeel af Besætningen i Byen tilligemed nogle af Borgerstabet (ifølge Sagnet under Niels Nielsens egen Anførsel) commanderet i Baade for at vove et Tog til Steensø, som og skete samme Nat med saadan Lykke, at de Svenske maatte retirere sig og overlade Den til de

Beleirede, som derpaa fløifede de svenske Batterier og ved Forskandsninger imod Udsiderne gjorde sig faste mod nye Angreb. „De Beleirede bleve ved dette lykkelige Foretagende ikke lidet sowlagerede, efterfom de derved fik den Side af Byen fri og kunde nu med des bedre Estertryk forsvare sig paa den anden Side. Og er dette lykkelige Tog Marsag udi, at man hverken paa Færgelandet eller ved Stranden fornam nogen mere skudt efter den Dag, da de Poster forhen vare snart de farligste for Steensøens Skjld.“ Denne raske Bedrift udførtes med Tabet af ikkun een Mand, der mistede begge Benene under Overfarten til Den. De Svenske fortsatte imidlertid Angrebet paa Byen ufortrødent og begyndte nu ogsaa at anlægge Miner under Ravelinen ved Veilegade Port; men ogsaa her vare Raskoviterne paa deres Post. Først lod Major Keker Minen fylde med Sand, saa alt Krudtet dernede blev vaadt, og da Fjenden vedblev at grave videre,

„Lod han og stikke ned i Gruns
Til dem med Pisser lange,
De gav' sig som Rotter og Muus
I Jordens mørke Gange.“

Trods alt dette lykkedes det dog Svenskerne den 30te Juni at sprænge en Mine ved en Side paa Ravelinen, og neppe var den sprungen, før Fjenderne med vildt Mod styrtede sig ind i Abningen, som den frembragte paa Volden, „men de fik vide,

Svor Børes boede; der var Kech
Med Mod og mandigt Hjerter,
Gik paa dem med en Troup, ret tjæk,
At de maatt' ud med Smerte.“

Stormen blev saaledes igjen afflaet, men det kostede meget Blod, og Besætningen betalte denne nye Seir iblandt Andet med den tappre Kechs Fald. „Det var altsaa

anden Gang, de Svenske vare afflaaede fra denne liden Skanse, og omendstjøndt Beleiringen havde varet over to Maaneder, saa havde de Svenske endnu ikke vundet en Fodbred Jord fra Fæstningen, ihvormange Storme de end havde gjort, og ihvormeget Blod de end havde udøst over Byen — — og ved denne Ravelin havde nu en dobbelt Erfaring lært dem, at Nakkov i dette Aar vilde have sin Fæstningsjord betalt saa dyrt, som den forleden Aar folgte den for let og Sutet." Imedens Fjenden hver Dag en heel Uge igjennem lod „Granater, Steen og Lænkelod“ regne ned i Byen, grov han sig Fod for Fod frem mod Hornværket, og Fæstningen havde desuden ikke de Kræfter tilovers, at den kunde gjøre nogen eftertrykkelig Modstand; den manglede baade Folk og Ammunition. „Det var nu kommet saa vidt med Fjenden, at han kunde gjøre Anstalt til at skyde Bresche, dog vilde han efter Krigsmaneer først tilbyde de Beleirede Accord, om de vilde overgive sig, førend han havde fornøden at gribe til Yderligheder — — og i saa Naade mere Blod blev udgydet.“ „Den Bussemand Steenbock“, som havde afløst Wrangel i Overcommandoen, sendte derfor en Trompeter til Byen for at opfordre den til Overgivelse, hvorpaa man blev enig om en Vaabenstilstand paa to Dage, den 11te og 12 Juli, hvilken Fjenden saa meget lettere kunde bevilge, som han vidste, at Nakkov ingen Undsætning havde at vente. Frederik den Tredie og Kjøbenhavnerne, som fulgte Beleiringens Gang med stedse stigende Deeltagelse, vilde gjerne undsætte Byen, men maatte ikke for Hollænderne, de Franske og Engelskmændene, som endog erklærede, at deres Flaade vilde hindre den hollandske, hvis denne vilde forsøge paa at bringe Byen Hjælp. Da de Danske forsikrede, at Byen trods al Tapperhed tilsidst maatte bukke under for Fjendens Angreb, trøstede Admiral Opdam dem med

diplomatiſt Kulde og forſikkrede, at Svensken ſkulde ved den endelige Fred komme til at give Alt tilbage, ſom han nu muligviis indtog, og tilſværede: „Hvad Indbyggerne derunder lider, kan man ikke regne.“

Nakſkøvs brave Borgere kunde imidlertid ikke opgive Haabet enten om en ſnarlig Undſætning eller en pludſelig Fred, og da Baabenſtilſtanden var udløben, maatte Oberſt Körber paa de uforfærdede Borgeres Anmodning aflaae de Svenskes Opfordring til Overgivelse, uagtet han ret godt indſaae, at Byen hverken kunde holde ſig længe eller, naar den ſaa overgaves, maatte vente ſaa gode Betingelſer, ſom nu. Kampen begyndte altsaa paany; men allerede Natten imellem den 13de og 14de Juli indtoge Svenskerne efter en rafende Kamp Hornværket, og nu kunde de ſkyde med Geværer ind i Byen,

„At ingen kunde ſikkert ſtaa
Paa Gaden eller gange“.

Den næſte Dag ſprængtes en Hvælving bag Choret ved en Lænkekugle, og da nu den tydſte Deel af Befætningen begyndte at blive uvillig, da der ikke var 4 Tønder Krudt tilbage, og Kirkeſ Blytag var opbrugt til Kugler — maatte de modige Borgere den 15de Juli overgive deres ſaa mandigt forſvarede By i Fjendens Vold. Betingelſerne vare ikke haarde i Forhold til Omſtændighederne, ſaaſremt de vare blevne holdte: Garniſonen, ſom ſenere enten overførtes til Kiel eller adſpredte ſig paa Den, ſkulde drage bort med klingende Epil og Borgernes Liv og Gods være ukrænket.

Hvorledes de Svenske holdt deres indgaaede Forpligtelſe angaaende Borgernes Liv og Gods, ſees af følgende Vers:

„Accorden derpaa truffen blev
 Og givet os ihænde,
 Gud veed, os Røden dertil drev,
 Thi Svensken vi vel kjenbte.

Herind de komme med Accord
 I Staden til os Arme,
 Men hvor de holde deres Ord,
 Gud lade sig forkarne.

Tribut blev taget over Haand
 Med Brev og Segl saa stærke,
 Og blev man lagt i Bolt og Baand,
 Det maatte svie og værke.“

Klagede Noget over denne haarde Medfart, bleve de mindede om, at de vare Fjender og maatte finde sig deri; men man maa dog ikke glemme at tilføie, at alle disse Overgreb først begyndte, da „den brave“ Gustav Otto Steenbock forlod Byen, og Wrangel, som havde begyndt Beleiringen, kom i hans Sted; thi saalænge Steenbock var i Nakskov, holdt han „trofast og redelig Nakskov den oprettede Capitulation“. Hvad Nakskov, med ikke halvt saa mange Indvaanere som nu, dengang maatte udrede, grændser næsten til det Utrolige; men Byen blev ogsaa derved i Bund og Grund forarmet. Den maatte betale en Brandskat af 22,000 Rbd. og hver Dag levere en Mængde Levnetsmidler foruden andre Requisitioner, Klædningsstykker og rede Penge*). Stadens Overcommandant, Oberst Joachim Kørber, var en tapper, krigserfaren Mand. Han havde forgjæves gjort den tappreste Modstand med sine saa Mænd ved Svenskerens Landgang ved Guldborg og var dengang tagen til Fange. Nu viste han alle de Prøver, som kunde fordres

---

*) Ovenstaaende Skildring af Nakskovs heltmodige Forsvar er for Støtstedelen uddragen af Cand. Friis: „Mindeblade om Nakskovs Fortid, 1852.“

af en modig, aarvaagen, frigserfaren Mand. Han og hans Næstcommanderende, Oberstlieutenant Daniel v. Rheden opfordrede Alle til at fægte vel for Staden. Kørbers anden Oberstlieutenant, David v. Bernbach, „Nakstovs Schleppegrell“, havde ved Svenskernes første Angreb paa Rangeland holdt saa tappert Stand, at Wrangel maatte trække sig tilbage med et Tab af to Kanoner og trehundrede Døde eller Fanger. Til Borgernes og Besætningens store Sorg faldt denne Helt ved et af de første Udfald, den 9de Juni. Af Garnisonens øvrige kjække Officerer bør ikke glemmes Major Keyer, der forstyrrede Fjendens Winter, Ritmester Bardøhuus, der „nogle Gange holdt Tournering med Fjenden“, naar han foragerede i Branderølev Skov, og en Lieutenant Rech, der viste sig „ret kjæk“ ved et Stormangreb af Svenskerne.

De heltেমodige Borgere havde i Guldsmeden, den energiske Diderich von Essen en Borgercaptain, der foregik dem med Ord og Exempel. I den uforsædede, halvfjerdsindstyveaarige Niels Nielsen, Stadens ene Borgermester, havde Brandcorpsen en mageløst modig og aarvaagen Anfører, hvem Byen skyldte, at den ikke blev en Gruushob, og i Vendelboen Lauritz Mortensen Vidsted en Præst, der deeltog med de Commanderende i deres Raadslagning, og som man navnlig skyldte det glimrende Udfald til Steensø, der nærmest skete paa hans Opfordring.

Nakstov er nu for Tiden den største By i Lolland. Dens Kirke, helliget St. Nicolai, er stor og anseelig, med et over 100 Fod høit Taarn, men før 1625 havde det et af de høieste Spiir i Danmark. Den har en særdeles stjern Prædikestol fra 1633 og et fortrinligt Orgel. En i Taarnet indmuret Bombe, som allerede er omtalt, minder om Svenskernes Bombardement af Staden.

Maribo,

en lille Stad, ligger omtrent midt i Volland. Dens Oprindelse stammer fra en Landsby, der kaldtes Skjenninge eller Skemninge, og som formodentlig har udgjort en Deel af Godset til Gaarden Grimstorp, hvis endnu tilbageværende Boldsted er den bekjendte „Slotsbanke i Lysmose Skov“. Siden fik den Navn efter Klosteret, som senere vil blive omtalt. Da Byens Sognkirke afbrændte 1595, blev Klosterets Kirke 1598 dens Sognkirke. Byen ligger yndigt imellem tvende Søer, af hvilke den ene, Maribo Sø, er over fire Mile i Omkreds. Byen er Stiftamtmandens og Biskoppens Sæde, og her holdes Landemødet en Gang om Aaret. Omtrent en Miil fra Maribo ligger dens Havn, Landeplads og Toldsted, Vandholm.

Paa en i Maribo Sø liggende lille Ø, Borø, har der tilforn ligget et Slot, som 1251 skal være nedbrudt efter at have staaet i 400 Aar.

I Maribo er Henrik Nicolai Clausen, en af vor Friheds Skjoldbærere, „hvis constitutionelle Sindelag var langt ældre end Grundloven, og hvis danske Sindelag ikke har nogen Datum“, født den 22de April 1793. Ogsaa Numismatikeren Christian Ramus er født i Maribo 1765.

Mariebo Kloster.

Klosteret Mariebo eller Maricebo (habitaculum Mariæ), som nu ikke mere er til, skulde de tre nordiske Rigers store Dronning sin Oprindelse; hun bestemte dets yndige Beliggenhed ved Mariebo Sø, men døde, før hun fik paabegyndt dets Bygning. Hendes Eftermand, Kong Erik af Pommern, udførte hendes Beslutning. Klostergrunden laa, som allerede omtalt, ved en Landsby, der

kaldtes Stjenninge eller Skemminge. Klosteret opbyggedes paa meget kort Tid og var allerede færdigt 1416. Det bestemtes til en Bolig for Munk og Nonner af den nordiske Helgeninde Virgittes Orden. Denne Virgite eller Brigitta var født i Sverrig af en fornem Slægt 1302. I sit Ægteskab med Ulf Gunneseu, hvem man for hans Rigdom kaldte „Fyrste af Nerike“, havde hun 4 Sønner og 4 Døttre, og førte som Enke et strengt asketisk Liv i 30 Aar, de 15 i Sverrig og de andre 15 i Rom, hvor hun døde 1373. I sin Enkestand skal hun have havt mange Aabenbaringer endog af Christus selv, hvilke hun nedskrev i en egen Bog. Paa denne Tid stiftede hun og sin Orden, der stadfæstedes af Pave Urban den Femte. Ordenens Regel bestod af 31 Capitler og sagdes at være Stifterinden dicteret af Frelseren selv, til hvis Ære Ordenen derfor ogsaa kaldtes den hellige Frelseris eller St. Salvators Orden. Den var især stiftet for Nonner, hvilke daglig skulde bede til den hellige Jomfru; men der skulde og være Munk for at hde dem den geistlige Bistand og administrere de kirkelige Sacramenter. Klosters Kirke, hvori Munk og Nonner i Fællesskab forrettede Gudstjenesten, skal have havt 13 Altare, hvert med sit Tilbehør, Høialteret 2 Kalke, 2 Kander, 2 Par Uyestager, et Kors og et Røgelsekar. Den øverste Magt i Klosteret havde Abbedissen. Badstena Kloster i Sverrig, hvor den hellige Virgittes Levninger bleve begravne, var det første af denne Orden og ansaaes for Hovedet for alle de andre. Erik af Pommeru hentede de første Munk fra Badstena til Mariebo Kloster. Skjøndt Munkene og Nonnerne vare i samme Kloster, boede de dog ikke i samme Huus eller Fløi. Alligevel kunde dette Samqueu ikke undgaae slem Estertale; ja i Aaret 1428 blev der endog klaget over deres usædelige Levemaade til Pave Martin den Femte, men

Klagen fandtes ugrundet, og Alt blev som forhen. Imidlertid havde baade Ordenen og den hellige Birgittes Aabenbaringer mange Modstandere, og Kong Erik udbad sig derfor den baselfke Synodes Erklæring. Sagen blev undersøgt, og Kirkesædrenes Kjendelse hævede al Tvivl om, at disse Aabenbaringer virkelig vare fra Gud.

Det var i Aaret 1416, at Erik af Pommern lod Klosteret i Skjenninge træde i Virksomhed. I det følgende Aar udgav han og Erkebiskop Peder Knuse et Brev, hvori de opfordrede til Gaver til Klosteret. Det er mærkværdigt, fordi det deels viser Tidernes Bankundighed og Overtro, deels Geistlighedens fromme Bedrag. Kristus, som her kaldes den hellige Brigittas Brudgom, siges selv at have aabenbaret denne Helgeninde, at en Penning skulde gives hende af alle sande Troende til at opbygge hendes Kloster; Kristus, som befalede Abraham at offre sin Søn, vil, at Abrahams Exempel skal opmuntre alle Mennesker til Efterlignelse. Derpaa indføres han uden videre Indledning selv talende saaledes: „Jeg vil nu lade hele Verden opbygge et Kloster til min Moders Ære, paa det at Synd og Dandskab maae blive formindsket. Jeg begjærer derfor en Hjælp af Menneskeheden til at opbygge dette Kloster, ikke at jeg er fattig og trængende, thi jeg er en Herre over alle Ting, men paa det at Eders Redebonhed maa blive aabenbar for Andre. Derfor, hvo der er kommen til Skjelsalder og har foresat sig at leve ugift, det være sig en Jomfru eller en Ungkarl, skal give en Penning gangbar Mynt. I lige Maade de, som leve i Enkestand. Men hvo der er gift, skal give 2 Penninge, een for sig og een for sin Kone, til min Moders Klosters Opbyggelse. Forældre, som have Børn paa 16 Aar, skulle ogsaa for hvert af samme give en Penning, paa det at Kjærlighed og Eghedighed kan blive formeret i dem.“ Kongen og Erke-

bispen slutte derpaa med Opmuntringer til Gavnildhed mod denne Stiftelse, og endte med følgende Ord: „Herved vil man kunne kjøbe sig sine Synders Forladelse og love sig en vis Løn af den almægtige og gode Gud.“

Denne Opfordring har uden Tvivl gjort god Virkning, og længe har det vistnok ikke været, inden det nye Kloster var i Flor. Dog havde det i den første Tid Modstand at bekæmpe; thi i Aaret 1417 grebe nogle Næstved-Mænd en Munk og to Bønder af Skemminge eller Mariebo Kloster, som havde angrebet deres Fiskeleie paa den lollandste Side. De lode dem halskugge og begrave i hedenst Jord; men siden bleve de for det Første dømt til at begrave dem i viet Jord og dernæst bøde til deres Venner, til Kongen og til Klosteret. — Snart steg inidertid Klosterets Anseelse og Rigdom; til begge Dele bidrog den rigelige Afslad, som forundtes det, og hvoraf det for Penge og Gaver meddeelte Andre. Saaledes bekendtgjorde Nonnerne 1435, at de havde Afslad for Alle, som vilde beneficere deres Kloster. Aar 1446 udfærdigede en Deel Cardinaler et aabent Brev om Afslad til dette Kloster paa 100 Dage samt Befrielse fra den dem paalagte Kirkebod.

Da det Tilløb, som denne rundelige Afslad foranledigede, senere begyndte at standses, henvendte Kong Christian den Første sig 1468 til Paven med et Brev, hvori han omtaler, at der tidligere har været en Tilstrømning af en utallig Mængde Mennesker til dette Kloster formedelst den rige Afslad, som var stænket det, men at Tilløbet nu var standsset, fordi Nogle formodede, at denne Gave var tilbagefaldt af de forrige Paver. Kongen begjærede derfor, at Hans Hellighed vilde tilstede de til den Ende affendte Munke Audients og høre deres Begjæring. At de have faaet deres Bøn opfyldt ved det

romerske Hof, behøver man ikke at tvivle paa. Da Kongen Aaret efter tillod Søstrene af Mariebo Kloster at udføre deres overblevne Korn af Landet, saa er det klart, at det dengang har været i Velstand.

Det Rngte for Hellighed, hvori Søstre og Brødre af Mariebo Kloster stode, sees ogsaa deraf, at andre Conventer holdt det for en Lykke og Ære at optages til Deelagtighed i deres gode Gjerninger.

Klosteret toges i Besyttelse af de paafølgende Konger, og det endog af Christian den Tredie, der 1539 stadfæstede Abbedisfen i den Herlighed af 40 Marks Sager over Klosterets Tjenere.

Af alle danske Klostre var Mariebo det, som længst bestod, efterat den catholske Tro var ophævet. Dog vedblev det ikke i sin første oprindelige Forfatning som Birgitte-Kloster; Munkene maatte forlade det, og Nonnerne skulde rette sig i deres gudstjenstlige Dvælse efter den nye Liturgi. Aar 1556 tog Christian den Tredie Mette Marsvinsdatter med Conventsøstrene i sin Besyttelse og stadfæstede dem alle deres Privilegier, med Forbehold, at han eller hans Tjenere, naar de reiste der forbi, kunde faae Natteleie i Klosteret.

Den vistnok tidligere strenge Tugt og Orden i dette Kloster var i den senere Tid ganske forsvunden efter en af Biskop Niels Jespersen af Fyen 1563 fremført og mod Jomfruerne indgiven Klage. I den hedder det blandt Andet, at Klosterjomfruerne lode ikke Præster og andre ærlige Folk komme til sig, men vel toge de imod unge Adelsmænd og Andre, som vare drukne; af dem taalte de, at deres Huer bleve afrevne og de selv behandlede som Skjøger. De hang endnu meget ved det papistiske Væsen, tilbade Helgener og disses Billeder; de Ældre vilde paanøde de Yngre disse ugudelige Bønner, de ansaae det for en Synd at undlade at fremfige horas

canonicas og paaftode, at den blotte Opregneſſe af Ordene havde Fortjenefte. De vilde ikke ſkrifte paa en ordentlig Maade for de lutherske Præfter eller tillade dem at beſøge Døende; ved Prædiken vare kun Faa tilſtede, og diſſe uagtſomme, ja naar de hørte Noget, ſom ſtred mod deres Overtro, gif de bort, forbandende og beſpottende Præſten. De bare Kroner eller Smykker med Frelſerens Billede, ſom de ſige, ſtjøndt diſſe af Kongen vare forbudne. De læſte i overtroiffe Legender og kaldte de hellige Bøger og Historier Fabler. Misundelſe herſkede i høi Grad iblandt dem, ſaa at det endog ſtundom kom til Slagsmaal, hvilket engang var ſteet imellem to i Abbediſſens Nærværelſe. De bandte hæsligt ved Guds Død og tuſinde Skocke Djævlø og onſkede hinanden, at Pokker (Kopper) maatte falde paa dem ſaa ſtore ſom Fade. De kunde ikke og vilde ikke oplæſe de 10 Bud. De drak ſig ſaa drukne, at de ikke kunde reiſe ſig ſelv. De ſang Vitaniæt paa Latin, i den Formening, at det da var mere helligt. Paa Helligdagene holdt de deres Tjeneftefolk og Haandværksfolk i Arbeide, ſaa at de ikke kunde komme i Kirken. I Choret, førend de begyndte at ſynge, mumlede de til hinanden og afsøde deres Forſeclſer til hinanden, men kun paa Skråmt. Naar Noget af dem blev ſeugeliggende, bekyndede de Andre ſig ikke om hende. Under Prædiken hørte de ikke eſter, men Enhver havde en Bog med, hvori hun læſte, enten Vor Frue Tider, eller den Hellig Aands Tider, eller de ſyv Pſalmer eller andet Deſlige. Paa Marias Fødselsdag befalede de Ringeren at ringe med den ſtorſte Klocke, ſom kun brugtes ved ſtore Høitider, og kalde ſammen til at høitideligholde Marias Feſt, ſtjøndt denne Helligdag var affkaffet. De yngre af dem gif med unge Adelsmænd ind i deres Celler og fladdrede med dem flere Timer ikke uden de Eldres Miſtanke. De bare endnu

Psalterbaand for at fremsige Herrens Bøn og Engelenes Hilsen."

Dette Klagekrift viser ikke alene Sædelighedens Forfald i Klosteret, men og, at dets Nonner vedbleve at holde paa den katholske Tro og dens religieuse Dvælses, hvilket Sidste rigtignok maatte være en Forargelse i en lutherff Præsts Dine.

Aar 1596 gav Christian den Fjerde dem en ny Ordonnants, hvori det blandt Andet hed: at Nonnerne skulde adlyde Abbedisfen, som efter 2 Gange gjentagen Trettesættelse kunde forvise dem Klosteret; blev Nogen af dem paa Keiser ude over den bestemte Tid, da skulde de straffes med Vand og Brød; lod Nogen sig besvangre, da skulde Abbedisfen lade hende indmure paa Livstid*); blev derimod nogen Somfru af sin Rige begjæret til Ægte, da stod det hende frit for at samtykke heri; Mandspersoner maatte ikke indlades, medmindre de vare af Adel, ellers skulde Klosterporten altid være lukket, men Taleporten skulde aabnes paany, som i de gamle Tider.

Men heller ikke disse nye Love skulde have virket til Klostersugtens Forbedring, og den vedblivende Usædelighed siges at have været Aarsagen, hvorfor Kongen 1620 seculariserede Klosteret og lagde dets Gods til Sorø Academi, hvortil det hørte indtil Souverainetetens Indførelse.

Senere blev Grevinde Eleonore Ulfeld, Mønsteret paa Qvindetrofskab, forlehnet med Klosteret fra 1686. Her tilbragte hun sine sidste tretten Aar med Læsning og Arbeide; en Datters Kjærlighed forsødede dem, og de Fatige tilbade hende for de Belgjerninger, hun ydede dem.

*) Med denne Indmuring meentes, som tidligere omtalt, kun Indeslutning i et Fængsel.

Her døde hun den 26de Marts 1698, omtrent 77 Aar gammel, og hviler i Kirken.

Af Klosteret eksisterer nu kun Kirken, der siden 1598 har været Byens Sognekirke, da Byens gamle Kirke afbrændte 1596. Nu er den tillige Domkirke i Follands og Falsters Stift. Dens Bygning er stor og stærk, og efter en nylig foretagen Restauration fremtræder den i en særdeles skjøn Skikkelse. I Sacristiet bag Alteret opbevares endnu som Curieusiteter forskjellige Reliquier fra den katholske Tid.

Saxtjøbing

ligger i Musse Herred ved det store Mosebrug, som danner Skjellet imellem det saakaldte Guldborgland og det egentlige Volland, og som tidligere skal have været et feilbart Sund.

Saxtjøbing er vel den mindste, men dog vistnok den ældste af Vollands Kjøbstæder. Det ældste Document, hvori Byen nævnes, er udstedt i Aaret 1306 af Kong Erik Menved. Kort efter, i Aaret 1337, fik Byen af Grev Johan af Wagrien de ældste Privilegier, som findes. Volland var nemlig dengang pantsat af den usle Kong Christopher den Anden til denne Greve og indløstes først 1346. Saxtjøbing havde tidligere tilligemed Nakskov og endeel af Volland været pantsat til Markgreve Albert af Brandenburg, fra hvem den indløstes 1312.

I det fjortende Aarhundredes første Halvdeel var her en kongelig Mynt, og ved Pantsættelsen til Grev Johan tilstodes der ham fri Mynt i Saxtjøbing. I Forsommeren 1333 boede Christopher den Anden (Pantsætterten), der saa godt som ikke eiede en Fodbred af Danmarks Rige, hos Peder Hvitfeldt i hans rørtakte Steenhuus her i Saxtjøbing. To simple Adelsmænd,

Hennike Breyde og Johan Ellemose, der troede i denne Cooløshedens Tid at kunne erhverve sig en klækkelig Løse-
sum, stak Ild paa Huset, toge Kong Christopher, idet han
sprang ud af Vinduet, til Fange og førte ham til Grev
Johan paa Alholm. Men de bleve skuffede i deres
Forventning, thi Grev Johan satte ingen Priis paa sin
Halvbroder, men lod ham strax løbe. Kort efter døde
han i Nykjøbing paa Falster. „Han var den fletteste og
ulykkeligste Konge, som har siddet paa Danmarks Throne,
men hans Ulykker vare selvforskyldte, thi de vare en bitter
Frukt af den Eæd, han selv havde udstrøet under sine
Dyrer mod sin Broder, Erik Menved.“

Før Reformationen bestod her et halvt geistligt, halvt
verdsligt Broderskab, kaldet „Hellig Trefoldigheds Gilde“. Byens Kirke har i den katholske Tid været indviet til
Apostelen Paulus og har dengang været udstyret med
flere Altare. En Altartaale, der findes i Kirken, er fra
dette Tidsrum. Et af disse Altare, Sanct Oles, blev
strax efter sin Stiftelse 1420 begavet med Afsladsbreve
fra de tre nordiske Erkebiskopper med flere Geistlige.
Ifølge disse Afsladsbreve fik Enhver, som gjorde Reiser
til dette Alter eller gav Gaver dertil, 40 Dages Afslad.
Kirken eiede i 1851 en Formue af 10,000 Rd.
og blev derfor i 1852 prydet med et nyt, hvidt
Spiir.

Byens Ladeplass ligger $\frac{1}{2}$ Miil borte ved Dureby-
gaard, hvorhen Transporten skeer ved Pramme ad en
Aa af kun ringe Dybde.

Byens Vaaben bestaaer i to Uldfaxe eller Over-
skjærersfaxe; men i hvilken Forbindelse dette staaer med
dens Navn, vides ikke. Den led i Aaret 1800 meget
ved en Ildbrand.

Nalholm.

Det gamle, berømte Slot Nalholm ligger paa Folland udenfor Rysted By, hvortil der fører herlige Lindealleer, imellem en liden Indsø og Rysted Bugt, omgivet af Skov og frugtbar Mark. For Tiden bestaaer det af en svær, firkantet Bygning med tvende Taarne, hvoraf det ene er indrettet til et astronomisk Observatorium, men tidligere har Slottet haft fem Taarne, et Træspir og to Karnapper, der maaske have givet det et pragtfuldt Udseende. Slottet er omgivet paa tre Sider af Vand, skjønt i nogen Afstand, men er desuagtet forsynet med Grave, indenfor hvilke der tidligere gif en solid Ringmure af brændte Steen. Ved Slottet ligger en smuk Have og Skov, hvori findes en stor Mængde sjældne Træer og Buskværter, hvilke den sidst afdøde Fier, Grev Raben, der selv var Botaniker, tildeels har medbragt fra sine Reiser i fremmede Lande og andre Verdensdele.

Gamle Efterretninger omtale Nalholm Slot som bygget i det 9de Aarhundrede, og var det da de gamle Næsfkongers vel befæstede Sæde. Visserne er det derimod at antage, at det har været en af de smaa Befæstninger, som Svend Grathe opførte i Aaret 1151 ved Rysterne imod Bændernes Overfald, især paa Smaasøerne, og som vel henimod Slutningen af det 13de Aarhundrede blev et anseeligt Slot, hvorpaa Lehnsmændene over Folland boede, hvilke i dette Aarhundrede for det Meste vare Hertuger. Et Pantebrev fra 1329, udstedt af Christopher den Anden til Grev Johan af Wagrien paa 20,000 Mark lødigt Søl, overdrog, indtil Betaling skete, Greven Nalholm Slot og alt Kronens Gods paa Folland, hvilket denne dog havde haft i Hænde fra 1326, da den slesvigske Hertug Baldemar overlod ham det, formodentlig paa de samme Betingelser. Fire Aar

efter, 1333, førtes Kong Christopher som Fange til Alholm, hvorfra han kort efter drog til Nykjøbing paa Falster, hvor han døde.

Folland var kommen i rigtige tydske Hænder ved Grev Johan, der skaltede og valtede med det, som om det var arvelig Eiendom. Han folgte eller pantsatte Størstedelen af Landet til holfsteenske og andre tydske Adelsmænd, som havde gjort Krigstjeneste hos ham eller forstrakt ham med Penge, og overvømmede saaledes Folland med tydske Familier, der intetsteds i Danmark fandtes saa talrige, selv i hiin sørgelige Tid. For at sikke sig imod Angreb af Bønderne opførte disse Adelsmænd paa beleilige Steder en stor Mængde befæstede Borge, hvorfra de fleste af de Boldsteder skrive sig, hvorpaa Folland er saa rigt, især Egnen inellem Maribo, Nysted og Rødby. Alle disse private Godser unddroges saaledes Grev Johans og hans Lehnsmands Omraade, og en Mængde Bønderbunker, som forekom her i Lehnets, især i Muses Herred, stode ogsaa kun undtagelsesviis under Lehnsmanden paa Alholm, da de ikke henhørte under Herredsjurisdictionen og derfor allerede nu, ligesom i Løbet af de følgende 250—300 Aar, for det Meste forlehnedes særskilt bort. I dem boede aldrig Herremænd før i en senere Tid, da mange af dem forvandledes til Herregaarde. Med Geistligheden holdt Greven gode Møner, bekræftede og forøgede dens Friheder for at have friere Hænder lige overfor Bønderne, hvis Livegenskab uden Tvivl stammer fra hans Tid, som var sørgelig for hele Danmark og ikke mindst sørgelig for Folland.

Smidertid blev det atter Dag i Danmark ved Kong Baldemar den Tredie, der med mageløs Klogskab og Udholdenhed benyttede alle Midler til at samle Riget og jog de fremmede Herrer ud eller tvang dem til at blive Danske. Aar 1346 lod han alle de Holfstenerne, der havde

Lehn i Pant paa Lolland, tilbyde deres Penge, og samtidig hermed lod han sin Marsk med en Hær rykke derover midt om Vinteren, strax efter Helligtrekongers Dag, for med Vaabenmagt at tvinge de Gjenstridige. Ved denne Leilighed, da de tilfrosne Vandc gjorde Udgangen let til enhver Borg, faldt uden Tvivl det halve Land med Alholm og alle mindre Borge i hans Hænder, og kun lidet nyttede det, at Holstenerne om Sommeren kom over med en Hær for at hjælpe, skjøndt Ravnborg holdt sig indtil 1347. Fra nu af var Danmarks Konge atter Herre over Alholm, som han ofte besøgte. I Aaret 1360 gjorde han sin ældste Søn, Christopher, til Hertug over Lolland og overdrog ham Alholm Slot til Residents, naar han ikke var med sin Fader paa Krigstog. Hertug Christopher døde ulykkeligviis i Aaret 1363, enten af Sygdom eller af et Saar, som han fik i Kampen med Hansestæderne, hvorefter Kongen atter holdt Lehnsmænd paa Alholm, som Hr. Kersten (eller Christian) Kule havde i Besiddelse 1364 og følgende Aar, uden Tvivl i Pant for laante Penge.

Smidlertid havde Kong Valdemar ved sine Angreb paa Sverrig, ved Erobringen af Gulland og ved Plyndringen af den rige Hansestad Wisby skaffet sig Tjender i alle sine Naboer, og desuden ved sine Bestræbelser for at indføre Enevoldsmagten i Danmark og sin hensynsløse Undertrykkelse af Bondestanden bragt Syderne til at gribe til Vaaben og forene sig med de Fremmede om at sønderlemme Danmark. De Færligste og Mægtigste i Forbundet vare de 77 Hansestæder, de Virksomste de tvende holsteenske Grever, Henrik og Claus, af hvilke den Sidste i Aaret 1368 drog ind i Sylland og bemægtigede sig Ribe og Alborg, hvilke de frafaldne Lehnsmænd frivilligt overgave ham. Grev Henrik drog med en Hær paa hanseatiske Skibe til Lolland, hvor han i Begyndelsen af

September Maaned belciredede Alsholm Slot. Den 8de September indgik den herværende Lehnsmænd, Hr. Kersten Kule, Ridder, og den 11te September Lehnsmændene paa Ravnsholm, Hartvig Hummersbyttel, Bæbner, en Fred for Hollands Vedkommende med de Allierede, nemlig Greverne Henrik og Claus af Holsteen, Kong Albrecht af Sverrig, hans Fader, Hertug Albrecht af Mecklenborg, og dennes andre Børn samt Borgerne i Lybeck, Rostock, Stralsund, Wismar og de andre Hansestæder, saa at alle Hollands Beboere skulde have Fred indtil 1ste Mai 1369 og i denne Tid nyde deres Gods i Ro. Skulde Kong Valdemar, som var i Tydskland for at hverde Tropper, eller de Danste i Mellemtiden komme med Tropper for at kæmpe, saa maatte Lollikerne i Ugen fra Midfaste Søndag 1369 til den næste Søndag efter frit ride til den danste Hær for at kæmpe i dens Rækker, men til ingen anden Tid. Den 1ste Mai 1369 skulde det afgjøres, om de holsteenske Grever skulde have Alsholm og Ravnsholm Slotte med hele Holland eller ikke; i det første Tilfælde havde Lehnsmændene og Landets øvrige Herremænd Valget, om de vilde beholde deres Gods og hylde Greverne, eller opgive det og fare, hvorhen de vilde.

Denne mærkelige Vaabenstilstand bevarede Slottene for den danste Konge, uagtet det ikke kom til noget Slag. De lollandiske Slotte bleve ikke overgivne den bestemte Dag, men den 30te November 1369 sluttede det danste Rigsraad Fred med Hansestæderne paa Vilkaar, der under de givne Omstændigheder vare meget gunstige, og den 23de September 1370 var den holsteenske Greve Henrik endnu ikke videre, end at han tilligemed Kersten Kule, Hartvig Hummersbyttel og Herman von Tralov mødte i Bardewick hos Hertug Magnus af Brunsvig-Lyneborg, som skulde dømme dem imellem om Slottene

Malholm og Stavnsborg. Lehnsmændene erklærede, at de ikke vilde aftræde dem, før de vare fuldkomment enige og forligte med Greverne om alle Forhandlinger og Breve, hvilken Enighed aldrig naaedes, thi Kong Baldemar havde efterhaanden faaet Magt med sine Fjender, og Greverne maatte give efter ligesom de oprørste Syder. Hr. Kersten Kule og Hartvig Hummersbyttel havde altsaa sienshyllig baaret sig meget klogt ad ved i Farens Tid at slutte Vaabenstilstand.

Kong Baldemar den Tredie døde 1375. En agtet Forfatter skildrer ham saaledes: „Han laante Penge hist og her for med dem at indløse Panterne; han udlante igjen Penge til Andre, som trængte, paa kort Tid, mod gode Renter og haandsaaet Pant; men aldrig gav han et Øble bort uden at faae en Pære istedet, og ved enhver Leilighed viste han sig som en Mand, der havde ganske mærkværdigt Greb paa at handle med Penge, om saa Folk ti Gange bestyldte ham for, at Halvparten af dem reiste han op igjen. Hvor gamle Papirer kunde støtte hans Paastand, forsmaaede han heller ikke at benytte disse, skjøndt der mildest talt skulde Frækhed til blot at fremlægge dem; og hvor staaflædte Mænd klarede Sagen nok saa godt som raptungede Lovlærde, gav han Fjenderne Staalet og beholdt selv Guldet. Han kunde dog Intet udrette, som battede, uden forsøgede Paalæg, og han udfkrev idelig svære Skatter, for ikke at tale om det ublu Hovarbeide, som han imod al Skik og Lovhævd paabød. Hellig Kong Knuds Dag 1349 samlede han imidlertid et Danehof i Ringsted, hvor han gjorde saa fyldestgjørende et Regnskab for sin Anvendelse af Rigets Midler, at — der vel knap var en Eneste, som troede et Ord af, hvad han sagde, men ligesuldt fik han, hvad han vilde, da man gik ind paa nye Skattepaalæg. Hans ubønhørlige Strengthed piinte dog ligesuldt Folket

og dets Lommer saaledes, at det ikke var at undres over, naar Folk uden folkelig Følelse kunde finde, at de paa ingen Maade havde det bedre end under Tydskevældet, men Hølfsten værre: at de igrunnen vare komne fra Regnen i Tagdrøppet. Heller ikke huede det Stormændene, navnlig de sjællandske, naar han tog Smaafolks Parti imod dem og holdt haardt paa den gamle Kong Baldemars Lov, medens derimod de frifindede Thyder paastrøde, at den samme Kong Baldemars Lov tog han netop langt fra det Hensyn til, som han burde. Han har sagtens ogsaa vendt og dreiet dem, som han selv lystede; thi Sagen var den, at herske vilde han over Alt og Alle, han syntes, at der var Trang til et Enevælde, og at han havde Dygtighed til at bruge det. Man kaldte ham Baldemar den Onde, og han maatte kæmpe mod idelige Oprør, navnlig af Thyderne, medens han fuldbyrkede sit Foreningsværk; ogsaa skal nødig Nogen ubetinget billige den Wei, han vandrede. Men Billigheden maa ligesuldt indrømme, at der knap var nogen anden og hæderligere Wei, som stod ham aaben, saasandt som han ellers vilde fuldkomme sin Opgave: at nysskabe en Stat, hvor der knap var Skyggen af den tilbage; saasandt som han ellers faldt ind i en Tid, hvis mærkeligste Eerfjende her og andetsteds var den fuldstændigste Oplosning i den lovløseste Selviffhed. Det var ikke blot Landet, der var udstykket imellem Ene og flere større og mindre Panthavere; det var hele Folket, der var opløst, først og fremmest efter Landskaber, som endnu bestandig forekom hinanden aldeles fremmede, dernæst i hjerteløse Beger. Enhver Husbonde vilde gjøre en uafhængig Stat af sin egen jammerlige Arne, og var der Noget, der nogen kunde samlede de enestaaende og fjendtligtstaaende Enkeltmænd, da var det ingenlunde Kjærligheden til det fælles Land og Folk, men det var Egennytte og Raags-

væsen og Standsfordele, eller det var Had til fælles Undertrykkere."

Efter Baldemars Død søgte hans Dattersøn, den mecklenborgske Prinds Albert, at naae den danske Kongeværdighed med Vaabenmagt, og netop derfor mistede han den. Han sluttede den 21de og 22de Januar 1376 Forbund med de tre holsteenske Grever, til hvem han for 30,000 Mark Sølv pantsatte Alholm og Ravensborg med hele Folland, samt desuden Møen, Kolding og Ribe med tilliggende Lehn, for saaledes at faae deres Hjælp. Uden Tvivl sluttede han ogsaa Forbund med flere i Danmark bosatte tyske Adelsmænd, saaledes med Ridderen Ketelhood paa Folland, hvem han for 300 lød. Mark pantsatte Birket Valnisje og Ekenisje (Wanelse Sogn) paa Falster, men han naaede som bekjendt ikke sin Hensigt og maatte vige for sin Moders Søster, Dronning Margretha, den kloge Regent, Danmark nogensinde har havt, eller rettere for hendes Søn, Kong Oluf.

Om Alholm er der nu i en lang Aarrække Intet at fortælle, undtagen at det fra 1364 indtil efter 1463 havde 7 forskjellige Lehnsmænd. Efter Christian den Førstes Død tiltraadte uden Tvivl hans Enkedronning, Dorothea, Alholm og Ravensborg med hele Folland, hvilket synes at have hørt til hendes Livgeding og først ved hendes Død i Aaret 1495 igjen at være kommet til Kronen. Nu blev det igjen bortforlehnet, deriblandt 1553 til Søren Stampe, der maatte opgive Slottet til Dr. Johan Dre med det lollandske Opbud. Christian den Andens Dronning, Elisabeth, havde faaet Folland og Falster anvist til Livgeding, hvilket forvoldte Uanseligheder, da disse Der i Aaret 1525 anvistes Frederik den Førstes Dronning, idet to Rigsraader, som havde forseglet Brevet til hende, nægtede deres Samtykke; men

Dronning Sophie fik dog dette Livgeding med de tre Slotte Alholm, Ravensborg og Nykjøbing, og Dronning Elisabeth døde desuden Maret efter.

Fra 1523 til 1525 var Otto Holgersøn Alfstand Lehnsmænd paa Alholm og fra 1528 til 1535 Sorgen von der Wisch, der desuden havde Kongens Brev paa 1200 Mark Lybsk, hvilket var Beløbet af den Hesteskade, som han paa Kongens Vegne havde lidt, den Tid han drog af Nykjøbing Slot, og som skulde betales ham tilbage, før Alholm Slot blev ham frataget.

I Grevens Feide 1534—1536 gik det ikke Alholm bedre end de andre faste Steder paa Derne, Draxholm undtaget. Sorgen von der Wisch var fraværende, og Borgerne — rimeligviis Borgerne i Nysted — overrumplede imidlertid Slottet; de beholdt det, indtil Grev Christopher sendte Johan Eber og Johan Dieffenborg, som overtog Commandoen, men kort efter overdroges Slot og Lehn til Hr. Otto Krumpen, der havde ladet sig skræmme til at overgive sit Slot Tranckjær paa Langeland, saasnart han saae Fjenderne oplaste Skandsen, hvilke de ikke engang havde Skyts til. Han lod sig formodentlig gjække. To Aar efter, medens Kong Christian den Tredie beleirede Kjøbenhavn, tilbageerobrede hans Tropper Størstedelen af de mindre Slotte i Sjælland, Voland og Falster; Alholm blev indtaget af Laurids Ruob. Imidlertid havde den berømte General Johan Rantzau allerede betalt Sorgen v. d. Wisch de 1200 Mark Lybsk, for hvilke han havde Pant i Alholm, der efter Indtagelsen strax blev overleveret Dronning Sophie. Hendes Lehnsmænd paa Alholm, da hun var bleven Enkedronning, var først Hr. Johan Rantzau, der igjen lod Slottet bestyre af Adelsmænd. Efter Enkedronning Sophies Død (Johan Rantzau var død 1565) forlehede Kong Christian den Tredie Albert Dyr til Niel-

strup 1570 med Alholm Slot og Den, nu Ulrikssdal, samt Deel i Bispetidenden af to Herreder, hvorimod han skulde aarligen svare 6 „gerust“ Heste og 2600 gode gamle Daler. Han døde 1577, hvorpaa Hak Ulfstand til Hikkebjerg Aaret efter forlehnedes med Alholm Slot og Lehn, samt de tre Birk Sosmark, Birnæs og Kallsø, for 2000 gode gamle Daler, hvorimod han hverken fik Bispetidenden eller Den, hvilket sidste Lehn blev overdraget Sorgen Daa for 500 gamle Daler. Hak Ulfstand lod opføre to af de Taarne, som endnu findes paa Slottet.

Ved Kong Frederik den Andens Død 1588 overdroges Volland og Falster til Enkedronning Sophie til Livgeding, saa at Alholm indtil hendes Død i Aaret 1631 bestyredes af hendes Lehnsmænd, der tillige havde Den, som ikke blev skilt derfra.

Efter Souverainetetens Indførelse bleve alle Lehn forvandlede til Amter, hvilket ogsaa blev Tilfældet med Alholm. Amtmanden boede undertiden paa Alholm Slot, til andre Tider paa Nykjøbing Slot, naar disse to Amter var forenede. Volland og Falster vare anviste Dronning Sophie Amalie som Livgeding og bleve altsaa bestyrede paa hendes Vegne fra 1670, da Kong Frederik den Tredie døde, indtil hendes Død i Aaret 1685. Der udnævntes nu en Commission til at modtage Verne, men den fandt Alholm Slot saare forfaldet.

Efter Christian den Femtes Død havde hans Dronning, Charlotte Amalie, Volland og Falster til Livgeding indtil sin Død i Aaret 1714. Aar 1725 folgte Frederik den Fjerde Alholm med endeel tilliggende Gods, samt Bramshytte og den til Uulsgaard oprettede By Tegholm til Fru Emerentia v. Levetzau, Enke efter Geheimeraad Johan Otto v. Raben, der Aaret efter fik Skjøde paa Eiendommen.

Aar 1734 oprettedes der af Slottet med tilliggende Hovedgaard og Gods et Grevskab for Geheimeraadens Sønnesøn, Grev Christian Raben, hvilket fik Navnet Christiansholm. Successionen er agnatisk-cognatist. Efter Sagnet hed Grevskabet først Christiansborg, hvilket Navn senere, da Christiansborg Slot skulde opføres, efter kongelig Befaling forandredes til Christiansholm, men dette Sagn er aldeles ubegrundet, da det sidste Navn allerede findes i Erectionspatentet.

Grev Christian Raben døde 1750, hvorefter Grevskabet tilfaldt hans Broder, Grev Otto Ludvig Raben, Geheimeraad, Kammerherre og hvid Ridder, der døde 1791; hans Søn, Grev Frederik Christian Raben, var en bekjendt Naturhistoriker og Botaniker, som samlede den Mængde fremmede Planter og Træer, der pryde Slottets Have, saavel som de Sjeldenheder, der endnu opbevares i Slottets store Taarn, hvilket han forhøiede betydeligt og indrettede til et astronomisk Observatorium. Han foretog sig mange Reiser til Udlandet, ogsaa til fremmede Verdensdele, og døde paa en saadan i Brasilien 1838, hvorefter hans ældste Søn, Grevskabets nuværende Besidder, Grev Gregers Christian Raben, Dr. phil. arvede det. Han fik kongelig Bevilling paa, at Navnet Christiansholm igjen maatte forandres til det oprindelige Alholm, hvormed Gaarden fra den Tid af benævnes.*)

Berritsgaard.

Arild Hvitfeldt.

Denne Herregaard, der hører under Baroniet Guldborgland, ligger paa Lolland, omtrent $\frac{1}{2}$ Mil Nordost

---

*) For Størstedelen efter L. A. Beckers danske Herregaarde.

for Saxkjøbing. Den omtales allerede i Erik af Pommerns Tid som tilhørende Familien Pøstke, Pyske, Pøstke eller Poiske.

I Begyndelsen af det sextende Aarhundrede tilhørte Berritsgaard Fru Ingerd Hansdatter Pøstke, der forenede den med Durebygaard, som havde tilhørt hendes afdøde Mand, Erik Slussen Blaa, den sidste Mand af denne ældgamle danske Slægt. Fru Ingerd boede indtil sin Død i Mariebo, og begge Gaardene tilfaldt hendes eneste Datter, Fru Barbara Eriksdatter Blaa, der ægtede Ditto Clausen Hvitfeldt til Arumstrup, som døde 1529, og hvem hun overlevede i 9 Aar. Gaarden kom derefter til at tilhøre deres Søn, Christopher Hvitfeldt, der udmærkede sig i Grevens Feide og især ved Reformationens Indførelse i Norge og paa Island. Han døde 1559, og hans Søn, den bekjendte Arild Hvitfeldt arvede den fælles med sin yngre Broder, Jacob Hvitfeldt, Lehnsmand i Throndhjem, der døde 1583. Arild Hvitfeldt var født i Bergen 1549. Han var Rigets Raad og Cantzler, og besad mange Kundskaber, hvorfor han ogsaa blev brugt ved forskjellige Underhandlinger med fremmede Regjeringer. Vi skyldte ham en Danmarks Historie, som trods sine mange Feil dog er et uskatteerligt Skrift til Kundskab om Fædrelandets Historie. At det var en Adelsmand, der skrev denne Krønike, kan man strax see af de Udtryk, han bruger, da han omtaler den haarde Haandfæstning, Frederik den Første maatte underskrive, nemlig: „Det var en drabelig Frihed, dets lige ingen Konge af Danmark haver udgivet, hvorfor denne Konges (som og benævnes Adelens Konge) Ihukommelse bør hellig og uglemt at være hos os (nemlig Adelen) og vore Efterkommere.“ Grunddansk var han dog, hvorfor han ogsaa siger sukkeude, da han omtaler de tre nordiske Rigers Adspjaltelse: „De, som have voldet, at

Rigernes Forbund er blevet brudt, de maae svare det for Gud den Almægtigste!"

Hans Broders Hustru, Fru Lisbeth Friis overlevede sin Mand i næsten halvhundrede Aar og opførte 1586 den nuværende Hovedbygning. En Proces, som hun i Forening med Eieren af Durebygaard førte med Borgmester og Raad i Saxkjøbing, gav formodentlig Anledning til, at Berritsgaard blev lagt under Taars Sogn.

Efter Fru Lisbeth Friis's Død tilfaldt Berritsgaard hendes Søn, Henrik Svitsfeldt til Vilø, Befalingsmand paa Landscrona Slot, som han 1644 med en ringe Besætning forsvarede modigt i flere Uger mod de Svenske under Gustav Horn, indtil han, fordi Voldene vare nedskudte, maatte overgive det. Gaarden tilfaldt 1653 efter hans Død hans Datter Allegaard, hvis Mand, Rigshovmester Joachim Gersdorff til Tundbyholm i Skaane, allerede Aaret efter folgte den til en tydsk Adelsmand Wilhelm von Harstall. Aar 1729 folgtes Berritsgaard for 37,000 Rbd. Courant til Abraham Lehn. Han nedstammede fra en rig Kjøbmandsfamilie, der under Trediveaarskrigen menes at være kommen til Kjøbenhavn. Da Abraham Lehn 1719 var bleven myndig under Curator, udgjorde hans Formue den i hine Tider overordentlig store Sum af 211,000 Rbd. Courant. Han reiste derpaa og gav uskyldigen Anledning til den Duel, hvori Bedrageren og Spilleren Oberst Stahl dræbte Helten Tordenskjold. Efter en Reise paa over et Aar kom Abraham Lehn tilbage, hjembringende en betydelig Samling af Natur- og Kunstgjenstande, Malerier, Kobberstik og Bøger, og kjøbte nu i Aarene 1725 og 26 de tre Godser, Svibygaard, Fuglsang og Prierstov, som han 1729 forenede med Berritsgaard. Lehn bestyrede disse Eiendomme med stor Dngtighed og døde

1757, efterladende sig en Bogsamling paa omtrent 5,000 Bærker og 60 Haandskrifter af betydeligt Værd, en Malerisamling af gode Mestere og en Kobberstiksamling paa over 2,000 Stykker af fortrinlige Kunstnere, hvorefter blandt af Albrecht Dürer, Callot og især af Rembrandt.

Abraham Lehn lod sig adle i 1731 og boede bestandigt paa Berritsgaard. Denne Gaard samt Høibygaard arvede nu hans Søn, Poul Abraham Lehn, en dygtig Mand, der forbedrede Gaard og Gods overordentligt, opførte fortrinlige Bygninger, anlagde gode Veie, Fabrikker, Spinderier og Teglbænderier. Aar 1775 købte han Durebygaard for 38,000 Rdl. og forenede derpaa disse to Nabogaarde med Høibygaard. Efter sin Farbroder arvede han endvidere Hvidkilde, Nielsstrup og Lindskov paa Fyen. Med store Bekostninger udfisktede og udflyttede han næsten alle Bønderhyer paa disse Godser og gjorde Mere end nogen anden Mand i Danmark til Fællesskabets Ophævelse. Han vidste at bringe disse fine Hovedgaarde i den bedste Drift, opførte en stor Mængde grundmurede Bygninger paa dem og benyttede Steen fra sine egne Teglværker dertil. Ogsaa anlagde han et Strømpvæveri.

Denne fortjenstfulde Herremand blev af Christian den Syvende ophøiet til Baron, og af hans Godser Hvidkilde, Lindskov og Nielsstrup oprettedes Baroniet Lehn. Aar 1784 bleve Berritsgaard og Durebygaard ligeledes oprettede til Baroniet Guldborgland. Endelig bleve i Aaret 1803 Høibygaard og Lungholm forenede til et Stamhuus og 1819 til et Baroni under Navn af Sønderkarle.

Med hans Død 1804 arvedes Baroniet af hans Datterdatter, Christiane Henriette Barner, der samme

Nar havde indgaaet Egteffab med Kammerherre Otto Ditlev Raas, Stamherre til Nedergaard paa Langeland. Raas blev efter sin Tiltrædelse af Baroniet ophøiet til Baron og døde 1811 uden Børn. Ni Nar efter ægtebe hans Enke Major Henrik Christian Rosenørn, der nu blev Baron og døde 1847 som Kammerherre og Oberst. Efter hans Død overlod Enken Baroniets Bestyrelse til sin ældste Søn, Baron Otto Rosenørn-Lehn.

Christianssæde.

Vi begynde nedenstaaende Skildring af denne Hovedgaard med efterfølgende Digt om den store Statsmand Christian Ditlev Frederik Reventlow som den mest berømte og fortjente Mand, der her har havt sit Sæde.

„En usjel Slave var den danske Bonde,
Som fordem var en tjæk, fribaaren Mand;
Han stod i Værd med Herremændens Hunde
Og var foragtet i det hele Land.

Han Nidfogdens Svøbe maatte smage,
Sled han et nok paa Herremændens Mark,
Og hvis han vovede sig at beklage,
Da gav man ham, den usle Træl, et Spark.

I Hundehullet kasted' man den Frække,
Der vovede at luge mod Fogdens Bud;
Træhestens Nøg hans Trods forstod at knække,
Halsjernet piinte snart hans Modstand ud.

Forgjæves Bondens Jammerklager løbe,
At pløie egen Mark han fik ei Tid;
Den laa med usjel Sæd, med Ukrudt, øde,
Mens Herren høstede' Frugten af hans Slid.

„Hvis Bondens Trælleaag man sønderbryder,
„Da vil Grundvolden bæve i vort Land“,
Saa hiin Tids vise Statsmands Uttring (yder*),
„En Træl forblive bør den Bondemand“.

*) Minister Guldsbergs Uttring.
Gamle danske Minder. II.

Men Bondens Redningstime den var slagen,
 Og til hans Frelse var en Frelser fød,
 Et Hjert: sølte dybt ved Bondens Klagen,
 En Stemme løstet' sig for Bondens Nød.

„Den danske Bonde bør en fri Mand være,
 „Som fordiim i den længst hensvundne Tid;
 „Han bør ei længer Trælleaaget bære,
 „Han selv bør høste Frugten af sin Slid.“

Og det var Reventlow, den ædle Greve,
 Hvis Stemme saa til Kongesønnen lød,
 Og denne bød: „Han skal som fri Mand leve!“
 Og brat han Bondens Trællelænker brød.

Nu intet Aag den danske Bonde kuer,
 Nu høster han, hvad han i Jorden saar,
 Nu trindt om ham man ikkun Velstand stuer,
 Nu er han Herre i sin egen Gaarb.

Nu seer i Thinget man den Bonde sidde
 Ved Siden af sin egen Herremand,
 Nu om sin Ret med ham man seer ham stride,
 Nu er han med at styre Danmarks Land.

*

*

*

For Sjette Frederik alt længe kneiste
 Et Mindesmærke om hans Storbefrist;
 For Dig, o Reventlow, man intet reiste,
 Et selv Du har Dig reist i Sagas Strift!*)

Herregaarden Christianssæde ligger i Maribo Amt, blev i ældre Tider kaldt Thostrup eller Thorstrop og skal være anlagt 1353. I den sidste Halvdeel af det femtende Aarhundrede nævnes Hr. Tyge Lunge som Eier af Thostrup. Ved Tyge Lunges Datter, Fru Maren Lunge, der var gift med Rigsraaden Hr. Axel Brahe, blev denne Eier af Gaarden. Han døde 1487, og nu arvede hans Søn Dve Brahe Gaarden, og hans Datter, Fru Beate Brahe bragte Gaarden til sin Mand, den bejendte rige Hr. Jørgen Lykke til Overgaard, Rigsraad,

---

*) Af Hollands og Fjalsters Stifts=Lidende for 1862.

der døde 1583. Derpaa kom Gaarden til Sidstnævntes Svigersøn Eiler Grubbe, død 1585, derefter til hans Søn Jørgen Grubbe, død 1610, og dernæst til dennes Søn Christian Grubbe. Derpaa blev Gaarden tillige med Aalstrup kjøbt af Rigsdrosten Joachim Gersdorff, som kort efter døde. Sønnerne, Major Henrik Gersdorff og Statsraad Frederik Gersdorff, folgte Gaarden til Admiralitetsraad Poul Klingenberg, der nævnes 1669 som Eier deraf, men siden folgte den til Baron Jens Suel, Geheimeraad og General-Admiral.

Denne berømte Mand var født 1628, studerede i sin Ungdom ved Sorø Academi og reiste derpaa 1651 udenlands med sin Hovmester Jakob Birkerod, siden Professor ved Gymnasiet i Odense, besøgte Wien og ledsagede derafra den danske Gesandt Christian Rantzau til Rigsdagen i Regensburg, hvorpaa han et Aars Tid opholdt sig i Italien. Han blev senere benyttet i diplomatiske Virinder, var 1662 Ministerresident i Stockholm, blev 1671 Ridder (Storkors) af Dannebrog, Aaret efter Geheimeraad og Vicepræsæs i Rentekammeret og i Slutningen af samme Aar Friherre, da hans Gode Baldhngaard i Sjælland blev ophøiet til et Baroni under Navnet Juellinge. Aar 1676 var han ved den norske Hær under Ulrik Frederik Gyldenløve og viste ved den Leilighed en Tapperhed, der mindst kunde ventes af en Statsmand. I Aarene 1677 og 1678 fulgte han med sin Broder, den udødelige Niels Suel, paa hans Seirstog, og da Nygen var erobret af denne, blev han Dens Gouverneur. Han deeltog som dansk Gesandt i Fredsunderhandlingerne med Sverrig og Frankrig 1679 og blev samme Aar Ridder af Elefanten. Senere var han paany dansk Minister i Sverrig og blev 1699 General-Admiral. Han døde den 23de Mai 1702. Han var tre Gange gift, første Gang med Fru Wi-

beke Skeel, Datter af Otto Skeel til Ratholm og Fru Ide Lunge, anden Gang med Fru Regidse Sophie Wind, Datter af Holger Wind og Fru Sophie Gjedde, og tredje Gang med Fru Dorte Krag, Datter af Mogens Krag og Fru Hedevig v. d. Kula. I sit første Ægte-
skab havde han flere Døttre, af hvilke Jomfru Helvig Eleonore ægtede Baron Frederik Krag. Thostrup gif efter hans Død over til hans Stedsøn, Baron Wilhelm Gyldenchrone, der var gift med Christiane Banner. Efter hans Død ægtede Enken Conferentsraad Hans Rantzau til Seegalendorff, der folgte baade Thostrup og Alstrup til Grev Christian Ditlev Reventlow til Krenkerup (Hardenberg).

Af Thostrup, Hovedgaarden Pederstrup og Skjels-
tofte samt Lungholm oprettede han i Aaret 1729 Grev-
skabet Christiansfæde.

Grev Christian Ditlev Reventlow var en Søn af Storkantsler Konrad Reventlow til Klausholm. Kun 29 Aar gammel blev han 1700 Generalmajor og var 1710 commanderende General over den danske Hær, der faldt ind i Skaane. Han drog imod Carlskrona, men General Magnus Stenbock tvang ham snart til at trække sig tilbage til Helsingborg. Da Reventlow blev syg af Strabadser og Uergrellser, fordi man ikke sendte ham nogen Forstærkning, fik Generallieutenant Jørgen Rantzau Dverbefalingen, men han tabte Slaget ved Helsingborg. Reventlow var gift med Benedikte Margrethe Brockdorff fra Botkamp, en Dame, der var berngtet for sin Gjer-
righed og Herkesyge. Hun forøgede sin store Formue ved at forsyne Hæren i Skaane med Levnetsmidler, der ofte vare fordærvede. Af Pengegridskhed indlod hun sig med en tydsk Guldmager Dippel, med hvem hun, da han ikke kunde tilfredsstille hendes Begjærlighed efter Guld,

kom i en Strid, der havde til Følge, at Dippel kom til at sidde i Fængslet paa Fæstningen Hammershuus i 7 Aar, da han fik sin Frihed og blev forviist. Grev C. D. Neventlow døde 1735, og hans Søn Grev Christian Ditlev Neventlow arvede Grevskabet. Han var Geheimeconferentsraad, men levede mest som Privatmand; dog var han Udsesfor i Høiefsteret. Hans første Hustru var Baronesse Johanne Botmar, der døde tidlig, hvorpaa han 1762 ægtede Comtesse Charlotte Amalie Holstein. Han døde 1775.

Grevskabet tilfaldt derpaa hans ældste Søn ved hans første Hustru, Grev Christian Ditlev Frederik Neventlow, hvis Minde vist aldrig vil glemmes af den Stand, hvis Velgjører og Frelser fra Trælleaaget han var.

Han blev født 1748 og mistede allerede i sit fjerde Aar sin Moder. Han var fjorten Aar gammel, da han fik en anden Moder i hans Faders anden Hustru. Dr. med. Wendt var hans Lærer, og under hans Veiledning studerede han med sin yngre Broder Johan Ludvig, først ved Gymnasiet i Altona og Sorø Academi, og senere ved Universitetet i Leipzig, hvor han sluttede et nøiere Bekjendtskab med de senere saa berømte Mænd Gellert og Garve. Det er at formode, at Garves Anstuelser om Bondestandens Forfatning have gjort et Indtryk paa den let modtagelige Unglings Hjerter, hvilket senere havde de herligste Følger. En Reise gennem flere af Europas Lande, især England, hvor han saae den Velstand, som Frihed og Selveiendom skjænkede den engelske Jordbruger, led ham ønske sit eget Fødeland en saadan lykkelig Tilstand.

I Aaret 1774 ægtede han en Datter af Geheimeraad Beulwitz i Sorø, hvor han havde studeret. I et

næsten halvhundrede Lars Egtestab fødte hun ham 12 Børn.

I sit 25de Aar blev han allerede Kammerherre, men Hoflivet var ikke hans Sphære; den unge Mand brændte af Begjærlighed efter at virke for og gavne sit Fødeland. Ved hans Faders Død i Aaret 1775 fik han Leilighed til at vise sig med gjennemgribende Forbedringer paa det ham tilfaldne Grevskab Christiansøede.

Ved Hofrevolutionen 1784 tog, som bekjendt, den 16aarige Kronprinds Frederik selv Regjeringens Tømmere i sine Hænder. Forinden den Tid havde Neventlow været en af hans Fortrolige, og han blev nu strax af den unge Fyrste indsat i den Post, som han netop ønskede at beklæde, og som gav ham Leilighed til at virke for den hidtil saa stærkt undertrykkede Bondestand, nemlig som Rentekammerets Formand. Begyndelsen skete med de kongelige Godser i Frederiksborg- og Kronborg-Amter, hvor Jorderne udfisktedes, Gaardene udslyttedes, Markerne indhegnedes, Høveriet hævedes og tilligemed Tienden forandredes til en taalelig Afgift. 1300 Gaardmands- og 2500 Huusmandsfamilier kom derved i Velstand. Da han indsaae, at et forbedret Almueskolevæsen var nødvendigt, blev der paa hans egne Godser samt rundt omkring i Amtene oprettet en Mængde Skoler, der hurtigt befordrede Oplysningen som en nødvendig Grundvold for Bondestandens større Frihed, bedre Forfatning og tiltagende Velstand.

I en Samtale, Neventlow havde med Kronprindsen, underrettede Grevens Prindsen om de Dunder, hvorunder Bondestanden i det Hele led, og det var ved denne Leilighed, at Kronprindsen fremsorte den bekjendte Uttring, „at man i en Sag, hvorpaa Landets Vel beroede, ikke burde spille nogen Dag“.

Efter en Forestilling af Neventlow blev der, som en

Følge deraf, nedsat en Commission, i hvilken Reventlow og en anden ivrig Bondeven, Christian Colbjørnsen, vare Sjælen. Allerede det paafølgende Aar vare Fæstehøndernes og Godseiernes gjensidige Rettigheder og Pligter blevne nøie og udførligen bestemte. Ligeledes blev Anvendelse af Halsjern, Træhest, spanske Sæppe og Fangehul afføst, og Skampletten paa det attende Aarhundrede udslettet.

I det følgende Aar fulgte en ny Frugt af Reventlows og Commissionens Virksomhed, nemlig den i sine Følger saa vigtige og gennemgribende Forordning om Stavnbaandets Ophævelse den 20de Juni 1788.

Reventlows Foranstaltninger mødte baade Admiraltetets og Generalitetets største Misfor nøielse og bevægede endel jydskke Herremænd til at indgive til Kronprindsen et Klageskrift over de nye Anordninger i Landvæsenet, hvilket paadrog Ophavsmændene for dette Forsøg Kronprindsens Brede og store Ubehageligheder.

Den Misgjendelse og Uvillie, Reventlow ved sine Reformers paadrog sig af en stor Deel af den Stand, hvortil han selv hørte, smertede ham dybt, men han oplevede, at de fleste af hans Modstandere maatte erkjende, at det, der var skeet, ogsaa havde havt velgjørende Følger for dem. I Aaret 1792 nød han en skjøn og værdig Løn for sine patriotiske Bestræbelser, da han bivaaned Grundlæggelsen af Frihedsstøtten udenfor Vestport. Han kunde ikke Andet end føle, at han selv blev hædret ved denne Mindestøtte.

Uden at trættes vedblev han sit begyndte Værk ved en Række af Forbedringer i Bondens Kaar, som det vilde blive for vidtløftigt her at omtale.

I Aaret 1813 havde han virket i en Række af mere end 40 Aar med en mageløs Iver for Statens Vel, og hverken tidligere eller sildigere har Danmark eiet en

Statsmand, hvem Landets Velfærd skyldes saa meget som ham; thi ved hans vise Foranstaltninger og vigtige Forbedringer vandt Landet Kræfter til at udholde syv trykkende Krigsaar og de uundgaaelige Følger af disse uden at bukke under.

Femogtresinstyve Aar gammel drog han sig nu tilbage fra Statsforretningerne, men vedblev dog at være Medlem af Statsraadet, der havde Brug for hans vise Raad.

Han offrede sig nu aldeles for sine Godsers Bestyrelse og for at udbrede Oplysning og Velstand blandt sine Bønder, der ansaae og omgiffes ham mere som en Fader end som deres Herfskab. Denne store Mand døde den 11te October 1827 i sit 80de Aar. Grevskabets 300 Bønder bare ham med Graad i Diet til hans sidste Hvilested paa Landsbyens Kirkegaard blandt Støvet af den Stand, hvis store Belgjører han havde været. Han efterlod sig 6 Sønner og 3 Døttre.

Hans ældste Søn, Christian Ditlev Reventlow, offrede sig ene til sine Godsers Bestyrelse og traadte værdigt i sin Faders Fodspor ved sin Omsorg for sine Bønders Velvære. Han var Deputeret i den første roeskildste Stænderforsamling og kom saaledes til at jidde Side om Side med den Stand, som uden hans Fader neppe vilde, af Mangel paa Selvstændighed og Oplysning, have kunnet lade sig værdigen repræsentere i denne Folkefrihedens første Forsamling. Han døde 1851. Hans næstældste Søn, Geheime-Conferentsraad, Grev Ferdinand Carl Otto Reventlow, er den nuværende Besidder af Grevskabet. Med dette er nu forenet baade Grevskabet Reventlow-Sandberg i Sønderjylland og Baroniet Brahetrolleborg i Fyen.

Cristiansfædes Hovedbygning, der er omgiven af Grave, er opført i Aaret 1690, 3 Etager høi med Al-

tan og med en fortrinlig Udsigt faavel over Landet som Havet, saa at man i klart Veir endog kan see over til Fjernern. I Skoven i Nærheden af Gaarden findes flere ualmindelig store Egetræer; saaledes staaer der i Lyftskoven, som støder op til Haven, en gammel og huul Eg, hvori der tidligere har været anbragt Borde og Bænke, og som er besungen af Baggesen. Længere ude i Skoven staaer et Egetræ, hvilket er omtrent 18 Alen i Omkreds $2\frac{1}{2}$ Alen fra Roden og endnu tildeels er friskt.

Engestofte.

Denne Herregaard hed i ældre Tider Ingestofte og ligger i Sognet af samme Navn. Fra Midten af det 15de Aarhundrede tilhørte Gaarden Hr. Niels Pedersen Gyldestjerne til Aagaard. I Aaret 1459 fradømtes Ingestofte ham til Kronen, og Gaarden var derpaa Krongods omtrent i 30 Aar. I 1496 kom den ved Magestifte i Børgen Olsen til Egebjergs Eie. Dennes Enke, Fru Elsebe til Marsmark, skjødede 1529 nogle Gaarde i Ingestofte Sogn til Hr. Johan Urne, og saa Aar efter fik Sidstnævntes Enke, Fru Anne ved Kjøb selve Hovedgaarden. Hendes Søn, Børgen Urne, eiede efter hende Gaarden og havde den i Aaret 1555. Han var gift med Fru Anne Glob, hvem Gaarden tilhørte efter hans Død. Fru Anne Glob havde i Aaret 1561 en Retsdag med 12 Mænd, der vare gaaede i Børgen for, at en Manddraber skulde møde for Retten, naar det æffedes. Ved et Giftermaal med hendes Datter, Sønfru Anne Urne blev Peter Hvitfeldt Gaardens Eier. Efter ham arvedes Gaarden atter paa Dwindesiden, nemlig af hans Datter, Anne Hvitfeldt, der giftede sig med Hans Wittrop, som døde 1599. Nu eiede hun Gaarden tilfælles med Hans von Grabow, Høvidsmand

paa Christianopol i Blesingen, som 1598 havde giftet sig med hendes Søster, Fru Barbara Hvitfeld. Fru Barbara døde 1602 og hendes Husbond 1625. Fru Annes Datter, Somfru Barbara Wittrop, giftede sig 1614 med Christian Friis til Kragerup, senere Kongens Cantzler, der døde 1639. Sin Fædrenegaard eiede Fru Barbara endnu i Aaret 1646, og efter hende tilfaldt Engestofte Datteren, Fru Anne Matrine Friis, der 1649 blev gift med Tønne Suel til Thaarupgaard, som derved fik Engestofte.

Efter sin Egtfælles Død 1684 eiede sidstnævnte Fru Anne sin Fædrenegaard, men folgte den 1694 eller 1695. Fra den Tid haves et Brev til hende, skrevet af hendes Søsterdatter, Ide Marie Belov, hvori Fruen faaer det Raad at sælge sin Gaard til Christian Lerche, der ogsaa kjøbte Gaarden. Hans Enke, Fru Sophie Ulriche von Reichau fik 1721 Gaarden overladt af de andre Arvinger, hvorefter hun ægteede Oberst Christian Ulrich von Hausmann. Han folgte 1727 Gaarden til Kjøbmand Wichmann i Nykjøbing paa Falster. Hans Søn, Landsdommer Børgen Wichmann, arvede tilligemed sine Sødstende Gaarden og blev Eneeier af den ved at udløse den af dette Fællesskab. Siden blev han Statsraad, optoges 1777 i Adelsstanden under Navn af de Wichfeld og døde ugift 1798. Gaard og Gods efterlod han til sin Brodersøn, Capitain Henning de Wichfeld, senere Oberstlieutenant og Kammerherre, imod at han oprettede et Stamhus af Engestofte og Ulrichsdal, hvilken sidste Gaard tidligere kaldtes Bispens D og henimod Slutningen af det attende Aarhundrede var kommen i Landsdommerens Eie. Stamhuset oprettedes 1799. Henning de Wichfeld opnaaede den høie Alder af 80 Aar og døde paa Engestofte i Aaret 1847. Ved hans Død arvedes Stamhuset af hans Søn, den nu-

værende Besidder, Kammerherre Sorgen de Wichfeld, en anseet Geolog.

I Aaret 1807 opførte Henning de Wichfeld Engestoftes nye Hovedbygning, 2 Etager høj. Den er omgivet af smukke Haveanlæg og har en skøn Beliggenhed ved Maribo Sø.

Fredsholm.

Denne Herregaard, der hører til den nyere Tid, ligger i Sønder Herred og har en smuk Udsigt over Nakskovfjorden med dens jævne Vandflade. Gaarden bestaaer af en grundmuret, eenetages Hovedbygning med takkede Gavl og fremspringende Dviste, og er opført 1632 af Hartvig Passau og Fru Ollegaard Pentz, hvis Navne derfor sees paa Gavlene. Dens Hovmarker vare, da den blev opført, kun Bønderjorder, der hørte under det gamle og anseelige Herresæde Rudsbjerggaard i Tillsitse Sogn. Dette eiedes i hiin Tid af den rige Sochum v. Barnewitz til Bellinge, Panteherre til Lübbz og Crewitz i Meklenborg, Entedronning Sophies — Christian den Fjerdes Moders — Hofmeester eller Marskalk og Lehnsmænd paa Nykjøbing Slot i 26 Aar, den Første af hiin Familie, der kom til Danmark, og tillige en Mand med store Fortjenester. Det er især af Holland og Falster, at Sochum v. Barnewitz har gjort sig fortjent, deels middelbart, forsaavidt Dronningens udmærkede Bestyrelse af dette sit Livgeding med alle deraf for Landet flydende Fordele for en stor Deel maa tilskrives ham, deels umiddelbart, forsaavidt han ved sit personlige Exempel indvirkede paa Landets Agerbrug og navnlig gjorde Hvede- og Urteavlens almindelig, medens den tidligere hørte til Sjældenheder, skjøndt den i Aarhundreder havde været kjendt her i Danmark. Han døde i Aaret 1626, 63 Aar gammel, og blev begravet i sin Sognekirke i Tillsitse,

hvor han Aaret iforveien havde ladet opføre et Gravkapel. Hans Enke, Ollegaard Pentz, som tidligere havde været Hofdame hos Dronning Sophia, var ved hans Død kun 30 Aar gammel og ægtede nogle Aar efter den mecklenborgske Geheimeraad Hartwig v. Basfau. Af nedlagte Bøndergaarde oprettede de, som nylig er fortalt, kort efter den Herregaard, som efter hendes enefste Søn af første Ægtefælle, Frederik v. Barnewitz, fik Navnet Frederiksholm eller Fritzholm.

Her paa Fritzholm boede Fru Ollegaard efter sin anden Mandes Død, styrede selv med kraftig Haand Gods og Avling og førte et strengt Regimente over sine Piger og Tjenestefolk, da hun i denne som i mange andre Henseender havde lært ret godt af sin høie Dronning, der, som bekjendt, ikke tog i Betænkning med egen Haand at give sine Hofdamer Riis. At Folkesagnet ikke har kunnet lade en saa virksom Dame, som Fru Ollegaard, finde Ro i Graven, kan ikke undre os; velbekjendt er hun paa Fredsholm, og endnu den Dag idag hører man af og til i den sildige Aftenstund pludselig de klare Toner af den Klokke, hvormed hun kaldte paa sine Piger, til stor Forfærdelse for Gaardens qvindelige Personale, som man nok kan tænke sig.

Uagtet Fru Ollegaard Pentz i Umindelighed beboede Fritzholm, betragtedes dette dog kun som hendes Enkesæde, og saavel hun som Sønnen benævnes sædvanligen til Rudsberggaard. Sønnen, Frederik v. Barnewitz, var Landcommisair over Lolland og Falster samt Befalingsmand over Nykjøbings og Altholms Lehn; efter Faderen arvede han saavel Bellinge som Rudsberggaard og Fritzholm samt i Mecklenborg Amterne Lübz og Grewitz. Hans Rigdom var efter hiin Tids Maalestok meget betydelig, og vi finde ham i Frederik den Tredies Tid omtalt som en af de fire rigeste danske Adelsmænd, hvis

aarlige Indtægter anslaaes til 16—20,000 Rdl. Species. Han døde i Aaret 1653, hvorefter der sad to Enker paa Rudebjerggaard og Fritsholm, nemlig hans Moder, som dog allerede døde Aaret efter, og hans Frue, Ide Grubbe, der overlevede sine tre Børn og først døde 1702.

Af disse Børn var Sønnen, Jochum Frederik v. Barnewitz, allerede død 1677 som den sidste Mand af Familien i Danmark, og hele Formuen deelted saaledes imellem Døttrene, Magdalene Sybille v. Barnewitz, der fik Cancelliraad Jens Rodsteen til Lengsholm, Landsdommer i Sjælland, og Ullegaard v. Barnewitz, der fik Kammerherre og Generaladjutant Christian v. Bülow, som benævnes til Rudebjerggaard, Fritsholm og Rosenlund, Panteherre til Lübbz og Crevitz. Den første Datters Søn, Frederik Rodsteen, døde ugift 1719. Hans eneste Søster, Else Magdalene Rodsteen, blev 1682 gift med en mecklenborgsk Adelsmand, Oberst von Lehsten, som 1773 folgte sin Andeel i Godserne til Medieieren, Etatsraad Frederik v. Bülow, en Søn af den alt omtalte Kammerherre v. Bülow, der døde i Kjøbenhavn 1692 og blev begravet i Lübbz. Dennes Børn forenede efterhaanden alle Barnewitzernes betydelige Eiendomme, med Undtagelse af Bellinge paa Falster, og Sønnen, Etatsraad F. v. Bülow, eiede tilsidst hele Fritsholm og Rudebjerggaard. Han døde 1728, og hans Søn, Major Caspar Frederik v. Bülow, folgte 1754 begge Godserne til den rige Grevinde Ida Margrethe v. Knuth, født Reventlow, til Knuthenborg, som i Aaret 1757 afstod Fritsholm, Rudebjerggaard og Gottesgabe til sin tredje Søn, Baron Conrad Ditlew von Knuth til Friherrefskabet Conradsborg, Geheimeraad, Kammerherre, hvid Ridder, Udsesfor i Højesteret, der levede i Kjøbenhavn og bortforpagtede disse Godser.

De betydelige knuthste Godser i Hollands Sønderherred bleve 1817 solgte til Simon Andersen Dons, Statsraad, og Ferdinand de Neergaard, Afsultant i Rentekammeret, som saaledes ogsaa kom i Besiddelse af Fritsholm med Tilliggende.

De nye Eiere bortsolgte den største Deel af Bøndergodset og afhændede siden Hovedgaarden, hvis Navn blev forandret til Fredsholm, 1820 til Capitain Søren Heinrich Lund, deres tidligere Forvalter, som begyndte det fortjenstlige, men kostbare Arbeide ved Dæmninger at forbinde Den Veilø med Fastlandet og saaledes at indvinde 200 Tdr. Land, samt desuden ved opkastede Diger at beskytte Størstedelen af Dens Bestkyst, næsten $\frac{1}{4}$ Miil, imod Oversvømmelser af Høivande. Arbeidet blev først fuldført under Gaardens næste Eier, Kammeraad Hendrik Andreas Lund, der 1822 købte den af sin Fader for 44,500 Rbd. Han fortsatte Inddæmningen, men Vandets Udpomping gik saa langsomt fra Haanden, og Havvandet gjennembrød saa hyppigt de i Dæmningen anlagte Sluser, at af det Inddigede endnu i denne Eiers Tid kun saare Lidet blev tørt, hvorimod Store Veilø selv, der stadigen benyttedes til Overdrev, blev betydeligen forbedret ved de opkastede Diger.

Lund tilbagekøbte Noget af det, der tidligere var bortsolgt, men maatte med Nakskovs Borgere føre en langvarig og høist ubehagelig Strid om den fra Steensø over Skandsen til Færgelandet opførte Dæmning, der under 3 forfjellige Eiere forbandt Den med Fastlandet, men dog ved Høiesteretsdom blev erkjendt for ulovligen opført, da den hindrede Fiskere fra Nakskov i at løbe ind i Bugten ved Saunsø for at stange Al. Dæmningen maatte atter nedrives, og Kammeraad Lund solgte kort efter Fredsholm med Tilliggende for 82,000 Rbd. til Proprietair August Villars Bech, der forbedrede Eiendom

og Bygninger ganske overordentligt, opdrog en stor Deel af Veilsø og efterhaanden fik Nytte af det Inddæmmede. 1847 folgte Hr. Bøch Fredsholm til den nuværende Eier, Cand. juris C. Jensen, der i 1855 frasolgte Steensø, hvoraf en egen Gaard oprettedes*).

Gardenberg.

Denne Herregaard rivaliserer med det nyligt opbyggede Knuthenborg, begge beliggende i Mussø Herred paa Volland, som de pragtfuldeste Herresæder i Danmark.

Gardenbergs ældste Navn er Crenchetorp, hvilket senere forandrede sig til Krenkerup. Det omtales at have i Maret 1394 tilhørt Axel Mogensøn af den ældgamle Familie Goye, i hvis Besiddelse det var i et Tidsrum af 200 Aar. De meest berømte Mænd af denne Slægt vare Mogens Goye, tidligere omtalt under Herregaarden Fryndendahl med det Tilnavn, Munkene gav ham: „Djævelens Drabant“, fordi han var den catholske Geistligheds argeste Fjende, og Henrik Goye, Kjøbenhavns tappre Forsvarer under Frederik den Førstes Belæring, der omtales under Gisselsfeldt.

Paa Krenkerup opførte Mogens Goye en ny Bygning, som antages at være den nuværende solide Hovedbygning, før den moderniseredes og underkastedes flere Forandringer af Godssets senere Eiere, Palle Rosenkrands og Fyrst Gardenberg Reventlow.

Ved Mogens Goyes Død i 1544 bleve hans betydelige Eiendomme deelt imellem mange forskellige Familier. Krenkerup tilfaldt Albert Goye, og ved hans Sønnedatter, Margrethe Goye, der var gift med Peder

---

*) Efter „Danske Herregaarde“.

Brahe til Kragholm, gik Gaarden nu over til den gamle berømte Familie Brahe. Deres Søns Enke, Fru Elisabeth Rosenpar, giftede sig anden Gang med Palle Axlens Rosenfrands, der arvede Gaarden efter hendes Død. Rosenfrands havde i sin Ungdom taget hæderlig Deel i Kalmarskrigen. Han var en af sin Tids dueligste Diplomater og havde været sendt til fremmede Lande i diplomatiske Erinder, især til England. Han ombyggede en Deel af Krenkerup, hvilket i sin Tid kunde sees, da hans og hans Frues Navne vare anbragte paa Bygnings Mure paa flere Steder. En Dattersøn af Palle Rosenfrands, Kammerjunker Jørgen Skeel, en af sin Tids rigeste Adelsmænd — thi han eiede Sastrup, Gammel Estrup, Ulstrup, Skjervad, Orbekgaard, Skjern, Himmestrup, Biskum og Østergaard i Jylland, Krenkerup og Rosenlund paa Volland — samlede Godsset ved at udløse sine Medarvinger. Jørgen Skeel var en af sin Tids meest aristokratiske Adelsmænd; han foragtede den nye Adels, disse nybagte Grever og Baroner, største Delen Fremmede, der efter den nye Rangforordning stode over den gamle danske Adels, hvorfor han heller ikke skjøttede om at forene sine mange Godser til et Lehn eller Stamhuus. Der fandtes med Hensyn hertil i hans Have et Lysthuus med et Frescomaleri, som forestillede „Harernes Triumph over Hundene“. Med Harerne meentes den nye Adels, med Hundene den gamle. Harer rede her paa Hunde og skjøde og jagede Hunde; Harer tillavede Mad af Hunde og opvartedes ved Bordet af Hunde, kort sagt: Hundene vare aldeles i Harernes Vold, hvilket afbildedes ved to Harer, som sadde paa en Triumphvoغن, herligen smykkede, og trukne af Hunde, hvormed vistnok meentes kongelige Personer.

Hans Enke, Benedicte Margrethe Brockdorf, arvede de lollandske Godser Krenkerup og Rosenlund og ægtede

i Aaret 1700 Overkammerherre Christian Ditlev Reventlow, Greve til Christiansborg — nu Christiansfæde — samt Reventlow-Sandberg osv. Han var en Broder til Frederik den Fjerdes anden Dronning, Anna Sophie, og oprettede i Aaret 1731 et Stamhuus af ovennævnte tvende Godser paa Lolland og af Nørregaard, samt 1736 Stamhuset Frisenvold i Fynland af Frisenvold, Næsø og Løgstrup. Han døde 1738. Dennes Søn, Grev Conrad Ditlev Reventlow til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Stamherre til Krenkerup og Frisenvold, Kammerherre m. m., døde 1750. Hans eneste Søn, Kammerherre Grev Christian Ditlev til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Stamherre til Krenkerup og Frisenvold, døde 9 Aar efter, efterladende sig en Datter, der blev gift med den preussiske Minister Fyrst Carl August Hardenberg, der samme Aar antog Navnet Hardenberg-Reventlow. Han blev preussisk Minister og Storcantsler og vandt et europæisk Navn formedelsst den vigtige Rolle, han spillede i Frihedskampen. Dennes Søn, Grev Christian Henrik August af Hardenberg-Reventlow, arvede de tvende Stamhuse Krenkerup og Frisenvold, hvilket sidste han fik kongelig Tilladelse til at sælge, men købte derimod Godserne Nielstrup, Sæbyholm og Christiansdal paa Lolland, og oprettede af det Hele et Grevskab under Navn af Hardenberg-Reventlow. Greven, der frasagde sig Fyrstetitlen, blev danst Geheimeraad og Kammerherre osv. samt efter Faderens Død 1822 Standsherre af Neu-Hardenberg. Han eiede desforuden andre store Eiendomme, meest i Holsteen. Ved hans Død i 1840 kom hans eneste Datter, Ida Augusta, Enke efter Kammerherre og Oberst, Grev Harald Holck, i Besiddelse saavel af Grevskabet som af ovenfor omtalte holsteenske Godser, hvilke sidste dog bleve solgte. Hun

ægtede i 1841 C. L. J. A. D. v. Gersdorff, der Aaret efter blev ophøiet i Grebestanden under Navn af Grev Gersdorff-Hardenberg, men allerede døde i December 1846. I Aaret 1856 indgik hun et tredie Ægteſkab med S. D. Almasorte, som ſamme Aar blev optagen i Grebestanden under Navnet Almasorte-Hardenberg-Reventlow. I Aaret 1867 døde Grevinden, og Grevſkabets nuværende Befidder er hendes Søn af første Ægteſkab: Hofjægermester, Grev N. C. L. Holck Hardenberg-Reventlow.

Vi have tidligere omtalt Gaardens Moderniſering i Palle Roſenkrands's og Fyrſt Hardenberg-Reventlows Tid og ſkulle nu give en kort Skildring af dens nuværende Udſeende. Af de ovenomtalte Gieere er Gaardens gothiſke Structur tildeels vedligeholdt og Ombygningen med Smag lempet efter den oprindelige Bygningsmaade. Den nordre Fløi er i 3, den øſtre og veſtre i 2 Etager, 3 Taarne med Kuppelſpiir og høie, hvælvede Kjældere. Borggaarden er omgivet af Grave. Den fjerde Side af denne, der vender ud mod den ſtore og ſmukke Have, er afsluttet med en lav Muur, forſynet med et Jeruſalæmsværk. Spor af Volde ſiuder man endnu.

Grevſkabet beſtaaer, foruden af Hardenberg, af Idalund, Roſenlund, Nørregaard, Nielstrup, Sæbnyholm og Chriſtiansdal.

Til Hardenberg knytter ſig følgende Sagn om Palle Roſenkrands. Han ſkal have været en ſtor Svirebroder og langtſtra gudsfrøgtig. Hans Præſt lignede ham, og Begge ſadde derfor og ſvirede hele Nætter igjennem. Præſten glemte veent ſit Kald, at han burde formane Roſenkrands imod Drukkenſkab og andre ſlemme Synder. Men hvad Præſten ikke havde gjort i levende Live, det blev han nødt til, da han var afgaaet ved Døden. Han viſte ſig nemlig for Roſenkrands, fortalte

ham, at han brændte i den evige Ild, og raadede ham til snarest at omvende sig, for at han ikke skulde lide samme Skjæbne. Palle Rosenkrands tog sig af denne Formaning, han førte fra den Tid af et gudsfrygtigt Liv og opførte i Rodsted et Hospital for 8 Fattige, hvilket han udstyrede rigeligt; det blev senere af Jørgen Steel udvidet.

Endvidere fortælles der om Palle Rosenkrands, at han i en Proces med Eieren af den nærliggende Hovedgaard Fuglsang havde erhvervet sig denne ved falske Vidnesbyrd. Han lod nemlig 12 Mænd tage Jord fra hans Have i deres Sko og Dviste i deres Hatte, hvorefter de gik hen i Mosen og svore, at de stode paa Hr. Palles Jord og havde hans Grene over Hovedet. Da den 12te af disse Mænd nægtede at deeltage i dette Bedrageri, gik hans Kone i hans Sted og viduede, at det var sandt. Sagnet fortæller nu, at endnu bestandig gaae de 11 Mænd til Straf omkring i Mosen, hvor man oftere kan see dem; Kjærlingen hinker bag efter og raaber: „Jeg vil med! jeg vil med!“

Et meget omtalt Sted paa Hardenberg er Tomfrukjelderen, strax paa høire Side af Porten, hvor en Dame skal have siddet „indmuret“. Hun skal have gjort sig skyldig i en Løssagtighedsforseelse; men hvo det var, vides ikke.

Zuellinge.

Hovedgaarden Zuellinge paa Volland var tidligere et Kloster, kaldet Halsted Kloster, og skulde formodentlig en dengang i Nærheden liggende, meget besøgt Sundhedskilde, der var helliget St. Dlus, sin Oprindelse. Det maa antages, at det hørte til Benedictinerordenen, efter et Brev, hvorved Valdemar den Store i Aaret 1177 skjænkede Benedictinerne i Ringsted Halsted Kirke,

da der i det tydes paa, at der i Halsted begyndte at danne sig et Kloster, som stod i et eller andet Forhold til Abbeden i Ringsted.

Der er ikke Meget at sige om Klosteret. Aar 1332 blev Christopher den Andens Søn, Kong Eriks Tiig bisat i Halsted Kirke i 14 Dage, hvorfor der hver Dag læstes Sjælemesser over det, indtil det henbragtes til sit rette Begravelsessted i Sorø Kloster. Da Lybekkerne og de Svenske i Aaret 1510 plyndrede og brandskattede Folland, afbrændte de Halstedkloster, Næstov og flere Steder. Klosteret blev imidlertid snart igjen opbygget af Grundmuur med Taarne, men efter 80 Aars Forløb trængte Bygningen i høi Grad til at ombygges, hvilket Aarstallet 1591, der findes i Jernankerne paa Gavlén, ogsaa viser at være skeet. I 1517 var Legaten Arcimboldus, der brandskattede Landet ved sit Afslædsfalg, ogsaa her.

Noget før Reformationens Indførelse, i Aaret 1515, blev Klosteret gjort til et Abbedi, men kun paa en kort Tid, thi da Reformationen kort efter gennemførtes, blev det forandret til et kongeligt Lehn, der vedvarede indtil Souverainetets Indførelse, da Lehnene bleve til Amter. Kronen vedblev dog at eie det indtil 1719, da Kong Frederik den Fjerde bortbyttede det med Baroniet Snellinge i Stevns Herred i Sjælland, hvis Navn det gamle Halsted Kloster fik og har beholdt indtil vore Dage.

Klosterets første Lehnsmænd var en holfsteensk Adelsmand, Otte Nathlov til Lindau, der havde forstrakt Kongen med Penge og derfor faaet Klosteret samt andet Gods paa Folland og Falster i Pant. Han beholdt Klosteret indtil 1549, hvorefter den berømte Peder Dre til Gisselsfeld blev forlehnet med Halstedkloster samt andet Gods foruden det, han allerede eiede paa Folland.

Peder Dye var en Søn af Johan Dye paa Nielstrup. Søhelten Otto Rud var hans Svoger, og ligesom hans Moders Søster, den lærde Birgitte Goye, elskede han Videnskaberne og opmuntrede deres Dyrkere. Han kom i en heftig Strid med sin Nabo, Helten Herluf Trolle til Hillerødsholm, der tabte en Proces angaaende Markstjeldet mellem sin Gaard og Peder Dyes Gaard Faurholm, hvorfor han siden den Tid bestandig nærrede Uvillie imod ham og vistnok igjennem Christian den Tredies Dronning Dorthea fik bevirket hans Laudsforviisning, begrundet paa, at der fandtes Mængder i hans Regnskaber samt slet og egenlyttig Bestyrelse af hans Lehn. Efter ny Mars Forløb fik han dog Tilladelse til at vende tilbage til Danmark, og medbragte han da saavel Karper, som Karudser og Krebs samt forskellige ypperlige Frugttræer tilligemed den Frø, som er opkaldt efter ham.

Mar 1567 blev Peder Dye Rigshovmester og overtog Styrelsen saavel af Sø- som Krigs- og Finantsevæsenet. Førend han overtog den, havde der hersket en saadan Forvirring i Penge- og Skattevæsenet, at Kongen knap kunde fortsætte den begyndte Snyvaarskrig, fordi man ikke kunde lønne Soldaterne. Men Peder Dye forstod at bringe Alt i Orden, og ved hans Hjælp fortsattes nu Krigen med Kraft. Frederik den Anden formaaede nu ogsaa at bygge Frederiksborg, Antvorskov og Husum Slotte, anlægge Kronborg og Frederikstad, samt understøtte indenlandske og udenlandske Værde.

Da alle Peder Dyes Lehn, og deriblandt Hilstedkloster, vare bleve ham fratagne, overdroges de til Claus Hvitfeld til Krumstrup, Landsdommer paa Volland og Falster. Men denne Lehnsmand maatte allerede det paafølgende Mar aftræde alle Peder Dyes Lehn paa Volland og Falster til Erik Rud til Fuglsang og Sand-

holt, senere Rigets Raad og Admiral over Flaaden i Østersøen i Krigen med Sverrig. Han traadte istedet for sin Broder, den kjække Søhelt Otto Rud, der 1565 var bleven tagen til Fange i Slaget under Bornholm. Erik Rud var ogsaa en tapper Søkriger, hvilket han viste i Slaget 1564, hvor han med sit Skib, „Den svenske Jomfru“, stjød to fjendtlige Skibe i Sønk, af hvilke det ene, „Den finste Hjort“, var det næststørste og bedste i den svenske Flaade. Den samme Egeenytte, der tillagdes Peder Dxe, tillagdes ogsaa Erik Rud, hvem Kongen, fordi han nølede med at udrede de ved Krigen nødvendige Udgifter af Ravensborg Lehn, i Aaret 1568 truede med, at han vilde give hans Lehn til en Anden. Halsted Kloster var imidlertid frataget ham 1565, da det blev givet til Wulf Sehested til Wulfsborstel i Pant for Pengesummen, hvormed han under Krigen havde forstrakt Kongen. Aar 1570 tillod Kongen Feltmarskalk Josias von Dvalen til Koselau, der havde tjent her i Krigen mod Sverrig, at indløse Halsted Kloster fra Wulf Sehested. Da denne døde samme Aar, ansøgte Enken om at maatte beholde Klosteret, hvilket ikke kunde tilstaaes hende, da det var lovet bort til von Dvalen. Aar 1574 blev Halsted Kloster tilligemed et andet ham tilhørende Lehn opsolgt og overdraget til den i 1568 hjemkomne Peder Dxe, der nu beholdt dem indtil sin Død 1575, da Knud Grubbe til Alstov kom i Besiddelse af dem mod en Afgift af 1000 Daler. Tre Aar efter blev Gregers Ulfstand til Estrup Lehnsherre paa Halsted Kloster, samt paa Sørup Birk og Ravensborg, imod at svare aarlig 5,000 Daler. Da Rigsraaden Steen Brahe til Knudstrup 1581 afløste Gregers Ulfstand, nedsattes Afgiften til 4000 Daler aarlig.

Ved Frederik den Andens Død 1588 fik den kloge Enkedronning Sophie begge Derne Lolland og Falster

til sit Livgeding. Hun indsatte Christopher Rosengaard til Herluffstrup som Lehnsmænd for Halsted Kloster til-
 ligemed Ravnsborg Lehn. Efter hans Død 1593 ind-
 satte hun Frederik Hobe til Voserup og Bispenæsø, der
 tillige besad Natholms Lehn, til Lehnsmænd indtil 1594,
 da Knud Urne til Marsmark fik begge Lehnene og senere
 ligeledes Natholm. Aar 1614 afløstes han af Jørgen
 Grubbe til Lystrup som Lehnsmænd over Halsted Kloster
 og Ravnsborg indtil 1624; derefter kom Axel Urne til
 Rygaard indtil sin Død 1626; Lauritz Grubbe til Gam-
 melgaard 1627 til 1632; Jost Frederik v. Popenheim
 til Søholt 1632 til 1642; Rigsraad Erik Rosenkrands
 til Rosenholm 1642—1658; og Oberst Frands Brocken-
 huus til Sebergaard og Overgaard, som 1658 fik Halsted
 Kloster til Lehn. Ved hans Død 1660 fik Frederik
 von Ahlefeldt til Marsleben Halsted Kloster til Lehn, men
 endnu samme Aar affskaffedes Lehnene, og en Deel af Kol-
 land og Falster blev overdraget Dronning Sophia Amalie
 som Livgeding, hvoriblandt Halsted Kloster, over hvilket
 hun satte en Inspecteur, der bestyrede Godset indtil hen-
 des Død 1685. Nu forflyttedes Halsted Klosters Amt-
 stue herhen og forblev her indtil 1719, da Frederik den
 Fjerde for Baroniet Suellinge i Sjælland bortbyttede
 Halsted Kloster til Kammerjunker, Baron Jens Suel-
 Bind og 1721 oprettede det til et Baroni under Navn
 Suellinge, som det har beholdt til vore Dage. Han
 ægtede 1722 en Datterdatter af den store Statsmand
 Griffenfeld, Ida Helle Margarethe Krag. Efter Baro-
 nens Død 1727 fulgte hans Søn, Baron Jens Suel-
 Bind ham i Besiddelse af Suellinge. Han var Geheime-
 raad, hvid Ridder, Justitiarius i Høiesteret og besad
 tillige Stamhuset Steensballegaard, som han havde arvet
 efter sin Moders Søster Charlotte Amalie Krag, hvilket
 sidste Navn han nu føiede til sit. Han ombyggede den

største Deel af Gaarden og døde 1776. Efter ham tiltraadte hans ældste Søn, Baron Frederik Carl Krag-Juel-Wind Baroniet. Hans Moder, Sophie Magdalene Gram arvede 1799 efter sin Moder Birthe Christine Frijs Grevskabet Frijsenborg. Ved hendes Død 1810 fik den ældste Søn Frederik Carl Grevskabet, medens hans yngre Broder Jens Carl erholdt Steensballegaard. Han var kun i kort Besiddelse af Grevskabet, thi han døde 1815. Han havde modtaget det i temmelig slet Tilstand, og de uheldige Conjuncturer, under hvilke han besad det, og den korte Besiddelsestid havde ikke tilladt ham at forbedre det synderligt.

Den ældste Søn af hans Egtekab med Comtesse Frederikke af Holstein-Ledreborg, Jens Christian Krag-Juel-Wind-Frijs overtog, ved Faderens Død 1815, Grevskabet Frijsenborg, i Henhold til kongelig Bevilling af 23de April 1802, hvorimod Baroniet efter samme Bevilling tilfaldt den yngre Søn, Grev Carl Ludvig Krag-Juel-Frijs. Han var Kammerherre og Major ved Husarerne og døde baruløs 1838, hvorefter Baroniet tilfaldt hans Brodersøn, Kammerherre Grev Frederik Julius Juel-Wind-Frijs, indtil iaar kongevalgt Medlem af Landstinget. I Aarene 1848—1849 har han opført en ny og smagfuld Hovedbygning i gammel Stiil istedetfor en for 100 Aar siden bygget eenetages Bygning, hvorimod den ældre oprindelige Klosterbygning fremdeles er bevaret. Til den gamle Halsted Kirke, som støder umiddelbart op til Hovedgaarden, er den som politisk Skribent og virksom Deeltager i vort første konstitutionelle Liv bekendte Pastor J. Wegener knyttet som Sognepræst.

Knuttenborg.

Denne pragtfulde Herregaards gamle Navn er efter Pontoppidan Marsmarke eller Asamarke. Den skal først have været en Ladegaard og nævnes første Gang 1446, da Albrecht Nielsen var Eier af den. Hans Datter, Fru Elsebe Albrechtsdatter, var gift med en Adelsmand Søren Olsen af ubekjendt Familie. Efter hendes Død kom Gaarden ved Arv til Knud Urne, der eiede den under Grevens Feide og 1536 fik Stævning over Mariboens Borgere, som havde benyttet Heiligheden under Borgerkrigen til Røveri og Plyndring paa Marsmarke. Knud Urne døde 1513, Sønnen Axel Urne, Rigsraad og en Tid Rigs-kantsler, 1577, hans Søn Knud Urne 1622, og endelig dennes Søn Christopher Urne, Statholder i Norge og senere Rigs-kantsler i Danmark, 1663.

Kort efter kom Marsmarke fra de Urner, da den sidstnævnte Eiers Søn Christian Urne folgte Gaard og Gods til Statsraad Cornelius Lerche, hvis Datter, Fru Søster Lerche var gift med Geheimeraad Eggert Christian v. Knuth, som efter Statsraad Leres Død tilforhandlede sig af Arvingerne hele Marsmarke Gaard og Gods og vedblev at samle mere Gods under Eieendommen, hvilket Enken, der roses baade for Fromhed og Forstand, fortsatte, indtil hun efter kongelig Bevilling af denne og flere Gaarde oprettede Grevskabet Knuttenborg for sin Søn, Geheimeraad Adam Christopher Grev Knuth, der døde 1736. Grevskabets tidligere Eier var Sidstnævntes Søn, Geheimeraad Eggert Christian Grev Knuth, død 1776. Han var gift med Marquise de Monteleone, Arving til Grevskabet Gyldesteen. Hans Efterfølger var hans Søn, Geheimeraad, Stiftamtmand Johan Henrik Grev Knuth, Lehusgreve til Gyldesteen,

der døde 1802. Efter ham fulgte hans Broder, Geheimeraad, Deputeret i Admiralitetet, Grev Frederik Knuth, der døde 1818. Efter ham kom Sønesønnen, Kammerherre Frederik Marcus Grev Knuth, en for sit Frisind, sin Fædrelandskjærlighed og sin Dygtighed bekjendt Mand, der var Udenrigsminister i Martzministeriet, senere Forstander for Herlufsholm. Han døde desværre i Mandens bedste Alder, 43 Aar gammel, og efter ham blev hans Søn, Kammerherre, Greve Eggert Christopher Knuth Besidder af Knuthenborg. Hans Fader lagde i Aaret før han døde Planen til den nye og anseelige Hovedbygning, der nu sees. Den nuværende Besidder har virket meget til Grevskabets Forbedring, har inddæmmet et større Areal, forskjønned den prægtige Park, omgivet den med en kostbar Kampesteensmuur og opført endeel nye og smagfulde Bygninger. Ligeledes har han stillet sig i Epidisen for Anlægget af en Jernbane fra Maribo til Radepladsen Vandholm, hvorom en Lov er vedtagen i Rigsdagssamlingen 1868—69.

Grevskabet indbefatter Godserne: Knuthenborg, Knuthenlund, Vinitze, Mariboladegaard, Vandholmsgaard, Haverlykke, Vaarskovgaard, Paarupgaard og Villemunde. *)

Lungholm.

Der, hvor nu Lungholm, Hovedsædet i Baroniet Sønderkarle, ligger, laa i ældre Tider en Gaard, Distrupgaard, paa hvis Grund Palle Rosenkrands opbyggede Lungholm. Efter hans Død tilfaldt Gaarden hans Svigersøn, Geheimeraad Erik Rosenkrands, en lærd og

---

*) Størstedelen efter Traps statistisk-topografiske Beskrivelse.

dygtig Mand, som forstod at give Svar paa Tiltale, hvilket han fik Leilighed til at vise, da han som Gesandt havde Audients hos Oliver Cromwel, og denne lod ham høre, at han var vel ung til saa vigtig en Sendelse. Rosenkrands svarede da: „Skjøndt mit Skjæg endnu kun er ungt, er det dog ældre end Eders Republik.“ Erik Rosenkrands døde 1681; hans Søn Holger Rosenkrands blev Eneieier af Gaarden, men døde allerede 1690. Den næste Eier var Grev Flemming Holck. Paa en Reise fra Nyborg til Langeland i Aaret 1701 blev han myrdet af Baadfolkene, hvis Røbbegjærighed var bleven vakt ved et Pengestriin, han førte med sig.

I Aaret 1723 blev Lugholm kjøbt af Geheime- raad, Grev Christian Ditlev Reventlow og 1737 indlemnet i Grevskabet Christianssæde, fra hvilket det dog atter skiltes, da Kammerherre, Baron Poul Abraham Lehni i Aaret 1784 kjøbte det. Af denne Gaard og Høibygaard oprettede han ifølge Bevilling af 1ste Jul 1803 et Stamhus og bestemte det for Poul Godske v. Bertouch, efterlevende Søn af hans fjerde Datter Cathrine Elisabeth (død 1802) af dennes Ægteskab med Kammerherre F. J. E. v. Bertouch til Søholt. Den 13de Marts 1819 blev Stamhuset ophøiet til et Baroni under Navnet Sønderkarle og dets Besidder for nævnte P. G. v. Bertouch til Baron under Navnet Bertouch-Lehni. Dennes Søn, Kammerherre, Hofjægermester J. J. E. Baron Bertouch-Lehni er nu Baroniets Besidder.

Han opførte i Aarene 1856—1857 Hovedbygningen paa 2 Etager i gothisk Renaissancestil. Ved den østre Gavl er et Taarn med Spiir; desuden findes der en Udbygning, som gaaer til 2den Etage, med Spiir og en lignende med Altan.

Baroniet bestaaer af Hovedgaardene Høibygaard og Lungholm samt Raahaugegaard. *)

Durebygaard.

Denne Gaard er Baroniet Guldborglands Hovedsæde og ligger $\frac{1}{2}$ Miil Nord for Sarkjøbing. Den har den smukkeste Beliggenhed paa hele Lolland, tæt ved Havet, og er en af de ældste Gaarde i Landet. Den nuværende Hovedbygning er snart 300 Aar gammel, opført 1587, men moderniseret og forandret 1815. Den er kun to Etager høi, har en Udbygning, der tidligere tjente til Kapel, i det sydøstlige Hjørne og havde forhen et Taarn, der nu er nedbrudt.

Durebygaard har bestandig ligget paa den samme Plads, fra den blev befæstet. Den store Boldplads, hvorpaa den ligger, udgjør en uregelmæssig Oval, længst i Øst og Vest og tilspidset imod Øst. Boldens Omkreds var tidligere omtrent 850 Alen, hvoraf dog nu 204 Alen ere sløifede; den naaer en Høide af 8 Alen over Vandstanden i Graven.

Gaarden og Byen Dreby med deres nuværende Areal udgjorde i de ældste Tider et af de mange smaa Bønderbirk, hvoraf Lolland var saa opfyldt som ingen anden Deel af Landet, og blev allerede tidlig bortskjænk-
ket eller arveligen bortforlehnet, saaledes til en Sivert Lauridsen til Dreby, der omtales 1317, og efter ham til den rige Erik Sjællandsfar. En af hans Døttre, Bodil, bragte Durebygaard til den berømte, ældgamle Familie Blaa. I denne Families Besiddelse blev den, tildeels dog kun for den halve Deel, indtil Aaret 1500, da den sidste af Slægten, Erik Olsen døde. Senere i

---

*) Efter Traps statistisk-topografiske Beskrivelse.

1500 og nogle tredive eiedes den af Hr. Mads Eriksen Bølle, der formodentlig havde kjøbt den anden halve Deel af Gaarden af Barbara Eriksdatter Blaa. Ved hans Død 1539 overgik Durebysgaard til Erik Bølle, der tilslige eiede Tersløse i Sjælland. Hans ene Datter Birthe Bølle arvede efter ham Durebysgaard og var gift med den rige Christopher Gøye, der eiede Gunderslevholm, Munsbjerg, Bollerup, Bregentved og Clausholm. De førte en saa stor Pragt, at de aldrig førte ud, uden at deres Borgstuevænde som en Garde rede foran Vognen. Han døde 1584, og hans efterladte Enke lod opføre Gaardens nuværende Hovedbygning. Hun døde 1595 uden Børn, hvorefter hendes Søster, Fru Kirsten Bølle, arvede alt hendes Gods. Hun var gift med Jesper Kræffe til Basnæs, der druknede under Gulland 1566 i den stærke Storm, som ødelagde næsten hele den danske Flaade; Fruen overlevede ham til 1604.

Rigsraad Axel Brahe til Elved, der var en Søn af Fru Kirstens og Birthe Bølles Halvbroder, Otto Brahe til Knudstrup, kom nu i Besiddelse af Durebysgaard. Ved hans Død 1615 arvede hans Søn, Falk Brahe Gaarden. Han kom i Strid med sin Svoger Ebbe Galts Foged angaaende en Part, hans Hustru havde i Gaarden Søholt, og Fogeden anklagede Brahe for at have overfaldet ham, hvorfor han blev draget til Ansvar. Man har et Brev fra Falk Brahe, hvilket karakteriserer hans Tidsalder ved sit Indhold; det hedder nemlig i denne Skrivelse til Byfogden i Saxkjøbing: „Kjære Christen Knap, eftersom mig er berettet, at I vil lade Harnis Risses Stifføn rette idag, er min venlige Bøn til Eder, at I for min Skyld vil lade ham løs; dersom jeg kan tjene Eder igjen i sliq eller andre Maader, skal I altid finde mig villig. I hitter vel Middel, at han kan forlade Landet.“ I hiin Tid fandt saa-

danne Misbrug af Loven ofte Sted, men denne var ogsaa saa streng, at en Tyv blev dømt til at hænges, naar han havde stjaalet 8 Sk. eller 2 Skpr. Rug; først 1636 indførtes Arbeide paa Bremerholm istedetfor. Falk Brahe folgte 1620 Durebygaard for 40,000 Lod Sølv til Rigsraad Jacob Ulfeld til Egeskov, drog ud af Landet tilligemed sin Hustru, Fru Anna Galt, og døde barnløs 1625 i England.

Jacob Ulfeld, Faderen til den bekjendte Corfiz Ulfeld, var gift med Birgithe Brockenhus. Ved hans Død 1630 arvede to af hans mange Sønner Gaarden, nemlig Franz Ulfeld, der døde ugift 1636 som tydsk Rigs greve, keiserlig Oberst og General-Felt-Bagtmester, og Hr. Flemming Ulfeld, Ridder. Den Sidstnævnte var Lehusmand paa Holbæk Slot, siden paa Hilsted Kloster, og døde 1657. Hans Datter, Sophie Ulfeld, arvede Gaarden og ægtede Grev Christian Christopher Holk, der faldt som Oberst 1676 i Slaget ved Lund. Hans Enke døde 1698, og Durebygaard tilfaldt nu hendes ældste Datter, Grevinde Helleborg Holk, Hofdame hos Dronning Charlotte Amalie. Hun var omtrent i 20 Aar forlovet med Christian den Femtes bekjendte Yndling, Adam Levin Knuth til Gisselsfeld og Åsenedrup. Da hendes Forlovede døde 1699, forlod hun Hoffet og levede paa Durebygaard til sin Død 1724. Hun blev, som omtalt under Gisselsfeld, begravet i Braaby Kirke hos sin Forlovede og lod sin Brevverling med ham lægge i Kisten under sit Hoved. I hendes Tid, fortæller Sagnet, ere de første Rotter komne til Lolland. Nogle ombankede Tætere, der i Aaret 1702 kom til Durebygaard og bleve bortviste med de Ord: „at man ikke vilde have saadanne plagende Dyr paa Gaarden“, havde svaret derpaa: „Vi skulle sende nogle plagende Dyr i vort Sted, hvilke man ikke saa let skal blive af

med", hvorpaa de indførte Rotterne, som siden efter udbredte sig over hele Den. Før sin Død testamenterede hun sin Andeel i Durebygaard til sin Brodersøn, Grev Christian Christopher Holt, siden Generallieutenant, bekendt af en i forrige Aarhundrede blandt Godseierne ikke ualmindelig Lyst til at gaae paa Krybskytteri i Naaboernes Skove, hvorover Grev Reventlow paa Krenkerup blev saa opbragt, at han gav sine Jagtbetjente den strengeste Ordre til enten at fange eller skyde ham. Der fortælles mange forskjellige Krigspuds, som han anvendte for at slippe ud af Fælten, naar Skoven, hvor han jagede, blev omringet, ja ved en saadan Leilighed lod han endog, siger Traditionen, vedunderkjøbte Folk stikke Ild paa en Halmstak i den By, hvorfra Klapperne vare; Bønderne, som troede at Byen stod i Flaammer, løb naturligviis hjem, og Greven undslap. Grev Holt var gift med Baronesse Armgaard Sophie Winterfeld til Bintersborg og bragte saaledes Navnet og Baroniet Winterfeld til Familien; hun døde 1756, Greven 1774.

Nu folgte Arvingerne Gaarden og Godsset til Kammerherre Lehn til Berritsgaard, til hvis Beskrivelse vi henvise Læseren angaaende denne fortjenstfulde Godseier og hans Efterkommere.

Rudbjerggaard.

Denne Gaard, der allerede er omtalt under Fredsholm, ligger i Sønder Herred, en Mil Syd for Naksbo, i en riig og frugtbar, men ingenlunde smuk Egn. Rudbjerggaard, der har sit Navn efter den berømte Slægt Rud, var i de ældste Tider en By ved Navn Ruberg eller Rugsbjerg („Rughbiærg“), hvori der, som i vore fleste Landsbyer, tidligt boede Adelsmænd eller laa en lille Herregaard, til hvilken efter hiin Tids Skik hele Byen har hørt. Aar 1388 nævnes en

Arnold Koberh eller Koberg og Fru Wycke i Hollands Sønder Herred; han har vistnok boet i Kubjerg og taget Navn efter samme. Byen er til endnu, men bestaaer blot af to Gaarde, Resten har Hovedgaarden efterhaanden opslugt.

I det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede tilhørte Gaard og By Familien Galt; saaledes 1520 Hr. Peder Ebbesøn Galt, der var Rigsraad og Stiftsbefalingsmand over Aarhuus Stift; han eiede Ingelsted i Skaane, Sellebjerg i Fyen, „Kubjerregaard“ paa Folland, Palsgaard, Tyrrestrup og Skumstrup i Sjælland, kjøbte af Kongen Birkelse og var i sin Tid en meget mægtig og anseet Mand, der spillede en vigtig Rolle i Borgerkrigene under Christian den Anden, Frederik den Første og Christian den Tredie. Han var en robbegjærlig og egenmægtig Herre, som benyttede sin Stilling til at gjøre sig utilbørlige Fordele, navnlig da han som Stiftsbefalingsmand lod nedbryde en Mængde — efter Sagnet 18 — Kirker og Kapeller, — muligviis flere end Kongen og Rigets Raad havde vedtaget i det bekjendte Klemmebrev, hvorved Afbrydelsen af en stor Mængde Kirker blev besluttet, — og anvendte Steen, Kalk, Bly og Tømmer til sit eget Brug. Han var gift med den rige Ingeborg Drefeld, Datter af Gjord Nielsøn, som havde Hindsgeavl Slot og Lehn i Pant. Efter Sagnet bebreidede denne en Suleasten sin Svigersøn paa Taarup i Søvind Sogn ved Horsens hans Ugudelighed, men blev derover ihjelsluttet.

Peder Ebbesøn døde 1548 og var, hvad man end forresten kan sige om ham, en meget dygtig og virksom Mand. Enten allerede i Peder Ebbesøns levende Live eller strax efter hans Død blev Kubjerregaard solgt, muligviis for en Deel til Laurids Madsen (Wadsbyrd) paa Aalstrup, hvis Datter, Anna Wadsbyrd, siges at

være død 1588 „paa sin Gaard Kubjerregaard“. Dog er denne Efterretning noget usikker, skjøndt en Fru Margrethe Vadshyrd rigtignok ligger begravet i Sognekirken og rimeligviis er hendes Søster. Sikker er det derimod, at Erik Rud til Fuglsang, Rigsraad og Befalingsmand paa Alborghuus, eiede Kubjerregaard, som efter hans Død 1577 gif i Skifte med hans øvrige Fordegods og tilfaldt Sønnen, Knud Rud til Sandholt, „store“ Knud Rud kaldet, der længe tjente til Hove eller var „Hoffinde“, derefter Lehnsmænd paa forskellige Slotte, tillige eiede Gyldesteen i Fyen og desuden i sine senere Aar benævnes til Lundegaard, som nok ellers tilhørte hans Kone og Stebdatter. Knud Rud giftede sig nemlig i sit 51de Aar, 1607, med den bekjendte Ellen Marsviin, Enke efter Ludvig Munk til Nørlund og ved ham Moder til den endnu mere bekjendte Kirstine Munk, Christian den Fjerdes Gemalinde. Den myndige Fru Ellen tog aldeles Luven fra sin Mand, der synes at have maattet rette sig aldeles efter hende og i den Anledning — thi den gode Frue var meget begjærlig efter Penge og Fordegods — laa i evige Processer og Stridigheder med sin Broder og Svoger om deres Gods. Da han ikke fik Børn med sin Hustru, skjenkede han Kubjerggaard til hendes Datter Kirstine Munk, og dertil 12 Læster Korn aarlig Indtægt; efter ham fik Gaarden sit nuværende Navn, Kubbjerggaard, da han der opførte en ny Hovedbygning 1606, hvoraf dog maa skee Taarnet er tilbage. Knud Rud døde 1611, efterladende sin Enke alt sit Gods.

Kirstine Munk, Grevinde til Elessvig = Holsteen, Frue til Taasinge, Boller, Ellensborg, Rosenvold, Lundegaard, Beilegaard, Lellinge, Tybrønd og Tursø, blev født 1598 paa Nørlund i Jylland, hvilken Herregaard hen-

des Fader havde bygget; hun eiede som ung Pige Nør-
lund, Rudebjerggaard og Lundegaard, foruden mere
Gode, var Landets rigeste Arving og desuden udstyret
af Naturen med sjeldne Legemsfortrin, hvilke under-
støttedes ved en god Opdragelse; men hendes Sind var
ikke godt, ligesom hun heller ikke havde meget Godt at
slægte efter, thi hverken hendes Fader eller Moder nøde
stor Agtelse for deres Charakter og Wandel.

I en meget tidlig Alder synes hun at have staaet
i et dadelværdigt Forhold til Christian den Fjerde, der
tre Aar efter sin Gemalindes, Dronning Anna Cathri-
nes Død lod sig vie til hende til venstre Haand. I 15
Aar levede han et ægtefabeligt Samliv med hende, da
lod han sig skille fra hende, beskylvende hende, og vistnok
ikke uden Grund, for grovt Brud paa den ægtefabelige
Trofast, og forviste hende til Hovedgaarden Boller i
Jylland.

Flere Aar forinden hendes Forviisning havde hun
afhændet Rudebjerggaard til Eiler Urne til Gunderslev-
holm, der eiede den 1624, men strax efter maa den være
kommen til Enkedronning Sophies Hofmester og Lehnsm-
mand paa Nykjøbing Slot, Joachim v. Barnewitz til
Bellinge, en meklenborgsk Adelsmand, der allerede er
omtalt under Herregaarden Fredsholm. Han indret-
tede sig 1625 en Begravelse i Tillitse Kirke og døde
1626. Han efterlod en eneste Søn, efter hvem han
havde kaldet den nye Herregaard Frissholm. Denne
Søn, Frederik v. Barnewitz til Bellinge, Rudebjerre-
gaard og Frissholm, samt Amterne Lüby og Grewitz i
Meklenborg, var Befalingsmand over Nykjøbing og Mal-
holms Lehn, og tillige Landkommisfair over Lolland og
Falster. Han døde 1653, og hans Enke, 3de Grubbe,
overlevede sine tre Børn og døde først 1702. Hendes

Moder, Fru Lene Rud, levede i mange Aar hos hende paa Rudbjerregaard*).

Af Frederik v. Barnemig's tre Børn døde Sønnen, Joachim, 1677 som sidste Mand af Slægten her i Danmark, hvorved hele Formuen tilfaldt Døttrene, Magdalene Sibylle, gift med Cancelliraad Jens Rodsteen til Lengsholm, Landsdommer i Sjælland, og Allegaard, gift med Kammerherre, Generaladjutant Christian v. Bülow. Deres hele Slægt er omtalt under Herregaarden Fredsholm, hvortil vi henvise Læseren.

Sagn om Lolland.**)

1.

I Hølsted Kirke paa Lolland seer man et Maleri, der forestiller en Præst med sin Hustru samt eet levende Barn og otte, som ere døde i Svøbet.

Om dette Maleri fortælles der, at en Qvinde engang faldt paa Knæ ved Kirkelaagen for Præsten ved denne Kirke, bedende ham indstændigt om at kaste Jord paa hendes dødsfødte Barn, men da han i Brede stødte til hende med Foden, idet han sagde, at han ikke kastede Jord paa Hundehvalpe, udsagde Qvinden den Forbandedelse over ham og hans Huus, at hans Hustru aldrig skulde føde ham levende Børn, hvilket ogsaa gif i Op-

*) Denne Lene Rud var den sidste Qvinde af Rudernes berømte Adelslægt, der i flere hundrede Aar havde Blomstret i Danmark og haft betydelige Besiddelser, navnlig ogsaa paa Lolland. Hun var fra 1643 Enke efter Jørgen Grubbe til Bedbysgaard og eiede blandt andet Gods paa Lolland Sæbyholm ved Rastkov, der 1660 tilkomtes hende som Arv efter hendes Fætter, Borghard Eilerjen Rud, der døde paa Sæbyholm 1647 som Slægtes sidste Mand.

***) Efter Thieles Folkesagn, Danst Atlas, Rast's Morstabslæsning, Rhodes Samlinger m. fl.

fyldbelse, saa at Præstens Kone fødte otte døde Børn, et efter andet. Da lod Præsten sig endelig bevæge til at kaste Jord paa et dødsfødt Barn i Menigheden, og nu fødte hans Hustru ham et levende Barn.

2.

Ved Maribo laa der engang i ældre Tider to Slotte, Rusemose Slot og Borre Slot, der begge tilhørte en Herremand Jens Grim. Engang blev han overfalden af Lybekkerne, som længe beleirede disse to Slotte, uden at de formaaede at tage dem, men tilsidst lykkedes det dog ved Krigslist. Hr. Jens Grim havde nemlig paa en Spadseretour tabt sin Kniv, der blev funden af Lybekkerne, som forklædte sig og gik til den Gaard, hvor de vidste, at Jens ikke var, viste Kniven frem som Tegn paa, at de skulde indlades, og saaledes overfaldt Besætningen.

3.

I Kjøbeløv Sogn paa Lolland laa engang en Gaard, der kaldtes Glustrup. Paa denne Gaard boede der en Herremand, Hr. Otto Dvighow, der nærede Fjendskab til Præsten, Hr. Poul, og undsagde ham. Og da nu Hr. Paul ikke engang i Kirken vidste sig sikker, lod han paa Kirkevinduet ved Prædikestolen indrette en Rude, som var til at lukke op, paa det at han kunde give Agt, naar Herremanden kom til Kirken. Og siges der, at naar Hr. Dvighow kom, tillode Sognemændene, som toge sig af Præsten, ham ikke at gaae ind i Kirken, før end Hr. Paul var gaaet paa Prædikestolen.

4.

I Rusemose Skov ved Maribo var der tilforn en Hvi, kaldet Høifletten. Paa den stod en Borg, i hvil-

ken boede en Næssefonge ved Navn Grim, af hvem Landsbyen Grimstappe skal have sit Navn. Samme Grim var paa sin Tid vidt og bredt bekjendt formedelst sin overordentlige Styrke, og fandtes der i det hele Land ei nogen Mand, som turde binde an med ham. Men som han engang gik om for at kæmpe med de vilde Dyr, kom han lidt efter lidt ind i den mørke Skov, hvor en mægtig Trolde boede. Og strax stod Troldeu for ham, sigende: „Nu, Grim, længe nok har Du havt Navn og Rygte formedelst Din Styrke! Nu vil jeg slaae Dig!“ Og det kom da til en forfærdelig Kamp mellem dem, i hvilken Grim maatte bukke under. Det Sværd, hvormed han, som Sagnet fortæller, kunde overvinde Alle, tog Troldeu, men Mange vide endnu at fortælle, hvorledes Grim hver Nat skal have sin Gang i Skoven for at søge efter sit gode Sværd.

Falster.

Nykjøbing Slot.

Dette Slot var fordum en af Danmarks Prydelser og kappedes efter deres Dom, som have seet denne ærværdige Bygning, i flere Henseender med Frederiksborg og Kronborg. Det er nu ikke mere. Slottet laa for Enden af Nykjøbing By, hderst paa en lille Hals, der dannes af en fra Guldborgfund ind i Landet tilbagebuktet Veile, omtrent midtveis imellem Guldborgfunds Indløb og Udløb.

Da Sundet paa dette Sted er overmaade smalt, faa havde Slottet her den skjønneste Udsigt imod Vest over en Deel af det frugtbare, stærkt dyrkede Lolland, ligesom den østlige Udsigt løb hen over det ikke mindre frugtbare Falsterland.

Slottet bestod af fire Fløie, som indesluttede en ikke ganske regelmæssig, fiirkantet Gaard og vare tre Stager høie mellem Kjælber og Tag. Til den høire Fløi var der en Tilbygning, der med sine tre Længder indtog en ligesaa stor Grund som Slottet selv, men den havde foruden Kjælderen og Tagene kun eet Stokværk. Desuden var atter op til denne tilføiet to Staldbygninger omkring en trekantet Plads. Det Hele var omgivet med en Vandgrav eller Ferskvands-Sø, og det lille Næs, det stod paa, var desuden paa de tre Fjerdedele ogsaa omfhydt. Over Slotsgraven vare tvende Broer.

Sine Tidens Bygningsmaade yndede Taarne, som det halvhundrede Aar yngre Rosenborg udviser. Ogsaa Nykjøbing Slot havde dem. Foruden et stort fiirkantet Taarn med den vestlige Fløi udad, hvorom Pontoppidan siger, at det blev kaldet Fars Hat og brugtes til Fængsler, var der i Gaarden i hvert Hjørne anbragt mindre Trappetaarne. Alle vare forshuede med Spire, og Karnapperne, der gik igjennem andet og tredie Stokværk, havde ogsaa Taarnform med Spire. Bygningen faldt derfor skjønt i Dinene og var vist, efter de Tidens almindelig herskende Smag, behagelig at see til, fra hvilken Side den endog saaes.

Med Skjønhed forenede dette Slot en Fasthed, som var almindelig ved de ældre Tidens Bygninger. Grunden til Hovedmuren laa otte Alen dybt og var muret sex Alen paa to Alens Kampesteens Underlag.

I Slottet var der en stor Mængde større og mindre Bærelser, dog af de sidste langt flere end af de første, de fleste paa eet Fag Vinduer, især i nederste og øverste, men ogsaa i mellemste Stokværk, hvor de afvejede med endeel paa to Fag og kun faa paa tre eller flere. Skuespilhuus fandtes der ikke paa Slottet; Tidens Aand krævede ikke en saadan Indretning. Kirke derimod var

der; ja i de senere Tider endog to Kirker: en til Guds-
tjeneste efter lutherisk og en efter reformeert Skik. Et
Par hundrede Skridt fra Slottets søndre Side laa en
liden, meget regelmæssig Have.

Hvor gammel denne Bygning har været, eller ret-
tere sagt, hvor længe et Slot eller en fast Borg har staaet
paa dette Sted, lader sig ikke sige med Visshed, da Hi-
storiens ikke omtaler det før midt i det trettende Aar-
hundrede. Efter Pontoppidans Atlas er det første faste
Sted her anlagt i det tolvte Aarhundrede, for at man
ogsaa her kunde have et Tilhold og en Besætning mod
de fra Venden saa idelig udfarende Sørøvere, der ved
deres mange Landgange, Plyndringer og Grusomheder
ødelagde de danske Kyster. Saa meget er vist, at fra
det trettende Aarhundrede af have Slot og By været til,
da man finder, at der ofte har været Rigsdag, som ogsaa
andre offentlige Forsamlinger. Dette gamle Slot har
været befæstet, da det i Aaret 1534 ordentlig blev op-
fordret til at overgive sig til det Parti, som dengang
stred for den fangne Christian den Anden, hvilket Parti
var saa stærkt blandt Nykjøbings Borgere, at disse, da
Slotsherren ikke vilde overgive Slottet, indtog det ved
Ovrumpling.

Men dette gamle Slot, som det ovennævnte firkan-
tede Taarn maaskee var en Levning af, fik en aldeles
anden Skikkelse, da efter Frederik den Andens Død
hans Enke, den kloge Sophie, en mecklenborgsk Prind-
sesse, fik det til Enkesæde. Strax i det paafølgende
Aar 1589 lod hun begynde Ombygningen og opholdt
sig imidlertid paa Koldinghuus Slot. Der siges, at
Bygningen blev færdig i eet Aar, saa Dronningen kunde
beboe den. Formodentlig menes hermed ikke Andet end,
at en Fløi eller saa omtrent først er bygget færdig og
saaledes istandsat, at den kunde være bestandig Bolig

for Dronningen og dem, der vare nærmest om hendes Person. Færdig blev imidlertid Bygningen, og som vi af Beskrivelsen see, var det et saare smukt Slot.

Her havde nu Danmarks i den nyere Tid vistnok mærkeligste Dronning sit Enkesæde i 42 Aar. Hun var gudsfrygtig, holdt strengt over Dyd og Ærbarhed, hvorfor der ogsaa fortælles, at hun engang tugtede en af sine Hofdamer, der forekom hende altfor letsindig, følelig med egen Haand. Ingen kunde overgaae hende i Virksomhed, Flid og Stræbsomhed. I hine Tider og længe efter troede man paa Alchymien, Kunsten at forvandle uædle Metaller til ædle, nemlig til Guld og Sølv, og at frembringe Lægemidler, der kunde helbrede alle Sygdomme og forlænge Livet, og det er derfor undskyldeligt, at en saa klog Dame som hun deelte denne Tro med mange andre kongelige og fyrstelige Personer. Hun beskæftigede sig selv og sine Hofdamer med nyttige Haandarbejder og satte ofte tre til fire hundrede Haandværkere og Fabrikanter i Virksomhed. Da hun var et Mønster paa Orden og Sparksomhed, vidste hun derved at oplægge betydelige Kapitaler, dog førte hun altid en anstændig Hofstat, anvendte Meget paa de omtalte alchymistiske og kemiske Arbejder, uden at de indbragte Noget, var utrættelig i Godgjørenhed, gavmild mod Fattige og stænkede Meget til Skoler, Hospitaller og Kirker. Hun var altidjaa velforsynet med Penge, at hun undertiden laante sin Søn, Christian den Fjerde, betydelige Summer, ja engang endog forærede ham et heelt, fuldkomment udrustet Orlogsskib. Efter hendes Død fandtes der efter hende 2 Millioner i rede Penge.

Tre Aar efter hendes Død, 1633, tog hendes Sønnesøn, Kong Christians ældste Søn, Prinds Christian, Nykjøbing Slot til sin Residents. Her levede han med sin Gemalinde, Prindsesse Magdalene Sybilla, i 13

År. Han elskede Glimmer og Pragt, hvilket de Bygninger, han lod opføre ved Slottet og Nykjøbing By, bevise. Han førte et Hof, der overgik vor Tids i Pragt og Yppighed, og man har Beretninger, der fortælle, at ved et Besøg af den saakaldte Rigsstatholder Urne bestod Middagstaftelet af ikke mindre end 120 Retter Mad. Han troede paa Astrologien som de fleste af hans Samtidige og lod sig derfor stille sit Horoskop af en jødisk Mathematiker og Ræge, hvorfor han gav ham 800 Rdl. Under sit Ophold paa Slottet lod han i Året 1643, da man befrygtede fjendtligt Overfald, Slottet og Byen befæste paa det Omhyggeligste.

Paa Nykjøbing Slot opholdt ogsaa den store svenske Konge Gustav Adolfs Enke sig i lang Tid, efter at hun var flygtet fra Sverrig formedelst de mange Fortrædeligheder, hun var udsat for i dette Rige.

Da Prinds Christian var død og hans Gemalinde havde forladt Slottet, blev det ikke i flere År beboet af kongelige Personer, men dog har det været vedligeholdt som en kongelig Bolig, thi i Året 1667 blev Christian den Femte som Krouprinds formælet her med Prindsesse Charlotte Amalie.

Tre År efter, 1670, blev Nykjøbing atter et kongeligt Enkesæde for Frederik den Tredies efterladte Dronning, Sophie Amalia, om Sommeren, indtil hun døde i Året 1685.

Fjorten År efter, 1699, blev Slottet paany beboet af en Enkedronning, nemlig Christian den Femtes ovennævnte Dronning, Charlotte Amalie af Hessen. Da hun var af den reformeerte Troesbekjendelse, blev der i hendes Tid foruden Kapellet til den lutheriske Gudstjeneste indrettet paa Slottet endnu et Kapel for den reformeerte alene.

Efter hendes Død i Året 1714 blev Slottet ikke

mere nogen Bolig for kongelige Personer. Da det ikke beboedes og ikke mere paaagtedes, forfaldt det og blev folgt 1766. Det blev nedbrudt Tid efter anden. For nogle Aar tilbage saaes der hist og her Levninger af Kjældere, hvis stærke Mure dybt nede i Jorden man ikke kunde adskille fra hinanden. Nu pløies der, hvor Slotshaven laa.

Om Nykjøbing By er der intet Synderligt at sige, undtagen dens Borgeres trofaste Vedhængen ved den sængsede Christian den Andens Sag, hvilket tidligere er omtalt. Den gamle Krønikeskriver Hvitfeld ytrer sig herom saaledes:

„Nykjøbing Slot, som Knud Pedersen havde inde, blev forraffet af Borgerne udi hans Fraværelse, medens han var dragen til Kjøbenhavns Herredag, og derpaa blev sat en Høvidsmand, Thomas Fos, og Een hed Franke, hvilken havde tjent Mikkel Blif under Kong Christiern, som blev fangen udi Norge. Alle vegne udi disse smaa Lande udgave Grevens Folk med Borger og Bonde og plyndrede Adelen og Herregaardene, uden de som vilde gaae Greven tilhaande. Fruer og Somfruer brandstattede de, hvorom meget er at skrive, og var det ikke sælligt udi de Dage at være eller hedde af Adels, saa haardeligen eftertragtedes de, og hørtes disse Ord: „Man skulde slaae Ulven ihjel, saa blev der ikke Unger efter!“ Mange Fruer og Somfruer forklædte dem udi Bønderklæder og droge hen, hvor de meente da at være ukjendte og forsikrede.“

Corseliøe.

Corseliøe tilhørte i en lang Arrække (allerede i Christian den Førstes Tid) den adelige Slægt Falster, af hvilken Peder Falster (død 1575) og Hustru, Fru Ollegaard Balkendorff ligge begravne i Sønder-Alsleo

kirke. Ligesom de øvrige falsterffe Hovedgaarde kom Corfelitze under Kronen, men blev atter 1766 solgt til Private og tilhørte da (efter dansk Atlas) en kort Tid Prinds Carl af Hessen, senere Landgreve, Fader til Frederik den Sjettes Gemalinde, Dronning Marie Sophie Frederikke. Senere kjøbtes det af Generalmajor Johan Frederik v. Classen, den høitfortjente Stifter af det Classenske Fideicommis, hvorunder Corfelitze og Carlsfeldts Godser høre.

Classen havde i sit Testament bestemt: at hans hele Efterladenskab skal i Fremtiden være en bestandig samlet Fond, der skal anvendes til at danne nyttige Mennesker til Statens Bedste, til at understøtte og befordre Vindskibelighed og Arbeidsomhed i de nødvendige Dele for Landets Vel, og til at hjælpe og lindre Fattigdom og Elendighed. Hans Formue bestod, foruden af Godserne Corfelitze og Carlsfeldt, af en Gaard i Amaliegade i Kjøbenhavn, en Eiendom udenfor Østerport, den i sin Tid saakaldte Classens Have, mindeværdig ved et Udfald fra Kjøbenhavn i Aaret 1807, hvorved især Livjægercorpset udmærkede sig, en Kapitalformue af 380,000 Rbd. D. C., samt 7000 Rbd. i aarlig Afgift af det til Prindsen af Hessen afstaaede Frederiksværks Gods. I Testamentet var der fastsat en Mængde Livrenter, Pensioner, Lønninger, Legater til enkelte Personer osv., som tilsammen optog en Rente af omtrent 19,200 Rbd. Courant aarlig; desuden skulde der aarlig udredes 9,800 Rbd. i Legater til forskjellige Stiftelser: Frederiks Hospital, Fødsels- og Pleiestiftelsen, Arbeids- og Underviisningsanstalten for fattige Soldaterbørn, Arbeidsanstalten ved Garnisonsmenigheden, Bidskabernes Selskab, en paatænkt Agerdykningsstole, Skolevæsenets Forbedring paa de frederiksværkffe og de falsterffe Fideicommisgodser, Fattiges Understøttelse paa

de nævnte Godser samt det Classenske Bibliotheks Vedligeholdelse og Udvidelse. Hvad der efter Udrædelsen af de allerede nævnte Beløb, ialt altsaa 29,000 Rbd. aarlig, maatte blive tilovers, skulde Fideicommissdirecteuren anvende til offentligt og almeennyttigt Brug. Da Fideicommisset — skjøndt Classen i sit Testamente foreskrev særdeles heldige Vilkaar for Godsernes samtlige Fæstebønder igjennem alle de kommende Tider — giver betydeligt over hine 29,000 Rbd. i aarlig Indtægt, har det ikke alene kunnet opfylde samtlige Testators Bestemmelser, men har baade kunnet forsøge de aarlige Understøttelsessummer til de allerede nævnte Formaal og udvide sin Understøttelse til forskjellige andre almeennyttige Stiftelser osv. En heel Deel af Godsset er bortfolgt og derved Kapitalformuen forøget. Den 11te December 1858 eiede Fideicommisset en Kapitalformue af 896,356 Rbd., samt Godserne Corselise og Carlsfeldt og Aulsgaarden Næsgaard (et Agerdyrkningsinstitut, en Experimentparcel af Carlsfeldt), Bjerregaard og Bellingegaard samt 3,363 Td. Vand Skov og Sønderkirkeby Kirke med Tiende.

Hovedbygningen, af Grundmuur, 2 Etager, omgivet af en suuk Have, er opført af Generalmajor Classen, der ogsaa opførte Udhusene, hvoriblandt den store, 190 Alen lange Kornlade, som antages at være den største i Danmark.

Durupgaard.

Durupgaard hører til de nyeste oprettede Herregaarde — den er nemlig oprettet til Hovedgaard ved de fælterste Domainers Salg 1766. Den blev kjøbt tiligemed Baldnæssegaard af Hofagent Chr. Hincheldeg, der senere skal have overdraget den til sin Broder. Dennes Enke nævnes 1796 som Gaardens Eierinde. 3

Aaret 1809 blev den tilskjødet den bekjendte dygtige og virksomme Godseier, Kammerherre Baron Charles de Selby, som døde 1823, hvorefter Gaarden arvedes af hans Søn, Geheimeconferentsraad, Baron var Chr. Borre de Selby, der i en Række af Aar Gesandt i Haag. Han folgte Durupgaard og Kringsborg i Aaret 1840 for 330,000 Rdl. til den nuværende Eier, Etatsraad og Ridder Tesdorpf, der ved sin store Dygtighed som Landmand har hævet denne og sine øvrige Godser paa Falster til nogle af de bedst drevne Eiendomme i Danmark. Hovedbygningen, der er opført 1812 til 1814, er paa 2 Etager i moderne Stil.

Skjerringe.

Henrik Gøye.

Denne Hovedgaard ligger midt imellem Byerne Nykjøbing og Stubbekjøbing paa Falster og omtales allerede i Midten af det femtende Aarhundrede i Christian den Førstes Tid, da den tilhørte Oluf Grubendahl. Aar 1459 var Oluf Pedersen Godov til Skaftelev Eier eller Medeier af Skjerringe. Han Sønesøns, Oluf Pedersens Enke, Fru Else Grubendahl, afstod 1487 Gaarden efter Anmodning af Dronning Dorothea til sin Søn, Henning Olsen eller Oluffen. Iblandt Gaardens Medeiere var Palle Andersen Ulfeld 1470, og efter ham arvede hans Søn, Christopher Pallefen til Tershave, dennes Deel, hvilken han folgte 1527 til Johan Dye. Da Hans von Mehlen havde sat sig i Besiddelse af Gaarden, formeentlig ved Uret, blev han efter en Anke af Hr. Henrik Gøye indstævnet til at møde i Kjøbenhavn for Danmarks Rigsraad, fordi han i 26 Aar havde siddet paa Skjerringe, forværret denne Gaard

og dens Skov, og opkrævet de Afgifter, der skulde svares til Gaarden.

Hr. Henrik Gøye til Gisselsfeld var Medeier af Skjærringe og havde faaet Andeel i den ved sit Giftermaal med ovennævnte Henning Olsens Datter, Eline eller Ellen Godov, hvis Moder var Fru Anne Gøye, Datter af Anders Gøye til Kierstrup paa Lolland og Fru Margretha Rønnov.

Henrik Gøye var en Søn af Esild Gøye til Gunderslevholm og Krenkerup, Rigsraad og Marsk, og Fru Mette Rosenfrands. Han var Christian den Anden hengiven i Lykke og Ulykke, og hentede tilligemed Erik Valkendorf denne Konges Hustru, Dronning Elisabeth hid fra Nederlandene, hvor hun var bleven trolovet med hans Broder, Mogens Gøye til Gunderslevholm og Krenkerup. Han førte hende i Land ved Hvidovre Slot, Nord for Kjøbenhavn, hendes Huusbond imøde, og med et sorgfuldt Hjerte fulgte han den 14de April 1523 til Kjøbenhavns daværende Toldbod den unge Dronning, da hun drog i Landflygtighed med sin Huusbond. Kong Christian overlod Forsvaret af Kjøbenhavn til Henrik Gøye, og han kunde vist ikke have givet Byen i bedre Hænder. Han lovede den bortdragende Konge at holde Byen i 3 Maaneder, men holdt den i næsten 3 Gange 3 Maaneder. Vel havde Kjøbenhavns Indvaanere af Glæde over, at fire af Christian den Andens Krigsskibe løb ind i Havnen, antændt Glædesblus og udhængt Begkrandsse fra det høie Frue Spiir, for at Landet trindt om skulde see, hvor de frydedes over den Hjælp, deres Konge sendte, men Glædens Ruus lagde sig snart, thi Krigsfolk sendte Kongen ikke, og de Levnetsmidler, Skibene medbragte, vare kun faa. Den nyvalgte Konge, Frederik den Første, der beleirede Kjøbenhavn, meente, at da paa samme Tid 26,000 Mand, Christian den

Anden havde hvervet i Tydsffland, havde adspredt sig, da de vare komne over Elben, maatte nu Modet paa de gjenstridige Kjøbenhavnerne være faldet, og sendte derfor Oluf Nielsen Rosenkrands og Mogens Gøye, Henrik Gøyes Broder, som Sendebud til dem. De yttrede, at Hr. Henrik havde jo holdt den Tred, han havde gjort Kong Christian, at ville forsvare Byen i 3 Maaneder, og havde nu holdt den i otte. De kunde jo ingen Hjælp vente. De raadede derfor Henrik Gøye til at overgive Byen. Kongen vilde da tage dem til Raade, Krigsfolkene skulde have fri Afmarsch, og med Hensyn til otte Maaneders Lønning, som Henrik skyldte Krigsfolkene, skulde der blive taget billigt Hensyn; men modtog de ikke dette Tilbud, da skulde dem ingen Raade vederfares. Han raadsførte sig med sine Hovedsmænd og Kapitainer, som Alle vare enige om, at man burde overgive Byen, fordi Hungersnøden rasede inden dens Volde, og nu tillodes det dem da at drage hen, hvor de vilde, forblive i Landet, om de lystede, eller drage ud af Riget i 2 Aar og, naar de vare bosatte i Landet, igjen vende tilbage til det. Selligtrekongersdag 1524 forlod Henrik Gøye tilligemed den kjække Peder Skram, hans Ridderfvend, Kjøbenhavn for at dele deres Konges Landflygtighed. Henrik fastholdtes i længere Tid i Bremen paa Grund af Gjæld.

Efter omtrent to Aars Forløb vendte han tilbage til Kjøbenhavn og blev da formodentlig strax Lehnsmænd paa Bordingborg, hvilket var en Erkjendelse af hans Tapperhed. Forinden han drog fra Kjøbenhavn, havde han pansat sin Gaard Gissfeld til Otto Holgersøn Rosenkrands, hvorfor han ogsaa mistede den. Sine jordiske Eiendele havde denne høihjertede, tappre Mand tilsat i en frugtesløs Kamp for sin Herre og Konge, medens hans Broder, Mogens Gøye blev den rigeste og anseeligste Adelsmand i hele Landet. Henrik Gøye vedblev

til sin Død at være Lehnsmænd paa Bordingborg og Rønnebæksholm. Den tappre Ridder døde den 3die Mai 1533 og blev begravet i Bordingborg. Hans Trofasthed mod Kong Christian blev ham kun til Ulykke her i Verden, men hans Enke havde Godt deraf, thi under den saakaldte Grevens Feide blev hendes Gods ikke saa haardt medtaget som mange andre, der tilhørte den danske Adel.

Fru Eline, hans Enke, beholdt Skjerringe ligesom Rønnebæksholms Lehn efter hans Død. Efter hendes Død kom hendes Søn, Eskild Gøye i Besiddelse af Gaarden. Han ægtede 1558 Soufru Sybille Gyldestjerne, Datter af Mogens Gyldestjerne og Fru Anne Sparre. Han var 1561 Lehnsmænd paa Standerborg Slot, da det overlodes til Holger Rosenfrands. Han flyttede da til Odense Gaard, hvor han kun var eet Aar, da den overlodes som Lehn til Arild Ugerup. Derefter var Eskild Gøye Lehnsmænd paa Nyborg Slot. Her var han fra 1563 til 1571, da Axel Biffert fik dette Lehn. Han døde 1573, og hans Enke eiede endnu 1598 Skjerringe, men overlod den ikke længe efter til sin Søn, Henrik Gøye.

Skjerringe tilhørte senere Kronen i en heel Række Aar og lagdes i Frederik den Fjerdes Tid under Nytters godset. Da dette solgtes, kjøbtes Skjerringe af Justitsraad Oluf Stampe, en Broder til den berømte Lovkyndige, Statsminister Henrik Stampe, der er omtalt under Nyssø. Oluf Stampe døde 1785, hvorpaa hans Søn, Kammerherre Carl Adolf Stampe overtog Eiendommen, som han bestyrede med Dygtighed og Omhu. Han var gift med Caroline Nothe, en Datter af Thy Nothe. Ved hans Død blev hans yngste Søn, Statsraad Henrik Stampe, Eier af Godset, og ved hans Død 1860 gif Eiendommen over til den nuværende Eier, hans Brodersøn, Jægermester Peter Adolf Henrik Stampe.

Skjerringe Hovedbygning, der har tre Fløie paa een

Etage af Egebindingsværk, blev opført 1816 af Kammerherre Stampe.

Mindeværdige Steder.

Kippinge Kilde.

Best for Kippinge Kirke, der ligger eenligt ved den sydlige Bred af Kippinge-Noer, midt imellem Stubbe-kjøbing og Nykjøbing, findes en af de i sin Tid meest besøgte Kilder her i Landet, den fordum saa berømte Sundheds kilde, i Kirkens Nærhed. I hine Tider gjorde endog fornemme Folk Kilderejser hertil, hvorved da Kirken og de Fattige bleve rigeligt betænkte. I Christian den Fjerdes Skrivelse til Kirstine Munk af 27de Decbr. 1630 forekommer blandt flere Beskyldninger, som Kongen fremførte mod sin forfudte Gemalinde, følgende: „at Du varst i Kippinge Kirke i Falster, og sammesteds først faldt paa Knæ i Stolen og læste, og siden gjorde Reverents for Alteret, og lagde nogle Stykker Guld i Alterbogen, saa og i Blokken, forærede ogsaa Klokkerne et Stykke Guld, alt til den Ende, at Gud i Himmelen vilde unde Dig din Hjertens Begjæring (nemlig Kongens Død), hvorom med Dig at skulle bede Gud Du flere end een Person haver tilsaet, længe førend Du kom hen til samme Kirke“, hvorimod Kirstine Munk siden afslagde Sed paa, at hun ved denne Leilighed gjorde Bøn til Gud for sig selv og ikke bad Dødt for noget Menneske*).

Den 27de Juli 1692 havde Kippinge Kilde et Besøg af Kong Christian den Femte med hans Gemalinde, Kronprindsen, den keiserlige Ambassadeur o. Fl.

---

*) Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udbiøne af Molbeck.

Endnu i den sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede blev Rippinge Kirke besøgt af Almuen ved St. Hansdags Tid, ved hvilke Besøg der da blev henlagt Gaver paa Kirkens Alter.

Borrehuset,

et Færgested i Aastrup Sogn, omtale vi blot her, fordi det bevarer Mindet om Ludvig Holbergs Ophold her i Pestens Tid, i Sommeren 1711. Hans Værtinde var en Datter af Erik Grubbe til Tiele, altsaa af gammel adelig Byrd; hun blev første Gang gift med Statholder Ulrich Frederik Gylbenløve, anden Gang med en Adelsmand, Palle Dyre, tredje Gang med Søren Sørensen Møller, „en gemeen Matros“, der 1712 blev anklaget for Drab og dømt til Arbejde paa Bremerholus. Hendes sørgelige Skjæbne har givet Digteren Steen Blicher Stof til hans smukke Novelle „en Landsbydegns Dagbog“.

Solv-Fundet ved Baalseby*).

I Foraaret 1835 stødte Fæstegaardmand Jørgen Jørgensen af Baalse i Baalse Sogn, ved at pløie paa sine Marker, med Ploven paa et Metalkar, som stod ikke meget dybt i Jorden. Han bemærkede ikke dette, og da Metalkarret, der havde været fladt, omtrent af 10 Tommers Gjennemsnit, lignede det Slags, som man anfaae for Hedenolds Lautboller**), var meget fortæret og næsten opløst af Rust, væltede de Sager, det indeholdt, ud i Mulden. Ved den fortsatte Pløining bemærkedes Noget, som optoges, men det var især ved Harvingen, at flere Stykker fremkom, og da man nu saae, at de fundne Sager vare af

*) Annaler for Nordist Oplyndighed 1842—43.

**) Offerstaale. Laut: Blob; Bolle: Staal.

Sølv, undersøgte man Stedet nærmere og samlede omhyggeligt Alt, hvad der fandtes. Den Maade, hvorpaa alle disse Sølvfager, der tildeels vare af fiint Sølv, havde været opbevarede, havde vel forarsaget, at nogle af de yderst liggende Stykker vare anløbne, medens derimod de andre havde beholdt et mindre angrebet Udseende, end hvad man i Almindelighed finder i Jorden af dette Metal. Den Maade, hvorpaa Karret var hensat, lader formode, at man har søgt at skjule denne Skat, og Stedet, hvor det fandtes, var kun omtrent 20 Skridt fra Søen. I Nærheden fandtes intet Spor af Beboere, saa man kan ikke gjætte, hvorledes Sagerne ere komne her.

Det var et rigt og sjældent Fund, der gjordes her. Det bestod af: 15 hele (større og mindre) Sølvbarrer og derved 130 afhugne Stykker.

Fiirkantede og runde afhugne Sølvstænger.

Ringsølv; saaledes pleier man at kalde de afhuggede Stykker af Sølvringe, der saa ofte findes og synes at være Dele af hele Ringe, der i deres Heelhed have været bestemte til Prydelser paa Haaret, Halsen, Armen osv. Saadant Ringsølv var et almindelig bekjendt Betalingsmiddel, der blev brugt over hele Norden. Der fandtes her, hvad der var mærkeligt, Stykker af Ringe af fortrinligt Arbeide, saaledes alene Endestykker af 35 tildeels store Ringe af flettet Arbeide.

Fragmenter af runde Spænder.

Hængesirater, der formodentlig have været anbragte som Prydelser paa Klæder, som Brystsmykke.

Hele Ringe. Af disse fandtes der nogle og tyve, der kunde inddeles i tre Slags, nemlig Haar- eller Halsringe af fiint flettet Arbeide, og Haandletringe; saadanne Ringe bleve ikke aftagne, men lagte om Armen eller Haandleddet af Smeden og lukkede af ham. Desuden Haandletringe med vedhængende mindre Ringe.

Brudstykker af Ringe og saadanne Smykker, der vare udsirede med indflaaede og indskaarne Sirater. Iblandt disse fandtes der nogle af de smukkeste og bedste Arbejder i det hele Fund.

En Mængde gamle Mønter, deriblandt alene 160 orientalske. Af occidentalske Mønter var der derimod 368 Stykker, hvoraf rigtignok nogle kun vare Fragmenter, deels ligesvem overlippede, dog dette var kun faa, deels itubrudte eller fortærede af Røst. Det største Antal af disse Mønter vare prægede mellem Aarene 950 til 990, maaskee endog tidligere. I det hele Antal fandtes der ikke en eneste dansk, svensk eller norsk Mønt, hvilket viser, at disse enten ikke maae have været prægede eller endnu kun i et meget ringe Antal i Omløb, da denne Sølvmasse nedlagdes. Endnu mere overbevisende med Hensyn til Mønternes Ælde er det, at der i hele Fundet kun var otte engelske Mønter, thi mangfoldige Erfaringer have viist, at Norden faa Aar efter, at man kan antage, at disse Stykker have været nedlagte i Jorden, har været oversvømmet med Kong Ethelreds Mønter, tildeels som en Følge af Erobringen i England under Svend Tveskjæg og Knud den Store, deels ved den betydelige Skat, som i endeel Aar under Navnet Danegeld blev betalt af England for at undgaae de danske Indfald. Af tyske Mønter fandtes der fleest, nemlig 349 Stykker.

Sagn om Falster. *)

1.

Der boede engang paa Falster en Jomfru, som fra Fødslen af havde været blind. En Nat, som hun laa, bares det hende for i Søvne, at hun skulde drage til en

---

*) Efter Thieles Folkesagn.

Kilde, der blev hende anvist, og deri toe sit Ansigt, og skulde hun da blive seende. Hun gjorde, som det blev hende varslet, og fik sit Søn. Da lovede hun til Tak derfor at ville bygge en Kirke i Alsløv og drog nu mange Penge sammen for at bruge dem til Himlens Ære. Men da den hele Bygning var istand, eiede hun ikke saameget, at hun kunde bekoste Dørene til Kirken. Da skete det, at en Morgen aarle en stor, med Jern beslagen Dør drev op fra Stranden, hvilken Dør tilforn havde hørt til Noæ Ark og havde siden den Tid flydt om paa Vandet; dog passede den i Kirkemuren, som om den dertil havde været forfærdiget. Og er det den samme Dør, som endnu sees der paa Stedet.

2.

Tilforn, naar man vilde drage fra Falster til Møen, var Overfarten fra Durebyes Mark til et Sted, lidt nordligere, end hvor nu Færgegaarden paa Møen staaer. Saaledes var det under den svenske Krig, da en svensk Officeer blev sendt fra Møen over til Falster for at afhente nogle Pengesummer, som Falstringerne havde maattet yde Fjenden. Men Bonden, som skulde føre Svensken over Vandet, optændtes af Begjærlighed, da han saae Pengeposerne, brugte derfor Leiligheden til at overmande Fjenden og kastede ham overborde. Dernæst vendte han atter Baaden ad Falster til og nedgrov sit rige Bytte ved et Træ i en Skov paa en Holm i Bondemosen, „Sortenshave“ kaldet, netop der, hvor der nu staaer en Udflyttergaard fra Moseby. Det varede ikke længe, før denne Gjerning kom Svenskerne for Øren, og Gjerningsmanden blev eftersporet i Nastrup By af nogle Fjender. I første Stund undgik han dem; men da han forfulgtes af dem, sprang han hurtigt ind i en Gaard og skjulte sig listigt bag Gangdøren. Da

nu hans Forfølgere kom til Gaarden, løb de, een efter anden, ind igjennem Døren, hvor han stod skjult, og medens de søgte ham paa alle Steder i Gaarden, undtagen der, hvor de vare komne uden at søge, listede han sig bort og undkom. Vel maatte han nu i lang Tid holde sig skjult, men da Fjenden havde forladt Falster, kom han atter frem og begav sig til Stedet, hvor han havde skjult Skatten. Skjøndt han nu vel vidste, at han havde nedgravet den under et Træ, saa kunde han dog ikke, trods al sin Flid, finde Træet. Han gik derfor op paa Brigfere Bakke, som ligger tæt hos, og medens han stod der, kunde han tydeligen see og kjende Træet. Han løb da atter ned, men nu var det ham ligesaa umuligt som før. Stod han paa Bakken, da kunde han kjende Træet, men saa tidt han kom ned, vare alle Mærker forsvundne. Og saaledes gik det ham saa ofte, han i sin Levetid forsøgte derpaa. Men da mange Aar vare forløbne siden hans Dødsdag, skete det, at en fattig Huusmand i Moseby, da han vilde rødde et Jordstød, fandt saa mange Penge, at der til denne Dag spores stor Rigdom der i Omegnen.

3.

Der boede engang en fornem Frue paa Falster, som var overmaade riig, men havde hverken Søn eller Datter at efterlade sin Rigdom. Da besluttede hun at gjøre from Brug deraf og lod bygge en Kirke, hvilken skulde være baade stor og prægtig. Og da samme Kirke var fuldfærdig, lod hun Alterlys tænde og gik igjennem Chorgangen til Alterbordet, fastede sig der paa Knæ for Gud og bad, at han for hendes gudelige Gave vilde lægge Aar til hendes Dage, saamange som denne Kirke skulde staae. Da døde Tid efter anden hendes Slægtninge og Tjende; men hun, som havde gjort saa daar-

ligt et Duffe, overlevede dem alle. Omfider havde hun hverken Ven eller Frænde at tale med, og saae hun da Børnene voxe op, blive gamle og døe, og deres Børn igjen ældes med mange Aar, men selv hentæredes hun af den lange Alderdom, saa at hun efterhaanden havde mistet alle Sønders Brug. Dog fik hun stundom sit Mæle, men det var kun een Time ved Midnat hver Suul. Da besøel hun paa en saadan Tid, at man skulde lægge hende i en Egeliste og sætte den i Kirken, at hun der maatte kunne døe. Hver Sulenat kommer Præsten til hende, løfter Kistelaaget, og som han lidt efter lidt hæver det, reiser hun sig efter Laaget sagteligen overende. Naar hun da sidder opreist i sin Kiste, spørger hun: „Staaer min Kirke endnu?“ Og naar Præsten dertil har svaret: „Ja!“ sukker hun som saa:

„Af! give Gud, at min Kirke var brændt;
„Thi da er først al min Sammer fuldendt!“

Derpaa synker hun atter tilbage i Kisten, og Præsten lader Laaget falde og kommer ei did før næste Sulenat.

4.

Det hændte sig paa Falster i det Aar 1491, at en Dyd brød ind i Rippinge Kirke og havde allerede skalken og adskilligt andet Eølvto i sin Vold. Da skete et Under, idet han vilde gaae bort dermed; thi han sank i Jorden og blev der siddende, indtil han havde givet det Stjaalne fra sig. Og siges der, at han i Angst greb for sig i Muren, for ikke plat at gaae under, og sees der endnu Spor af hans Fingre i den haarde Væg.

5.

Midt imellem Sjælland, Falster og Møen ligger en lille Ø, Bogø. Paa den har der i fordums Tid været to store Skove, Østerflov og Vesterflov, af hvilke nu kun er ringe Spor tilbage. Om disse gaaer der et gammelt Sagn. Den sidste Konge i Baaelse paa Falster var Kong Hans. Han paaførte engang Kongen af Bogø Krig, seilede om Natten derhen og lagde sig med sin Flaade lige udenfor Slottet. Da Kongen af Bogø lukkede Vinduet op i sit Sovokammer og saae den fjendtlige Flaade udenfor, raabte han om Fred; men i samme Stund spændte Kong Hans sin Bue og skjød ham en Piiil dybt ind i Brystet. Da bad Dronningen af Bogø om Stilstand, medens hun begrov sin Herre, og Kong Hans gik endog selv i Land og fulgte hans Liig til Jorden. Dronningen indbød ham da til Slottet, og der udbad hun sig af ham, at hun maatte beholde Den saalænge, indtil den Sæd, hun vilde udfaae, var bleven fuldmoden. Dette indrømmede Kong Hans og seilede tilbage til Falster. Men den snilde Dronning lagde Agern og Bøg i Jorden, og deraf opvoxede hine to Skove. Næste Aar seilede Kong Hans fra Falster; men da han fik at vide, hvad Slags Sæd hun havde udfaaet, blev han sit Løfte tro og vendte tilbage. Da Dronningen døde, blev hendes Søn Herre over Den.

Bornholm.

Bornholm, som af de gamle Nordboere kaldtes „Borgundarholmi“, af Angelsaxerne „Burgendaland“ og senere af den tydske Forfatter Adam af Bremen „Holmus“ eller Holm, danner baade med Hensyn til sin Natur og sine Oldtidsminder ligesom en Overgang fra de sydfskandinaviske Lavlande til de nordligere, mere klippefulde Egne. Paa Bornholm fandtes nemlig tidligere

og findes tildeels endnu en heel Deel høie Bautaſtene og eiendommelige lave Gravhøie i forſkjellige Former fra den ſenere Ternalder, ſom ellers ikke forekomme i det øvrige nuværende Danmark, men ſom i ſtor Mængde træffes paa den ligeoverfor liggende blekingſke Kyſt og derfra videre heelt op i Sverrig og Norge. Biſtup har derfor ogſaa Bornholm netop over Bleking modtaget den ſtørſte Deel af ſin Befolkning, hvormed det fremmede, i og for ſig urimelige Sagn, at Bornholm ſkulde oprindeligt være bebygget af en Afdeling af det tydſke Folk, Burgunderne, ſom havde givet Den Navn, aabenbart taber al Betydning. Et gammelt nordiſt Sagn lader Den blive befolket fra Helgoland af ved Jarlen Befete. Landet Bornholm ſynes indtil Gorm den Gamles Tid at have haft ſine egne Konger eller Høvdinger, af hvilke iſær Jarlen Befete, hans Sønner Bue hiin Digre og Sigurd Rappe, ſamt hans Datterſøn Bagn Aageſøn vare berømte. Fra Gorm den Gamles Tid blev Bornholm en Deel af det øvrige Danmark. Chriſtendommen indførtes førſt under Svend Eſtridsen af den ſkaanſke Biſkop Eginus. Men den gamle Vikingeaand uddøde derfor ikke ſtrag. Navnlig levede paa Bornholm i Knud den Helliges Tid den mægtige Høvding Blod-Egil, ſom Kongen lod dræbe paa Grund af hans paa hedenſk Viis ſtadigt forſatte Vikingetog. Svend Grathe afſtod 3 af Bornholms 4 Herreder (det nordlige, øſtliche og veſtliche) til Erkebifkop Eſkild og hans Efterfølgere paa den Lundſke Erkebiſpeſtol. Erkebifkop Udſer anlagde, efter Suhm, den faſte Borg Hammershuus, efter at have ladet Erkebifkoppens Jacob Erlandsen fængſle, men maatte tilbagegive det Erhvervede; ogſaa i Striden med Erkebiſp Jens Grand erobrede Den og Slottet, men maatte ligeledes tilbagegives, og det fjerde Herred tabtes tillige ved denne Leilighed for Kronen. Ligeledes under Chri-

stopper den Anden og Baldemar Atterdag var den erkebispeelige Magt paa kort Tid sat ud af Kraft; men i den allerlængste Tid af de 300 Aar, der forløb fra Svend Grathe til Christian den Anden, udøvede, om endog et Slags Overherredømme var forbeholdt Kongen, Lunds Erkebisper næsten fuld Landshøjhed over Bornholm; de gave eller stadfæstede Love, udstedte Privilegier til Kjøbstæderne, benaadede med Adelskab, beskikkede Landets Embedsmænd, endog de højeste, saasom Høvidsmænd og Landsdommere m. m.

Aar 1526 begyndte en anden Periode i Landets Historie, idet Frederik den Første, efterat Christian den Anden havde sat sig i Besiddelse af Den, overlod den til Lybekkerne paa 50 Aar for at holde dem skadesløse for de Udgifter, de havde havt i Krigen med den fordrevne Konge, især ved Sullands Erobring, hvilken De eiheller paa andre Vilkaar tilbageleverede. Indtil Udgangen af 1575 besad Lybekkerne nu Bornholm og bestyrede den ved en Høvidsmand. De udsugede Landet paa mange Maader, uagtet Kongen havde forbeholdt sig Jurisdictionen saavel i geistlige som i Justitsfager og et Slags Overherredømme over Landet. De følgende 70 Aar hengik rolige for Den, der lidt efter lidt igjen samlede Kræfter, skjøndt den trede Gange hjemsøgte af Pesten, nemlig 1602, 1618 og 1653—54. (Efter en Optegnelse, der findes i flere bornholmste Kirker, bortrev Pesten i 1618: 5184 Mennesker og i 1653—54: 4569 Mennesker.) I den ulykkelige Krig, der entes ved Freden til Brønsebro, blev Nærs den 9de Juni 1645 beskudt af nogle Skibe af Admiral Wrangels Flaade, samt derefter i 4 Timer plyndret af 500 Mand, og kort efter forraadte de 3 bornholmste Adelsmænd, Just Nicolai, Sivert Gagge og Christian Macabæus deres Fødeland, som den svage Holger Rosenfrands ikke vidste

at forsvare. Svenskerne kom saaledes med Lethed i Besiddelse af Landet, men maatte igjen tilbagegive det ved Freden til Brømsebro. Under den kort efter følgende, endnu ulykkeligere Krig med Sverrig blev Bornholm ikke angrebet, men desuagtet blev Landet ved Freden til Roeskilde den 26de Februar 1658 overgivet til Sverrig. Commandoen over de svenske Tropper, som nu bleve paa Bornholm til Besætning med Hovedkvarterer paa Hammershuus, blev overdraget til Oberst Prindsenskjold. Efterat de Svenske havde brudt Freden til Roeskilde og de Danske med Kraft atter reiste sig til Forsvar, behandlede Prindsenskjold Bornholmerne med Haardhed og Vilkaarlighed. Dette bevægede Indvaanerne til under Jens Kofsøds og flere Andres Anførsel at gjøre Opstand mod de Svenske, hvortil de tillige vare opmuntrede ved et aabent Brev af Kong Frederik den Tredie af 8de November 1658 med Løfte om Privilegier og Indrømmelser.

Det blev bestemt, at Natten imellem den 8de og 9de December 1658 skulde benyttes til en Overtumpling af den svenske Besætning paa Den. Dette lykkedes ogsaa over Forventning, idet Oberst Prindsenskjold, der netop den 8de December havde forladt Fæstningen, blev skudt paa Rønne Storegade, hvorefter Besætningen paa Slottet Hammershuus overgav sig, uden at Svenskernes senere gjentagne Forsøg paa at sende Forstærkning til Den førte til noget heldigt Resultat. Kort efter sendte Bornholmerne en Deputation til Kong Frederik den Tredie i Kjøbenhavn med et Gavebrev, der skjænkede Kongen personlig Bornholm til evig Arv og Eie for ham og hans Efterkommere. Herpaa svarede Kongen Deputationen i et Brev af 29de December næstefter og lovede Bornholmerne deri til Belønning for deres Trofskab saadanne Privilegier, som Landets Opkomst kunde gjøre Krav paa.

Disse Løfter bleve bekræftede af Christian den Femte

den 24de December 1770, af Frederik den Fjerde den 12te Februar 1701, af Christian den Sjette den 7de Decbr. 1731 og Frederik den Femte den 27de Februar 1747. Under 21de September 1770 bleve Bornholmernes Privilegier nærmere forklarede af Christian den Syvende.

Egentlige historiske Begivenheder have senere ikke specielt berørt Bornholm, og kun som mærkelige Tildragelser kunne nævnes: Aaret 1678 i December Maa- ned strandede en svensk Flaade paa 25 Skibe, som kom fra Pommern, paa Bornholm, 1200 Mennesker omkom; 1679 i November led de Svenske atter et stort Skibbrud, hvorved 3000 Mennesker skulle være omkomne, deels druknede, deels døde af Sygdom*).

Bornholms Kjøbstæder.

Om disse, som Byer betragtede, er der intet Synder- ligt at bemærke, da de ovenfor omtalte historiske Be- givenheder berøre de fleste af af dem.

Rønne, Bornholms største By, ligger paa den vest- ligste Punt af Bornholm ved en lille Bugt af Havet paa et i det Hele fladt Terrain. Dens Kirke er en simpel Bygning med et større og et mindre Spir, begge af Træ- værk; udvidet for omtrent 90 Aar siden med en Sidefløi af lige Høide med Hovedkirken og for en halv Snees Aar tilbage restaureret, ved hvilken Leilighed Røgstenene i Kirkegulvet bleve flyttede ud paa Kirkegaarden og der benyttede til at bane en Gang over denne.

I Aaret 1750 strandede der et engelsk Fartøi, som var ladet med en stor Mængde Ubre. For at faae disse

---

*) Som den bedste Beskrivelse af Bornholms historiske Fortid have vi valgt ovenstaaende, der er tagen af Traps statistisk= topo- grafiske Beskrivelse af Danmark.

istandsatte overlod man dem til endeel flinke Haandværkere i Byen, der da aftørrede og smurte Uhrene og ved samme Leilighed toge Modeller af dem. Dette gav Anledning til Fabrikationen af de bekjendte bornholmste Stueuhre, et Produkt, der nu i over hundrede Aar er blevet forfærdiget i Rønne.

Paa Rønne Udmark findes en heel Deel Gravhøie, især fra Ternalderen.

Hasle ligger ogsaa paa Vestkysten af Bornholm paa et fladt Terrain ud mod Havet. Byens Kirke er opført af Kampesteen, med et lavt Taarn, hvis øverste Deel er rund og ender med et Spiir.

Allinge og Sandvig, to af Danmarks mindste Kjøbstæder, danne een Kommune med sælles Kirke, ligge nær Bornholms nordligste Spids, begge ved Havet, hiin paa et temmelig fladt, denne paa at af Klipper noget gjennemdraget Terrain. I Allinge er der indrettet en Havn, der er sprængt ud i Klipperne og danner et anseeligt Basin. Hammerens Klippedrag nærmer sig mod Vest tæt op til Byen, og man seer her Ruinerne af Hammerhuus.

Svanekø, Bornholms østlige Kjøbstad, ligger smukt paa tre Klippehøie, der gaae lige ud i Havet; Husene ligge klinede op ad de terrasseformige Klippevægge, saa at man fra Forsiden af Huset gaaer ind i Stuen, men fra Bagsiden kan gaae lige ind paa første Sal. Staden menes at have sit Navn af Svane og Kjer. Den har derfor ogsaa en Svane i sit Vaaben. Liggende omtrent 4 Mile Øst for Rønne, har den ligesom Hasle en Kirke opført af Kampesteen med Taarn tildeels af Bindingsværk. Byen er kun mærkelig derved, at Professor i Græsk og romersk Philologi, Conferentsraad Johan Nicolai Madvig er født i denne By 1804.

Nexø ligger syd for Svanekø paa en flad Strækning

langs Stranden, hvorfra der dog ikke langt mod Vest hæver sig en temmelig betydelig Høidestrækning. Byens Navn menes at komme af Næst-Sø, fordi den ligger tætved en ferst Sø. Dens Kirke, der oprindelig var meget lille og lav, blev i Aaret 1739 forhøiet 4 Alen og i det Hele restaureret, hvilket især skjøldtes Kirkeværgen Kapitain Ole Sonne, som nogle Vers paa Pulpituet tilkjendegive:

„Men Kirkens Børge saasom den,
Der hele Værket gjorde klar,
Kapitainen Ole Sonne var.“

Al kirkeby, Bornholms eneste Landstad, ligger paa en Gratnitbakke af 280 Fods Høide. Dens Kirke, der er den mærkeligste blandt Bornholms 4 Marmorkirker, omtales udførligen nedenunder.

Mindeværdige Steder.

Paa Bornholm findes de smukkeste Udsigter og en Mængde interessant, mindeværdige Steder.

Omtrent to Mile fra Rønne ligger Almindingen, Bornholms største Skov, omtrent 1500 Tdr. Land, der tilhøre Staten. Den bestaaer for det Meste af Naaletræer, i hvis Skygge Egen og Bøgen opelskes, for til sin Tid at afløse førstnævnte. „Der er vist neppe nogen Skov i Danmark“, siger en Forfatter i Illustreret Tidende for 1861, „der kan fremvise saa mange Partier som denne; snart smile de unge Bøge i al deres Friskhed Beskueren imøde, snart bliver Sindet stemt til Alvor, naar man træder ind i den tause Gran skov, snart opdager man en venlig Indsø, hvor der hersker en idyllisk No, og snart svimler Diet, naar det fra den bratte Fjeldskrænt seer de sønderrevne Granitblokke dybt nede i Dalen. Intet Under altsaa, at Almindingen har en stor Mængde interessant og skønne Punkter, som fortrinsviis besøges af de Reisende.

„Paa Somfrubjerget, omtrent i Skovens Midte, er en Støtte, opreist til Minde om Kong Christian den Ottendes Besøg som Prinds paa Bornholm; rundt om og i Nærheden heraf staaer endnu en lille Rest af ærværdige gamle Egetræer, blandede med enkelte prægtige Hvidbøge, et Særkjende for Bornholms Skovvegetation, de sidste, der ere tilbage af gamle Løvtræer i Skoven. Disse Ege, som tage sig prægtigt ud mellem Naaletræerne, og som alle Bornholmere og Reisende beundre, skulde man tro, at der blev fredet om — men tværtimod, en eller anden Forstcommisſion har allerede undertegnet deres Dødsdom. Mange af dem ere allerede fældede, og den lille Rest, der endnu er tilbage, vil muligen allerede i Løbet af 2 Aar forsvinde, saa at, naar den sidste Levning er falden, der ikke vil findes en eneste gammel Ege mere i Almindingen. En saadan Vandalisme“, tilføier ovennævnte Forfatter, „burde dog virkelig standses itide, især da der, efter hvad Sagkyndige mene, ikke er nogen videre Grund dertil i forstlig Henseende. I Almindingen findes ligeledes en af de saakaldte Rokkestenene, en svær Granitblok, som med Lethed kan rokkes frem og tilbage. Tidligere har der været flere af disse Rokkestenene, men de ere blevene ødelagte ved Overlast, eller ved at man har villet faae dem til at rokke endnu bedre. Ja, der skal endog have været en fornem Mand paa Bornholm, der for ramme Alvor meente, at en saadan Rokkesteen useilbarligen maatte hvile paa en stor Diamant, da ethvert andet Underlag i Tidens Løb maatte være blevet opslidt. Denne geniale Mand kom med en Snees Karle, bevæbnede med svære Løstestænger for at vælte Stenen og bortføre den store Skat, men lykkeligtvis blev han itide forhindret i sit Forsæt af Autoriteterne, der nu frede om den sidste Rokkesteen, som findes paa Den.

„Det høieste Punkt i Almindingen og overhovedet paa hele Bornholm er Rytterknægten. Her ligger Kongemindet, et 40 Fod høit Granittaarn, opreist til Minde om Kong Frederik den Syvendes Besøg paa Den i Aaret 1851. Professor Bindesbøl har leveret Tegningen dertil, men det støder Diet, at en Frise af Løvehoveder og Blomsterguirlander i Bronze, der efter hans Tegning skulde gaae rundt om hele Taarnet, for at spare kun er anbragt paa Fronten af Bygningen, hvorved de andre Sider faae et bart Udseende. Fra Kongemindet har man den meest vidtstrakte Udsigt, hele Den ligger som et Landkort for Beskuerens Fødder, og kun paa et Par Punkter brydes Horizonen af Høider, idet man ellers overalt kan see Havet.

„I Almindingen findes Ruiner af to Borge. Omtrent et Par tusinde Skridt fra Kongemindet ligger saaledes Gamleborg, hvis udstrakte Borgplads er omgivet af mægtige Volde, byggede paa lodrette Klipperande. Da man nu ikke finder Spor til Bygninger indenfor Murene, har man antaget, at denne Borg i urolige Tider har været et Tilflugtssted for Dens Beboere. Lilleborg, der igjen er omtrent et Par tusinde Skridt fjernet fra Gamleborg, er dog lidt bedre konserveret; hele Borgen, der ligger i en betydelig Høide, har i ældre Tider været aldeles omslydt af Vand.

„Echodalen, eller som Nogle sige: Rodalen, er et af de skjønneste Punkter i Skoven. Paa den ene Side begrænses Dalen af en brat Fjeldvæg, hvis Spids kaldes Springet, fordi en Forbrynder engang skal have reddet sig ved et lykkeligt Spring derafra ned i Aaen fra Røttens Folk, der forfulgte ham; paa den anden Side skræner Skoven jævnt op, og i selve Dalen løber en Aa fredeligt imellem Smaabuske og Krat. Intetsteds i Dan-

mark findes vist Nattergalen eller, som Bornholmeren kalder den: Fjeldstevnen, saa hyppigt som her i Dalen.

„Det vilde blive altfor vidtløftigt, naar man skulde beskrive alle de smukke Steder i denne Skov, som: Pytekyllefjær, Aaremyre, Koghullet, Vysthuset, Vandpressen, Egen, der er sammenvokset med Bøgen, osv. osv., og derfor vilde vi nu begive os paa Vandring i sydlig Retning.

„Overalt seer man Frugtbarhed og Velstand, Kornet paa de med Steen indhegnede Marker staaer ypperligt, og Vaaningshuse og Lader ere næsten overalt i god Stand. Det er forunderligt nok, at man intetsteds paa Bornholm som ellers andetsteds i Danmark træffer Landsbyer; thi naar man undtager nogle enkelte Fisserleier, ligge alle Gaarde og Huse adspredte, hver for sig.

„En Eiendommelighed for Den er de saakaldte Rundkirker, hvoraf der findes fire, nemlig: Nykørs, Nykirke, Ølskirke og Østerlarskirke. Ved at kaste Blikket paa en saadan Bygning skulde man antage, at den har tjent til Forsvar eller Kastel paa en Tid, da Den var udsat for idelige Hærgninger eller indre Uroligheder. Herpaa tyde nemlig Skydehullerne i de uforholdsmæssig tykke Granitmure, bestemte til at trodse de mægtige Blider. Da kom der fredelige Tider for Den, og dermed skiftede Bygningerne Bestemmelse. Hvor man får hørte Kampgnyet og Pilenes hvissende Lyd, høres nu høitidelige Orgeltoner og Christi milde Lære.

„Den første By, man møder, naar man fra Almindingen begiver sig syd paa, er Aakirke by, Bornholms eneste Landstad. Byen ligger paa en høi Granitbanke og er navnlig mærkelig ved sin Kirke, Aakirke, eller, som den kaldes, Aaker. Formen „ker“ istedetfor Kirke er almindelig paa Den, saaledes f. Ex. Persker, Østermarker, for Pederkirke, Østermariekirke osv. Da Svend Grathe 1150 afstod Aaker til Erkebispens i Lund, skulde denne

Kirke være Hovedkirken paa Bornholm og maatte som Følge deraf være den meest fremragende. Men man byggede ikke Kirken større, derimod forandrede man dens Indre, der seer meget forunderligt ud. Gjennem hele Kirkens Længde opførtes en Række Piller, indbyrdes forbundne ved Buer, som omtrent paa Lybekernes Tid i Midten af det sextende Aarhundrede bleve udstyrede med Kalkmalerier. Den bageste Deel af Skibet afdeelte man til et Baptisterium, og her findes en sjelden, gammel Sandsteensdøbefond med Runeindskrifter og kunstige Slangespiraler, som tidt har været Gjenstand for de Lærdes Undersøgelser. Denne Ombygning har gjort, at Kirken seer meget fortrykket ud. I Vaabenhuset staaer nu en Vigsteen, der forhen har ligget foran Alteret, og paa denne Steen er afbildet den berygtede lybske Landshøvding, Sveder Kjetting med sine to Koner. Altetavlen og Prædikestolen, der i de sidste Aar ere restaurerede, vidne om den Tids Dygtighed i Billedstjærerarbejde. Adskilt fra Kirken ligger Klokketaarnet, der ligesom Kirken er opført af sort Marmor. Bornholm besidder i det Hele fire Kirker af denne Steenart, Aaker, Poulsker, Boelsker og Persker. Man maa dog ikke forestille sig disse Kirker som sorte Marmorkirker, tvertimod, de ere overstrøgne med Kalk, da de ere opførte af raae Blokke.

„En halv Miils Vei syd for Akirkeby kommer man til Limensgade (Gade=Overbrev), et Limsteens- eller Cement-Brud. Cementen ligger i Overfladen af Jorden, derpaa støder man paa et Skiferlag og tilsidst paa Graniten.

„Ikke langt fra Limensgade, vel omtrent en god Fjerdingvei, ligger Fisserleiet Boderne, hvor de saakaldte bornholmske Diamanter findes i Kullestenene paa Strandbredden. Her har man et aldeles vesterjydskt Perspekt med Sandflugt, der strækker sig rundt om Dunodder, Dens

Sydspeids, til Fiskerleiet Snogebæk, ikke langt fra Nexø. I Præstegaarden til Pederskirke opbevares det Bæger, som en Bonde ved Navn Bondevedde efter Sagnet tog fra Høifolket og blev forfulgt for; men mærkeligt nok ligner dette Bæger mere et med Helgenfigurer udstyret Røgelsekar fra den katholske Tid end et hedensk Drikkekar, og naar man nu kjender den Alfky, som Høifolket havde for Alt, hvad der mindede om Christi Lære, saa at de ikke engang turde gaae forbi to Halinstraa, der dannede et Kors, saa er det forunderligt, at Sagnet har kunnet fæste sig til et Bæger af en saadan Form.

„Vedbliver man at vandre nordpaa, træffer man, en god Miils Wei fra Svanneke, et smukt Klippeparti, som kaldes Randsløveskaaret. Det er et af de vildeste Punkter paa Den; det seer ud, som om et mægtigt Jordskjælv havde rystet alle Klippestykkerne imellem hverandre, og de meest phantastiske Former møde der Diet. Sit Navn har Stedet faaet deraf, at en Kløft er ligesom skaaren ind imellem to lodrette Fjeldvægge, der ikke ere længere fra hinanden, end at man kan springe over Kløften. Fra Saltuna (Saltovne), et Fiskerleie ikke langt derfra, gaaer man ad en Sandvei til Fiskerleiet Mælsted, der ligger i et heelt Sandhav. Her findes Bornholms største Bøgetræ, en herlig gammel Stamme med en sjældent smuk Krone.

„Kun et Par hundrede Skridt fra Mælsted ligger Gudhjem, Bornholms største Fiskerleie, en pynkelig lille By, bygget paa de nøgne Klipper, der her danne en ypperlig Baadehavn. Om Eftermiddagen gaae Fiskerne „i Brag“, en for Bornholmerne og Sydsvensterne eieudommelig Maade at fiske paa. Fra de store Baade, „Eger“, kaste de et hundrede Garn, „Manser“, ud, som slæbes efter den for Vind og Strøm drivende Baad. Senad Morgen gaae de atter til Land, hvor Fruentimmerne

staae beredte til at modtage Fangsten; hele Byens Befolkning er da paa Benene, da er der Liv, da er der Virksomhed, at sige, hvis Fangsten har været god. Over denne livlige Scene, som Morgensolen laaner sit straalende Lys, ligger Gudhjems lille Kapel. Det smukke Sagn, der knytter sig hertil, ville vi meddele: I Middelalderen strandede en Greve ved Gudhjemslysten. I sin Nød lovede han at bygge Madonna et Kapel, hvis han frelstes. Da skete et Vertegn, Skibet blev løftet over Skjærene og kastet op i den sikkre Dal, som endnu den Dag idag kaldes Grevens Dal. Kapellet blev bygget og kom til at gjøre dobbelt Nytte, idet det tillige tjener til Sømærke. Om Søndagen, naar Skibene ligge for slappe Seil under Rhyten, lyder Psalmsangen vidt ud over Havet; det er Gudhjemsbeboerne, der ere samlede til Andagt i Adelsmandens Gave. — Gudhjem har vist sit Navn af, at Offergoden i Oldtiden her havde sin Bolig, og det passer ogsaa godt til Navnene: Helligdomsklipperne og Offergaarden, der ere beliggende en halv Miil Nord for Gudhjem i Røe Sogn.

„Røe Sogn er uden Tvivl det interessanteste paa Bornholm. Før man naaer Helligdomsklipperne, møder man paa en steil Skrænt en vældig Bautasteen, der alvorlig og ærværdig som en gammel Viking synes at staae paa Udfig for at vogte Helligdommen for Overfald. Graniten hæver sig nu mere og mere, den lille Strimmel Strandbred ved Klippens Fod bliver smalere og smalere, og snart staaer den lodrette Klippevæg lige ud i Havet, forhindrende Vandrerens i at bese den fra neden. Møjsommeligen maa man derfor arbejde sig op af Fjeldet; thi endnu har man ikke naaet Helligdommen. Ovenfor seer man bølgende Kornagre og venlige Skovpartier, og her er Alt saa hyggeligt og lyst. Men videre, til Helligdommen! Snart staaer man ved en Skrænt; dybt

nede løber Helligdomskilden, hvortil fordmum Dens Befolkning valfartede i Sygdomstilsælde, og i den gamle Fernbøsse, som endnu staaer der, nedlagde de Helbredede deres Stjærø. Medens Alt er smilende og venligt ovenpaa Klipperne, er i Modsætning dertil Alt alvorligt og taust ved Fødderne af dem. Omtrent 70 Fod høie staae Klipperne lodrette ud i Havet og danne et ulige imponerende Skue end Møens Klint. Vel ere de ikke saa venlige, saa farveblandede, som de hvide Kridtklinter, men dette opveies til Gjengjæld af Granitens Alvor og Storhed og mange fine Farvenuancer. I Modsætning til

— — — den danske D,
Som vender mod Havet sin høie Side,
Den jomfrurene, den blændende hvide,

som Heiberg siger om Møen, kan man kalde den bornholmske Granit for Manden i sin kraftfuldeste Alder, der stærktbygget og hjærnefast modstaaer Havets og Stormens Rasen.

„Af mærkelige Punkter i Helligdommen er der først Lyseklippen, en isoleret Klippetop, der bestaaer af flere løst ovenpaa hverandre liggende Granitblokke, dernæst Gaaserenden, en lang Spalte i Fjeldet med en betydelig Dybde, og den vaade Døn, hvorhen man kun kommer tilføes, en Grotte, der ligesom er sprængt ud i Klippen.

„Vandrer man fra Nøe Sogn nordpaa, da træffer man igjen paa en Eiendommelighed for Bornholm, nemlig Baunerne. Paa det høieste Punkt i hvert Sogn staaer Baunen, der bestaaer af store Bunker Dvas, opreist paa en Jordhøi, og endnu (1861) er der ansat Baunemestere, der have Tilsyn med denne gammeldags Indretning, som dog i 1848 blev indført paany.

„Gjennem frugtbare Landstrækninger gaer Veien

nordpaa til Hammershuus. Denne før saa stolte og mægtige Borg ligger nu aldeles i Ruiner, og først fra 1822 er man begyndt at frede om de sørgelige Restes. Tidligere hjørte Enhver Steen bort fra Ruinen til eget Brug; Hovedvagten i Rønne er opbygget af Muursteen fra Slottet, og mange Steen skulle navnlig være førte over til Sverrig. Alt Inventarium paa Slottet blev splittet ad, og derfor finder man mange Steder paa Landet gamle prægtige Meubler hos Bønderne. Hammershuus antages at være opført af Erkebisperne i Lund, i hvis Besiddelse det var til 1259, da Christopher den Anden, efter at have fængslet Jacob Erlandsen, indtog det. Nu var det afvejlende i Kongens eller Erkebispernes Besiddelse, indtil Lybekkerne 1522 stormede Slottet, befriede Jens Andersen Beldenak, som Christian den Anden holdt fangen der, og beholdt det, idet de forstærkede det meget, indtil 1575. Fra den Tid var det i Kongens Eie indtil 1658, da Den blev afstaaet til Sverrig, som dog ikke besad den længer end fra den 29de April til 9de December 1658, da Slottet blev overgivet af sin svenske Besætning, efterat Kommandanten Prindsenskjold Dagen i Forveien var bleven dræbt i Rønne. Hammershuus's Ruin er maaskee den største og stolteste, Landet kan fremvise, og navnlig tager Ruinen sig storartet ud fra Strandbredden henad Steilbjerg til, thi da seer man ret, hvor anseeligt dette Slot har været, der kveiser paa en Klippetop, 250 Fod over Havsladen. Rundt om den yderste Muur falde Klipperne brat ned og ere saagodtsom ubestigelige, undtagen paa den søndre Side, hvor Veien over Broen op til Slottet dog fører ad steile Slangebøgtninger. De Skove, der i Fortiden bedækkede de omkringliggende Høider, har Sandflugten reent ødelagt, og kun enkelte Buske findes hist og her. Tre Ringmure, hvoraf endnu bety-

lige Kæster ere tilbage, have omgivet Slottet. De interessanteste Bygninger ere Ulfelds Taarn, hvor Corfitz og Eleonore Ulfeld sadde fangne, og det saakaldte Lybekkertaarn, den anseeligste Bygning i Slottets Midte, hvis øverste Deel skal være tilbygget af en af de tydske Landshøvdinge, Bernhard Knopf. Ved den inderste Ringmuur findes en mærkelig hvælvet Kjælder, der maaſkee har tjent til Fængsel; et lignende underjordisk Kammer er der i Lybekkertaarnet.

„Fra Hammershuus strækker sig gennem hele Landet den saakaldte Høilng, omtrent 20,000 Tdr. Land, der deler Den i en østlig og en vestlig Deel. Høilngen har, med sine Masser af Steen, et mere sørgeligt og alvorligt Udseende end den jydſke Hede; men den er vistnok til Gjengjæld mere frugtbar og egner sig navnlig for Skovkultur, hvilket bedst kan sees ved Almindingen, der næsten udelukkende bestaaer af Hedejord. Paa Dens Vestkyst findes af mærkelige Punkter endnu: de steile Ringe bakker i Nærheden af Hammershuus, samt Jons Capel og Kulgruberne ved Hasle.

„Faa Steder i Danmark frembyde saamange forskjelligeartede Prospekter som Bornholm, og kun faa Steder i Kongeriget ere saa lidet bereiste; heri ligger vist Grunden til, at Opholdet paa Den er overordentligt billigt, ligesom man ogsaa overalt møder en sjelden Velvillie og Gjæstfrihed hos Befolkningen, der hører til de loyaleſte Undersaatter i hele Kongeriget.“

Christiansø.

I Farvandet mellem Skaanes Sydøstkyst og Bornholm, 2¹/₂ Mil Nordøst for denne Des nærmeste Overfartssted, Gudhjem, ligger Christiansø — forhen Østersjøens Malta. Som Fæstning er den nedlagt ved kongelig Resolution af 2den Mai 1855 og tilhører som saa-

dan nu kun Historien. Dens gode Havn har undertiden været et sikkert Tilflugtssted baade for Krigs- og Handelsffibe — Tordenskjold søgte saaledes ofte dighen med sine Galeier — men Klippen har ogsaa til sine Tider beredet Mange en vaad Grav, især før Aaret 1805, da der blev oprettet et Fyr.

Christiansø bestaaer, nærmest beseet, af tre Smaøer, Christiansø, Frederikssø og Græsholmene, som i ældre Tider, før Bebyggelsen, kaldtes Ertholmen. Den egentlige Christiansø er 1000 Alen lang og 240 Alen bred; paa den staaer et rundt, stærkt, af Granit opført Fæstningstaarn med et Blinkfy, der sees i en Afstand af henved fem Mil, samt endeel andre Bygninger og murede Batterier. Den er forbunden med Frederikssø, som er 500 Alen lang og 250 Alen bred, ved en Flydebrog, hvorved de to Havne, Syd- og Nordhavnen, dannes; den første er 10 Fod dyb, den sidste dyb nok for de største Orlogssffibe; i det Hele kan der rummes 30 til 40 Skibe. Paa Frederikssø findes ligeledes et forhenværende Fæstningstaarn, der af Dboerne i en trang Bending til Udspreddelse i deres Ensomhed stundom er benyttet til Skuespilhuus. Tillige findes der nogle Kasernebygninger og en Fængselsbygning for Statsfanger, hvor iblandt Andre den bekjendte, uheldige Dr. Dampé, der var dømt fra Livet og benaadet, maatte tilbringe femogtyve Aar af sin kraftigste Levealder, besyldt for at have villet voldeligen omstyrte Samfundsordenen ved et Par mindre forsigtige Uttringer. Græsholmen, noget mindre end Frederikssø, fra hvilken den er fjernet 400 Alen — og som forresten næsten slet intet Græs har — er ikke beboet af Menneker, men Opholdssted for en Mængde Edderfugle, som der bygge deres Neder. Duunsamlingen var i sin Tid forbeholdt Kommandanten som en Forret for at bøde paa hans ringe Gage, hvis-

aarsag Fuglene frebedes, til stor Skade for Fiskeriet. — All den Muldjord, der findes i de saare smaa, men nette Haver, er tilført andetsteds fra.

1855 udgjorde Befolkningen, Besætningen iberegnet, 319 Sjæle; nu kan den regnes til henved 50 Mennesker, som have deres Erhverv af Fiskeri og Rodseri. Havnen vedligeholdes som Rødhavn, tilligemed Fyret, for Statens Regning.

Dernes Besætning og Bebyggelse begyndte i Aaret 1684 ved Admiral Span og Fortificationsoberst Coucheron, med at lægge Grundstenen til det store Taarn, hvilket gik for sig den 19de Juni. Omtrent et Aar senere, den 16de Mai 1685, lagdes Grundstenen til Taarnet paa Frederikssøen. Kongen, Christian den Femte, tog selv det fuldbragte Arbejde i Dieshn den 11te Mai 1687, ved hvilken Leilighed han maatte udholde en svær Storm. Denne Fæstnings Opførelse ansaaes for en saa vigtig Begivenhed, at der i den Anledning blev slaact tvende Sølvmedailler, af hvilke den største omtrent veier 14 Pood.

Om Anledningen til, at en Fæstning reiste sig i det vilde Hav paa de nøgne Klipper, som i tidligere Tider kun bleve besøgte af Fiskere og Søfugle, fortæller Sagnet Følgende: Kong Carl den Ellefte af Sverrig havde fattet den Beslutning at befæste disse Klipper og lod i dette Niemed en Søofficer, forsynet med en forseglet Befaling, som han ikke maatte aabne, førend han kom paa en vis Høide, stifke i Søen paa en kongelig Jagt. En liden Hund, som Chefen havde med sig ombord, fik fat paa Papiret med den hemmelige Ordre og løb med det hen til en af Skibsfolkene, der var en dansk Mand. Denne aabnede og læste Brevet, hvorefter han søgte og fandt Leilighed til at undvige fra Skibet og ilede til Kjøbenhavn. Han gik da lige til Kongen, der med stor

Interesse modtog Sømandens Beretning og snart efter lod Folk stikke over til Erteholmene for at begynde paa Fæstningsværkernes Opførelse*).

Bornholmernes Opstand mod de Svenske 1658.

Der gaaer paa Bornholm et Sagn om den saakaldte Svineslagtning, grundet paa en gammel Vise, i hvilken det hedder:

„De Ordre, han (Køefod) skrev, var ikke god;
Det gjalbt de Svenskes Liv og Blod.

De Bønder paa Landet fik Ordre saa brat,
At hver skulde slagte sine Sviin inat.

Og hvilken Bonde, som først bliver klar,
Skal hjælpe sin Nabo Gaard for Gaard.

De Bønder de Ordre saa vel forstod:
„Vi gjør slet ingen Pølse af det Blod“. —

Men der at Kloffen om Matten var tolv,
Begyndte den Ringen paa Bornholms Land.

Naar som de Svenskerne drukne faaer
Og i Søvn, de til hverandre gaaer.

De toge da med sig, hvad de fandt,
Stoksøjer, Jernstænger, jeg siger for Sandt.

Enhver af de Svenske tilbøde de slog,
Og det ubi Sengen sovendes dog.

Der var ikke Noget ubi Bøndestand,
At de jo strebe Qvinde og Mand.

En Søn sin Faber til Hjælp de kom,
En Datter og Moder de strebe from.“

---

*) Udbraget af „Illustreret Tidende“ fjerde Bind.

Til Slutning hedder det:

„End er de døde svenske Mænds Tal
 Ni Hundrede fem og treds overal,
 Som nu kold ere og ganske fiv,
 Og Alle er stilt ved deres Liv.
 Fem svenske Mænd der findes ilive,
 Som vi behaged' Dvarteer at give.“

Den svenske Historiefriber Pufendorph tillægger i sin „Carl Gustavs Historie“ Bondeopstandens Plan og Udførelse en grusom Charakter. Han fortæller, at de Svenske den ovennævnte Nat bleve indbudne til et Gæstebud og der grusomt myrdede, men det er en haandgribelig Usandhed.

Nyere Forfattere have Intet om et saa grueligt Blodbad af omtrent 1000 Svenskere, en anden Bartholemæus-Nat eller siciliansk Vesper. I Andr. Fryxells „Berättelser ur svenska historien“, hvor han omtaler Krigen 1658—59 mellem Danmark og Sverrig, yttres han ikke det Mindste om et saadant affkyeligt Myrderi. Paalidelige Forfattere omtale Landskhøfdingen, Oberst Prindsenskjolds Fald omtrent saaledes:

En Søn af den forrige Borgermester Peder Røefod, Jens Røefod, der som Rytter havde deeltaget i Krigen med Sverrig før Freden til Roeskilde, var, efter at denne var sluttet, kommen til Bornholm igjen. Han besad et eventyrligt Mod, Mandsnærværelse og Snildhed. Han havde i en Trætte nedhugget en Bornholmer, Sandemand Peder Thoren, og Prindsenskjold truede ham med Galgen. Denne Trubfel gav ham Mod til at sætte sig i Spidsen for Opstanden og forekomme Landsherren. Han red til Hasle og forestillede sine Venner, at der maatte handles snart. Han forbandt sig derpaa med Flere, deriblandt Capitainen for Borgereskabet i Hasle, Niels Gummeløs, og Jens Lauridsen, en Broder til Borgermester

Peder Lauridsen, i hvis Huus Brindsenskjold var tagen ind om Aftenen den 9de December 1659.

De Sammensvorne begave sig paa samme Tid til Peder Lauridsens Huus, hvor de vidste, at Obersten var tagen ind. De havde vel besluttet ikke at udgyde Blod uden i Rødstilsælde, men Røefod, der var overtroist og havde hørt, at Landsherrren ikke kunde faares af Bly, havde ladet sin Riffel med en Sølvknep af sin Vest. De traadte alle Tre ind i Borgermesterens Stue og fandt Brindsenskjold siddende ved Bordet med flere Dokumenter for sig. Paa Bordenden laae to ladte Pistoler; men en Pige, som gik forbi i det Samme, strøg dem ubemærket hurtigt i sit Forklæde.

„Til hvem,“ spurgte Røefod, idet han traadte hen til Bordet, „skulle disse Papirer?“

„De skulle til min Herre og Konge, Carl Gustav af Sverrig,“ svarede Landshøfdingen.

„Men jeg siger,“ sagde Røefod, „de skulle til min Herre, Kong Frederik den Tredie af Danmark,“ og tilføiede nu, om Brindsenskjold vilde have Dvarteer.

Landshøfdingen, der greb efter sine Pistoler, men bemærkede, at de vare borte, blev bleg, men reiste sig hurtigt, støttende sin Ryg mod Væggen og Hænder og Fødder mod Bordet, og iagttog med spændt Opmærksomhed deres Mimer og Bevægelser. Paa engang udstødte han et Skrig og væltede Steenbordet om for at knuse dem; men de sprang tilside, og Lyset slukkedes; de greb nu Landsherrren og førte ham uden Modstand ud paa Gaden. Nogle Borgere forenede sig her med dem, og de gik videre for at bringe ham hen paa Raadhuset. Bludseligt sprang han om Hjørnet og gjorde et Forsøg paa at slynge; men forgæves! hans sidste Time var slaaet. Røefod affød sin Sølvknep, og Brindsenskjold styrtede livløs til Jorden. Røefod befalede nu, at man skulde strax opsøge og fængsle

Landsherrens Betjent og bringe Riget hen paa Raadhuset. En tro Hund, som bestandig ledsagede sin Herre, hang sig tudende fast ved det døde Legeme og, fortælles der, opgav kort efter Anden. Derpaa gik Roefod ned i Stalden for at sadle Prindsenskjolds Heste og med dem ride til Nykirke. Landsherrens Hest, som havde baaret ham i mangen Kamp, maa have bemærket sin Herres Drab; thi den havde sønderrevet Bidslæt, slaaet Spiltouget ned og laa død i Stalden.

Idet de Sammensvorne vare gaaede frem med saa megen Bestemthed og Sikkerhed, stode de paa, at den almindelige Forbittrelse mod den hensynsløse Landshøveding blot behøvede et Stød for at bryde løs, og heri toge de ikke fejl. Ved den første Beretning om, hvad der var forefaldet, kom hele Borgerstabet i Rønne i Bevægelse. Fra Rønne udbredte Efterretningen om Prindsenskjolds Fald sig over Landet, og overalt reiste Almuen sig.

Nu skulle, som Folkevisen fortæller, omtrent 1000 Svenskere være blevne myrdede. En Beretning af Hovedmanden for Sammensværgelsen, Jens Roefod, erklærer imidlertid udtrykkelig, at ikke flere end Een blev dræbt under Opstanden selv. Pontoppidan siger: „Uret var det, om den gamle Snak om de Svenskes umenneskelige Slagtning længere skulde troes.“ Men Folkevise og Sagn pleie sjældent at være aldeles ugrundede; muligt er det derfor, men ikke bevisligt, at enkelte Bornholmere have tilfredsstillet privat Hævn og myrdet en eller anden svensk Soldat eller Embedsmand, som opholdt sig hist og her paa Landet. I et Haandskrift af den samtidige Rasmus Pedersen Ravn, hvori han skildrer de Trængsler, som Bornholmerne maatte lide, berettes der, at Prindsenskjold den samme Dag, som han forlod Hammershuus, sendte en Foureer med elleve Mand hen i Vesterherred for at inddrive Skat; men Bønderne satte sig til Modværge,

dræbte Foureren med de sex Mand og toge tre tilfange, saa at ifkun to undkom.

Saa snart Prindsenskjold var død, tog Roefod og Gummeløs hans Tjeneres tvende Heste og rede til Nykirke til Præsten, Hr. Jacob, for at melde ham det hellige Udfald. Herfra lode de Tilbud afgaae til alle Dens Havne og Fiskerleier, for at ingen Baad skulde sætte over til Everrig og bringe Efterretning om det, som var skeet. Kirkeklokkerne ringede; Rygtet om Landsherrrens Fald udbredtes fra Gaard til Gaard, og Bønderne begyndte at samle sig ved Kirken. Med 16 Mand i Følge rede Roefod og Gummeløs til Hasle, hvor Borgerstabet snart kom i Bevægelse. Da de kom til Ruthskirke, turde de ikke befale Klokkerne at ringe, eftersom de kunde høres paa Slottet, men rede omfra Gaard til Gaard og tilfagde Bønderne at møde ved Kirken. Hos Sandemanden Mads Høg fandt de en svensk Styklientenant, Niels Rud, som paa sin Reise til Hammershuus overnatte der. Han bad om Qvarter og fik det.

Nu sporede de deres Heste og toge Veien til Møllinge og Sandvig. Paa den sidste Byes venstre Side saae man det gamle Slot, som kastede sine brede Skygger hen over Lynge; Alt derinde var thyst og stille, og Ingen anede, hvad der rundtom gjærede i Nattens Skjød. Da de rede ind i Sandvig, stødte de paa en svensk Qvartermester og en Soldat, som havde sviret i Byen; disse bleve bundne og forvarede, og derefter alle Baabendygtige opbudne. Saa hurtigt og stille som muligt førte Roefod sit Mandskab til Slottet og skjulte det i Krattet bag Veirmøllen. Hos Mølleren greb man en svensk Rytter, som ikke vilde have Qvarter og derfor blev skudt; Mølleren, som havde gaaet Svensken tilhaande, bragtes i Forvaring, og Poster bleve udstillede

ved alle Tilgangene til Slottet, for at ikke Besætningen skulde faae Nys om Noget.

Nu begyndte Dagen at graane. Da Skildvagterne paa Slottet vendte deres Dine hen mod Kuthskirke, bleve de en usædvanlig Bevægelse vaer og saae paa Høiderne en stor Mængde Mennesker, hvis Antal bestandigt voxede. For at faae at vide, hvad dette Sammenløb betød, udsendtes der fra Slottet en Tambour med fire Mand, men de faldt i Roefods Hænder og vendte ikke tilbage med nogen Efterretning. Lidt efter saae de, at Mængden satte sig i Bevægelse, og at Skarer tilhest og tilfods droge ned over Slotslyngen: det var Kuthskers Sognemænd og Hasle Borgere med Hr. Povel og Landsdommeren, Peder Olsen i Spidsen. Snart saae de andre talrige Skarer komme ned af Hviene og Bankerne: det var Kønne Borgerstab og Vesterherreds Bønder. Nu blev man urolig paa Slottet; de udsendte Folk kom ikke tilbage. Landsherrens Frue sendte i sin Angst sin egen troe Tjener, Johan, ned for dog at bringe noget Nys i denne Gaade. Johan bemærkede Roefods Forposter og vendte om; men man affyrede en Kugle efter ham, hvilken traf ham i Laaret, og ifkun med Møie naaede han tilbage til Fæstningen.

Da Landfolket var samlet, vilde Mogle strax til at løbe Storm; men Roefods Forestillinger fik det forhindret. En Tambour blev stillet til Slottet, der bragte Besætningen Budskab om Prindsensfjolds Død og opfordrede den til at overgive sig. Alle bleve betagne af Skræk; Lieutenanten, som førte Commandoen, vidste ikke, hvad han skulde foretage sig, og Prindsensfjolds Hustru hengav sig til den heftigste Smerte. Endelig foreslog Lieutenanten, at fire Bornholmere kunde møde ham og tre af hans Folk i et lille Huus, som laa nede i Dalen, og der handle om Overgivelsen. Resul-

tatet blev, at Broen henimod Middag nedledes, og at de Svenske, omtrent hundrede i Tallet, droge sørgmodige ud uden Vaaben og leverede Fæstningens Nøgler i de Danskes Hænder.

Sens Koefod blev eenstemmigen valgt til Commandant over Fæstningen og Den, indtil Kongen bestilte en anden Befalingsmand.

I Slutningen af December saae man fra Mantelstaarnet paa Hammershuus en Seiler, som førte svensk Flag, styre ind imod Land. Galeien løb lige ind under Slottet, og man saae deraf, at den troede Fæstningen endnu i de Svenskes Hænder. Koefod lod derfor det svenske Flag vaie fra Fæstningen og fyrede svensk Løsen. Paa Dækket af Galeien bemærkede man en stor Deel Landsoldater. Koefod lod strax en Baad roe ud, der bragte Befaling fra Oberst Prindsenskjold, at Cherferne for Skibet og for Tropperne strax skulde komme iland, og, hvis de havde Breve til ham, tage dem med sig. En Capitain og en Ritmester, Gustav Hort, stege iland; Breve havde de ikke, men de bragte hundrede Ryttere til Forstærkning fra Landshøfdingen. Ritmesteren maatte nu skrive en Ordre, som bød Tropperne ufortøvet at udfibe sig. Omtrent 30 Mand gik i Baadene; men en Lieutenant, som gik sidst fraborde, maa have fattet Mistanke; thi man hørte ham sige til de Corporaler, som bleve tilbage, at de ikke skulde forlade Skibet, førend de fik et vist Teg. Da Lieutenanten var kommen iland, tvang Koefod ham med Kaarden for Brystet til at tilstaae Alt, og han overleverede nu en Kniv, som var det aftalte Teg. Ved Foreviisningen deraf udfibede det øvrige Mandskab sig paa Strandbredden, og Koefod fik saaledes let Galeien i sin Bold*).

*) Efter flere historiske Skrifter, især F. J. W. Marsmanns Skildring af Bornholmernes Opstand 1658 i Riises Archiv for Historie og Geographi, 4de Bind.

Sagn om Bornholm.

1.

Paa Bornholm seer man undertiden, især naar det er taaget Veir, de Underjordiske, hvoraf der findes saa mange paa denne Klippeø, øve sig i Brugen af Vaaben paa Lyngsiderne. Deres Høvidsmand, som kaldes Ellestingeren, rider da ligesom alle de andre Ypperste i denne Hær paa en Hest, der kun har tre Been. Forsaavidt man kan skjelne, ere disse Tropper iførte lyseblaae og staalgraae Klæder, samt have paa Hovedet enten røde Huer eller og trekantede Hatte. Ofte hører man Lyden af deres Trommer, og smaa, runde Stene, som man ofte finder, skulle være deres Kugler. Truer nogen fjendtlig Magt Bornholm, da vise disse Underjordiske sig altid rede til at forsvare Landet, ved hvilket forsærdelige Syn Fjenden oftere har hurtigt forladt Den.

Saaledes skete det i Aaret 1645, den 6te Februar, da to svenske Orlogsskibe viste sig udenfor „Hammeren“, for der at gjøre Landgang; thi det hele Fjeld saaes da bedækket med fremmlyrende Tropper, og endskjøndt der paa Stedet kun var to Compagnier Soldater, maatte Fjenden dog antage, at Landet var saa stærkt beskyttet, at det vilde være forgjæves at forsøge paa at lande, hvorfor de ogsaa igjen bortseilede uden at betræde Landet*).

2.

Ligeledes er der paa Bornholm en Ellekonge, som boer under Jorden og lader sig stundom høre med Piber og Trommer, beshynderligt imod Krig. Da sees han

---

*) Skougaard, Bornholms Beskrivelse. og Sammes Bornholms Sagn.

paa Fjeldene med sine Krigsfolk, rede til at forsvare Den. Han kan ikke lide, at nogen verdslig Konge opholder sig der paa Den mere end tre Nætter.

3.

En Dag vilde Eva, Menneffets Stammaoder, vaske sine Børn ved en Kilde. Da kaldte Vorherre pludseligt paa hende, hvorover hun blev forstrækket og skjulte de Børn, som endnu ikke vare vaskede. Nu spurgte Vorherre hende, om alle hendes Børn vare tilstede. Dertil svarede hun Ja for at undgaae hans Brede, dersom han saa, at de ikke vare vaskede. Men Vorherre sagde da, at hvad hun havde skjult for ham, skulde herefter ogsaa være skjult for Menneffene, — og i samme Stund forsvandt derfor de urene Børn og skjulte sig i Bjergene, og fra dem nedstamme alle de Underjordiske.

4.

I Persker Sogn paa Bornholm, nede ved Stranden, boede engang en Bonde ved Navn Bondebette. Samme Bonde sagdes at være født af en Havfrue. Hans Fader gik nemlig engang ved Stranden og saa der paa Strandbakkens en Havfrue, med hvem han havde Omgang. Da de derefter skiltes ad, sagde hun til ham: „Om eet Aar skal Du komme igjen, da skal Du her finde en Søn, han skal fordrive Bjergpuslinger og Trolde.“ Det skete, som hun havde sagt; thi da Bonden Marsdagen efter kom tilbage, fandt han et lidet Drengbarn liggende paa Havbredden, og han tog det hjem med sig, opfostrede det og kaldte det Bondebette, fordi dets Fader var en Bonde og dets Moder en Bette. Samme Barn blev, da det opvoxede, stort og stærkt og dertil synsk, saa det kunde see, hvad Andre ikke kunde

see. Da Faderen døde, fik Bondevette Gaarden og tog sig en Hustru.

Nærved denne Gaard ligger en Høi, Korshøi kaldet. Der forbi kom engang Bondevette, og hørte han da af Puslingerne inde i Høien, som huggede paa et Stykke Træ, de Ord: „Hug det, Snef! næst saa er Bondevettes Hustru!“ Bondevettes Hustru var paa samme Tid i Barselseng, og Puslingerne havde gjort hendes Billede af Træ, som de vilde lægge istedet, naar de havde taget Barselvinden bort. Dette skete ogsaa, thi medens Konen laa i Sengen, og Dvinderne sadde hos hende, bragte Troldene deres Træbillede ind i Stuen, toge Konen ud af Sengen og lagde Træbilledet istedet, som om det var den rette Dvinde. Nu vilde Troldene, der vare i Stuen, stikke Bondevettes Hustru ud igjennem Vinduet til de andre Trold, som stode derude for at tage imod hende; men Bondevette, som havde givet Agt paa Alt, stillede sig udenfor Vinduet, tog imod sin Kone og gjenste hende i Huset, de andre Dvinder uafvidende. Derefter lod han sin Vagerovn varme stærkt, tog Billedet, som laa i Sengen, og stak det ind i Ovnen, hvor det knagede og bragede forfærdeligt, medens Dvinderne, der sadde i Stuen og saae, hvad han gjorde, ynkeligen klagede, eftersom de meente, at han brændte sin egen Hustru. Men fiden gav han dem rigtig Besked, idet han viste dem, hvor han havde lagt sin Dvinde.

En anden Gang, da han kom forbi Korshøi, hørte han Troldene derinde sige: „Imorgen skal Bondevettes Hustru brygge; saa ville vi did og tage Øllet fra hende!“ Da han havde hørt det, gik han hjem og lod Bryggerkjedlen fylde med Vand og Vandet koge, til det var sydende. Derpaa sagde han til sine Karle: „Hvor jeg slaaer med Vand, der skulle I slaae med store Træstænger!“ Den Tid nu Troldene kom med deres Saa og

med en stor Jernstang at hente Ollet, slog Bondevette dem over med Bandet og skoldede dem, men Karlene sloge med Stænger uden at see, at de sloge Trolldene. Og saaledes jog han dem saasnart afsted, at de ikke fik Tid til at medtage Saaen og Jernstangen. Denne Jernstang gav Bondevette siden til Kirken, og det er den, som Kirkedøren endnu hænger i.

Eengang kom han ved Nattetid forbi samme Høi, og saae han da, hvorlunde Trolldene dansede omkring Høien. Da de bleve ham vaer, vilde de drikke ham til og rakte ham et Bæger. Men han slog Drikken ud over Axelen, hvorved noget faldt paa Hesten og affved Hud og Haar. Men han skyndte sig afsted med Bægeret og gav det siden til Kirken, hvor der blev gjort Ralk og Dist deraf. Og siges det om ham, at han foer saaledes frem mod Bjergpuslingerne, at de tilsidst bleve kjede af at boe i Korshøien.

5.

En mægtig Ridder, som boede paa en af Borgene i Almindingen paa Bornholm, havde tre Sønner og tre Døttre. Sønnerne reiste, medens Døttrene endnu vare jmaa, paa Tog, og efter mange Aar kom de tilbage for at besøge deres Forældre. Paa Lyngen mødte de tre Jomfruer, som skulde gaae til Østermarie Kirke, og da de ikke kunde faae deres Willie med disse Piger, dræbte de dem, men siden opdagedes det, at det var deres Søstre, de havde myrdet. Paa Lyngen, tæt ved Beien, som fører fra Østermarie til Bodils-Kirke, sees endnu en høi Bakke med en Steenhob, som kaldes Barperne. Der ere Jomfruerne begravede. Sonden for Barperne findes et Sted, som kaldes Ridderbarperne, og der menes Brødrene at være begravede.

6.

Det skete den fjerde Søndag efter Trinitatis, om Morgenen efter Solens Dvgang, at en Qvinde af Rønne, som gik ud at malke, først hørte lydeligt den Psalme: „Nu bede vi den Helligaand“, og strax derpaa, da hun saae sig om, blev vaer udi en smal Keen blandt Kornet et meget deiligt Barn, klædt i hvid Skjorte, og befalede det samme Barn hende, ikke at frygte, men sagde, at for Menneskenes Ondskabs Skyld skulde der først komme stor Død og Pestilente, og siden forførdelig Krig, Hunger og Dyrtd, hvilket hun skulde aabenbare Folket, at de itide maatte bevæges til Poenitente. Derefter skete det, at den saakaldte sorte Død indfandt sig, og den kaldtes saa, fordi den først tilkjendegav sig ved, at Mennesket fik en liden, sort Plet inden i Haanden, hvorefter Døden strax paafulgte. Da denne Sot havde raaset paa Bornholm, var der paa hele Den kun saamange Mennesker tilbage, at da de samlede paa et Sted tilsammen i St. Clemens Sogn, kunde de alle ikke fortære en Lammekrop.

7.

Nærved Almindingen er der en Sø, som kaldes Borre- eller Borgsø. Den har en rund Form, og man siger, at den er bundløs. Her har tidligere staaet en prægtig Borg, hvis Beboere vare saare ugudelige, hvorfor ogsaa Præsten gjentagne Gange advarede dem. Dmsider begav han sig op paa Borgen med Biblen i Haanden for atter at formane dem, men da de haanede ham, tilkjendegav han, at detsom de ei forbedrede sig, skulde Borgen synke dybt ned i Jorden. Dette agtede de ikke

paa, og da de nu atter fornærmede ham, sank Borgen pludseligt, og Stedet forvandlede sig til en Sø. Men den hellige Mand, samt Rænestolen, hvori han sad, og Bordet, hvorpaa Biblen laa, flød ovenpaa Vandet og bleve reddede.

Tredie Afsnit.

Fyen, Langeland, Læsinge og Samsø.

Odense.

Odense antages med Bished at være den ældste By Danmark, og Sagnet fortæller endog, at den skulder Nordens største Guddom, Odin, sit Navn og sin Oprindelse.

Byens egentlige Navn i Oldtiden har været „Odins Ø (Odinsen)“, af den formeentlige Grund, at den Landstrækning, hvorpaa Odense er bygget, i de ældre Tider har været en Ø, der dannedes af Odense Aa og Byens nuværende Bæk, der i Oldtiden var et stort Vandløb, som, efter at have begrændset Byens nordlige og østlige Side, faldt ud i Aaen. Det stadfæstes i Snorre Sturlesøns „Ynglinge Saga“, hvor det hedder: „Odin valgte Odinsey i Fyen til sin Bolig.“

Flere danske Byer, som i de ældre Tider have været anseelige, saaledes Leire, der nu er en ringe Bondeby, Søborg, hvoraf neppe Spor findes, Roeskilde, Viborg, Ribe og Slesvig ere gaaede meget tilbage, derimod er Odense den By, som af alle vore gamle Byer har holdt sig bedst. Den er ikke alene den ældste af alle danske Byer, men ogsaa den største By efter Kjøbenhavn. Dens Folke-tal var i Aaret 1860 14,257 Indvaanere.

Odense har ligesom de fleste andre danske Byer været underkastet Ødelæggelser. I Aaret 1157 blev den afbrændt af Bønderne. I det paafølgende Aarhundrede afbrændtes den af Brodermorderen Abel (Abel af Navn,

men Kain i Gjærningen), og 1530 ødelagdes den ved en stor Ildbrand. Aaret 1534 under Grevens Feide blev Odense indtagen af Hertug Christians Krigsfolk, der aurrettede et stort Blodbad paa Borgere og Bønder. I den paafølgende Maaned kom Axel Gøye, en af Christian den Andens trofaste Stridsmænd, og saa maatte Indvaanerne paany hylde den affatte Konge, der sad fængslet paa Sønderborg Slot, og da led Byen atter en Deel. Men herved blev det ikke; thi endnu samme Aar kom Johan Rankeaus Hær efter at have vundet Slaget ved Ørnebjerg til Odense, der nu blev indplyndret tredie Gang. Da Svenskehæren under Carl Gustav 1658 over Fyen havde naaet Fyen, holdt Kongen sit Indtog paa en Slæde og lovede den Deputation, som mødte ham, en naadig Behandling. Ved denne Leilighed stødte han paa Adelsmanden Gunde Rosenkrands, der havde skrevet flere bittre Skrifter mod Svenskerne. Da han saae, at Rosenkrands havde bortlagt sin Kaarde, sagde han med Hensyn til hans Skriverier haanlig: „Tag Du kun din Kaarde igjen, med den vil Du dog ingen Skade kunne gjøre mig!“

Endelig hjemsvogtes Odense ogsaa af Pesten tre Gange i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede.

Af mærkelige Herredage eller Rigsdage, der holdtes i Odense, var den i Aaret 1527 Maria Himmelfartsdag, hvilken vedtog, at der skulde herske almindelig Troes- og Samvittighedsfrihed baade for Lutheranere og Papister; at begge Partier skulde nyde Kongens og Lovens Bestyttelse; at Munk og Præster frit kunde gifte sig, og at her- efter skulde ingen valgt Biskop stadfæstes i sit Embede af Paven, men ene af Kongen, hvorved Lutherdømmet altsaa saa at sige havde vundet Seier over Katholicismen.

Ligeledes var Herredagen i Odense 1539 mærkelig, fordi Kirkeloven eller Kirkeordnansen, som var for-

fattet af danske Geistlige og bifaldet af Luther, til hvis Brevelse den havde været indsendt, fik Lovskraft paa den.

Odense har i en Deel Aar været Opholdsstedet for to af Danmarks Konger som Gouverneurer af Fyen, nemlig Christian den Ottende og Frederik den Syvende; den Første skylder den især mange Forbedringer og Indretninger.

Blandt mærkelige Personer i Odense omtaler Historien en sjældent rig Borger, Oluf (Oluf) Nielsøn Bagger. Hans Fader skal have været Bager, og han fødtes i Odense i Aaret 1521 eller saa omtrent. Han havde rige Forældre, fik formodentlig ogsaa en større Formue ved at ægte en adelig Domsfrue fra Bogenese, men forøgede den vel især ved sin store Dngtighed som Kjøbmand. Under den svenske Krig laante han Kongen 3 af sine Skibe foruden rede Penge og borgede ham forstkjellige kostbare Varer til Krigsfolkets Brug. Aaret 1569 skulde Kongen, Frederik den Anden, ham 20,641 Daler, „foruden hvad han tilforu har Kongens Brev paa“. Ogsaa var der indført en stor Mængde Herremænd i hans Bog, og med disse faldt det ham ofte vanskeligt at komme tilrette angaaende de laante Penges Tilbagebetaling. Saaledes skulde en Herremand Jørgen Bryffe ham Penge, og for at faae dem betalte afsjøbte han denne fire Herregaarde og folgte dem igjen til Kantsleren Johan Friis. Men det kom han slemt fra; thi han blev stævnet ind for Ketterthinget, og Dommen faldt, at, „efterdi Necessen formelder, at ingen „ufri Mand“ maa kjøbe eller pante noget frit Fordegods, da haver fornævnte Oluf Bagger dermed gjort Uret, og samme Kjøb ingen Magt at have“. Saa kuet var Borgeren i den Tid af Udelen. At kjøbe Kjøbstadsgrunde kunde de derimod ikke formene Bagger, og af et saakaldet „Laasebrev“ af 1584 seer man ogsaa, at han havde benyttet sig heraf, thi det

omtaler som hans ikke mindre end tolv Gaarde, sexten Huse, fjorten Haver og sex andre Grundstykker, som Byens rigeste Kloster, St. Knuds, i de papistiske Tider havde eiet. Da han lod bygge meget og dertil behøvede en stor Mængde Skillemønt til at betale de mange Haandværksfolk og Dagleiere, som hertil vare nødvendige, fortæller Sagnet, at Kongen gav ham Ret til at slaae Løstullinger med Odense Byes Lillie paa. I Aaret 1576 opbyggede han sin Fædrenegaard paa Overgade, som endnu bærer Spor af fordums Pragt. Under Lehnshyldingen 1580 skal han have bebærtet Frederik den Anden i denne sin nye Gaard, og fortæller da Sagnet, at han gjorde Ild paa Kaminen med Kaneelbark. Da Kongen udtrede sin Forundring over dette kostbare Brændsel, svarede den rige Vært, at han kunde gjøre en endnu kostbarere Ild, hentede en Mængde kongelige Gjældsbreve og kastede dem paa Ilden. „Ole, Ole, see Dig dog for, hvad Enden vil blive!“ skal Kongen have raabt ved denne Leilighed. Kongens Advarsel var maaskee ikke saa ubeføiet, dog mødte der ikke Bagger nogen Modgang i hans Tid. Han blev endog, efter at have været Raadmand i Odense siden 1559, i Slutningen af Kong Frederik den Andens Regjering gjort til Chef for Handelskollegiet, saa han fra den Tid forestod hele Rigets inden- og udenlandske Handel. Der ved tilfidesatte han maaskee sine egne Handelsforretninger, maaskee har han overdrevet sin Byggelyst, saa hans Formue ikke kunde strække til de fornødne Udgifter, ogsaa formindskedes den betydeligt ved hans mange Børns Udstyr ligesom maaskee ved, at han efter sin Kones Død maatte skifte med dem, nok sagt, han blev 1589 under stærke Trudsel af den nye, ham ikke gunstige Regjering tvungen til øieblikkelig at betale Rentekammeret fire Tusinde Daler, han var det skyldig. Disse betalte han ogsaa strax, men saa fortæller Sagnet, at omtrent paa samme Tid

forgik der syv af hans Skibe, af hvilke de tre vare ladede med Stude til Holland. Det gif nu, hedder det, Aar for Aar tilbage med hans Rigdom, saa at Sagnet fortæller, at han døde i stor Fattigdom.

Efter Sagnet havde han tolv Børn, og da han var gammel, og hans Rigdom var betydeligt formindsket, viste disse sig utaknemmelige imod ham og vilde ikke tage sig af ham. Da kaldte han engang alle sine Børn for sig og viste dem et saare tungt Skrin med de Ord, at den, som vilde føde ham til hans Dødsdag, skulde have dette. Som en Følge heraf viste de sig nu alle sødelige og kjærlige imod ham, men da han afgik ved Døden og de aabnede Skrinet, fandt de det fyldt med Kampesteen. Ligeledes skal han have efterladt en Stof i Skrinet med følgende Baastrift:

Hvo, som giver, til han tager,
Han skal slaaes, til han ligger.

Disse Sagn ere dog vist ikke begrundede paa Sandhed, thi Aaret før sin Død, 1602, formaaede han at betale Ervningen af et Skrift af J. Spaugenberg: „Egteskabsordenens Speil og Regel“.

Han fik dog ikke No at hvile i Graven; thi et Par Aar efter hans Død lagde Regjeringen Sag an imod hans Arvinger, fordi han skulde have erhvervet sig et Brev paa Eiendommen Tolderlund ved Odense — som var given ham under Svenskekrigen i Erstatning for et forløst Skib, der var laant Kongen — ved vrangre Beretninger, og at andre af Kongens Underfaatter havde lidt den Skade, som han havde beklaget sig over og erhvervet sig Eiendommen for. Da Dommen faldt, hændede den dog hans Arvingers fuldkomne Eiendomsret til Tolderlund, saa den rige Mands Ære ikke blev krænket efter hans Død.

Af mærkelige Bygninger har Odense nu for Tiden tre Kirker, Sankt Knuds, Vor Frue og Sankt Hans's

Kirke, et Slot eller Palais, opbygget af Frederik den Fjerde, med en smuk og anseelig Have, et Raadhuus med en Sal, der rummer 700 Mennesker, to Theatre, et meget rigt Hospital, stiftet af Handskemager Lahn, et Frøkenkloster, en Latinskole og et betydeligt Bibliothek, foruden flere andre milde og lærde Stiftelser. Byens Vaaben er en Krigsmand i Harniss, nemlig Byens Skytshelgen, Knud den Hellige.

Sankt Knuds Kirke.

Denne Kirke er grundlagt i det 11te Aarhundrede, i Aarene 1081 til 1093, af Knud den Hellige til Ære for den engelske Helgen, St. Alban, men senere opkaldt efter dens Opbygger, der skrinlagdes i den. Dette var en vigtig Begivenhed for Odense By og til dens store Gavn; thi der skete mange Vertegn paa Grund af hans Skrinlæggelse i Kirken, hvilket hiddrog en stor Mængde Mennesker, som ventede Helbredelse ved Martyrens Grav. Dette gav ogsaa Anledning til det endnu stedfindende St. Knuds Marked og, hvad der var endnu vigtigere, til Udviklingen af Rigets Borgerstand; thi St. Knuds Gilder vare de første og vigtigste, der fandt Sted her i Landet, og lagde Grunden til Stædernes indre Styrelse af deres Indvaanere.

Af de Vertegn, der skete, da Knud den Helliges Been nedlagdes i en Steenkiste og hensesattes i St. Knuds Kirke, var det, at, ligesom Helligdommen var aabnet, ophørte en flere Dages øsende Regn, Skyerne skiltes ad, og det blev det deiligste Solskin. Da man med Ild vilde prøve, om det var de rette Been, saa slukkedes Ilden fire Gange, saa snart den blot berørte dem. Enhver, som af Hjertens Grund paakaldte Kong Knuds Navn, blev strax hjulpen. Paa Grund heraf optog Pave Paskal den Anden Knud den Hellige 1100 blandt Kirkens Helgener

og Martyrer. Aar 1101 optog man derfor paant Kongeliget og lagde det i et prægtigt Egefruin, der var besat med Edelstene. Det Mærkeligste var, at Knuds Kegneme saae ligesaa friskt og smukt ud, som da han nylig var død.

Nogen Tid efter, at Reformationen var indført, 1582, flyttedes Helgenfrinet, der fandtes indsat i Alteret, til et Kapel paa Kirkens sydlige Side. Riget var heelt og uskadt med alle dets Prydelser. I Kisten fandtes en Kobbertable med en kort Fortælling om Kongens og hans Stridsmænds Død. Kisten blev derpaa indmuret i Kirkens østlige Gavlmuur, bag Alteret. Aar 1696 fik Biskop Ringo Tilladelse til at lade Reliquierne undersøge, og fandt han da samme to Kister ganske i samme Stilling, som da de atter kom for Lyset ved en i vore Dage foretagen Undersøgelse. Man fandt da begge Kisterne, berøvede deres Prydelse og uden Laag, med alle Benene i Norden i den nederste Ende. Efter Undersøgelsen bleve de samme Dag atter indmurede paa samme Sted. Naar og af hvem Kisterne ere plyndrede, er ubekjendt, men det maa være skeet imellem Aarene 1582 og 1696. Derpaa stode Kisterne urørte indtil 1833, da man udtog dem fra Nischen i Muren, optog en Synsforretning over dem og hensatte dem derpaa i Ebbe Munks Begravelse. Indenfor et fortmalet Trægitter staae de to Kister paa en Forhøining. Helgenfrinet, der mangler enhver Prydelse, bestaaer af en firkantet Egekiste af en Længde af $2\frac{1}{4}$ Alen og en Brede af $\frac{3}{4}$ Alen. Skrinet indeholdt en Deel Mennefskebeen, og fandtes de ved den sidste Undersøgelse indsvøbte i et temmelig stort, af Rinned og Uld vævet Tæppe, desuden et changeant farvet Stykke Silketoi og en lang, smal Bude i et Bomuldstøis Overtræk med lyseblaae Fuglefigurer paa gul Bund. Helgenfrinet blev derpaa tilluftet med et fast-

struet Glaslaag, der beskyttedes med en Fletning af Staaltraad og bedækkedes derpaa af et sort Klædes-tæppe, betegnet med et K med Krone over.

I den anden Kiste, der er uden Indskrift, fandtes der foruden en Pude og et linned Klæde en Mængde Menneskebeen, tilhørende to Mænd, men hvoraf de, der ikke tilhørte Kristens egentlige Liig, aldeles passede til de i Helgenkristet forefundne Been, saa det er udenfor al Tvivl, at de henhøre til disse i hiin Kiste og ved Skjædesløshed vare komne over i den anden. Hvis Liig det er, som ligger i denne Kiste, kan ikke siges med Bestemthed, men det er sandsynligviis Kongens trofaste Broder Benedicts.

Førend vi skride videre frem i Kirken Beskrivelse, skulle vi give en Skildring af Mordet paa Hellig Knud og hans Broder samt forinden i Korthed omtale, hvad der gav Anledning hertil.

Anledningen var den overdrevene Strengthed, hvormed Kongen lod inddrive de Bøder, som Bønderne vare dømt til at give, fordi de havde svigtet Kongen, der havde samlet en uhyre Flaade for at tilbageerobre England. Kongen var nemlig udebleven i længere Tid, end Almuen vilde vente, thi hver Mand maatte selv sørge for sit Underhold, indtil Hæren betraadte fjendtlig Grund. Dette tjente til et Paastud for de af engelsk Guld bestukne Høvdinger til at faae Folket til at gaae fra hverandre, saa at kun de norske Skibe vare samlede, da Kongen kom. Han idømte Bønderne svære Bøder, hvor han drog frem, i Fyen, Sønder- og Nørrejylland, hvor han holdt Thing i hvert Herred. Bøderne bleve imod Kongens Villie indkrævede med Strengthed af Kongens Fogder; de udsugede Almuen, veiede Sølvet paa falske Vægter og udpantede Dvæg og Bohave til Spotpriis.

Da Kongen kom til Kongsgaarden Sebarende, nu

Sjøring, ved Thisted, erfarede han, at Bendelboerne havde gjort Opstand under hans egne Sysselsmænd, Thord Skarre og Tolar Tønde. Hans Sendebud, der skulde tale dem tilrette, bleve tildeels dræbte, og Biskoppen af Børglum undslap med Nød og neppe de Spyd, der sendtes efter ham. Kongsgaardene Børglum, Aggersborg og Sjøring bleve plyndrede og ødelagde. Endnu seer man de udstrakte Volde af den sidstnævnte ældgamle Borg ved den sydlige Ende af Søen af samme Navn. Voldene have en Omkreds af omtrent 1000 Fod, og deres højeste Punkt er noget over 24 Fod høit. Kongen drog skyndsomt til Viborg, og da han fandt, at Folket her ogsaa var fjendt imod ham, flygtede han igjennem hele Jylland til Slesvig og derfra til Fyen. Men en forbitret Bondehær fulgte hans Fjed. Hans egen Farbroder, Asbjørn Jarl, hvem Saxo kalder „Falske Blakke“, en Benævnelse, der er gaaet over til Nutiden om et falsk Menneske, stillede sig i Spidsen for Mængden. Han kom til Kongen i Odense, stillede sig an som hans Ven, udstjældte Bønderne for deres Oprør, lovede at stille dem tilfreds og bad ham forblive her, for at Bøndernes Mod ikke skulde voxe, naar han flygtede videre. Knud agtede paa hans Raad, skjøndt hans Broder Benedict kaldte Jarlen en Løgner og Forræder imod sin Herre. Forgjæves raadede hans anden Broder Erik ham til at drage til Sjælland, hvor han som Jarl indestod for Folkets Stemning. Asbjørn vendte nu tilbage til Bondehæren. „Rjører til, mens I har Svøben!“ raabte han til Bønderne, „og lader os styde denne Ulykkesfugl i Flugten; thi det er aldrig Synd, hvad man gjør i en god Mening, og Last bliver til Dyd, naar det skeer for det almindelige Bedste.“

Han førte nu Oprørerne til St. Albani Kirke, hvorhen Kongen havde begivet sig. Da Kongen underret-

tedes om, at de nærmede sig, spurgte han sine Brødre, hvad de raadede ham til. „Mit Raad er,“ svarede Erik, „at I bestiger en Hest; thi om Gud vil, kan I vel undkomme, og naar blot I er frelst, er Alt frelst!“ „Det være langt fra mig,“ svarede Knud; „thi frelser jeg mit Liv, fare de ilde frem mod mine Folk, men faae de Lov til at tage mit Liv, ville de vel spare mit Følge.“ „Nei,“ raabte Benedict, „den Skam skal aldrig overgaae os! Ret nu skulle alle danske Piger spørge, atvi kunne røre vore Sværde og staae for vor Konge, men ikke ville vi kjøbe vort Liv ved at forraade Dig! Heller aldrig har jeg hørt, at feige Uslinger behage Gud bedre end raffe og tappre Helte. Vi ville derfor hellere dø for Dig end overleve Dig med B-nære.“

Saa besluttede de Alle at blive: Kongen, Benedict og Erik, Svend og Astrad Thorgunnesøn, Dronningens Pleiebrødre Palmer og Blakner samt nogle faa andre kjække Mænd, der opnuntrede hinanden til Kamp for Kongen. Knud knelede ned i Choret foran Alteret, gjorde sin Bøn med Taarer og gav Præsten sin Skarlagenskjortel, for at han skulde holde Sjælemesse for alle dem, der faldt i Striden, enten det var Venner eller Fjender; derpaa gjorde han sit Skriftemaal og nød den hellige Nadvere. Saa satte han sig ved Høialteret, uden Harnisk, kun iført en Silketrøie, med Skarlagenskappe om Skuldrene. Svend Thorgunnesøn gav han sit kostbare Bælte med Daggerten i, gav ogsaa Guld- og Sølvkar til Kirkens Brug, tog faa en Davids-Psalter og sang af den. Imidlertid stormede Bønderne frem. „Kommer hid!“ raabte Benedict til dem, „hvis I ville tale med Kongen. I ere løbne fra Smørfjernen, men det vilde være bedre for Jer, hvis I endog tørstede Korn i Eders Hjem, end at ville skifte Hug med Kongens Karle.“ Men Oprørerne agtede ikke paa hans Op-

fordring, thi de Fleste vilde nødig angribe Helligdommen, indtil Eivind Bøver gjorde et Hug i Kirkedøren og saaledes blev deres Anfører til at begaae Kongemord. Men i Kirkedøren faldt der svære Hug af Kongens Brødre og deres Mænd, og der forløb en god Tid, inden Bønderne formaaede at fælde nogle af disse; derimod nedhuggedes der en Mængde af Bønderne. Da Ildgjerningsmændene ikke formaaede at trænge ind denne Wei, forsøgte de bag om Kirken at stikke Ild paa den, men en øfende Regn udslukkede Ilden. Nu kastede de da Stene og Spyd igjennem Kirkens Vinduer, og mange af Kongens Mænd bleve fældede og saarede. Benedict og Erik traf sig tilbage til Chordøren, og her opstod den heftigste Strid. Da kom der en Steen igjennem Vinduet og traf Kongen over Diet, saa Blodet randt ned ad hans Kind. Han vedblev dog at synge Psalmer. Nu ophørte Kampen en kort Tid, thi man var paa begge Sider udmattet, men da fløi der et Kastespyd ind ad Vinduet, traf Kongen i Siden og saarede ham dødeligt. Han tog da sin Broder Benedict i Favn, kysede ham, lagde sig med korslagte Arme foran Alteret og blev saaledes liggende ubevægelig, medens han paakaldte Frelserens Navn, indtil han opgav sin Aand, hele Tiden et Maal for Oprørernes Pile og Spyd. Hans Stilling i Døden, hvilken havde Lighed med Frelserens paa Korset, blev siden stærkt fremhævet i Munkeberetningerne om hans Martyrød.

Da Kongen var falden, bauede Erik Jarl og begge Thorgunnesønnerne sig en blodig Wei igjennem den søndre Kirkedør og undkom lykkeligt med en lille Helteskof. Erik raabte til sin Broder Benedict, at han skulde følge ham, men denne svarede: „Her følge Enhver sit eget Hoved: den frelse sig, som vil, og den kæmpe, som vil! Far da vel, min Broder! Vi samles igjen i Himmerig!“

Dg nu kastede Benedict Skjoldet, greb Sværdet med begge Hænder, trængte frem til Kirkedøren, men overvældedes, idet han traadte ud i det Frie, af Mængden. Med ham faldt Palmer og Blakmer og hvem der havde sluttet sig til ham.

Men Civiind Bæver, der formodentlig var den, som havde fældet Kongen med Kastespydet, blev efter Rnyttingsaga rammet i Ryggen af Palmer, idet han vilde krybe ud af Vinduet over Alteret. Saa kraftigt var Hugget, hedder det, at han, skjøndt brynjeklædt, blev skaaren over midt paa Livet, saa Overkroppen faldt ud af Vinduet, men Underkroppen ind i Kirken, og fik han saaledes sin fortjente Straf.

Da Kampen var endt, droge Bønderne hjem enhver til Sit; men Straffen for Kongemordet ubleev ikke, fortælles der. Ulsbjørn blev saaledes levende opædt af Rotter, som forfulgte ham ud paa hans Skib. Bedre gif det ikke Thord Skarre og Tolar Tønde, skjøndt ingen af dem tog Deel i Kongemordet, thi den Første blev af sin Hest kastet af paa en Bro, der gif over en Aa, i hvilken han faldt og druknede. Tolar Tønde derimod blev fortæret af Kræft og Utøi.

Knud den Helliges Mord fandt Sted 1086, den 10de Juli, hvilken Dag siden fik Navn efter ham. De Geistlige nedgrove Ligene af begge Brødrene i Kirkens Baabenhuus, hvor de hvilede, medens Kong Oluf Hunger regjerede, indtil 1095, da de, som vi allerede have omtalt, bleve hensatte i St. Knuds Kirke, Knuds paa Høialteret med en Indskrift, der berettede, at han var bleven ligesom Herren selv forraadt af sin egen Svend og skammelig myrdet for sin Retfærdigheds Skyld.

Ekrinlæggelsen fandt Sted den 19de April 1101, og ifølge hans Broder, Erik Tiegods Befaling indfandt alle Landets Biskopper sig i Odense, foruden en stor Mængde

baade Geistlige og Verdslige. Den kongelige Martyrs Levinger bleve først under Lovsange baarne omkring og derefter ind i den nye Kirke.

Til Beretningen om Knud den Helliges Død føie vi, at hans Broder Oluf blev valgt til Konge. Der indtraf i hans Regjeringstid Misvæxt og Dyrtid over hele Europa, men maastee meest i Danmark; thi der aad man Hunde og Heste; om Sommeren herskede der Tørke og om Høsten øsende Regn og styrkende Vand. Den Rige forarmedes, og den Fattige omkom i denne Hungersnøds Tid, der varede i ni Aar, saa længe Kong Oluf regjerede, hvorfor han fik Tilnavnet Hunger. Sot og Pest herskede, ja, Nøden var saa stor, hedder det, at den sidste Juleaften Oluf levede, „da havde han ei uden Leve*) tre“, og han græd derfor sine modige Taarer af Skamfuldhed, fordi han ikke kunde byde sine Gjæster mere paa saa høihellig en Dag.

„Denne Hungersnød,“ httrede derimod Geistligheden, „var en Straf af Himlen for Mordet paa den fromme Konge.“

Den nye Kirke satte snart formedelst den kostbare Skat, den gjenste, alle Stiftes øvrige Kirker og Kapeller i Skygge. Der fandt idelig Ferteign og Helbredelser Sted ved den nye Helgens Riste, og store Gaver strømmede ind til Kirken. Blandt de Lffre, der bragtes, vare Eftersignelser i Guld og Sølv af de Lemmer, man troede helbredede ved Helgenegraven. Fyen og især Odense By vandt derved en ny og betydelig Indtægtskilde, og Den valgte derfor ogsaa Kong Knud den Hellige til sin Skytspatron. Knuds Enke, Udele, der havde giftet sig paant med en normanniisk Hertug, sendte ogsaa kostbare Gaver til Prydelse for sin faldne Gemals Grav. Den nye Kirke

---

*) Leve, en Simle.

blev derfor Aar for Aar mere beriget og forskjønned, og i Aaret 1109 blev Gudstjenesten forrettet under Lyd af Orgeler, Fløiter og Harper.

I Midten af det 12te Aarhundrede afbrændte Kirken, men opbyggedes paany 1162 af Biskop Riculf. Midt i det 13de Aarhundrede var det Samme atter Tilfældet, og der forløb et halvt Aarhundrede, før den igjen blev gjenopbygget af Biskop Gifico ved milde Gaver og ved at give 40 Dages Afslad for begaaede Synder. Atter afbrændte Kirken nogle faa Aar efter, og atter opreistes den ved nye Afslad. Senere har Kirken været underkastet flere Hovedreparationer, og flere Tilbygninger have for en stor Deel udsløttet dens oprindelige rene Stiil; især var dette Tilfældet i det 18de Aarhundrede.

Omtrent midt i Odense ligger den skjønnede Kirke, vistnok paa det høieste Punkt i Byen. Fra dens Taarn, der har en Høide af 200 Fod, kan man skue vidt omkring over den frugtbare D, og med det blotte Øie kan man tælle 80 Herregaarde, Kirker og Byer, samt en Mængde andre Bygninger og Gaarde.

Kirkens Grundform er en 100 Alen lang og 40 Alen bred, aflang Firkant, som afbrydes ved tre Udbygninger; den midterste Svælving er $31\frac{1}{2}$ Alen høi, Svælvingerne over Sidegangene imellem 15 og 16 Alen, og disse Svælvinger hvile paa 20 svære Piller.

Paa Prospektet af Odense i Dansk Atlas seer man, at St. Knuds Kirke har havt 6 Spiir, et paa den østlige Ende paa Taarnet, et Hovedspiir og fire mindre i Hjørnerne, men i Aaret 1783, da Kirken blev repareret, og det nærværende enkelte Spiir blev bygget to Aar efter, bleve de andre, som vare meget brøstfældige, borttagne. Hvorlænge Spiret har staaet, efterat det første Gang var opfat, vides ikke; men 1694 nedfaldt det af Brøstfældighed og slog en Skolediscipel ihjel. Kirken var da i det

Hele meget forfalden, saa at Biskop Ringo foranstaltede en Hovedreparation. I den forgyldte Knap af det opsatte Spiir lagdes der nogle Vers af Ringo, hvis sidste otte Linier lyde saaledes:

„I stolte Vinde, som mig true vil og støde,
 I jæle Tordenstral, som mig med Ild tør høde,
 Guds eget Lie skal nok vise eder af,
 Saa jeg opkneijende skal holde mig saa brav,
 At medens Herrens Røst i Kirken op skal stemme,
 Jeg Kongens Navn udi min Kobberbug skal gjemme.
 Men falder jeg engang, da rejser mig igjen,
 For Kongens Skyld, som var Guds Huuses Ven.“

Da nu dette Spiir og de fire Hjørnespiir paaany vare meget forfaldne, bleve de nedbrudte; Hovedspiret blev, som alt fortalt, atter opsat 1685, og ligesom i Aaret 1794 blev der nu nedlagt i Ruglen et Vers, hvis Slutning lyder saaledes:

„Hvad Ringo ønske Dig, da han til Greminde
 Om Din Forbedring skrev, det see vi nu at finde
 Sin Fylde. Herved jeg, hans femte Estermand,
 Gjør lige Ønske og Formanings Ord, som han.

Odense, den 8de November 1785.

Jacob Ramus.“

Sagn om St. Knuds Kirke.

1.

Da man havde opbygget Taarnet paa St. Knuds Kirke i Odense, da hændtes det — fortæller et Sagn, der i høi Grad ligner et andet, som er omtalt under Kjøbenhavn — at en Tømmerfvend blev brøsig mod sin Mester og paastod, at han var ligesaa duelig som han. Da lagde Mesteren en Tverbjælke ud fra Taarnets Linde, tog derpaa en Øxe og gik ud til Bjælkens Ende, hvor han med et Hug fæstede Øxen. Derpaa gik han ind og befalede Svenden at gaae ud og bringe Øxen tilbage. Da Svenden var traadt ud paa den yderste Ende af

Bjælken, saae han ud over Byen og blev derved faa ør i Hovedet, at han raabte: „Mester! nu kommer Bulbro nærmere!“ — Bulbro er en lille By udenfor Odense, og da derfor Mesteren hørte ham sige disse Ord, svarede han: „Gud være Din arme Sjæl naadig!“, og i samme Stund styrtede Svenden ned fra Bjælken.

2.

Et. Knuds Kirkes Taarn skal, førend det kom til at staae, hvor det nu staaer, have staaet paa det Sted i Byen, hvor nu dens store Torv ligger. Der var i Taarnet nogle skjønne Klokker; men da man engang paa en meget høj Helligdag ringede meget stærkt med dem, fløi den største ud af Taarnet og faldt ned i Aaen paa et Sted, som derfor siden blev kaldet Klokkedybet. Om dette Sted fortælles der, at det er bundløst; ligeledes fortælles der, at, naar man vil søge efter med lange Stænger, kan man fornemme Klokkerne dernede. Og saa siges der, at, naar Nogen i Odense skal døe, da klemter det under Vandet, og lyder det da som Lyden af en Landsbyklokke i det Fjerne.

3.

I Kirken seer man et Gravmæle over en Jomfru Margrethe Skafgaard til Lunderupgaard, der døde i Aaret 1615. Dette Gravmæle skal tidligere have været forgyldt, men er nu overstrøget med en sort Farve.

Om denne Jomfru fortælles der, at hun ved et Gilde dansede sig ihjel med tolv Riddere. Og da hun engang, da Landet var i Nød, havde nægtet Christian den Fjerde at laane ham en Sum Penge, lod han, da han engang kom der i Kirken, Monumentet overstryge.

4.

En Mand i Odense var engang nysgjerrig for at vide, hvordan det om Natten gik til i Kirken. Han gik derfor en Aften ind i St. Knuds Kirke og forblev der, indtil det blev aldeles mørk Nat. Da saae han ved Midnatstid en Dødning stige op af en af Gravene med en lang Borkjerte i Haanden, med hvilken han gik omkring og tændte alle Lykene i Kirken. Kort efter kom den ene Dødning efter den anden skridende frem af Gravene, de satte sig ned i Stolestaderne, og Manden, som havde skjult sig i Kirken, gjenkjendte mangen god, gammel Ven iblandt dem. Endelig kom der en Dødning i Præstefjortel; han steg op paa Prædikestolen og holdt der, indtil det gryede ad Dag, en Prædiken i et fremmed Sprog.

Sagu om Knud den Hellige.

1.

Da denne Konge blev forfulgt til St. Albani Kirke i Odense, fastede han sig paa Knæ for Høialteret, bad til Gud om Syndernes Forladelse og beredte sig til at dø. Paa samme Tid tørstede han saare og bad derfor en Thyde, som kigede igjennem Vinduet, at være saa barmhjertig at give ham en ringe Drik Vand. Bonden løb ogsaa til en Bæk og hentede noget Vand i en Krukke. Men da han vilde række den til Kongen, slog en anden Thyde, som stod ham nær, med sit Spyd til Krukken, saa at alt Vandet spildtes paa Kirkegulvet. Da sagde Kongen til ham: „Under Du mig ikke en ringe Drik Vand?“ og da han havde sagt dette, blev han dræbt ved en Steen, som de kastede ind paa ham. Men den ubarmhjertige Thyde fik senere sin Straf, thi han blev affindig og led bestandig af en brændende Tørst, og da han engang vilde

lægge sig ned ved en Brønd for at drage Vand op, gled han halvt ned i Brønden og blev saaledes hængende ved Benene med Hovedet ganske nær til Vandet, dog uden at kunne naae det, og omkom saaledes.

2.

Da de oprørste Bønder havde dræbt Knud den Hellige i St. Albani Kirke i Odense, blev han i samme Dieblig formedelt sin Fromhed optagen i Himmelen og sat imellem Englene. Dog skal det undertiden være Tilfældet, at han stiger ned i den Kirke, som er opkaldt efter ham, og vandrer op og ned igjennem den for at see til, om ogsaa Alt er, som det bør være.

3.

Paa Veien imellem Gribsvad og Bispenberg skal der findes en stor Steen, paa hvilken Knud den Hellige satte sig for at hvile sig, da han blev forfulgt af de oprørste Jyder. Paa denne Steen findes der paa det Sted, hvor han har siddet, Spor af Sædet, og derfor seer man rundt om Stenen mange smaa Stene, henkastede af Folk, som kom til Odense Marked, for derved at skaffe sig god Lykke.

Vor Frue Kirke.

Denne Kirke er en Korskirke med Taarn og med smukke Gavl, der vende mod Nord og Syd, og har formodentlig været en Trækirke, da den er bleven ombygget i Aarene 1184 til 1189 til en Steenkirke. Sit nuværende ydre Udseende menes den at have erhholdt ved en Hovedreparation i Aaret 1469, men skal have dengang haft et Spiir paa Kirketagets Kors, som senere er blevet nedtaget. Kirken har indvendig en Længde af over 80 Alen, en Brede i Choret af over 11 Alen og i Ski-

bet over 14 Alen, Høiden op til Hvælvingen næsten 16 Alen. I Aaret 1806 erhvervede Kirken den af den lybekke Kunstner Claus Berg fortrinligt udførte Altertable, der havde tilhørt den nedlagte Graabrødre Kirke, skjænktes denne af den gudsrøgtige Dronning Christine, Kong Hans's Gemalinde, og som nu er Vor Frue Kirkes største Prydelse. Denne Altertable staaer paa en Sandsteen, der er 5 Alen lang og 3 Alen bred, og som i sin Tid udgjorde Alterbordet ved Graabrødrenes Høialter og nu er Alterbord i Frue Kirke. Altertavlen selv bestaaer af 4 Dele: Foden, begge Fløiene og Middertavlen. Dens Høide er næsten 8 Alen og dens Brede 5 Alen. Paa Foden seer man forstjellige Personer af den kongelige Familie knælende til begge Sider af den gjenopstandne Frelser. Sidesløicne have opad hver 2 Colonner af Billeder, ialt 16 Billeder; disse fremstille i historisk Orden Christi Lidelseshistorie. Hovedtavlen's Figurer ere deelte i 4 Hovedrækker. Jesusbarnets Fødsel er Hovedgjenstanden i den nederste Række, den Korsfæstede i de tvende næste og hans Forherligelse i Himmelen den fjerde og sidste. Dette mærkværdige og høist interessante Kunstværk indeholder ialt 300 Figurer.

I Aarene 1851 og 1852 undergik Kirken en Hovedreparation, hvorved dens Indre blev fuldstændigt omdannet overeensstemmende med den nyere Tids Smag og Fordringer.

Sankt Hans Kirke

var forhen Johanniternes Klosterkirke og er bygget i Korsform, med et smukt, kamgavlet Taarn og en Række Hvælvinger; de to Sidebygninger, som danne Korset, have tidligere, ligesom Sidebygningerne ved Vor Frue Kirke, været Kapeller. Først i Aarene 1749 og 1750

bleve disse Kapeller bragte under eet Tag, som i Nord og Syd ender i en uforholdsmæssigt lav og bred Gav. Kirken har indvendigt en Længde af over 83 Alen, Brede af $12\frac{1}{2}$ Alen og en Høide af næsten 21 Alen. Over en af Indgangene paa den nordre Side, som man nu har tilmuret, sees Gyldestjernernes Baaben; formodentlig har denne Slægt her haft en Familiebegravelse. Over den nordre Sidebygningens Indgang findes Johanneiternes eget Symbol, et i Enderne tvækløst Kors. Paa Kirkens østlige Gavl sees mod Norden en rund Steen med en deri udhugget Figur, der ligner et Hjul; længere imod Sonden en ottokantet mørkegrøn Steen uden Billede og Inscription, formodentlig et Slags Reliquie, saasom en Steen fra Christi Grav, Oliebjerget eller andet helligt Sted, og tæt ved Siden af den en anden lille Steen med en Figur, der antages at være en qvindelig Helgen. Flere adelige Slægter have Gravsteder her. I en Bygning imellem Taarnet og Slottet gjemmes i en Kiste Støvet af Prinds Christian af Hessen, der døde 1814, var Broder til Frederik den Sjettes Dronning Marie Sophie Frederikke og i sin Tid forlovet med nuværende Arveprindsesse Caroline. I 1823 og 1824 undergik Kirkens Indre en Hovedreparation, og i 1841 skjenkede Kong Christian den Otteende den et nyt Orgel. En Mærkelighed har Kirken erholdt i de senere Aar, nemlig den under Odense By tidligere omtalte Oluf Bagers „Vindetafle“, hvorpaa han med Hustru og 12 Børn er afmalet.

Graabrødre Hospital.

Denne Stiftelse har tidligere været Odense Kongsgaard, dog neppe i nogen længere Tid, thi allerede i Aaret 1279 skjenkede Kong Erik Blipping den med de til den hørende Pladser og Bygninger til et Kloster for

Franciscaner= eller Graabrødre=Munke. Kong Christian den Tredie stiftede efter Reformationens Indførelse i Danmark 1539 Graabrødre Kloster til et „menigt Hospital og Sygehuus i Vort Land Fyen, der at indlægge fattige, syge og skrøbelige Mennister, som Guds Almisse werde og vedtørffte ere“. Hertil søiede Kong Christian senere meget betydelige Gaver, saasom Sortebrødre Kloster med alle dets Eiendomme, Faaborg Kloster og Blangstedgaard m. M.

Sagu om Odense By.

1.

I en Gade i Odense, der kaldes Øvergade, skal der være en Stue, der endnu har samme Udseende, som den havde for nogle hundrede Aar siden. Paa Væggene hænger der gamle Malerier, og under Loftet hænger der endnu, efter den Tids Smag, Granatæbler. Her boede den yngste Kong Carl Gustav under Krigen med Danmark, da han reiste igjennem Fyen, og fortælles der da, at som han en Dag sad der i Stuen, faldt et af Granatæblerne ham ned i Hovedet, hvorover alle vise Mænd, som hørte det, spaaede ham kun ilde. Til Erindring herom skal dette Væble fremfor alle de andre være forghdt.

2.

Dengang Svenskerne vare i Odense, forfulgte nogle af disse en agtbar Somsfru, saa at hun vidste ikke paa anden Maade at undslippe dem, end ved at flygte op i St. Knuds Kirkefaarn. Men da de ogsaa efterstræbte hende her, sprang hun ud af et af Lydhullerne paa Taarnet og faldt ned paa en Steen med saadan Styrke, at Stenen gav efter, saa man kunde see Mærket af begge

hendes Fødder. Og skal denne Steen med sine Fodspor sees endnu paa Pladsen Klingenberg, lige udenfor Porten af det forrige St. Knuds Kloster.

3.

I Odense findes der en Gade, der kaldes Skræppestrædet, som skal have sit Navn efter en vis Peter Skræp fra Svendborg, der stod i Spidsen for en Skare af denne Byes Borgere og drog om i Landet med dem under Grevens Feide. Efterat han havde plyndret og afbrændt en Mængde Herregaarde og Klostre trindtom i Fyen, kom han til Odense, hvor han leirede sig med sine Mænd i den østlige Kant af Odense; men da han greb og derpaa myrdede en adelig Jomfru, fik den Gade, hvor dette skete, Navn efter ham.

4.

Ved Nattetid skal der være Mange, som, naar de ere komne udenfor Møllebro-Port ved Odense, have der seet to Smaabørn løbe omkring med underlige Fagter. Engang gave de sig til at følge med nogle Mænd, som gik fra Byen, og fulgte dem, indtil de kom til et Sted, hvor de skulde gaae over en Fjæl, som var lagt over en Grøft. Dette vovede de ikke, thi over rindende Vand tør en Gjenganger ikke gaae; men da Mændene vendte sig, saae de dem at bides ret ligesom to Ratte.

5.

Paa det Sted ved Odense Bæk, hvor tidligere St. Jørgens Kloster har staaet, er en Præst engang i for-dums Tid bleven levende begravet til Straf fordi han havde besvangret en Pige og dræbt Barnet. Formedelst denne Misgjerning er han nu fordømt til at gaae igjen der, hvor Odense Bæk falder i Pientedam. Søndags-

børn fortælle, at de have seet ham vandre der omkring med sit Hoved under Armen.

6.

Odense Na skal hvert Aar have et Pig; derfor høres det aarligt, at Nogen er druknet i den. Men skulde det skee, at et Aar gaaer hen, uden at Naen har faaet dette Offer, da vil den stige over sine Bredder og afstedkomme megen Ødelæggelse.

7.

De gamle Eiere af Glorup ligge begravne i St. Knuds Kirke i Odense, hvor de have en kostelig Begravelse. Men saasom mange af dem have været haarde Herrer imod deres Undergivne og ofte jaget deres Bønder fra Huus og Gaard, have de nu ingen Ro i Graven. Hver Julenat seer man dem derfor kjøre fra St. Knuds Kirke til Glorup i en prægtig Kareth med sex hvide Heste, hvilke ere gruelige at see, saasom de have lange, gloende Tunger. Naar Karethen er kommen til Toldbodporten, aabnes denne af sig selv, medens „Glorups Herrer“ kjøre der igjennem. Det er ikke godt at see et et slikt Optog; derfor gjør man bedst i at skynde sig bort eller at skjule sit Ansigt, naar Vognen høres at komme, og er der sagt, at da engang en Mand passede paa en Julenat for at see „Glorup-Kareth“, blev han blind alle sine Dage.

8.

Da Kong Christian den Fjerde engang var i Odense, og man talte om Alsingernes Flid i at holde Vagt ved Pysabild Kirke paa Als, var der en Junker Tapp, som var saa dristig, at han indgik Bæddemaal med Kongen om, at han inden et Døgn vilde, Alsingernes Afgtættelse uanseet, komme deriland med sin Tjener, uden

at de skulde mærke dertil. Men da han næste Morgen var kommen iland paa Den og vilde snige sig fra Mummærk op imod Kirken, blev han tilligemed Tjeneren ihjelslagne af Alfingerne, hvilket Kongen tilgav dem, eftersom det var et Beviis paa deres Aarvaagenhed.

Nyborg.

Denne By, til hvilken der knytter sig flere gamle Minder, ligger ved en Bugt af det store Belt.

I den sidste Halvdeel af det 12te Aarhundrede anlagdes her et stort og fast Slot, og paa samme Tid ogsaa Byen. Slottet var, som Pontoppidan beskriver det i sit danske Atlas, en massiv og anseelig Bygning med stærke Mure og Taarne og omgivet med dybe Grave; men da Frederik den Fjerde fandt det overflødigt, blev det efter den nordiske Krigs Ophør for Størstedelen nedbrudt og Materialierne anvendte ved Opførelsen af det nye Slot i Odense, saaledes at kun en af Fløiene er bleven tilbage, der hidtil har været benyttet som Løihuus, og et Taarn, der indtil den nyeste Tid er brugt til Krudttaarn. I det 13de Aarhundrede fik Byen Stadsret saavel af Valdemar Seier som af Erik Klipping.

Nyborg var tidligere en stor og anseelig Stad, da her holdtes aarligen et Dannehof, hvor alle fire Stænder mødte, og dette fastsattes endnu som Regel i Kong Olufs Haandfæstning mod Slutningen af det 14de Aarhundrede. Men de ringere Stænder indfandt sig sjeldnere og sjeldnere paa disse Forsamlinger, fordi deres Stemme ingen Betydning havde ligeoverfor den mægtige Adels og Geistlighed. I den følgende Tid var der derfor ogsaa kun Tale om Herredage, saaledes kaldte, fordi blot Herrerne, det vil sige Adels og Prælater, her gave Møde. Kun ved overordentlige Feiligheder, som ved Kongevalg, eller naar usædvanlige Skatter skulde paalægges, bleve

alle fire Stænder sammenkaldte til en Rigsdag, hvor imidlertid Borger- og Bøndestændens Stemmer betøde lidet eller intet og egentlig kun betragtedes som en Stadfæstelse af, hvad Rigsraad, Adel og Prælater havde besluttet.

Et Møde her i Aaret 1256 under Christoffer den Første er især mærkværdigt. Kongen laa i Strid med Biskop Jacob Erlandsøn, der havde tilladt sig at forandre en Kirkeret, som var bleven givet med kongelig Bekræftelse. Bønderne toge Parti i Sagen, Nogle for Kongen, Andre for Erkebispens, og Forvirringen steg til det Høieste. Paa samme Dag, den 5te Marts 1256, som Kongen vilde holde et Dannehof i Nyborg, havde Erkebispens sammenkaldt en Kirkeforsamling i Beile, skjøndt Kongen havde opfordret ham til at udsætte Kirkeforsamlingen nogle Dage. I Beile fastsattes den saakaldte Beileconstitution, hvorved Geistligheden fik en ubegrændset Magt over Kongen. Efterat have sat dette igjennem mødte Bisperne paa Dannehoffet i Nyborg, hvor Erkebispens naturligviis viste Uerbødighed mod Kongen, men blev hilset af den spydige Konge med en latinsk Verselinie, der paa Dansk lød: „Langt om længe kom dog Studedriverne *)!“ Kongen indgav en Klage over Erkebispens Færd paa Dannehoffet, men vistnok uden nogen Nytte. De Stridigheder, der som Følge af Erkebispens Selvraadighed opstode efter dette Møde, høre ikke herhid og omtales derfor ikke.

Paa St. Olafsdag 1413 holdt Erik af Pommern med nordiske Bisper og nordtyske Hertuger samt Ridere, Borgermestere og Raadmænd et prægtigt Møde i Nyborg, hvor der udtaltes den Dom, at Sønderjylland

*) Med disse Ord sigtede Kongen formodentlig til den Studehandel, som de fleste Bisper dreve.

var hjemfaldet til Kronen, da dets Besidder, Grev Henrik af Holsteen, ikke var rettelig belehnet med det og desuden havde ført Avindskjold mod Riget.

Senere belehnede Erik af Pommern sin Fætter Bugislav med Nyborg samt Hagenstov og Hindsøavl, hvor paa, at denne hans Fætter skulde arve Riget eller han lade sit Liv, og lod ham paa Sjællands Lands-thing hylde af den menige Almue som Rigsforstander, hvorefter Pommernske seilede, medtagende Rigets Klenodier og Bredskaber samt sin Frille Cecilia, til Gulland, Aar 1438, hvorfra han drev Søroveri.

Kong Hans opholdt sig meget i Nyborg, og paa det gamle Slot fødtes Christian den Anden paa Marie Befølgelsesdag, den 2den Juli 1481. Han kom her til Verden, fortæller Hvitfelt, med den ene Haand knyttet og fuld af Blod, hvilket tydede paa den Blodsudgydelse, der fandt Sted under hans Regjering.

I Grevens Feide blev Nyborg taget ved Overtagelse og en stor Deel af dens Besætning nedhugget, hvorpaa Slottet ligeledes maatte give sig til de Grevelige. Det var kun en kort Tid, at de besadde dette, thi Johan Rantzau overrumplede Nyborg; først da han var heelt inde i Byen, slog han Alarm, og hvad der derefter ikke godvilligt gav sig, blev uden videre nedhugget. I Slottet var Otto Stifson Befalingsmand, men han overgav det mod at faae fri Bortgang til Kjøbenhavn.

Andre historiske Mærkeligheder ved Byen ere følgende:

Da den svenske Kong Carl Gustav foretog sit Seierstog over Isen, indtog hans Feltherre Wrangel Nyborg. Her laa en ægte dansk Sømand, Peter Bredahl, der fra Matros havde tjent sig op til Commandeur, med fire Skibe indefrosne i Havnen. Wrangel ansaa allerede disse Skibe som sit visse Bytte, men han kjendte ikke Søgutten. Bredahl agtede ikke paa, at Wrangel be-

skød ham, men isede uafsladeligt om sine Skibe, som han tillige overøste med Vand, der strax frøs, saa det blev en Umulighed at entre dem. Da Isen endelig brød op, saae Wrangel med Harmie, at den gjæve Søkriger lettede Anker og førte lykkelig sine Skibe til Kjøbenhavn.

Et Par Aar efter foregik der endnu vigtigere Begivenheder ved Nyborg.

Her stod et blodigt Slag den 24de November 1659. To danske Hære, den ene under Feltmarskal Hans Schack og Hans Ahlesfeld, den anden under den brandenborgske Feltmarskal Eberstein, gik i Forening mod de Svenske. Disse vare rigtignok ringere i Antal end de Danske, men derimod havde de Fæstningen i Nyggen og stærke Forstærkninger foran sig, vare dækkede i Flankerne af Skov og Vand, og bestode af lutter gamle Krigere, udsøgte Kjernefolk. Eberstein gjorde det første Angreb, men blev drevet tilbage af Svenskerne fra Skandserne, som hans Folk vilde bestige. Da rykkede Schack og Ahlesfeld frem med Tyderne. Rytteriet under den Sidste blev vel kastet tilbage, men Schack blev staaende med Fodfolket, saa Ahlesfeld fik Tid til at ordne sine Ryttere. De tappre Tyder gik paa trods al Modstand og trængte frem over Moser, Grave og Skandser. Endeel Hollændere fulgte dem, og fra Søfiden lod Ruitere sine Stykker spille. Da Eberstein tillige fornyede sit Angreb, nødsagedes Svenskerne til at kaste sig ind i Fæstningen. Næste Dag overgav Henrik Horn baade denne, sig selv og samtlige sine Tropper, medens Gustav Otto Stenbock og Pfalzgreve Philip af Sallzbeck flygtede i en Vaad til Korsør, hvor den svenske Konge fra et Kirkeetaarn havde betragtet Slagets Gang. Flygtningene bleve modtagne med den just ikke venlige Yttring: „Tog Fanden Faarene, kunde han gjerne have taget Bukken med!“ Men de Danske havde seiret, de svenske Soldater vare enten faldne eller tagne

til Fange, og Byttet var 80 Standarter, 28 Faner, samtlige Kanoner og hele Krigsforraadet; men det var betalt med 1,500 Døde og Saarede. Dette Nederlag ved Nyborg, hvor den feirrige svenske Konge mistede sine bedste Krigere, var Pinden til hans Piigtiste, thi Græmmelse over hans feilslagne Planer lagde ham ikke et Aar efter i Graven.

Om Tilstanden i Nyborg i de første Dage efter, at den igjen var kommen i de Danskes Hænder, faaer man et Begreb ved at læse Præsten Bircherods Beretning i hans Dagbøger. „I Nyborg“, siger han, „var nu en mægtig Brimmel af Mennesker formedelst vore egne og de fremmede Krigstropper, saavelsom og de mange fangne Svenske, som og deres hele Tros og Selvskab; og saasom det havde i denne Maaned ofte regnet, stode de der paa Gaden i Dynd til Ruæerne. Med Plyndring og Qvindfolks Boldtægt begyndte det at gaae skjændelig til, hvortil Polakkerne og Tydsterne vare flest. Ja, de fangne Svenske maatte see for deres Dine, hvor skammeligens deres Koner bleve af hine medfarne og derpaa indtil deres blotte Særker afførte.“

Den 9de August 1808 overrumpledtes Nyborg af sydblandste Tropper, nemlig endeel spanske Hjælpetropper under General Romana, hørende til en fransk Hjelpehær under General Bernadotte, Brinds af Pontekorvo. Sigende efter at komme tilbage til deres Fædreland, hvis Herikerflægt var fordreven, bemægtigede de sig Nyborg, for derfra at indstibe sig paa en dansk Brig og Kongejagt, som dog først maatte tages med Magt af en overlegen engelsk Flaade. Det lykkedes den dristige Romana at føre henved ni Tusinde Spanioler tilbage til deres Fædreland.

Efterat Spanierne havde indstibet sig, efterladende 1100 andalusiske Heste, begyndte disse, som de slap løs,

en Kamp af en egen Art; de angrebe og nedhuggede nemlig Nyborgernes Heste, der fredeligt græssede paa Marken udenfor Byen, og derefter begyndte de at anfælde og massacrere hverandre, indtil man endelig fik endeel af dem ffudte; nogle skulle dog være blevne fangne og bleve senere benyttede til Forbedring af den indenlandske Hesterace, hvis særegne Præg paa denne Egn man endnu skal kunne bemærke.

Byens Kirke, der i den katholske Tid har været helliget Vor Frue, blev grundlagt 1388, men først 1429 fuldfærdig og indviet. Kong Christian den Tredie udvidede den med en Tilbygning (den nye Kirke, efterat Nyborgs ældre Kirke samt Hjulby Kirke vare nedlagte). Den har et Taarn med et høit Spir, der tjener til Sømærke, samt et mindre Spir paa den østre Endegavl, kamfløisede Gable, talrige Epitaphier og Begravelser saavel i Kirken som i det saakaldte St. Gertruds Kapel, der som en Sidebygning støder til Kirken. Blandt de betydeligste Personligheder, som her hvile, ville vi nævne nogle, nemlig: Johan Friis til Orritslenggaard, Befalingsmand paa Tranekjær Slot, død 1635; Borgermester Peder Nielsen (Stamfader til den adelige Familie Perche), død 1636; Holger Rosenkrands til Glimminge, Befalingsmand paa Hammershuus, død 1647; Generalbygmester og Commandant David Elias Hauser, død 1745. Kirken, der er hvælvet, er for nogle Aar siden bleven restaureret og har en ny Altartavle. Af Kirkens 5 Klokker ere tvende fra den i Frederik den Andens Tid nedlagte Slotskirke.

En Fløi af det gamle Slot, paa 3 Sider omgivet med Vand, har været indrettet til Arsenal for den fra 1ste April d. A. nedlagte Nyborg Fæstning.

Til Sagn om Nyborg hører Hvitfeldts Fortælling, at en Ubekat en Dag tog den ufsødte Prinds, den senere Christian den Anden, ud af Buggen og bar ham op paa

Slotstaget, men steg igjen ned med ham, uden at han var kommen til Skade.

Følgende Sag u henhøre endvidere under Nyborg:

Der var i ældre Tider ved Nyborg et Tempel, i hvilket en frygtelig Drage opholdt sig og derfra udgik at ødelægge Landet trindtom. Hver Dag fordrede dette Uhyre et Menneſteoffer, ſaa at det ved Lodlaſtning blev afgjort, hvem der ſkulde offres, og herfor var Ingen fritagen uden Kongen og hans Slægt. Men i denne dybe Glendighed blev Folket miſundeligt over, at Kongens Huus ſkulde være mere ſkaanet end Andres, og det kom da ſaavidt, at han maatte give efter, og Loddet faldt nu paa hans eneſte Datter. Da udsatte han en Belønning af det halve Kongerige til den, ſom kunde overvinde Dragen og rydde den afveien. Nu fremſtod Ridderen Hr. Jørgen ſom Prindsſens Redningsmand. Førſt forſøgte han at dræbe Dragen ved at lægge forgiftede Klager for den, men det nyttede intet. Da beſluttede han at kæmpe med den, og dette gjorde han med ſaa ſtor Mandhaftighed, at Uhyret maatte vige tilbage lige til Svendborg. Der, i en lille Lund, kom det til en vældig Kamp, i hvilken Ridderen dræbte Dragen, og paa dette Sted kjendes endnu Spor af Kampen, efterſom intet Græs vil gro paa de Steder, hvor Dragen har udgydt ſit giftige Blod. Efter Kampens Ende afflog Ridderen den udsatte Belønning, kun betingede han ſig, at der paa ſamme Sted ſkulde opbygges et Kloſter, hvor der hver Morgen, Middag og Aften ſkulde ringes med Klokkerne og Bønner opſendes for Ridder Jørgen, der med Guds Biſtand havde befriet Landet fra dette Uhyre.

Endnu ſees paa en Kloſte i Kirkeetaarnet en Afbildning af denne Kamp, og paa Herregaarden Nykkehølm var der tidligere et gammelt Maleri, foreſtillende Hr.

Jørgen, som i Kongens og Folkets Nærværelse rækker Dragen de forgiftede Rager.*)

Om et Sagn angaaende Sangeren Folker eller Folqvard Lovmandsøn, som i Folkevisen ogsaa kaldes Falk Lohman, og som efter Traditionen skulde have siddet paa Nyborg Slot i et Fængsel, der for endeel Aar siden vistes Folk under Navnet „Falk Lohmanns Kammer“, henvises til Beskrivelsen af Gurrens Slot, 1ste Deel Pag. 335 og 36.

Svendborg.

Svendborg er en gammel By, der menes at være anlagt af Knud Prislavson, Baldemar den Stores Søstersøn, henimod Slutningen af det 12te Aarhundrede. Kort efter skal en jydsk Flaade være bleven jaget af slaviske Sørovere, og var Mandstabet paa Flaaden saa feigt, at det ikke tænkte paa at gjøre Modstand, men løb i Land her ved Svendborg og lod Skibene i Stikken.

Svendborg skal have været en Fæstning i det 13de Aarhundrede og er bleven ødelagt ved Tvisten mellem Baldemar Seiers Søner Erik Ploppenning, Abel, Brodermorderen, og Christopher den Første. En af de to Sidstnævnte afbrændte Svendborg. En Tidlang tilhørte Byen Hertugerne Abel, der skulle ligge begravne i Klosterkirken. I det 15de Aarhundrede holdtes her offentlige Forsamlinger af Erik Menved og Erik af Pommern. Under Dronning Margarethe blev Svendborg stuktet i Brand af de bekjendte, saakaldte „Fetalliebødre“, der kaldte sig „Guds Benner og hele Verdens Fjender“ og vare de argeste Sørovere.

Under Grevens Feide var Svendborg den meest ivrige

Efter Danske Atlas III og Raft's Norstabslæsning 1839, i hvilket sidste Skrift der fortælles, at ovennævnte Valeri da tilhørte Pastor Barfod i Jordløse.

af alle Fyens Byer paa den fangne Kong Christian den Andens Parti, thi Svendborgerne vare saa at sige Hovedmændene i de fyenske borgerlige Uroligheder. Da der nogle Dage efter, at Adelen egenmægtigt havde valgt Hertug Christian til Konge, ankom et Par af Grevens Høvidsmænd til Fyen, vare Svendborgerne de Første, der reiste sig, afbrændte Bispens Slot Orkel ligesom Nakkebølle og flere Slotte. Derefter droge de til Odense, med hvis Beboere de stormede Bispegaarden og de omliggende Herregaarde, der bleve stukne i Brand hist og her. De øvrige Byer og hele Landet fulgte Svendborgs Exempel, blot Nyborg holdtes i Rolighed af Slottets Beboere. „Men til den danske Almues Vre“, — siger Paludan Müller i sit Skrift „Grevens Feide“, — „skal der siges, at ikke nogen Adelsmand er bragt af Dage, end ikke i Reisingens første Hede.“ Men otte til ti Dage efter ankom der flere Ryttere og Landsknægte under Johan Rantzau til Fyen. Efterat de havde indtaget Odense og slaaet en Bondehær ved Assens, drog Rantzau til Svendborg, som han forlangte skulde hylde Christian den Tredie; men Svendborgerne vare ingen Vendeskaaber og nægtede det. Følgen var, at Rantzau tillod sine Landsknægte at plyndre Staden. I Slutningen af Juli Maaned forlod Rantzau igjen Fyen, og neppe havde han forladt Den, førend Svendborg igjen erklærede sig for den fangne Konge, og da senere en Høvidsmand, Axel Gøye, blev sendt med endeel Ryttere til Fyen, hyldede Svendborg og den hele Datter Christian den Anden. Efter Slaget ved Ornebjerg, hvor Rantzau seirede over de Grevelige, blev Svendborg stormet af de kongelige Landsknægte og atter plyndret. Rybækkerne havde valgt Svendborgs Havn til et Leiested for en Deel af deres Flaade. De Vorigste af Fyens Beboere vare sandsynligviis flygtede strax efter Ornebjergslaget, og derfor for-

maaede Prioren Hans Gaas at fremkalde en gunstigere Stemming for Christian den Tredie. Han fik Svendborgerne til at plante Kanoner paa et Taarn ved Stranden for at modtage de lybske Skibe, naar de kom igjen. Selv paatog han sig at bruge Skytset, og det gjorde han med en saadan Dngtighed, at da Lybberne kom igjen og vilde tiltvinge sig Udgang, formaede de det ikke, men maatte vende tilbage, hvor de kom fra. Saaledes sluttede Svendborg sig paany til den nye Konge, der senere adlede den kjæffe Prior for hans Hengivenhed og Mandemod, skjænkede ham en Sølokande, hvori hans adelige Vaaben var indgravet, og fjorten Aar efter udnævnte ham til Biskop i Trondhjem, hvor han døde 1578. Svendborg blev derimod uden Naade plyndret af Landskneægtene, for at deres Tørst efter Bytte kunde blive tilfredsstillet.

Byen led ogsaa meget i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede ved Pest og senere i Midten af samme Aarhundrede, da den svenske Kong Carl Gustav gik over Fsen til Fyen, hvor han brandstattede.

Byen har en egen Beliggenhed paa Ekraaningen af endeel Banker, der i en Halvkreds omgive den.

Af Kirker findes her:

St. Nicolai Kirke, der er den ældste og smukkeste af Byens to Kirker. Den angives at være bygget under Baldemar Seier, men er vistnok noget ældre. Kirkens Længde er 65 $\frac{1}{2}$ Alen, og dens Taarn med et Spir har 63 Alens Høide.

Den Frue Kirke skal være bygget i Baldemar Seiers Tid. Den har i de katolske Tider havt sex Altare. Prædikestolen er prydet med smukt Billedskærerarbejde. Kirken er i Aaret 1856 bleven restaureret efter Nutidens Smag med gule og blaae Farver. Da Kong Christian den Ottende som Prinds var Gouverneur i

Byen, skjænkede han Kirken en ny Altertavle med et Maleri af Ekersberg. Kirken ligger paa en høi Banke, hvorfra man har Udsigt over Byen og Sundet, og dens Taarn tjener til Sømærke. Før 1828 laa her et gammelt Kloster af Graabrødreordenen, som skulde være stiftet Aar 1236. I ovennævnte Aar blev det nedbrudt. Ved Nedbrydningen bemærkede man, at der i ældre Tider havde været anbragt Malerier paa Muren, hvilke siden vare blevne overhvidtede.

Ganske nær Svendborg ligger Boldstedet af den i Baldemar den Stores Tid opbyggede og i Grevens Feide ødelagte Kongeborg Orkel, hvorved laa en By af samme Navn.

Sagn vedrørende Svendborg.*)

1.

Nærved Svendborg ligger St. Jørgensgaard, der bestaaer af Kirke, Kloster, Præstegaard, et Hospital og en Gaard. Dette Sted har Navnet St. Jørgensgaard efter en Kamp imellem en Ridder Jørgen og en Drage, som er fortalt under Sagnene ved Nyborg.

2.

Udenfor Svendborg, ved den saakaldte Trappebæk, har der fordem ligget en Borg eller et Slot, hvor Svend Tvestjæg og Palnatøke undertiden kom sammen og opholdt sig, saavel for at jage Dyr, som ogsaa for at plage og forfølge de fra Hedenstabet omvendte Christne.

Et andet Sagn fortæller, at Svend Tvestjæg blev i sin Barndom og Opvæxt opdragen i Svendborg af den gamle berømte Viking Palnatøke.

---

*) Tilbeels efter Thieles Folkesagn.

3.

I Ørkel Slotsbanke ved Svendborg er der nedgravet en stor Skat. Da man engang forsøgte at opgrave den, stødte man paa en stor Kobberport. Det var langt ud paa Aftenen, da det skeete, og man opsatte derfor Arbeidet til næste Dag. Men da Arbeidet saa igjen skulde begynde, var Alt forsvundet. Paa samme Sted ligger der ogsaa en stor Kobberbro nedsjunken. Stundom er det skeet, at nogle Karle, som arbejdede der i Nærheden, saae Høien aabne sig, og en stor Mand til Hest med blanke Knapper i sin Kjortel ride ud af Høiens Port.

I Bedel Simonseus „Borgruiner“ læser man: „Endnu staaer til Minde om denne Begivenhed i hiin Fordybnung en lille Uff, som nu er det eneste Træ paa Banken.“

4.

En Fjerdingvei fra Svendborg ligger Herregaarden Nielstrup. Paa denne Herregaard boede der engang en meget gudsfrygtig og ærbar Jomfru, som, da hun engang gik at spadserere med sine Piger i Nærheden af Svendborg, blev overfalden af endel unge Mennesker, der øvede Vold mod hende, dræbte hende og nedgrove hendes Liig paa Marken. Kort efter Mordet saae man en klar og smuk Lue paa Stedet, hvor hun var bleven nedgravet, hvorfor man da ogsaa satte et Trækors der til Amindeelse om hende. Den myrdede Jomfrues Slægtninge forlangte vel Eagen undersøgt, men da det opdagedes, at Voldsmændene vare af fornem Byrd, lagdes der Skjul derpaa, og hele Byen maatte paatage sig at udrede Sonepenge og afstaae til hendes Arvinger St. Jørgensgaard, Røgtved, Lunden og Høiebøge. Der siges ogsaa, at det blev vedtaget, at naar Korset faldt om, da skulde alle Eiendommene tilfalde den af Parterne, som

først fik et nyt opreist. Derfor opbevarede der altid, saavel paa Gaarden Hvidkilde som i Svendborg, et færdigt Træfors.

Faaborg.

Denne lille Stad, hvis Navn tidligere skal have været Foburg, ligger paa Fyens søndre Kyst ved en Havnbugt og ansees for en af de smukkeste af Danmarks mindre Stæder. Byen skal være anlagt i det 12te Aarhundrede, fik allerede 1251 Kjøbstadsret af Erik Plovpenning og har i ældre Tider været befæstet med Volde og Grave. Den har lidt meget til forskjellige Tider. Saaledes blev den baade plyndret og stukken i Brand under Grevens Fejde, senere rasede Pesten i den, og i det 17de saavel som i det 18de Aarhundrede ødelagdes den af Ildbrand. Dens Kirke har forhen tilhørt det i 1477 oprettede Helligaandskloster og blev opbygget kort før Reformationen; den har en prægtig katholic Altartable fra 1511. Klokketaarnet med 3 Klokker ligger midt i Byen og har tilhørt den i Reformationstiden nedlagte St. Nicolai Kirke. Byen er rundt om omgivet af Fyens skjønneste Herregaarde, som Holsteenshuus, Sophienlund, Hvedholm, Brahetrolleborg og Urteffov.

Sagn om Faaborg.

1.

Da Svenskerne havde nedbrudt Kirken i Faaborg, siges der, at Kongen gav Byfolket et Kloster, at det deraf skulde gjøre en Kirke. Men ligesaa hurtigt som man reiste Murene om Dagen, bleve de om Natten nedbrudte og Stenene flyttede hen til den anden Udkant af Byen, saa at man tilsidst maatte finde sig i at bygge Kirken der.

2.

I det Aar 1708 skal det have tildraget sig i Faaborg, at en Murerdreng ved Navn Anders, barnfødt nærhos i et Huus ved Aaby, blev saa fortviolet over, at hans Mester ikke vilde gjøre ham til Svend, at han først svirede og sværmede i samfulde fjorten Dage og endelig om Søndagen, som var den 2den October, forsamlede endeel af Faaborgs Ungdom om sig paa Kirkegaarden, hvor han holdt en ugudelig Tale, sigende blandt Andet, at Fanden havde befalet ham at slaae to Børn ihjel. Næste Morgen gik han ud af Østerporten og mødte der den gamle Raadmand, Hr. Jørgen Bertelsen, som strengeligen satte ham irette. Men da han kom til Skatterog i Diernisse Sogn, traf han to Børn ved Ledet, og syntes han ved at see dem at vide, at han havde Befaling fra Fanden at myrde dem. Denne afskyelige Gjerning fuldbragte han ogsaa med sin Muurhammer, men blev greben i Misgjerningen og ført bunden til Finstrup. Da han nu var dømt, og de to agtbare Præstemænd, Hr. Rasmus Winther fra Faaborg og Hr. Jeronimus Sparre fra Aaby, skulde berede ham til Døden, gjorde Fanden ham stum, hvorfor man nødtes til, endnu at tilkalde trende Præster, nemlig Hr. Peder Rauberg, Hr. Jacob Lauritzen Kullerup og Hr. Mathias Hoff fra Svanninge, og læste da alle fem Præster over Drengen, indtil Fanden begyndte at tale ud af hans Mund og at udstøde gruelige Forbandelser. Men omsider dreve de det dog dertil, at Drengen udsagde disse Ord: „De have fordømt mit Legeme; de ville ogsaa fordømme min Sjæl! Det straffe dem Gud for!“

Paa den Dag, da han skulde rettes, blev han udført til Galgebakken, ledsaget af de fem Præster, som bestandigen læste for hans Sjæls Frelse. Og da han nu var bunden til Bælen, og Mestermannen drog Svær-

det ud af Balgen, blev han pludseligen saa sagtmødig, at Præsterne maatte træde til for at holde Mestermanden tilbage, medens de endnu prøvede at jage den Onde ud af ham, hvorpaa han med høi Stemme raabte: „Nu behøve I ikke Kæb om en Stang til at holde mit Hoved opret; thi gjennem Døden gaaer jeg nu ind til Livet!“ Og blev han da henrettet. Dette skete netop Dagen før Juledag.

Samme Dags Aften sad Hr. Mathias Hoff i Svanninge ved Sulcastens Madver med sin Hustru, og da der kom dem et Ord imellem, var han sig selv saa lidet mægtig, at han greb hende i Haarlocken og fastede hende paa Gulvet, saa at Folkene, der kom til paa hendes Skrig, maatte udfrie hende af hans Hænder. Og som disse Folk baade før og siden altid levede i kjærligt og kristeligt Ægteskab, saa har denne Dags Begivenhed givet Anledning til et Ordsprog, som hyppigt falder der i Egnen: „Fanden foer af Fangen i Præsten*!“

Alsens.

Alsens, oprindelig Aenæs, er en meget gammel By, der i ældre Tider har været besættet med Ringmure og Taarne. I Aaret 1396 holdt Danmarks store Dronning Margarethe og Erik af Pommern et Møde i Alsens, hvor Holsteens Grever skulde aflægge Kong Erik Lehneds som Slesvigs Hertuger.

I Grevens Feide var Alsens ligesom de fleste øvrige af Fyens Kjøbstæder paa Christian den Andens Parti. Feltherren Johan Rantzau havde i Juni 1535 opslaaet en Leir udenfor denne By. Da han havde vundet Slaget ved Ørnebjerg over Grevens Krigsfolk, blev Byen tagen med Storm, skjøndt dens Besætning tilligemed de

*) Efter Thiele.

fleste af Borgerne havde, efterladende Koner og Børn, begivet sig paa Flugten. Den blev plyndret af de altid umættelige Landsknægte, og dens Ringmure og Taarne sløifede. I 1628 blev den paany befæstet med Volde og Grave, som senere ere forfaldne. Da den 68 Aar gamle Kong Christian endelig løslodes af sit Fængsel i Sønderborg for derfra at forflyttes til Kallundborg, modtoges han i Afsens af Kong Christian den Tredie og Hertug Hans. Før Reformationen var her et stort Franciskanerkloster.

Byens Kirke, som forud kaldtes „Vor Frue Kirke“, udmærker sig ved at være den største i Fyen efter St. Knuds Kirke i Odense. Den er bygget 1486 i gothisk Stil og har et ottekantet Taarn, som er 141 Fod høit. I Beleiringen 1535 blev der skudt en Kugle ind i Kirke-taarnet, og den findes der indmuret.

I Afsens er Søjelten Peder Willemoes født den 11te Mai 1783, Præsten og Digteren Nicolai Bierfreund Sjøtoft 1790, Registratør Hans Knudsen 1801 og Billedhugger Jens Adolf Jerichau 1816.

Sagn hørende til Afsens*).

1.

Der var engang en Mand, som hed Esfing. Han skulde støbe tre Klokker til Afsens Kirke, og dertil blev der givet ham endeel Sølv og Messing til Smeltning, for at Klokkerne kunde blive velklingende. Men saasom han var gjerrig og vilde drage altfor stor Fordeel af dette Arbeide, beholdt han de gode Metaller og gav Kobber og Bly istedet. Derfor, da nu Klokkerne, som bleve døbt Anna, Johanna og Susanna, vare ophængte i Taarnet, begyndte sidstnævnte saaledes at lyde:

*) Efter Thiele, Dansk Atlas og Suhms Samlinger.

„Sølv og Messing
 Det glemte Sr. Esfing!
 Robber og Blø
 Han satte heri.
 Anna og Johanna!
 Vil I med? Nu styr Susanna!“

Og dermed fore alle tre Klokker ud af Taarnet, den ene ud over Byens østre Port og de to andre i Stranden, hvor man endnu stundom kan høre dem ringe.

2.

Paa Alsens Bymark ligger en stor Steen, som kaldes Gallesteen; den skal være slynget af en Ræmpe mod Gamtofte Kirke.

3.

Paa Vedtofte Mark ved Alsens er der en Mose, som kaldes Troldmose, over hvilken man forlængst har iagttaget, at naar Vandet stiger i Mosen, saa stiger Kornet i Priis, og naar der kun er lidet Vand, da bliver der kun lave Kornpriser.

4.

Ikke langt fra Alsens, ved Gamtofte, er der en Hvi paa Marken, i hvilken en Trolld skal holde Huus. Om ham fortæller man, at han skal være saare tjenstfærdig, naar Godtfolk trænge til Noget. Da behøve de ikkun at gaae til Høien og banke tre Gange paa den nordre Side og dertil nævne, det være sig Gryde, Bænde eller andet Huusgeraad, saa faae de strax, hvad de forlange, men bringe de ikke det Raante tilbage i rette Tid, saa ere de dødsens.

Middelfart

er en lille, men saare gammel By, da den nævnes i

Historien allerede 1086. Af en norsk Flaade, som tilligemed Marss Stigs Parti kæmpede mod Kong Erik Menved, blev Byen stukken i Brand i Aaret 1290. I Aaret 1359 forefaldt her et mærkeligt Drab. Fra et Møde i Slagelse for at slutte et Forlig med Kong Baldemar Atterdag kom Niels Bugge til Hald, tilligemed Ove Stigsøn og Peder Andersøn, paa Hjemveien til Jylland kort efter Nytaar 1359 til Middelfart. Det hedder derom i Folkevisen:

„Til Middelfart Mænd sendte Kongen Bud,
 Hr. Bugge skulde de træde imod.
 Hr. Bugge rider ad Middelfart Gade,
 Der mødte de Borgere, klæbte i Plade;
 De Middelfart Mænd, Christ give dem Træde,
 De vog Hr. Bugge i fredeligt Leide;
 De Middelfart Mænd, Gud give dem Skam,
 De vog uden Stjel den velbyrdige Mand!“

Og med ham voge de de to andre ovennævnte Riddere. Det var Vesten for Byen, fortæller Sagnet, i en Løkke ved Stranden, at de tre navnkundige Riddersmænd bleve myrdede af tre Fiskere, der ihjelsloge dem med de samme Møggrebe, hvormed de ellers opgrove deres Orme. Ordet gif da, at denne Misgjerning var skeet paa Kongens Anstiftelse, eftersom han vilde være Hr. Bugge quit; men Kongen fralagde sig denne Beskyldning ved tolv Mænds Sed, og blev det da paalagt de tre Huse ved Stranden, i hvilke Morderne havde boet, at betale 49 Skilling aarlig i Buggepenge (Buggeskat, Blodskat), men Stedet, hvor Mordet skete, blev strax betegnet ved en Steensætning. Denne er nu nedreven for Aulæget af en Landevei, men paa Diget langs med Veien groer der endnu en utrolig Mængde røde Skræpper, som ikke lade sig udrydde. I den allertidligste Vaar, fortæller fremdeles Sagnet, skyder „Bugges Blod“ eller „Kong Bugges Rose“, endnu

inden den har sat Stængel eller Blad, sin blodrøde Blomstertnop op af Jorden.

Da Kongen havde aflagt den ovenomtalte Eed, forligedes vel Bugges Søn med ham, men ikke saaledes Ove Stigsons Fader og Peder Anderssons Broder, Middel Stig Andersson den Yngre. Han stillede sig i Epidfen for Thyerne, der blev kæmpet alvorligt, dog blev Striden bilagt Pintsedag 1360 paa Dannehoffet i Kallundborg.

I Christian den Fjerdes Tid blev Middelfart befestet. I Aaret 1603 rasede Pesten i denne lille Stad og skal have bortrevet 500 Mennesker, maaskee Halvdelen af dens Indvaanere; i Slutningen af samme Aarhundrede, 1691, led den meget af Sidsvaade.

Byens Kirke, i den katholske Tid helliget St. Nicolaus, er meget gammel og af en betydelig Størrelse, bygget i Korsform.

I „Alders Efterretninger om Ribe By, 6te Samling“ hedder det:

„Da General Wrangel i den svenske Krig kom til Middelfart, havde han besluttet, at Byen skulde stiftes i Brand. Da samlede Borgermester Claus Madsens Enke, Ane Claus-Datter, som var en bemidlet Kone, alt sit Guld, Sølv og rede Penge, bar det i sit Forklæde ud af Byen og formildede den gruomme Feltherre, saa at Byen blev skaanet for denne Ddelæggelse.“

Bogense.

Denne lille By, der ligger paa Thyens nordlige Kyst, forekommer første Gang i Historien 1327, da Interimskongen Baldemar Erikson af Sønder-Jylland stadfæstede denne Byes ældre Privilegier. Dens Kirke ligger ved Stranden paa en høi Brink og skal være opbygget Aar 1406 og i den katholske Tid have været helliget St. Nico-

laus. Raadstuen, en antik Bygning med Spiir, er en Levning af et Kloster, der var helliget St. Anna.

At Byen har i ældre Tider havt en større Udstrækning end i den senere Tid, synes efter nogle skriftlige Antegnelser af den lærde Vedel: Simonsen, som han overlod Udgiveren af danske Folkesagn, S. M. Thiele, at være sandsynligt. Det hedder saaledes:

Der er fra Bogense en Strækning ud i den flade Strand, som kaldes Taagegade, hvor der paa Bunden skal kunne fornemmes som en brolagt Gade, der synes at være Levninger af ødelagte Huse og Mure og en Blanding af Muur- og Tagsteen. Den har strakt sig ud fra en Mark, der kaldes Gammelmarken; omtrent tre Fjerdingvei ud fra denne Mark kommer man til de Levninger af Grunde til Bygninger, som kaldes Taagegade, og den strækker sig da ud i Stranden forbi Store Steis imod Uebelø omtrent $\frac{1}{2}$ Mil fra Gammelmark. Omfanget af Taagegadegrund anslaaes til 200 Tdr. Land, og dens Stikkelse er omtrent som et Ueg eller en langagtig Figur, som er bred imod Byen og i Længden strækker sig ud i Stranden. Desuden er og ved den nye Veis Anlæggelse udfra Byen fundet ude imod Veirmøllen tydeligt Spor af, at der har staaet en Kjælder, og Brønde ere ogsaa fundne paa denne Strækning.

Hertil knytter sig følgende Sagn:

Den Grund øster ude i Stranden ved Bogense, som kaldes Taagegade, var tilforn en D, hvor der boede en Konge, som havde en saare deilig Datter. For vel at tage vare paa hende indesluttede han hende i et Bur, hvilket han lod en Drage bevogte. Saaledes havde Kongedatteren hensukket adskillige sørgelige Mær, da engang en Havmand steg op, gav sig i Kamp med Dragen og overvandt den, hvorpaa han bortførte Prindsessen og tog hende med sig ned i Havets Dyb. Der blev hun, Mær

for Mar, Moder til de deiligste Børn. Siden sank Den i Havet; men af Borgen kan endnu ved lavt Vand dens røde Teglsteen sees. Paa denne Grund have Havmandens og Prindsessens Børn og Børnebørn deres Legeplads, og stundom opholde de sig der i flere Dage.

Sagu henhørende under Bogense.

Under Svensfernes Ophold i Bogense kom en fjendtlig Underofficer til en velhavende Bondkone i den nærliggende Kjærby og tvang hende med Trudsel til at vise ham, hvor hun havde gjemt sine Penge. Konen nødtes da til at føre ham ind i Storstuen, hvor hun viste ham en stor Egkiste, sigende, at hvad hun eiede, kunde han finde der paa Bunden. Men da nu Røveren havde aabnet kisten og bukkede sig dybt ned i den for at tage Pengene, lod Konen det tunge Kistelaag falde til paa ham, greb hans Kaarde og stak den i ham, saaledes denne Fjende fra Halsen. *)

2.

Ved Bogense er der en Gaard, som endnu kaldes Trappen. Der boede i sin Tid en gammel, adelig Dame, som var særfindet og ikke havde Umgang med Andre end med en gammel Pige og med en stor sort Hund. Hun havde altid sine Døre vellukkede, gik aldrig i Kirke og gav ikke en Hvid til de Fattige. Man sagde om hende, at hun havde sluttet en Pagt med den Døde, og at det var ham, der var hos hende i den sorte Hunds Skikkelse; thi hver Nat kunde de Omkringstaaende høre en stærk Larum og Rumsteren i Gaarden og paa Loftene. Da hun blev syg og omsider skulde til at dø, skyndte den gamle Pige sig til Præsten, bedende ham snarligst at

*) Rast's Morstabslæsning.

komme for at udfrie hendes Frues syndige Sjæl af Sattans Kløer. Præsten fulgte hende da og blev hemmeligen indladt i Stuen; men ved hans Ankomst tog den sorte Hund forfærdeligt paa at tude. Dette agtede Præsten ikke stort, men gik hen til Vinduet, piffede et lille Hul i en Rude og begyndte derpaa at læse, saa at Fanden omsider maatte ud derigjennem, og hørted der da en underlig Piben i Vinduet og i hele Stuen. Først da kunde Præsten komme til at tale med den Enge, som kort efter roligt sov hen, og siden den Nat hørted ingen Ufærd der paa Gaarden.*)

Kjerteminde.

Denne By er kun liden og ligger ved en fra det store Belt indgaaende Fjord. Den har i ældre Tider været større og mere velhavende; 1413 fik den Kjøbstadrettighed af Erik af Pommern. I denne By landede under Grevens Feide Axel Gøye, en af Grevens Høvdinger, med sit Rytteri, og herfra drog han om i Thyen, hvis Kjøbstæder nu for anden Gang maatte hylde Greven.

I Aaret 1659 vare de Svenske i Besiddelse af Kjerteminde, som blev bombarderet af den hollandske Flaade, hvorved næsten 50 af de bedste Gaarde i Byen nedskjødtes eller lagdes i Aske. Denne Flaade, der stod under den hollandske Admiral Ruyter, havde Feltmarskal Hans Schack ombord med 1800 danske Ryttere under Hans Ahlefeld samt 3100 danske, engelske og hollandske Fodfolk, der skulde gjøre Landgang i Kjerteminde. Svenskerne beskøde de landende Tropper, og de stærkt bemandede Baade gik paa Grund i det flakke Vand; men Schack sprang fra sin Baad i Vandet og raabte til sine Folk, at de skulde følge ham. De fulgte ham ogsaa modigen,

*) Thieles Folkesagn.

skjøndt Vandet naaede dem høit op paa Livet, en hidsig Kamp opstod paa Straadbredde, og da Svenskerne vare slaaede, fik de landede Tropper nok at bestille med at slukke Byens brændende Huse, som Fjenden havde antændt. De forenede sig siden ved Odense med en Hær, der bestod af 600 polske og 600 danske Dragoner, 1000 danske Ryttere samt fire østerrigske og fire brandenburgske Regimenter Fodfolk, under den brandenburgske Feltmarskal Eberstein, som tre Dage tidligere var landet ved Hindsgavl. De videre Begivenheder med disse to Hære ere omtalte under Nyborg.

Kjerteminde har tidligere været Odenses Havn og Ladeplads. Byens Kirke, indviet 1476 St. Laurentius til Ære, er temmelig stor. Kirkens Indre er restaureret i Aarene 1855—1856.

I 1868 er der af Valgmenigheden i Kjerteminde og Omegn bygget en ny Kirke, Emaus-Kirken, der er en fuldstændig lille Korskirke, 31 Alen lang og 14 Alen bred og af en Hvide af 11 Alen fra Gulvet til Svælvvingen. Muren er 6 Alen høi, Taarnet 17 Alen og Spiret 10 Alen. Den indviedes iaar (1869) den 24de Januar.

I Kjerteminde fødtes Brødrene Frederik Paludan-Müller og Rasper Peter Paludan-Müller, den Første en af Danmarks ypperligste Digtere, den Anden en skarpsindig Historiker.

Sagn henhørende til Kjerteminde.

1.

Da Odin havde bygget sin gode By Odense og givet den sit Navn, fordi han havde den besynderlig kjær, begyndte de omliggende Byer at misunde den nye By, at den skulde have faa fortrinlig Anseelse. Blandt disse

Byer var især den, som nu kaldes Hjerteminde, og dens Indvaanere bragte denne Klage for Odin, at han skulde dømme derimellem. Men Odin tog dem det saare ilde op, at hans egen By saaledes skulde agtes ringe, og i sin Brede sagde han da til den By, som forebragte Klagen: „Vær Du mindre!“ hvoraf den først fik Navnet: „Værdemindre“, hvilket siden blev til Hjerteminde*).

2.

Der var engang tre Røvere, som en Aften toge sig for at overfalde en Kone, der boede i et eenligt Hus ved Hjerteminde. De havde derfor aftalt, at de, en efter anden, skulde komme til Huset, paa det at de ikke, ved at komme tilsammen, skulde blive forraadte. Som nu den første henad Natten kom til Huset og kigede ind igjennem Ruden, sad just Konen derinde ved sit Arbeide og begyndte at mærke Sønnen. I samme Stund Røveren kigede ind til hende, kom hun til at gabe og sagde, menende, at det vel nu var Sengetid: „Det var den Første!“ Strax derpaa kom den anden Røver til, og som han kigede ind igjennem Ruden, gabede Konen anden Gang, sigende: „See! det var den Anden.“ Men der den tredie Røver kom og kigede ind, og Konen gabede tredie Gang, sigende: „Det var den Tredie! Nu vil jeg gaae!“, meente Røverne, at de vare forraadte, og toge skyndeligst Flugten**).

Birkindeby.

„Det var hiin lille Bløddreng fra Birkinde By,
Hans Navn fløi over Danmark med folkligt Ry.
En dansk Morten Luther, han stred med Ordets Sværd,
Og seired med Anden i Hjertesolkets Hær.“

B. S. Ingemann.

*) Suhms Samlinger.

***) Thieles Folkesagn.

Mester Hans Tausen blev født i Birkinde, en Landsby i Thyen, i et Bondehuus paa en Eng, der kaldtes Tageholm, hvor Smeden Tage, hans Fader, boede.

Tausen er at ansee som Hovedmanden for det danske Reformationsværk. Faderen lod ham først gaae i Odense, derpaa i Aarhus Skole, og herfra kom han som Korsbroder i Antvorskov Kloster, hvorfra han i 1521 begav sig til Kjøbenhavns Universitet. Hans gode Hoved havde vundet ham Priorens Gunst, og denne lod ham reise udenlands paa Klosters Bekostning, for at han ved fremmede Universiteter kunde gjøre sig skicket til Kirkens Tjeneste. Han studerede en lang Tid i Køln og Löwen, hvor den katholske Lære foredroges i al sin Streng-
hed, og her antages det, at Luthers Skrifter, skjøndt det var strengeligt forbudt at udbrede dem, ere faldne ham i Hænderne. Begjærlig efter at høre denne Reformator selv foredrage sin Lære, begav han sig til Wittenberg, og her blev han aldeles slaaet af de Sandheder, som Luther foredrog. Da han havde studeret lidt over eet Aar, hjemkaldte Prioren, Wsil Thomsen, ham pludselig fra Wittenberg. Da han en Skjærtorsdag eller en Langfredag 1524 holdt en Prædiken, fandt Prioren ham faa smittet af den lutheriske Kjættelære, at han nedsatte ham i Klosters Fangetaarn. I det paafølgende Aar blev han sendt til Johannerklosteret i Viborg, som stod under Prioren i Antvorskov, for at dette Klosters Prior, den lærde og veltalende Peder Jensen, skulde overbevise ham om hans Bilsfarelse eller med Magt bringe ham til Taus-
hed. Prioren satte ham i Klosters Fængsel, men da han holdt Prædikener ud af dettes Lydhuller, antog han, at han maaskee med Mildhed kunde vinde ham, og tillod ham nu at prædike offentlig i Klosterkirken. Denne fylldes saaledes af Byens Borgere, der vare begjærlige efter at

høre den nye Lære, at Prioren angrede at have givet ham denne Tilladelse og lod sig mærke med, at han paany vilde sætte ham i Fængsel. Tausen tilkjendegav derfor en Dag mod Slutningen af Prædiken for Tilhørerne den Fare, han svævede i, og bad dem om Beskyttelse imod den. Mange af de tilstedeværende Borgere tilbød ham strax et sikkert Tilflugtssted i deres Huus, trodsende enhver Fare, og nu forlod Tausen da Kirken for at begive sig til en af Byens anseeligste Borgere, der var Broder til Borgermesteren i Viborg. Rektoren ved Byens latinske Skole indrømmede ham samt en anden ivrig sødt Viborger, Jørgen Sadolin, der tilligemed Tausen havde været Luthers Tilhører i Wittenberg, St. Hans Kirke (forskjellig fra Klosterkirken af samme Navn) til at prædike i. Da den lille Kirke ikke kunde rumme Tilhørerne, prædikede Tausen paa den aabne Kirkegaard, staaende paa Trappen til Kirketaarnet. Dette var imidlertid ikke beqvemt for Tausen eller hans Tilhørere, og da Borgernes Anmodning om, at Tausen maatte benytte den rummelige Graabrødkirke, affloges, og Tausen derfor nogle Gange prædikede fra Beenhuset udenfor Kirken, bleve Borgerne forbittede, sprængte Døren til Kirken med Vold og satte sig i Besiddelse af den. Bispen i Viborg, Jørgen Friis, tabte endelig Taalmodigheden og sendte væbnede Svende til Kirken, som skulde gribe Tausen midt under hans Prædiken. Da Anføreren for Svendene befalede ham at holde inde med sin Prædiken og strax begive sig til hans Herre, Bispen, svarede han uforfærdet: „Jeg staaer her i en større Herres Tjeneste; saasnart jeg har forrettet den, skal jeg møde hos Bispen.“ Da Anføreren for de Væbnede truede med at ville gribe ham, stimlede hans Tilhørere om ham for at beskytte ham, Andre løb hen i Nærheden for at hente Vaaben,

selv Konerne bragte saadanne til deres Mænd. Bispens Svende bleve forstrækkede, trak sig tilbage og lode Tausen i Fred. Saaledes beskyttede af Borgerne vedbleve han og Sadolin at arbejde for den forbedrede Kirkelære i Viborg.

Det hjalp Intet, at man klagede til Frederik den Første, thi han tog Tausen i sin Beskyttelse, udstedte et Beskyttelsesbrev for ham og udnævnte ham endog til sin egen Kapellan, dog saaledes at han fremdeles maatte forblive i Viborg for at prædike det rene Evangelium for Byens Borgere. Da efter 3 Aars Forløb Reformationen var saa vidt fremmet i Viborg, at Tausens Nærværelse ikke længere syntes nødvendig, kaldte Kongen ham til Kjøbenhavn. Han optraadte her i Nicolai Kirke, og Borgerskabet hængte sig ved ham, thi største Delen af det hylkede Reformationen. Papiisterne fordrede endelig et Kirkemøde, hvor de vilde godtgjøre, at Protestanterne vare Kjættere, og nu mødte da begge Parterne paa en Herredag i Kjøbenhavn 1530. Hans Tausen og hans Parti fremlagde deres Troesbekjendelse i 43 Artikler, hvis Hovedsætning var, „at den hellige Skrift uden alle menæskelige Tilfætninger og Paafund var den eneste Regel og Lov for et christent Menneske at leve og regjere sig efter“. Heflige Disputatser fandt Sted mellem Protestanterne og Katholikerne; de kunde naturligviis ikke enes, da de Første ikke vilde give efter for de Sidste. Borgerne vare opsatte mod Prælaterne, og disse fandt tilsidst, at det var bedst, at de fjernede sig i Stilhed, da de intet Medhold fik af Kongen og tillige haanedes og truedes hvor de viste sig. Reformationen vedblev derefter at gaae fremad.

Skjærtorsdag, den 10de April 1533, døde Frederik den Første, og nu rejste Katholikerne Hovederne igjen. Paa Herredagen efter Kongens Død blev man ikke enig om, hvem man skulde vælge til Konge, derintod vandt

Katholikerne en lille Seir, nemlig at Messen, der var affkaffet, skulde gjenindsføres, og at Klostrene, der vare ophævede, skulde bestaae. I deres Overmod indstævnedes Bisperne den dem forhadte Tausen paa Kjøbenhavns Raadhuus. Af særdeles Naade dømte de ham til at nedlægge sit Præsteembede i Kjøbenhavn samt forlade Sjællands Stift inden een Maaned; heller ikke andetsteds i Riget maatte han prædike uden Bispens Munde, lade Noget trykke eller paa nogen Maade befatte sig med Troessager. Men de forsamlede Prælater havde gjort Regning uden Bært, thi medens Tausen var inde i Raadhuset, forsamlede Kjøbenhavns Borgere sig væbnede udenfor paa Gammel Torv og beredte sig til at forsvare deres Præst, hvis man vilde begaae Vold mod ham. En ildeSPAaende Tummel opstod, da Biskop Rønnow traadte ud paa Torvet. Han ansaaes med Rette for Tausens bitterste Modstander. Det ophidsede Folk truede med at lægge voldsom Haand paa ham; men neppe bemærkede Tausen dette, førend han tog Bispens ved Haanden, tiltalte Mængden og reddede hans Liv ved at ledsage ham til Bispegaarden. Desuagtet maatte Tausen ifølge den fældede Dom forlade Kjøbenhavn; men der viste sig nu en saa farlig Gjæring, at Rønnow ikke turde Andet end tillade ham at vende tilbage, mod at Rigsforstanderen Mogens Gøye, Katholikerens bitterste Fjende, indestod for, at han herefter opførte sig mere maadeholdent.

Nu kom den onde Tid for Katholicismen og dens Dyrkere. Den 13de August 1536 bleve paa een Dag alle Bisperne grebne og fængslede, kun Sjællands Biskop Rønnow fik man først den næste Dag fat, da han havde skjult sig paa en Hanebjælke i Bispegaarden. Af de katolske Bisper gik to over til den protestantiske Kirke. Kongen udnævnte nu første Gang selv Bisperne, men forbigit paafaldende nok den fortjente Hans Tausen. Man mener,

at denne var ham for folkeligfindet; maastee forbigik; Kongen ham ogsaa for ikke at støde Adelen for Hovedet, thi Tausen torbnede ligesaa meget fra Prædikestolen mod Adelen eller Herremændene, naar de vilde plyndre Kirker og Skoler for deres tilliggende Gode, som i sin Tid mod de katholske Præster. Han lod sig ikke skræmme, fordi de vrede Herrer, ærgerlige over, at de ikke maatte beholde deres Lov i Fred, indklagede ham for Rigsraadet, ligesaa lidt fordi en Adelsmand, høiligen fornærmet, fordi Tausen vægrede sig ved at udlevere et Gode, som Adelsmandens Forfædre for længe siden havde skjænket til Ribe Kirke, oversaldt ham med blottet Klinge midt under Prædikenen.

Først 1542 udnævnte Kongen Tausen til Bisp i Ribe. Han var en dansk Luther, ogsaa ham liig i Heflighed, og i en stor Mængde Skrifter finde vi Udbyttet af hans Flid og Lærdom. Han udgav en fuldstændig Prædikensamling og en Kirkesalmehog, oversatte de fem Mosebøger samt udlagde og forklarede Davids Psalmer og Prædikereus Bog. Han døde den 21de November 1561.

Vi slutte hans Levnet med følgende Vers:

„Mere end alle Bisper i Dannemarks Land
 Hiin Bondejøn han sørged' for Dvinde og Mand;
 Ret aldrig hans Navn stal i danske Hjerter dø,
 Saalænge der ringer en Klokke over L.“

Brændetilbe.

Vi omtale Landebyen Brændetilbe, der ligger i Nærheden af Odense, fordi her fødtes en Huusmands søn, som var en af Verdens største, ja maastee dens største Sprogforsker og Sprogkyndige, Rasmus Christian Rask, den 22de November 1787.

I sex Aar gjennevgik han Odense Skole fra neden af og havde dog samtidigt fundet Reilighed til at fordybe

sig i en Mængde Sprog, hvori han liden eller ingen Veiledning kunde erholde: Islandsk, Færøisk, Angelsachsisk osv., ja baade Grønlandsk, Kreolsk og Mösogothisk. Uden Sproglære og Ordbog gjenneopløiede han sin Heimstringla saaledes, at han selv kunde danne sig et grammatisk System, der i sine Hovedstrøg var det samme, som endnu findes i hans ældste Veiledning til det islandske Sprog, og selv udarbeide sig en Ordbog, hvori de enkelte Ords Oprindelse, Betydning osv. var udførlig paaviist ved Jævnførelse med Angelsachsisk, Mösogothisk, Svensk, Engelsk, Hollandsk, Tydsk og flere andre Sprog. Saaledes udrustet kom han til Kjøbenhavns Universitet, netop som Englænderne havde lagt Byen i Aste. Han fandt en Ven og Belynder i Professor Myrup, der allerede næste Aar antog ham som Volontair ved Universitetsbibliotheket, ved hvilket han i Løbet af sex Aar rykkede op til Underbibliothekar. Her fortsatte han sine sproglige Studier under Armodens stadige Tryk og under daglige trælsomme Underviisningstimer, men fandt dog Tid baade til at oversætte Edda (1808), udgive den nye udtvandede Veiledning til Islandsk (1811), forklare Runestene, levere Bladartikler osv. — I 1812 gik han med Myrup til Stockholm, og det var den første af hans Reiser. Forinden havde han „svømmet i Svensk og Lappisk“, nu tog han Finsk med, men allerede samme Aar vendte han hjem over Christiania. Næste Aar gik han med kongelig Understøttelse til Island. Da han kom derop, forklædte han sig som islandsk Bondedreng og fremstillede sig som saadan for sin Ven, den lærde Provst Helgason, der ikke mærkede til Soigen, men antog trøstigt, at han havde en virkelig Brevdrager fra Nordlandet for sig. Og ligesuldt skrev han til Hjemmet, at det var godt, at han var kommen herop: „Jeg havde ellers aldrig lært Islandsk tilgavns, hvad jeg saa gjør endnu.“ Han

omreiste næsten hele Den, og 1815 vendte han hjem over Skotland. Imidlertid var hans Udga ve af Bjørn Saldorsføns Lexicon fuldendt (1814), og nu vandt han Videnskabssekskabets Guldmedaille for sit P r i i s s k r i f t om det gamle nordiske Sprog s O p r i n d e l s e . — Et Aar var han hjemme; den ældste Kilde til vor gamle Tunge havde han med Sagnkundskab paaviist i det fjerne Osten, men selv at komme til Kildespringet var det daglige Maal for hans Ønsker. Da traadte Bülow paa Sønderungaa rd til med sin Understøttelse (senere traadte Regjeringen i Bülows Fodspor, især paa P. E. Müllers Ubefaling og Opfordring), og samme Aar, i hvilket han (30te Marts) havde stiftet det islandiske literaire Selskab, tiltraadte han den 25de October 1816 sin stille P il l e g r i m s v a n d r i n g . Først gik han til Stockholm, hvor han opholdt sig i fem Tjeringaar, studerede Islandsk og Finsk, udgav sin angelsachsiske Sproglære, omarbejdede sin islandiske og udgav Snorres Edda samt (i Forening med Afzelius) Sæmunds Edda osv. Der blev tilbudt ham fast Ansættelse i Everrig, og herhjemme frygtede man, han skulde modtage Tilbudet, men han blev fast, og over Finland gik han til Petersborg. Ogsaa her opholdt han sig fem Tjeringaar og studerede navnlig Rusisk samt det russiske Vætteriges mange øvrige Tungemaal. I Sommeren 1819 gik han over Moskva, Kiefan, Sarepta og Astrachan til Tiflis. Underveis havde han taget ethvert Sprog med sig, han kunde rætte; om det saa var Tarterer, Armenier, Tscherkesser, Osser osv., talte han med dem i deres eget Modersmaal. I Astrachan og Tiflis opholdt han sig i nogle Maaneder og lagde sig her fornemmelig efter Persisk, Tyrkisk og Georgisk. Over Erivan, Tauris, Teheran, Kashan, Isphahan, Persopolis, Shira og Abushær gjennemreiste han saa Persien i

Marts til August 1820, og i Slutningen af September ankom han tilførs til Bombay.

To Dage før sin Ankomst til Teheran fik han et slemt Slag af en Hest. Om dette havde Skylden, eller den anstrengende Reise i den uvante Hede, eller det endnu mere anstrengende, uafbrudte Studium, eller, hvad der vel er meest rimeligt, Grunden er at søge i samtlige disse Aarsager tilsammen — nok er det, han ankom syg til Bombay og var næsten stadigt syg i de næste halvandet Aar. Han havde vel allerede fundet den Hefot, som tolv Aar senere lagde ham i Graven. I Indien opholdt han sig i fulde to Aar, navnlig i Bombay, Gualior, Serampore, Kalkutta og Traukabar, fornemmelig dog paa Ceilon, hvor han først tilbragte fire Maanedere og dernæst ved Skibbrud nødtes til at tilbringe fire andre. Her samlede han sig desuden en sjelden Skat af originale Haandskrifter paa Palmeblade i Bali og Singalesisk samt ældgamle kostelige Haandskrifter i Zend, Behloi, Hindostansk og vel et Dusin andre asiatiske Tungemaal, Skatte, som nu tilhøre de to store kjøbenhavnske Bibliotheker, og til hvilke man vanskelig andetsteds i Europa skal finde Måge. I Indien studerede han fortrinsviis Hindostansk, Sanskrit, Zend, Behloi, Marattisk, Telungisk, Kanaraisk, Bengalsk, Talmulisk, Burmansk, Singalesisk samt Elu og Bali, Arabisk og Chinesisk ikke at forglemme; afskrev Haandskrifter, udarbejdede en Sproglære i Sanskrit og en i Singalesisk, en Oversigt over hele den trykte Sanskritlitteratur samt (paa Engelsk) den berømte Afhandling om Zendsprogets Ælde og Zendavestas Ægthed m. M. Men „til Tidsfordriv“ studerede han tillige Græsk, Latin, Spansk, Portugisisk, Italiensk, Fransk, Hollandsk, Engelsk osv.; og ligesom han i Petersborg havde udfundet det nynordiske Selvlærsystem, saaledes adspredte han sig her med at

udarbejde en dansk-græsk Ordsamling. „Neppe har nogen Videnskabsmand havt en mere levende Kjærlighed til sine Studier end Rask, eller af Naturen været bedre oplagt til dem. Hans Skarpsindighed var ligesaa stor, som hans Sukommelse var fast; derfor havde han ikke blot et utroligt rigt Stof til sproglige Undersøgelser altid paa rede Haand, men var ogsaa Mester i at ordne Stoffet, bringe det i systematisk Sammenhæng og fremstille Alt med Klarhed og Bestemthed.“ Med den største Fethed kunde han gaae fra den ene Sprogkreds til den anden uden i mindste Maade at forstyrres, og den omhyggeligste Nøiagtighed var ikke mindre hans Særkjende end den overordentligste Arbeidsomhed.

Endelig forlod han Madras tilføes den 1ste December 1822, var undervejs inde paa Mauritius og hjemkom til Kjøbenhavn den 5te Mai 1823. „Nesten af hans Liv var Videlsesaar.“ Ved kongelig Resolution fik han vel 400 Rdl. aarlig i tre Aar af Finantskassen, men det var Alt. Saa modtog han 1825 et fordeelagtigt Tilbud fra Edinburgh, hvor man ønskede ham som Professor. Det var et fristende Tilbud, der gav ham Udsigt til Fordele, som han aldrig kunde vente i Fædrelandet; men „Fædrelandet skylder man Alt, hvad man kan udrette“, svarede han og blev. Da gjorde man ham herhjemme til overordentlig Professor i Litterairhistorie, med særligt Hensyn til den asiatiske Litteratur; men det var kun Forelæsninger, man paalagde ham, hans Aaar forbedrede man ikke. Næste Aar døde den ordentlige Professor, men hans Embede maatte staae ledigt i flere Aar, og Rask fik det endnu ikke, men maatte selv smaalig sammenjante den Skrift, med hvilken han engang skulde lade sine asiatiske Arbejder trykke. I 1829 blev han vel Nyerups Eftermand som Universitetsbibliothekar, og 1839 Medlem af den armenagæaniske Commission;

men først i Slutningen af 1831 fik han Professoratet i de østerlandske Sprog. „Jeg frngter, det er for silde,“ udbrød han ved Efterretningen, og det var for silde. Den mangeaarige Bryktsyge gik over til Svindsot, og efter to Dages Sygeleie døde han den 14de November 1832 uden at have kunnet modtage Bevidnelsen om den kongelige Tilfredshed med hans Bestræbelser, som samme Dag var tilsendt ham. Den Dag, han skulde fylde de femogsyrrgethyve Aar, begrove vi den Mand, paa hvemt Europas Dine allerede havde hvilet i en halv Menneftesalder. Sit Livsllys havde han udbrændt under stadig Forsken, og selv var han nu gaaet op i Alterflammen. Han var ikke blot sin egen Tids og sit eget Folks, men han var mange Tiders og mange Folks største Sproggrandfster og mægtigste „Runemester“. Man har udfundet, at han arbejdede i femoghalvtredstindstyve Sprog, og han beherskede dem alle. Han havde udgivet Sproglærer i Islandsk (dansk og svensk), Angelsachsisk, Singalesisk, Spansk, Frisisk, Italiensk, Ukraisk og Uvambuisisk, Dansk (engelsk), Lappisk og Engelsk. Desuden havde han behandlet Partier af en Mængde andre Sprog og givet Anvisning til endnu mange fleres Behandling. Ethvert Sprog, de døde med de levende, havde aabnet ham sine Lønkamre, saa han var hjemme i dem alle og bevægede sig i fremmede Sprog i snefeviis med større Lethed og Sikkerhed end selve de Indfødte. „Han kunde tale Sanskrit med Hinduer og Littanisk med Lettre; klarlig kunde han derfor vise, at begge disse Sprog af alle asiatiske og europæiske laae hinauden nærmest. Han havde besøgt Islands Føller og Persiens Dale og var derfor istand til at opfatte den paaafaldende Overeensstemmelse imellem deres fjerne Jungemaal. Til Studiet af det græske Sprog havde han anvendt nogle af de kraftigste Aar af sit Liv, til Studiet af det oldnordiske

næsten hele sit Liv; han kunde derfor give en i grammatikalst Henseende uovergaaelig Fremstilling af den hele Sammenhæng imellem Sprogene fra Dorernes haarde Sprog til Trøndernes Fjeldsprog, fra Attikernes bløde Tunge til Svenskernes klangfulde Maal." Det syntes næsten, som var hans Aand trængt paa hiin Side af den babelste Sprogforvirring, havde atter fundet Nede i al Sprogenes Vildberede, atter fundet Eenhed i den uhyre og brogede Mangfoldighed. — „Han brød Vej, hvor han kom hen,“ og han kastede Nys paa det, som Tugen før havde havt Auelse om; men den stille og fordringsløse Mand med den elskelige Blyhed og ophøiede Beskedenhed var og blev dog dansk i sit hele Væsen, og Nordens Tungemaal laa altid hans Hjerte nærmest. For dettes Skyld foretog han sauntlige sine vidtløftige Reiser, for dets Skyld bearbejdede han ogsaa den gamle ægyptiske Tidsregning efter Kilderne samt den ældste hebraiske Tidsregning; thi i Alt gik han til Bunden, og overalt gik han ud fra Roden: „fra Islandsk eller Oldnordisk til de tre nordiske Sprog, fra Angelsachsisk til Engelsk, fra Møfogothisk til de gammeltydske Sprogarter og fra disse til de nyere, fra Latin til Italiensk og Spansk o. s. fr. Kun paa denne Maade er der Grundighed at vinde. Derfor er Sprogvidensskaben efter ham noget heelt Andet end før ham, men derfor vil ogsaa hans Virksomhed fremkalde en heel Omvæltning i det grammatikalste Studium. Naar man først ret er bleven opmærksom paa Sammenhængen i det af ham opstillede System fra de indiske Sprog af indtil Islandsk og Spansk, vil der ogsaa med Latin og Græsk foregaae en heel Forandring.“ Det nytter kun lidet at staae imod; „de kæmpefridt, han gjorde fremad, ville Tidens Dværge sagtens grue for at gjøre ham efter; men derfor vil Strøm-

men ikke standses, den vil kun skylle dem bort og fuldende sit Løb.“

Dg dog var det ikke Sprogene alene, han belyste, men ved Hjælp af dem klarede han op i hele Oldtiden. Med overordentlig Flid og sjelden Skarpsindighed undersøgte han den mærkværdige forhistoriske Udbredelse af den skyttiske Folkæt fra Mellem- og Nordasien til Endspidsen af Hindostan og over Nordeuropa til Grønland. Med samme speidende Blik og endnu større Deeltagelse fulgte han den japetiske Vægt, som fortrængte Skyterne, og som Europa, ja hele Verden, skylder sin nærværende Udvikling. Ved Hjælp af Sprogene fulgte han dens forskjellige Grene og disses Forhold, ordnede dem efter deres Ælde, deres større eller mindre Nærhed ved de første Udspring, forklarede deres Vandringer og gav utallige Bidrag til at oplyse Dunkelhederne i deres ældste Historie. Han gav Historieforskningen en ny Kilde, som seent skal vorde udøst, men her som allevegne var det især den gothiske Stamme, han som Nordbo havde sin Opmærksomhed henvendt paa, og næsten ethvert Blad af hans Skrifter indeholder Oplysninger til dens Sprog og Historie. — Hans Leiested er paa Assistentkirkegaarden ved Kjøbenhavn. Paa det Gravmæle, som Venner og Beundrere reiste ham, satte de en islandsk Indskrift: „Vil Du være fuldkommen i Kundskab, da lær alle Tungemaal, men glem dog ikke Dit eget“; en arabisk: „Sandheden er klar, men det Falske er dunkelt“; en i Sanskrit: „Der gives ingen Ven, som kan lignedes ved Virksomhed; hvo der arbejder, synker ikke hen“; og en dansk: „Sit Fædreland skylder man Alt, hvad man kan udrette“. Man vilde derved udtrykke hans Begeistring for Sprogvidenskaben, hans lyse Blik og klare Fremstilling, hans rastløse Flid og hans altopoffrende Kjærlighed til Fædrelandet.

Hans Navn rakte fra Solens Dpgang til Fjssjeldenes evige Nat; han var en Sprogforsker, som mere end virkeliggjorde, hvad Oldsagnene fortælle om Mithridat, og som derfor ikke har nogen nærmere Aneherre end ham; og derfor sang man ogsaa om ham:

„Dette skal hans Gravskrift være:
 Bei han brød, hvor han kom hen,
 Som det kaldes skal en Tre
 At betræde ret igjen;
 Og han kom fra Heuens Beie
 Med til Elefantens Leie.“*)

Dalumkloster.

Dette Kloster blev egentlig først anlagt i Odense og var „Vor Frue“ indviet. Biskop Simon af Odense skal have stiftet det omtrent 1183 og dertil henlagt Sjalløse Kirke paa Bilskaar, at Klosteret der skulde lade holde Gudstjeneste. Det var af Augustinerordenen og siges at have været indrettet baade for Munke og Nonner, hvilket dog neppe kan forstaaes anderledes end, at her forsaavidt ogsaa have boet Munke, som disse vare fornødne til at besørge Gudstjenesten; thi ellers er det vist nok, at det har været Nonnekloster af Augustinerordenen.

Længe stod Klosteret ikke i Odense; men naar det blev forflyttet til Dalum, vides ikke. Paa dette Sted, som ligger en halv Miil fra Odense, blomstrede Stiftelsen senere op, da den fik rigere Indkomster og snart blev det rigeste af Landets bedste Klostre. De Eftertinger, der have om dets Tilvæert, ere kun faa; hyppigen tales der om Fjendtligheder, som En og Anden øvede mod Nonnerne for at tilvende sig deres Godser. Saaledes paalagde Paven 1249 Kannik Rudolphi i

*) Efter Frederik Barfod.

Ribe at bilægge Stridighederne imellem Dalum Kloster og nogle Adelsmænd, som forurettede det, og ved Bannlysning tvinge disse til Rolighed. Aar 1279 opstod der en Strid om nogle Godser, som en Adelsmands Moder havde skjænket Klosteret, og Nonnerne vandt Processen. I 1346 skjænkede to Sønner af Grev Geert (den kullede Greve), Henrik Ferrens og Nicolaus, Nybølle Sogn til Klostret for deres dræbte Faders Sjæl. I 1377 nævnes Dalum Kirke blandt flere andre, til hvis Opbygning Biskop Baldemar af Odense formanede paa Rigsdagen i Nyborg imod Løfte om Afslad; formodentlig ere disse Kirker blevne ødelagte i et stærkt Jordskjælv, som havde fundet Sted 2 Aar iforveien.

Klosteret synes efter saa mange forskjellige Omstændigheder at have været temmelig rigt og anseeligt.

Sædeligheden i Dalum Kloster omtales ikke paa det Bedste. Doctor Baden gaaer endog saa vidt i sine „historiske Afhandlinger“, at han anseer Dalum Kloster for et Bordel, ikke blot for Munkene af St. Knuds Kloster, men ogsaa for de mange Herresæder, hvorpaa Thyen er saa rigt.

Dalum Kloster bestyredes ved en Priorinde og en Prior. Navnene paa tvende af de Førstnævnte veed man af en Inscription i Dalum Kirke, som lyder saaledes:

„To Somfruer, Søstre og Priorisser,
Gudsfrugtige, Velkiurbige af de Friser,
Alhed og Anna, deres Legemer her roer,
Deres Sjæle hos Gud i Himmelen boer,
Fra Barndoms Aar til Dødsens Tid
De levede her og tjente Gud med Fliid.“

Alhed kom ind i Klosteret i sit 7de Aar og døde i sit 80de, 1572, og Anna kom ind i sit 11te Aar og døde ogsaa i sit 80de Aar, 1580. — At Klosteret har været meget foruømt, sees af en stor Mængde adelige Somfruers Naaben og Navne, der ere malede paa begge Sider af Kirken. Af Priorerne

har der været en ved Navn Johan, som 1267 blev lyst i Ban, fordi han holdt med Kong Erik Klipping. Da Kong Christian den Anden i Begyndelsen af Aaret 1523 var i stor Pengeforlegenhed, behandlede han Klosteret som sin Eiendom og pantsatte det til Albrecht von Gooen for 1000 Mark danske Penge. Men strax efter Reformationen er Klosteret vistnok blevet inddraget under Kronen og bortforlehuet til Adelige. Da der paa Kiøbens Kalk og Dist staaer Johan Dye 1544, har han sandsynligviis da været forlehuet med det. Efter at have været, indtil Souveraineteten, Bopæl for flere kongelige Befalingsmænd kom det i Privates Eie, og hedder nu Gaarden Christiansdal, tilhørende Kammerherre Benzou, men Kirken hedder endnu Dalum Kirke.

Følgende Sagn hører til Dalumkloster:

I Abberød Sogn i Fyen boede engang en Herremand, hvis Navn var Themme, i en Skov, kaldet Hessebjerg. Denne Herremands Frue, Fru Mette, boede med Hyrden Niels og havde med ham tolv Børn. Engang hørte Hr. Themme Hyrden syngte en Vise derom og lod ham strax ophænge. Da han fortalte sin Frue dette, blev hun saa vred, at hun sagde:

„Haver Du hængt vor Hyrde idag
 Og givet mig Angst og Møde,
 Da har Du ikke hængt hans Sønner tolv,
 Som ride hos Din Side.“

Da drog Hr. Themme sit Sværd og stak hende ihjel, og begav sig i Dalum Kloster, som han stjænkede alt sit Gods.

Solme Kloster,

paa Latin kaldet insula Dei, var et Munkelkloster af Cisterciensordenen, der laa, hvor nu Brahetrolleborg ligger, og var fra først af anlagt paa et fisterigt Sted,

kaldet Svends Kær. Det antages med nogenlunde Visshed, at Klosteret er stiftet 1172. Om en af de sidste Abbeder efter 1500 fortælles der, at Munkene gave ham det Dgenavn „Belling“, fordi han ikke togte dem Grøden tyk og fast nok, hvilket Tjenboerne især skulle sætte stor Priis paa. Abbeden beklagede sig for den bekjendte Biskop Jens Beldenak (Skaldenakke), som ikke gav ham anden Trøst, end at han var villig til at bytte Dgenavn med ham.

I 1243 afbrændte Klosteret, men 1247 var det atter opført ikke langt fra det gamle Sted. 1538 synes Klosteret at være inddraget og forladt af sine Munk; thi da pantsattes det til en Adelsmand for 1000 Mark Lybst, som han havde laant Kongen. Siden blev det administreret som et kongeligt Lehn. 1507 købte Henrik Rantzau til Breitenborg Abbediet af Frederik den Anden for 55,000 Rd. Han lod det opbygge og kaldte Rantzauholm, hvilket Navn det førte, til Fru Birgitte Trolle fik det ved Mageskifte. (See det Videre om Klosteret under Brahetrolleborg.)

Horne Kirke

ansees for den største af alle Tjens Landsbykirker og ligger paa den store bakkede og næsten skovløse Halvø, der kaldes Horneland, fordi den har Lighed med et Horn, der løber ud i Østersøen paa den vestlige Side af Bugten ved Faaborg. Den midterste og ældste Deel af Kirken er en Rundbygning med Blytag, som gaaer op i en Spids, og Sagnet fortæller, at den fra Begyndelsen var en Sø-røverborg. I Kirkens vestre Ende er Taarnet med takkede Gable og Spiir, og paa dets Muur Aarstallet 1421. I den østre Ende er Choret med et lille Spiir. Under Choret i en tilmuret Begravelse hviler den bekjendte Rigsraad Jørgen Brahe og hans Frue Anna Gyldenstjerne.

Kongeborgen Gamborg.

Omtrent tre Fjerdingvei fra Middelfart ligger paa Byen Gamborgs vestlige Side Boldstedet af den gamle Kongeborg Gamborg. I Aarene 1286 og 1296 nævner Hvitfeld „Gamleborrig“ som pantsat til Hertugerne af Sønder-Jylland. Aar 1357 blev Gamborg beleiret af Holstenerne, men undsat af Kong Baldemar Atterdag, som selv kom derover Mortensdag (11te Novbr.); i det Slag, som da fandt Sted, var den holsteenske Grev Claus nær bleven tagen til Fange og mistede sit ene Øie; hans Broder Grev Johan faldt. Slottet skal da være blevet ødelagt, men om det var af Kongen eller af Fjenden, vides ikke.

Kongsgaarden Næsbyhoved.

Denne i Middeltalderen saa berømte Kongsgaard har ligget paa en høi Banke, der endnu kaldes Slotsbanken, ved Næsbyhoved Sø, omgivet af Skov, midt imellem Odense og Landsbyen Næsby. I ældre Tider, inden Søen blev inddæmmet, har den staaet i Forbindelse med Odense-Fjord, og Kongsgaarden havde en saavel skjøn som sikker Beliggenhed. Næsbyhoved nævnes først udtrykkeligt 1337, men dens Alder gaaer vistnok meget længere tilbage i Tiden, og den synes fra Begyndelsen af at være anlagt for at beskytte Odense mod de vendiske Søroveres Angreb. I den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede besadde de holsteenske Grever dette Slot, og til andre forskjellige Tider findes det at have været pantsat til Adelsmænd. Dronning Margarethe indløste det saaledes 1389 fra Benedict v. Ahlefeld. I den paafølgende Tid borde en kongelig Lehusmand eller Høvidsmand paa Næsbyhoved, og flere saadanne nævnes i det 15de Aarhundrede, ligesom Kongerne opholdt sig af og til paa dette Slot, især Kong Hans, som fortrinlig

yndede Stedet, og hans Dronning Christine, som efter Kongens Død tog sit stadige Ophold her, indtil hun kort før sin Død flyttede ind i Odense selv, hvor hun stiftede St. Clarae Kloster. I Begyndelsen af Grevens Feide, 1534, ødelagdes den gamle Kongeborg af de vilde Skarer, som droge omkring i Fyen, og der findes nu for Tiden intet Spor af den. Søen er nu tilvoget med Siv og vil vistnok om ikke lang Tid være ganske udtørret.

Svanninge Kirke.

Svanninge Kirke er en Korskirke med hvælvede Buer og et Taarn, der har et høit, smukt Spiir. Fra Begyndelsen har den været opbygget af Skampesteen, men er senere ved en Ombygning tildeels opført af Muursteen. I Aaret 1837 har den ved sin daværende Eier erholdt en Hovedreparation eller heel Ombygning, hvorved denne Kirke, som før var simpel, nu er bleven en af de smukkeste Landsbykirker i Danmark. I Vaabenhuset er der anbragt et smukt Basrelief af Thorvaldsen, forestillende Præsten Hans Madsen, der kommer for at underrette Feltherren Johan Ranzau om Fjendens Planer.

Præsten Hans Madsen var paa Greveseidens Tid Præst i Svanninge. Herremanden Jacob Hardenberg paa Sandholt havde betroet ham alt sit Guld og Sølv, inden han selv blev bortslæbt af Lybækkerne, og det havde han indmuret paa et hemmeligt Sted. Da Fjenderne havde seet efter paa Sandholt, og ikke fandt de Kostbarheder, som der sagdes, at han besad, tænkte de, at muligens kunde Hr. Hans vide, hvor de vare gjemte. De gjæstede altsaa Præstegaarden, og det ikke paa den venstabeligste Maade, og da Hr. Hans ikke vilde forraade dem, hvor Hr. Jacobs Liggendefæ var gjemt, slæbte de ham med sig til Odense, hvor de indsatte ham i et stort

Skab paa Provstegaarden. Desuagtet vilde han Intet bekjende, og de toge ham derfor, hængte ham op under Loftet ved begge Tømmelfingrene og lagde ham koghede Æg under Arnhulerne. Men han forraadte Intet, og da hans Bødler derpaa begave sig bort, viste en Pige den Barmhertighed imod ham, at hun satte en Tønde under hans Fødder og borttog de glohede Æg, men hans Fingre vare fra den Tid bestandig krogede. Da Lybekkerne droge videre frem paa deres Røvertog i Fyen, hvorom det hedder i Landsknægtenes tydske Bise:

„Frem og tilbage saa droge de nu,
For kun til Forraffning stod al deres Hu,“

toge de Hr. Hans med sig og lod ham bunden ved en Grime barbenet følge Hestene. Da de endelig kom til Faaborg, bandt de ham med Bastliner og kastede ham atter i et Skab, men det var til Landets Lykke. Thi Natten før Lybekernes Hær skulde bryde op, mødtes Greven af Hoja, Erkebisp Gustav Trolle og maaskee flere af Anførerne i det samme Værelse, hvor Hr. Hans laa indelukket. De vidste formodentlig ikke af, at han laa der, og aftalte derfor en Angrebsplan paa Johan Ranzaus Hær ved Åsøns. Men han hørte Alt, hvad der blev sagt, og da Værelset igjen var tomt, lykkedes det ham at slide sine Bastbaand istykker. Nu løb han ad Stranden til, fandt en Baad uden Arer, men stagede sig dog med en Humlestang over til Horneland. Saa hurtigt han formaaede, og ikke uden Livsfare, naaede han halvnuogen og barbenet Ranzaus Leir foran Åsøns. Da han fortalte, hvorledes Lybekkerne havde behandlet ham, fik han Udgang til Ranzau, hvor han nu fortalte, hvad han, da han laa bunden i Skabet, havde hørt. De Tilstedeværende hørte med Glæde, hvad Præsten saaledes fortalte til deres store Gavn, dog fandtes der nogle blandt dem, der sagde mis-

troist: „Mon vi kunne sætte Lid til denne Beretning?“ Da sagde Hr. Hans, at han vilde hengive sin Hals til Strikken, hvis han ikke talte Sandhed. Saa var der ogsaa Nogle, som kjendte ham og indestode for hans Paalidelighed. Man gav ham derpaa Klæder og Sko samt en Hest, for at han kunde ride blandt Krigsfolket. Da det varede noget længe, inden man opdagede Fjenden, sagde Kantau til Præsten: „Jeg varer Eder for Eders Hals, Hr. Hans!“, men neppe havde han sagt disse Ord, før man saae Fjendens Skarer paa samme Sted og Tid, som den ærlige Præst havde opgivet Kantau. — Slagets Gang vil blive fortalt under Dyrnbjerget i det Følgende.

Hans Svanninge, bekjendt af sine Skrifter om Kongerne Hans og Christian den Anden, er født i Svanninge og har sit Navn af sin Fødeby. Han blev født i Aaret 1503 og gjennemgik, fattig som han var, baade Skolen og Universitetet. Efterat han med mange Opoffrelser havde samlet sig saa mange Skillinger sammen, at han kunde kjøbe sig en gammel Skjole paa Aeltorvet, sprættede han den selv op og vilde vende den, men da fandt han i den nederste Søm, der efter Tidens Mode var saa tyk som en Pølse, endeel Guldmønter. Samvittighedsfuld som han var, bragte han dem til Byfogden; men da Ciernauden ikke var at oplyse, tilfaldt Skatten ham. Han anvendte den nu med stor Flid baade hjemme og udenlands, og blev ved sin Hjemkomst i Aaret 1540 Kong Frederik den Andens Lærer. Efterat have været dette i tretten Aar blev han Kannik og Erkebegn i Ribe samt kongelig Historiograph, og gjorde sig saare fortjent ved sine Arbejder i den danske Historie. Han døde i Aaret 1584. Hans Dattersøn var den bekjendte Bisp Svane i Frederik den Tredies Tid.

Borge og Herregaarde.

Arrestkov.

Denne pragtfulde Hovedgaard ligger ved den nordøstlige Bred af den store Arrestkov-Eø, nogle hundrede Skridt fra Boldstedet af en gammel Borg af samme Navn.

Arrestkov er den ældste danske Herregaard og omtales første Gang i Historien blandt Abels Fædrengods i Aaret 1248, da Kong Erik indtog Broderen Abels Gods og Slotte og deriblandt „Anæschogh“. Da Kong Abel havde begaaet Brodermordet paa Kong Erik, tilfaldt formodentlig Arrestkov tilligemed Evendborg og hans øvrige hvenske Gods'er hans yngste Søn af samme Navn, der døde 1287 uden Søner, men forinden sin Død havde solgt sit Gods til Kong Erik Menved. Arrestkov var imidlertid ved en af disse Abeler, formodentlig den Sidstes Fader, blevet overdraget til en Familie, der med Trofskab hang ved den fra Thronen fortrængte Kongeslægt, og af hvilken Marsken Peder Fiudsen ved sin forræderiske Flugt gav Anledning til, at den unge Kong Erik 1261 tabte Slaget paa Lohede ved Slesvig med Kong Abels Søn, Hertug Erik, og de med ham forbundne Grever af Holsteen. Formodentlig begik han dette Forræderi af Hengivenhed for den abelske Slægt, men derved røvede han Kongen og hans Moder, Dronning Margrethe, Friheden og Marsken selv Livet, thi han blev i Aaret 1262 af en Herredag i Nyborg dømt fra Liv og Gods og hængt udenfor Nyborg Slot, hvorefter Kong Erik, saasnart han var kommen løs af sit Fangenskab, Aaret 1264, lod Arrestkov storme og nedbryde til Grunder.

I næsten tohundrede Aar hører man i Historien Intet om Arrestkov, men henimod Midten af det sextende Aarhundrede finder man, at Arrestkov tilhører Rigsraad

Jacob Hardenberg til Hvedholm og Sandholt. Denne Adelsmand er meest bekendt formedelst den under Evanninge Kirke omtalte Hans Madsens Opoffrelse, for at Fjenden ikke skulde røve Herremandens Penge og Kostbarheder. Ved Jacob Hardenbergs Død 1542 blev Arreskov med Tilliggende udlagt til hans yngste Datter, Helvig Hardenberg, gift med den rige Rigsraad Erik Rosenkrands, der eiede Balsø i Skaane, Kjerstrup (Valdemars Slot) paa Taasinge, Arreskov i Fyen og mangfoldige Herregaarde i Norge. Han skal have besiddet ^{1/24} Deel af hele dette Kongerige, fordi han nedstammede fra den norffe Kong Hakon den Femte Magnusfen. Som Lehusmand i Bergen fra 1559 til 1568 udmærkede han sig meget, fordi han med Kraft og Klogskab forstod at forsvare Landet imod de baade fra Syd- og Nordgrændsen indtrængende Svenske, der i Aaret 1564 indtog Throndhjem samt Slottet Steenvigsholm med en Styrke af flere Tusinde Mand, men kort efter igjen bleve uddrevne med stort Tab ved den af Erik Rosenkrands under Erik Munk tilsværs opsendte norffe Hær.

Erik Rosenkrands opbyggede fra 1558 til 1573 den anseelige toetages Hovedbygning i fire sammenbyggede Fløie, som inde slutte en stor Borggaard med et Taarn paa den søndre Side, ligesom han ogsaa har omgivet den med Grave, af hvilke der endnu findes Spor. Til Grindring lod han opsætte i Porten en Steen med Buesirater og en Afbildning af den hellige Trefoldighed, nemlig Gud Fader med den korsfæstede Frelser i Armen og Manden svævende som en Due over deres Hoveder. Dertil fœiede han en Indskrift, som lyder saaledes:

„Hjelp the helligh Trefoldhighed
 War teg for Skyld*) Løghe løst Refnet Perlament**) och Kief***)
 Eller tv bortkaster thin Erre Hælbred oc maste Lif.

*) Lyveri. **) Strid. ***) Riv.

Arrestkov sonderit som den nu staar ar 1558. Erich Rosenkrands led fete thete Porthus och stentaste Anno 1573. Thet stenhus mest ud aen ar bigt Anno 1568. Fru Helvig Hardenbierch“.

Erik Rosenkrands døde paa Arrestkov 1575 og ligger tilligemed sin senere afdøde Fruer begravet i Oster-Hafinge Kirke. Den følgende Eier var de Nysnavntes Søn, Jacob Rosenkrands, der var gift med Pernille Gyldestjerne. Disse efterlode en Søn, Henrik Rosenkrands, som arvede Arrestkov, men døde i Frankrig ugift 1633, hvorefter hans Søster, Christense Rosenkrands, gift med Mogens Høg til Skjergaardsholm, fik Arrestkov med tiliggende Gods. Mogens Høg var Landsdommer i Jylland, Befalingsmand over Lund paa Mors, over Silkeborg og tilsidst over St. Knuds Kloster i Odense samt Rigets Raad. I Maret 1658 blev han tilligemed Rigsraad Christen Skeel sendt Carl Gustav imøde til Ringsted for at standse hans Marsch ved Fredstilbud, men uden Nytte; 1661 døde han i Odense. Hans Fruer overlevede sin Mand og sine to Børn og døde 1679, hvorefter Arrestkov kom til hendes Søsters, Sophie Rosenkrands's Datter Elisabeth Wille, der var gift med Statsraad Jørgen Skeel til Broholm, hvem saaledes Arrestkov tilfaldt. Deres Søn, Statsraad Erik Skeel til Bjørnemose og Faareveile, arvede derpaa Arrestkov. Da han døde barnløs 1729, gif Gaarden i Arv til Søsteren Jde Skeel, Enke efter Major Wulf Siegfried von Holsteen, og tilfaldt ved hendes Død 1749 Sønnen, Conferentsraad Erik Skeel von Holsteen til Gjelstkov, Landsdommer i Fyen, der døde barnløs 1772, efterladende sin Enke, Fru Birthe Kirstine Zuel Needs, Godserne. Hendes Nabo var Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell til Brobygaard, Kammerherre, Oberst og hvid Ridder, senere Geheimeraad, der 1769 havde taget sin Afsted fra Militairet og samme

Aar paa en aldeles romantisk Maade fik sig en Kone. Han havde nemlig været Enkemand i 19 Aar og var allerede 49 Aar gammel, da han fik den Idee at frie til Enken paa Brobygaard, Christiane Sophie Ernst, der allerede havde haft to Mænd — senest Generalmajor Bins — og rigtignok var noget gammel, men meget rig. For nu at gjøre hendes Beljendtskab, eller i alt Fald at see hende, forklædte han sig som Bispekræmmer og gif op til Fruen med sine Varer, men hun lagde Mærke til hans usædvanligt smukke, hvide Hænder og fattede strax Mistanke om, at der maatte stikke Noget under; det kom da til en Forklaring, Obersten sagde sit Navn og Grinde, fik Ja og holdt Bryllup kort efter. Fruen døde imidlertid allerede 1771, og den rige Enke paa Arrestkov blev nu 1773 hans tredie Kone. Han var isørigt en særdeles dygtig og driftig Landmand, udfisktede sine Byer af Fælledsffabet, udflyttede tildeels Gaardene, opbyggede mange faldefærdige Gaarde og Huse af nyt og indførte en bedre Drift paa sine fire Hovedgaarde, — han havde nemlig tilkjøbt Ølstedgaard. Paa tre af sine Herregaarde opførte han Hospitaller, og fem Kirker paa hans Godsfer lod han reparere, saa at de vare næsten som nye. For at kunne conservere de af ham selv erhvervede og saa meget forbedrede Godsfer for sin Familie ansøgte han 1781 Kongen om Tilladelse til deraf at oprette et Grevskab, hvilket ogsaa blev ham bevilget, saa at han 1783 optoges i Grevestanden, og der 1784 af hans fire Godsfer Arrestkov, Brobygaard, Gjelstov og Ølstedgaard oprettedes et Grevskab, som fik Navnet Muckadell til Grindring om Familien Schaffalitzky's eller rettere Pschovolitzky's Stamslot Muckadell i Mähren, der blev ødelagt i Hussiterkrigen af Johannes Ziska. Grevnen døde 1797, hvorefter hans eneste Søn, Kammerherre Grev Erik Steel Schaffalitzky de Muckadell, arvede

Grevskabet og boede paa Arrestov til sin Død 1833. Efter ham fulgte hans ældste Søn, Grev Albrecht Christoph Schaffaligky de Muckadel. Han døde den 16de April 1858. Hvor yndet han ved mange Velgjerninger mod sine Bønder havde gjort sig af disse, viste sig efter hans Død, da Grevskabets Bønder bleve enige om at sætte ham ved hans Herresæde Brobygaard en Mindestøtte, paa hvis Forside læses følgende Inscription:

„Kammerherre, Lehusgreve Albrecht Christoph de Muckadell, født paa Arrestov den 24de Marts 1800, død paa Brobygaard den 16de April 1858, sættes dette Minde af Grevskabet Muckadells Fæstere og Andre, som med Høiagtelse og Taknemlighed mindes den Af-døde.“

Paa Bagsiden staaer:

„Ei blot paa dette Sted vi reiste ham et Minde,
I Hjertets Kjærlighed et større er at finde.“

Hans Søn, Kammerherre, Grev E. E. Schaffaligky de Muckadell, er Grevskabets nuværende Besidder*).

Boltinggaard.

Denne Hovedgaard omtale vi kun med Hensyn til den ansete og gamle adelige Familie Thott, der har eiet den i det 16de og 17de Aarhundrede. Christian Thott, der døde 1617, og som ogsaa eiede Rynkebygaard, nedbrød samnes Borggaard og opførte af Stenene en Hovedbygning paa Boltinggaard; han var gift med Sophie Below. Deres Datter var Birgitte Thott, den berømteste blandt de mange lærde adelige Damer i det 17de Aarhundrede. Hun var gift med Otto Gjøe til

---

*) Tilbeels efter Danske Herregaarde.

Lurebysgaard, var født paa Boltinggaard 1610 og døde 1662 i Sorø, i hvis Kirke hun ogsaa ligger. Hun har oversat flere græske og latinske Forfattere, og vandt især et Navn ved sin smagfulde Oversættelse af Seneca. Hendes Broder Henrik Thott folgte Boltinggaard til Henrik Gyldenstjerne, og fra hans Enke Anna Wind von der Kula gif den over til hendes Broderdatter, Anna Wind von der Kula, som bragte Gaarden til sin Mand, General Henrik Bjelke Raas. I Slutningen af forrige Aarhundrede var den i Overkammerherre Eichstrøds Besiddelse. I dette Aarhundrede hørte den i nogle Aar til det Gersdorffske Fideicommiss, hvorfra den folgtes i Aaret 1853. Den tilhører nu Familien Langkilde. En ny Bygning er opført i 1854.

Brahesborg.

Et Sagn fortæller, at denne Herregaard har ligget paa et andet Sted, end den nu ligger. Den Mark, hvorpaa Gaarden fordem laa, bliver af Almuen kaldet „Bispen“, og paa denne Mark, fortælles der, skeer der uhyggelige Ting om Nattetid, da den Veisfærende seer omsvævende Ild og anden Usæd.

Den gamle Herregaard, der laa paa denne Mark, kaldtes „Bisbo“, hvilket Navn af Sagnet er blevet fordreiet til „Bispen“. — I den største Deel af det 16de Aarhundrede tilhørte denne Gaard Slægten Svale. Saaledes nævnes 1555 Berner Svale til Bisbo, Landsdommer i Fyen.

I Aaret 1638 begyndtes der paa Opførelsen af Brahesborg, hvis hele Opbygning medtog 16 Aar, og som blev færdig 1656. Netop hundrede Aar efter paaftattes der Bygningen en Dvilstetage. Og findes der saaledes paa Hovedbygningen foroven anbragt Aarstallet

1756 samt Bogstaverne G. C. R. og E. H. P., der betyde Grev Christian Rantzau og Eleonore Hedevig Plesfen. Nedenunder staaer Aarstallet 1656 og Navnene Jørgen Brahe og Anna Gyldenstjerne. Bygherren var den navnkundige og rige Jørgen Brahe til Hvedholm, Fjellebro, Skovsgaard, Østrupgaard og flere Gaarde, Lehnsmænd paa Hagenffov Slot.

I en Stern ved Hoveddøren lod han følgende Vers indhugge:

„Herr Jørgen Brahe mig af Grunden lod bygge,
 Saaledis som jeg nu staaer under Herrens Schyggje
 Med sin kiære, æble Fruer, Fru Anna Gyldenstjerne;
 Jeg derfor Brahesborg altid kaldis saa gierne.
 Vend Herre Zebaoth velsigne og længe spare
 Dem sambt ald deris Øst og naadelig bevare
 Mig fra Ulycke og Vaade, at uden Tvist og Sorrig
 Jeg, medens Verden staaer, maa blive en Brahesborg.“

Efter Traditionen skal Jørgen Brahe have sagt til Arbejderne under Gaardens Opførelse: „Vi ville bygge saa, at Gaarden skal staae for Eder og Eders Børnebørn,“ og tilføiede endda: „I maae bygge saa, at den kan staae til Verdens Ende!“

Gaarden staaer vel endnu og vil staae endnu i mange Tider, men derimod vilde Skjæbnens Ironi, at den af ham opførte Lade allerede faldt ned 1717, som et Vers paa Kornladen ommelder:

Mig Jørgen Brahe havde sat,
 Mens vi i Danmark boede trygge,
 Da jeg faldt ned en Fjellenat,
 Lod mig i Krigens Tid opbygge

Anno 1718. Baron Christian Rantzau.

See Fuglen under Himlen an,
 Hvor Føden ham bestjæres,
 Han ikke saar, ei høste kan,
 Dog ved Guds Forsyn næres

Hr. Jørgen Brahe døde paa Hvedholm den 12te Februar 1661. Han var en mægtig og myndig Mand, som af sin Samtid blev kaldet „den lille Konge i Fyen“. — Efter hans Død eiede hans Enke, Fru Anna Gyldestjerne Brahesborg, indtil hun ogsaa afgik ved Døden 1677. Nu tiltraadte da deres ældste Søn, Sten Brahes to Døttre, Fru Sophie Brahe, gift med Knud Thott til Gaunø, og Fru Anna Brahe, gift med Holger Rosenkrands til Brunsgaard, Gaarden. Da Sophie Brahes Datter Bytte Dorothea Thott ægtede 1686 Marcus Gjøe, Hovmester for Sorø Academi og Befalingsmand for Børglum Kloster, kom denne som Statsmand navnkundige Mand i Besiddelse af Brahesborg. Han aftjødte sin Svigerinde og sin Kones Kloster deres Part af Brahesborg med to dertil hørende mindre Hovedgaarde, Barløsegaard og Ørelund.

Hr. Marcus Gøye nedstammede fra den bekjendte Henrik Gøye, Kjøbenhavns tappre Forsvarer, og var født 1635 paa Hvidkilde. Han var en stor Ynder og Dyrker af Videnskaberne og havde derfor reist meget i over 5 Aar, besøgt de fleste af Europas Hovedstæder og kom tilbage til Kjøbenhavn i Aaret 1660. Det samme Aar udnævnte Frederik den Tredie ham til Kammerherre og sendte ham i det paafølgende Aar som Marskal med Hr. Hannibal Sehested, der i et diplomatisk Erinde afgik til Frankrig. Da Sehested vendte hjem, blev Marcus Gøye tilbage som Gesandt ved det franske Hof. Senere udnævntes han til Gesandt i Holland, og 1672 blev han Minister ved det engelske Hof. Nu blev han af Christian den Femte udnævnt til Stats- og Justitsraad, og ægtede en engelsk Dame, Elisabeth Thomson. Et Par Aar efter gif han som Minister til Spanien. Efterat han i 21 Aar havde tjent sit Fædreland med Hæder og til Gavn og Nytte, kaldtes han hjem og udnævntes til

Geheimeraad, Medlem af Statsraadet, Assessor i høieste Ret og Ridder og blev senere, 1685, tillige Stiftamtmand over Holland og Falster. Fem Aar efter faldt han i Unaade ved Hoffet, fordi han, uden først at have Kongens Tilladelse dertil, havde tilladt sig at foreslaae sine Colleger i Høiesteret, strax at løslade en forhenværende Gouverneur i Vestindien, Axel Zuel, der sad fængslet paa Slotsvagtten, men af Retten var bleven fritjendt. Det var i Souverainetetens første Tid, og Kong Christian den Femte holdt derfor nidkjært paa sin Enevoldsmagt. Marcus Goye blev sendt til Holland, men da man ikke godt kunde undvære denne dygtige Statsmand, blev han allerede inden to Maaneders Forløb kaldet tilbage. Aar 1695 blev han Overhovmester ved det kun kort bestaaende Ridderacademi i Kjøbenhavn, men allerede den 28de April 1698 døde han. Han var den sidste Mand af denne gamle berømmelige Slægt og ligger begravet i et Kapel ved Herlufsholm med begge sine Fruer. Der opreistes ham et prægtigt Gravminde af hvidt Marmor med en rimet Gravskrift af Thomas Ringo.

Han efterlod Brahesborg til sin eneste Datter, Charlotta Amalie Goye, der 1708 ægtede Manderup Due, Oberst ved Dragonerne og Eier af Hovedgaardene Krastrup, Gundefted og Kjeldgaard. Allerede eet og et halvt Aar efter blev hun enke, da hendes Mand faldt 1710 i det uhykkelige Slag ved Helsingborg, kun 42 Aar gammel. Sex Aar efter indgik hun et nyt Ægteskab med Grev Christian Rantzau til Rosenwold, Asdal og Hammelmoose. Han var Geheimeraad, Kammerherre, Ridder af Elefanten samt i Aarene 1731 til 1739 Viceskatholder i Norge. Den 31te Juli 1724 døde Charlotta Goye og efterlod sig en Søn, Grev Otto Manderup Rantzau, der forlod Verden 1768 uden mandlig Arving. Grev Christian Rantzau ægtede 1726 Eleonore

Hedevig Plessen fra Tufinge og blev i dette Ægtefælskab Fader til 4 Sønner og 3 Døttre. Ved hans Død 1771 kom den ældste af hans Sønner, Grev Carl Adolf Kantzau i Besiddelse saavel af det grevelige Forlobs Rosenbold som af Brahesborg. Han ægtede en Baronesse Christiane Wedell = Karlsberg, der døde 1810. Da han døde fire Aar efter barnløs, havde han ved Testamente overdraget Brahesborg til sin Broders, General Kantzaus, tredie Søn, Carl Adolf Kantzau. De uheldige Conjuncturer efter Krigen 1807 til 1814 nødte denne til at fratræde Gaarden, hvorpaa den blev overtaget af Statskassen.

I 1828 kjøbtes Brahesborg for 228,000 Rdl. af Høiesteretsadvocat, senere Geheimeconferentsraad F. W. de Treschow i Forening med den senere afdøde Proprietair C. F. Berg til Skjoldemose, men den Første blev kort efter ene Eier af Gaarden, hvilken han i Aaret 1854 overdrog til dens nuværende Eier, hans ældste Søn, Kammerherre Frederik Wilhelm de Treschow.

Den gamle Bygning staaer endnu som den stod, da den nylig var opbygget, og vil vist endnu staae saaledes i flere Aarhundreder. Gaarden er omgivet af en smuk og stor Have.

Brahetrolleborg.

Anna Lykke. *)

Non cuivis homini contingit adire Corinthum
 („Det falder ikke i Enhvers Lod at komme til Corinth“),
 slynger Horats; men hvor megen Sandhed der end ellers

---

*) Denne livlige Beskrivelse af Brahetrolleborg af nylig afdøde F. Algreen Ussing have vi tilladt os at afdrukke af „Illustreret Tidende“, 5te Bind, 1864.

kan ligge i den gamle Sangers Ord, saa rammer den dog ikke rigtigt i Danmark. Ved Landeveien imellem Nyborg og Faaborg ligger der en stor Kro, som ved Skjæbnens underlige Luner eller en tidligere Giers bizarre Smag har faaet Navnet Korinth. En passant henlede vi en eller anden videnskabelig Tourists Opmærksomhed paa vore eiendommelige Kronavne; det vilde være morsomt at have en Afhandling om deres Oprindelse og en klassificeret Udsigt over alle de sære Benævnelser ligesaa „Stodderklemmen“ ved Sorø til — Korinth i Fyen.

Korinth ligger, som enhver fornustig og nærsom Kro, lige ved den brede, støvede Landevei, og det er et fortræffeligt Sted at drage ind, hvad enten man kommer med den tunge Diligence, eller man let tilbeens tourer Landet igjennem. Men den er bedst for den løse og ledige Vandrer, der ikke har noget bestemt Maal, som tvinger ham til at gaae med Uhrer i Haanden; thi Korinth ligger midt i Sydhyens yppigste Skjønhed. Nord for Nyborg Landevei er der i Fyen ikke Stort at see, sydfor den rækker den ene skjøne Blet, den ene vidtudstrukte Udsigt den anden Haanden. Og alt dette har man i sin umiddelbare Nærhed, naar man hører til Gjæsterne i Kroen: paa den ene Sider ligger Arreskov, paa den anden Brahetrolleborg, paa den tredie Skovene imellem Skjoldemose og Holsteenhuus; der er Nok til alle Sider. Men det Nærmeste og Bedste er dog Brahetrolleborg, der ligger neppe ti Minuters Gang fra Kroen.

Brahetrolleborg er en af vore smukkeste og mest storartede Herregaarde; den stierfløiede Bygning med de mange arkitektoniske Forsiringer, de smaa Taarne og de gamle Indskrifter gjøre et dybt Indtryk, medens det udmærket smukke, vidtstrakte Haveanlæg fortryller Sindet paa en

ganske anden Maade. Indtjerselen til Gaarden igjennem den store Allée er smagfuld, og Bygningen selv er det ikke mindre, men smukkest er dog Udsigten til Stedet fra de forskjellige Punkter i Haven. Denne er anlagt paa et rigt afvælsende, bakket Terrain, der gjennemstrømmes af en speilklar Aa; den Hovedbygningen nærmeste Deel af Haven holdes aaben som Plainer, medens hele den øvrige Deel er beplantet med Træer, der danne en lille Park. To Broer føre over et kunstigt Vandløb, der har sin Oprindelse fra Brænde- og Nørre-Søen, der er opdæmnet, og hvis Vand føres igjennem en Skloak midt i Haven, hvor det udmunder i en høitliggende Grotte; lidt længere danner det et stort, rundt Bassin, i hvis Midte der staaer en smuk Zinkfontaine med uafbrudt springende Vand, der ledes til denne fra Nørre-aen. Den ene af ovennævnte Broer er en Hængebro, der er 55 Alen i Længden og 4 i Bredden. Den er, med Undtagelse af Portalerne, der ere støbte med megen Elegance, udelukkende af Smedejern. Det er den nuværende Eier, der har ladet den udføre.

I gamle Dage var Herregaarden et Munkelovster for Brødre af Cistercienserordenen; det kaldtes Insula dei eller Holmekloster og udmærkede sig ved sine store Rigdomme, men det var ogsaa det Hele. Ved Reformationens Indførelse blev det Krongods og gik, snart som Pant, snart som Lehn, igjennem forskjellige Hænder, indtil Frederik den Anden 1568 solgte det til den lærde Henrik Rantzau til Breitenburg, Statholder i Hertugdømmerne, en af Danmarks bedste Adelsmænd og utvivlsomt den rigeste, thi han var Herre over 21 Godser. Med fuld Føie kunde Churfyrsten af Sachsens Minister derfor svare sin Herre, at ingen Adelsmand i det store tydske Rige kunde maale sig med Rantzau, hvor det gjaldt Rigdom paa Penge, Bøger og Børn. Han

havde i sin første Ungdom levet i Luthers Huus og der lagt Grunden ikke blot til Gudsfrugt, men ogsaa til omfattende Studier, navnlig i Historien og Poesien, som fulgte ham Livet igjennem, og det uagtet han ikke hørte til de ledige Adelsmænd. Vaade i Krig og Fred var han paafærde for at tjene sin Konge, og hans mægtige Djarvhed bragte ham undertiden til endogsaa at feide paa egen Haand, saaledes som med Greven af Hoya, hvem han førte med sig som Fange til Segeberg. I Fredens No samlede han et betydeligt Bibliothek, skrev ogsaa selv endeel Bøger og studerede Astrologi, understøttede de Lærde, hvoriblandt vi skulle nævne Tycho Brahe, og sørgede for de Fattige paa sine Godser. Kort, hans Virksomhed i alle Retninger var omfattende; han har selv givet et kort Omrids af den paa det Epitaphium, som han 1591 lod reise over sit udvalgte Gravsted i Tzebo, i en Gravskrift, som rigtignok smager for meget af Selvtilfredshed og af en solid Bevidsthed, til at kunne indtage for Mændene. Han var den første af Godssets — Kanthausholm, som han kaldte det, da han oprettede det til et Stamhuus for sin Slægt — navnkundige Giere, han skulde ikke blive den Sidste. Vi forbigaae de to næste Besiddere og møde da den unge Frands Kanthau, Krigens Hovmester og Statholder paa Kjøbenhavns Slot, en af Christian den Fjerdes lykkelige Yndlinge. Han var trolovet med Kongens Datter, Frøken Anna Catharine, og skulde netop feire sit Bryllup med hende, da han en November Aften i Maret 1632 styrtede i Graven ved Rosenborg og druknede. Fru Hegermann-Lindencrone har i en af sine Danske Fortællinger („Faster Dorothea“) skildret denne Begivenhed og lader ham døe som Offer for en Tjeners Hævngjerrighed; saavidt os bekjendt, er der imidlertid ingen historisk Grund til at søge et saadant Motiv.

Frands's Søsterdatter Sophie Kantkau, gift med Corfitz Ulfelds Broder, arvede nu Stamhuset, men døde kort efter uden Børn, saa at hendes sjenste Godset tilfaldt hendes Moder, den berygtede Fru Anna Lykke, Enke efter en af Stamhusets tidligere Besiddere Kai Kantkau. Hun var tidligt bleven Enke og havde da faaet al sin Kjærlighed paa Christian den Fjerdes Søn, den til Thronfølger udvalgte Prinds Christian. Hun havde saa fuldstændigt hævet sig over de almindelige Begreber om Ærbarhed, at hun til almindelig Forargelse drog Landet rundt i Prindsens Følge, og hun indvirkede saa uheldigt paa hans Moralitet, at Kongen omfider lod hende sætte i Fængsel og først gav hende fri et Aar efter, da hun havde forpligtet sig til ikke at forlade sin Gaard. Senere giftede hun sig igjen med en Broder til sin Svigersøn, Knud Ulfeld. 1655 faldt Godset i Arv til hendes Brodersøn, den rige Kai Lykke, der var saa smuk og indtagende,

„At hver en stjern Sønne du søster jo ved sig,
 Gud give, Kai Lykke vilde veile til mig.“

Men den smukke Kai Lykke havde ikke stort andre Fortrin end netop sin Skjønhed og sin Rigdom. Han var feig og udsvævende, og det blev Aaledningen til hans Ulykke, hvortil hans Rigdomme maaskee var den egentlige Grund, thi Frederik den Tredie var ikke usieregende i Valget af Vidder til at kue og knække den overmodige gamle danske Adels. Hvor nu end Aarsagen laa, blev det besluttet, at han skulde styrtes, og man fandt et passende Paastud hertil i et Brev fra ham til en adelig Dame, hvori han bad hende om en Gunst, som — tilsvøiede han — den fornemste Dame i Landet ikke havde negtet ham. Paa disse Yttringer byggede man en Anklage for Majestætsforbrudelse, han blev dømt

fra Livet og, da han var bortrømt, in effigie henrettet paa Slotspladsen i Overværelse af hele Kongehuset. Hans adelige Skjold blev sønderbrudt af Bøddelen, og en lang latinff Indskrift i et svulstigt og skruet Sprog — hvori der forekom en uheldig Vittighed, et Ordspil paa hans Navn og dets latinffe Oversættelse, sinistra fortuna (feitet, tynd Lykke) — skildrede hans frøgtelige fredløse Tilstand. Christian den Femte gav ham vel 1679 Tilladelse til igjen at opholde sig i Danmark, hvor han døde 1697, men alle hans Godser, deriblandt ogsaa Ranzausholm, bleve confiskerede.

Ranzausholms nye Eier hørte til et andet Parti end den forrige, men var ingenlunde bedre: det var Frederik den Tredies Yndling, den lavttænkende, udauste Christopher Gabel, til hvem Kongen skjænkede den delige Eiendom. Vi have ingen Grund til at dvæle ved hans Besiddelsestid, der for Danmark var en tung og sørgelig Periode; vi kunne saa meget bedre forbigaae den, som Kongen snart igjen affjøbte ham Godset og folgte det til Fru Birgithe Trolle, der 1672 oprettede det til et Baroni under Navnet Brahetrolleborg; men heller ikke hendes Slægt blev længe ved Godset, thi 1721 hjemfaldt dette som et Lehn uden arveberettigede Successorer til Kronen.

Ogsaa Frederik den Fjerde havde en Yndling, som syntes godt om Brahetrolleborg, det var hans Svoger, Grev Christian Ditlev Neventlow, Lehusgreve til Neventlow-Sandberg og Christiansfæde, Stamherre til Arenkerup og Frisenbold. Eiden 1722 havde Brahetrolleborg været hos hans Slægt, snart samlet med eet eller flere af de andre Godser, snart alene. Ved hans anden Søns Død 1775 spredtes Eiendommene saaledes, at Grevskabet Christiansfæde tilfaldt den berømte Christian Ditlev Frederik Neventlow, den store Reformator i vort

hele Landbovæsen, Sandberg tilfaldt Broderen Conrad Georg, og Brahetrolleborg den yngste, Johan Ludvig Reventlow.

Brødrene Reventlow vare opdragne i sunde Principer og havde det rette Blik for, hvorledes en Godsherre kunde virke; gif end den ældste, Statsministeren, forrest i denne Retning, saa fulgte Brødrene ham troligt, og navnlig Brahetrolleborgs Besidder i sin Virksomhed som Jorddrot ved en Række heldbringende Forandringer. Han affskaffede al den Strengthed og hele det Slave-regimente, som tidligere havde karakteriseret Forholdet imellem Jorddrotten og hans Bønder; han udfisktede Jorderne paa Baroniet, udslyttede Gaardene, indførte Arvesæfte og fredede med en hjærlig Haand om Skovene, som han forsøgede med et betydeligt Areal. Fra hans Tid hersker der paa Baroniet en Velstand, som selv den mest overfladiske Rejsende maatte bemærke, og hans Navn mindes endnu med Taknemmelighed af en Generation, der, Tak være ham, er født og opvojet i Frihed. Ligesaa meget som han lod sig det være magtpaaliggende at sørge for Bøndernes materielle Udvikling, ligesaa varmt interesserede han sig for deres aandelige Liv, og til dets Fremme indførte han et udmærket Skolevæsen, oprettede paa Brahetrolleborg et Seminarium (der senere er flyttet til Skaarup) og paa den nærliggende Gaard Bernstorffsminde en Opdragelsesanstalt efter Pestalozzis Methode. Han hørte selv til de begavede Adelsmænd, og det var hos ham og hans elskværdige Hustru — Anna Sybille von Schubarth — at Baggesen henlevede mange af sine lykkelige Timer.

Han døde, efter at have gennemført sine vigtigste Forbedringer, i Aaret 1801, og Brahetrolleborg tilfaldt hans Søn, Grev Ditlev Christian Ernst, der med Faderens Interesse, om end ikke med hans udmærkede

Dygtighed, fortsatte og afsluttede det saa godt begyndte Værk. Ved hans Død i 1854 faldt Lehnet til hans Fætters Søn, Grev Ferdinand Carl Otto Reventlow, der allerede efter sin Fader havde modtaget Slægtens to Grevskaber, og som saaledes atter har forenet den største Deel af Stamfaderens Besiddelser paa sin Haand.

Den ene Fløi af Gaarden danner Kirken, oprindelig den gamle Klosterkirke, senere Sognekirke. Det giver Gaarden et eiendommeligt alvorligt Anstrøg, naar man en smilende Søndagmorgen fra Haven træder ind paa den styggesulde Gaardsplads og da hører Orgelklang og Psalmetoner lyde ud fra Herregaarden; men Indtrykket er smukt og giver det hele Billede noget Stort, noget Afsluttet, som imponerer. Umiddelbart fra Borggaarden træder man igjennem en lille Dør ud paa --- Kirkegaarden, der støder lige op til Landeveien, medens Kirkefløien med sine alvorlige, buede Vinduer danner den anden Side. Her er Reventlowernes Begravelse, maaskee det smukkeste Gravsted i hele Danmark. Det er ingen muret Begravelse, intet Mausoleum med Marmorbægge og Dødens isuende Kulde præget i hver Steen; det er en Hvileplads under Guds frie Himmel, rolig og smilende og, fremfor Alt, naturlig. En Gruppe af kæmpestore Kastanier, der have seet dette Aarhundrede fødes, beskygge en stor indhegnet Gravplet, hvor simple Mindestene og Kors betegne de hedengangne Reventlowers sidste Hvilested, uden anden Prydelse end de Afdødes Navne, ikke en eneste pralende Indskrift, intet verdsligt rosende Ord. Enhver maa henrykkes ved den Høge og Ynde, som er udbredt over denne simple Plet, hvor Bøndernes Fader, Grev Johan Ludvig og hans yndige Hustru hvile midt imellem dem, hvis Lykke de skabte.

Bramstrup.

Frands Brockenhuus.

Hovedgaarden Bramstrup ligger i Odense Amt, Masum Herred. I ældre Skrifter kaldes den Brangstrup og tilhørte under dette Navn den gamle berømte danske Ht Brockenhuus igjennem flere Slægtled. Gaarden skal først være opbygget af Mikkel Brockenhuus, der var en Søn af Peder Brockenhuus til Verbek og Fru Gese Reventlow. Han levede under Grevens Feide og var en af de nitten sjeneste Adelsmænd, der den 9de Juli 1534 i Hjallesø lovede at vælge Hertug Christian, Kong Frederik den Førstes Søn, til Konge, hvis han vilde stadfæste Danmarks Riges Friheder. Om Mikkel Brockenhuus fortælles der, at han i Kong Hans's Tid foretog sig en Pilegrimsreise til Rom. Da han paa Tilbageveien var kommen til Holsteen, mødte han nogle andre Pilegrimme, der nylig havde begyndt Vandringen og opfordrede ham til at drage med igjen. Han gjorde det, som han sagde, for Selskabs Skyld, og hans Fødder maatte endnu engang bære ham til Rom. Det blev nu til et Mundheld i hans Tid, naar En gjorde et unødvendigt Skridt: „Han er gaaet til Rom for Selskabs Skyld, ligesom Mikkel Brockenhuus“. Medens Peder Skram, Danmarks Bovehals, laa syg af et Saar, var han en Tid Admiral. Han døde i Maret 1555, og Brangstrup gik nu i Arv til hans berømte Søn Frants Brockenhuus, Rigsmarssk og Herre til Egestov. Han faldt næsten samtidigt med den store Feltherre Daniel Rantzau under Barbergs Beleiring 1569. I Slaget ved Svarteraa 1565 anførte han Fodfolket og stormede frem med et mageløst Mod. To Aar efter førte han atter Fodfolket paa det mindevær-

dige Tog til Östergötland, et Tilbagetog, der hører til de skjæfste og mærkeligste i Norden. Utter to Aar senere 1569 stod han med Rantzau for Barberg. Den 10de November saarede en Kugle ham i det ene Been, der slog Koldbrand til, og den berømmelige Helt opgav Aanden den 24de November i Halmstad, tre Dage efter sin Baabenbroder Daniel Rantzaus Død. Han blev, antager man, 60 Aar gammel. Hans Søn Laurits Brockenhuus arvede Brangstrup tilligemed Egeskov; med hans Død i Aaret 1604 uddøde hans Linie. Hans Enke, Fru Karen Skram døde 1625. En af hendes Døttre, Fru Ane Brockenhuus, var gift med Henning Henningsen Valkendorf, der siden 1615 havde været Eier af Brangstrup.

Afskillige Aar efter tilhørte Brangstrup Henning Valkendorf, der tillige senere blev Eier af Glorup efter sin Fader.

Efter ham tilhørte Brangstrup den rige Holger Rosenfrands til Glimminge og Bemmetofte, der døde 1647. Gaarden tilfaldt nu hans Søn, Ebbe Rosenfrands, og efter hans Død hans Enke, Fru Kirstine Rosenfrands. Henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede tilhørte Gaarden Frederik Gersdorf, Overste over Marineregimentet og i nogen Tid Overbefalingsmand over de danske Reietropper i Ungarn. Disse Tropper havde under Felittoget lidt overordentlig efter en Beretning af Gersdorf. To Rytterregimenter paa 2000 Mand vare reducerede til 843 Mand, og af 4 Regimenter Fodfolk tilsammen paa 6000 Mand var der kun 2212 Mand til Rest. Senere blev han udnævnt til Generallieutenant af Infanteriet og ansat ved de danske Tropper i engelsk og hollandsk Tjeneste, med hvilke han deltog i Beleiringen og Indtagelsen af Fæstningen Quésnay 1712. Efter hans Død 1714 kom Gaarden for

en Tid under sin gamle Slægt, da Oberst Johan Frederik Brockenhuus, en Søn af Kaspar Christopher Brockenhuus til Sebber-Kloster, kom til at eie den. Han døde 1756 som Generallieutenant og hvid Ridder. I hans Tid opholdt Dronning Anna Sophie sig fra October til December 1730 paa Brangstrup, indtil Kongens Liig var ført bort fra Odense, da hun begav sig til sit Fædrengods Clausholm i Jylland. Hans eneste Søn, Kammerherre og Oberstlieutenant Rasper Christopher Brockenhuus døde barnløs 1762. Da hans Enke, Fru Viveke Juel i Aaret 1770 ægtede Kammerherre H. A. v. Ahlefeld, Oberst i Cavalleriet og senere General-lieutenant, blev denne Eier af Brangstrup. Gaarden var senere flere Gange i Familien Hillerups Besiddelse, indtil den 1848 solgtes til den nuværende Eier, Justitsraad N. Langkilde.

Brangstrups nuværende Hovedbygning er opført i Aaret 1689 af Frederik Gersdorf. Baade den og Udhufene ere af Bindingsværk.

Over den ene Koladedør er der indskaaet i en Egefjæl:

Den stald som her før denne stoed
En weldig storm kuldlaste,
Thi nødgwar (?) jeg bygge lod
Her en igjen med haste.

Bramstrup ERK — EKRK 1670.

Over den anden Koladedør er ligeledes indskaaet i en Egefjæl:

Gbbe Rosenfrands lod mig tilberede
Dyne i mig at lade fore oc fede,
Gud lade dem trives ubi Herrens Nafn,
Baade so: den der selger og Kjøbmanden til Gafu.

Aar 1670.

Brobnyaard.

Efter Pontoppidans danske Atlas vare de første Eiere af denne Hovedgaard Henning Benstermand og Børgen Benstermand, den Sidste af denne Slægt. Efter dem fulgte Børgen Urne og derefter Somfru Anna Rosenkrands, der døde 1645. Efter hende blev Børge Trolle Eier af Godset og byggede Gaarden 1662. Hans Frues Fader, Rigsmarsken Anders Bilde lod i Nærheden af Gaarden anlægge en Geværfabrik under Navnet Brobnyaard af samme Besskaffenhed som Hammermøllen ved Helsingør, men som kort efter i Aaret 1658 ved de Svenskers Indfald i Riget blev ødelagt. Børge Trolles Søn, Kammerjunker Niels Trolle, blev 1697 skudt ved Christian den Femtes Side under en Mønstring ved Flensborg. Fra Familien Trolle kom Brobnyaard 1700 ved Salg til Kammerraad og Amtsforvalter Christen Fogh. Dennes Søn, Cancelliraad Marcus Fogh, døde 1762, og hans Enke, Fru Christiane Sophie Ernst bragte ved sit andet Ægtefælskab Gaarden til Generalmajor Hans Frederik Windt, der døde 1765. Ved hendes tredje Ægtefælskab med Kammerherre Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell, hvis romantiske Frieri er omtalt under Arrestkov, blev denne Eier af Gaarden. Ved sit andet Ægtefælskab med Fru Birthe Kirstine Suel Reeds 1773 kom han i Besiddelse af Arrestkov og Gjelstov, og, efter at have kjøbt Ølstedgaard, oprettede han, som ogsaa fortalt under Arrestkov, 1784 sine samlede Godser til Grevsfælskabet Muckadell. Fra 1833 til 1860 var Brobnyaard, istedetfor tidligere Arrestkov, Hovedsædet i Grevsfælskabet Muckadell.

Paa Brobnyaard boede Forfatteren af dansk Atlas, Erik Pontoppidans Stamfader og Oldefader, Knud Erikson Brobnyaard, der efter hans Formodning var Forvalter ved den ovenfor omtalte Geværfabrik. Han havde tre Sønner,

der alle vare Geistlige, en af dem, Erik Pontoppidan, endog Biskop i Throndhjem. De oversatte efter den Tids studeerte Folks Bane deres Navn Broby paa Latiu Pontoppidan. Deres Morfader Laurids Jespersen havde med to Koner 18 Børn. Han oplevede at see 64 Børnebørn og 119 Børnebørnsbørn.

Gaardens nuværende Eier er Besidderen af Grevskabet Muckadell, Kammerherre, Greve E. E. Schaffalitzky de Muckadell.*)

Sagu om Brobygaard.

Paa Brobygaard tjente engang en Ladefoged, som var saarfast, det vil sige, at han ikke kunde saares. Dette kom ham saa meget desto bedre tilpas, som Fjenden dengang var i Landet, og han havde derfor let ved at slaae en Mængde af dem ihjel. En Dag, siges der, gik han fra Gaarden hjem til sit Huus og traf der to fjendtlige Soldater, som vare isærd med at plyndre. Den ene af disse slog han strax død, men den anden var saa rap tilbeens, at han slap ud af Huset, men fik dog sit Banesaar paa den Banke ikke langt fra Gaarden, som kaldes Odense Banke. I det Samme hændte det sig, at en af Fjendens Officerer kom kjørende der forbi med sin Kone og et Barn, og da Ladefogden nu var kommen i Hede, greb han ogsaa dem an, dræbte begge Forældrene og tog Barnet ved Benene og kluuste dets Hoved mod en stor Steen. Derfor er der paa Stedet uhyggeligt, og stundom høres der et Barneskrig, hvorfor man ikke gjerne gaar der forbi, naar Mørket falder paa.

Den nævnte Banke kaldes Odense Banke, fordi man tilforn har kunnet see Odense derfra. Nu er denne Udfigt hindret ved Skoven.**)

*) Efter Pontoppidans danske Atlas og Traps Bestr. af Daumark.

**) Thiele's Fjellesagn.

Brollykke.

Denne Hovedgaard ligger omtrent $\frac{1}{2}$ Meil fra Hjerteminde paa en Halvø. Den forekommer første Gang i Kong Christophers Forskrivning til Marsken Ludvig Albertsen, og nævnes der to Eiere, Niels Jensen Brollykke og Jens Jensen Brollykke. Derpaa eiedes den af Sorgen Urne, som døde 1480, og som eiede 9 Herregaarde og havde 23 Børn. Eiden tilhørte Gaarden Familien Wiffert, af hvilken Jacob Wiffert, der døde fjorten Dage efter sit Bryllup med Anne Rønnow, var Slægtens sidste Mand, saa hans Baaben fulgte med ham i Graven. Efter hans Død var Frederik v. Wittinghof, kaldet Scheel Eier af Gaarden. Da hans Egtteskab var uden Sønner, arvede hans Datter Sophie Charlotte v. Wittinghof den, og ved hendes Giftermaal med Generallieutenant Schack v. Brockdorff, der i Maret 1691 blev Baron, blev denne Eier af Brollykke. Hans Søn Frederik v. Brockdorff voldte ham megen Uergrelse paa Grund af hans letsindige Udsærd. Han holdt nemlig saa meget af at gjøre Gjæld og at henvise sine Creditorer til Faderen, at denne tilsidst (1726) saae sig nødt til at skaffe sig kongelig Bevilling til at lade bekjendtgjøre, at hverken de, der allerede havde givet, eller de, der i Fremtiden gave hans Søn Credit, kunde vente Betaling hos ham. Gjælden havde den unge Baron paadraget sig baade paa sine Udenlandsreiser og i Hjemmet. Baron Schack v. Brockdorff døde 1730, og nu tilfaldt Brollykke saavel som Baroniet Scheelenborg Sønnen, der nu maatte tænke paa at tilfredsstille sine mange Creditorer. Han folgte da Brollykke, og hans Baroni kom under Administration. Senere kom Brollykke i forskjellige Eieres Besiddelse. Gaardens nuværende Besidder er Kammerjunker Niels Juul.

Egestov.

Herregaarden Egestov ligger $2\frac{1}{2}$ Miil fra Svendborg, tæt ved Landeveien mellem Faaborg og Nyborg. Dens store, antike Hovedbygning med sine Taarne, takkede Gavl og anseelige Grave er opført 1554 af Rigets Marsk, den berømte Frants Brockenhuus. Til Byggeplads for sin Borg valgte han et Morads, hvori han lod nedramme Bæle; herover lagdes der krydsviis et dobbelt Bjælkelag, og ovenpaa dette opførtes derpaa de solide Mure; det Hele blev naturligviis omgivet med Grave, over hvilke en Vindebro førte til Porttaarnet. Naar Vandet i Graven staaer lavt, kan man endnu i vore Dage see Bjælkerne og maa beundre deres Tykkelse og Varighed, thi de have allerede i henved 300 Aar baaret deres uhyre Byrde og ville vist ikke saafnart forgaae. Egestov skal, siger Sagnet, have ligesaa mange Vinduer, som der er Dage i Aaret, ligesaa mange Døre, som der gives Uger, og ligesaa mange Skorstene, som der findes Maanedener. — Den ældre Bygning skal have staaet Vest for den nuværende og har næppe været befæstet, men var vistnok kun en sædvanlig Bondegaard.

Gaarden omtales første Gang i Aaret 1405, da den tilhørte Lydeke Schinkel af den gamle sydslesvigiske Slægt, der førte tre Søblade i Vaabnet og uden Tvivl kun var en Green af Sehestederne, skjøndt den under sit eget Navn i det 14de og 15de Aarhundrede næsten var baade talrigere og mægtigere end Hovedstammen. Denne Lydeke Schinkel er ganske sikkert den samme Mand, som forekommer blandt de mægtige Sørovere, der i saa mange Aar havde foruroliget Hansfestædernes Søfart og kun med stor Vanskelighed lod sig bevæge til at slutte en fire Aars Stilstand med Dronning Margrethe og Hansfestæderne i Aaret 1386; næsten alle de Vikinger, som ved denne

Veilighed nævnes, vare Adelsmænd fra Fyen og alle Tydfkere, der formodentlig i de holsteenske Grevers Tid havde faaet Gods paa denne D. Egestov gif nu i Arv fra den ene og den anden af den schinkelske Slægt indtil Aaret 1518, da Gaarden blev solgt til Laurids Schinkel, senere ogsaa kaldet Tinhuus, paa Tuelfkov, som i sit Baaben førte en Hjort og var af en ganske anden Familie, om end beslægtet med den foregaaende. Han blev 1523 Rigsraad og døde 1533. Hans Enke, Fru Hilleborg Bille til Egestov, døde 1536, hvorefter Døttrene, Anna, Hilleborg og Rigborg Tinhuus, eiede Gaarden i Fællesskab. I disse Damers Tid rasede den frygtelige Grevens Feide, ved hvilken Egestov, ligesom Fyens andre Herregaarde, vistnok har lidt meget; dog skal Hovedgaarden ikke være bleven afbrændt.

Af de tre Søstre ægte de ene, Anna Schinkel eller Tinhuus, den berømte Rigsraad og Marsk Franz Brockenhuus til Brangstrup, som efterhaanden blev forlehnet med Nyborg, Taasinge, Tranekjær med Langeland, Holmekloster, Kjøbenhavn, Krogen, Abrahamstrup samt Vor Frue Kloster i Roskilde. Han er omtalt tidligere under Herregaarden Bramstrup.

Med sin Frue fik Franz Brockenhuus Egestov, men hun døde allerede den 2den Juli 1565 paa Egestov, og begge ligge begravne i Dværndrup Kirke.

Deres eneste Søn, Laurids Brockenhuus til Egestov, Brangstrup og Kjerstrup paa Folland, var i 22 Aar Lehnsmænd i Nyborg, en kort Tid ogsaa paa Tranekjær. Kun 19 Aar gammel ægte de han en Datter af den berømte Helt, Admiral og Rigsraad Peder Skram, Danmarks Bovehals, Karen Skram, der var otte Aar ældre end han. Laurids Brockenhuus har i sit hele Væsen været en haard, brutal og hævnjerrig Mand. I Aaret 1571 myrbede han saaledes i Kjøbenhavn „uden al skjel-

lig og billig Marsag" et Fruentimmer, hvilken Sag endnu 1582 ikke var afgjort; med en anden Adelsmand, Iver Raas, var han i alvorlig Strid og „Slagsmaal“, hvorom dog nu kun saare Lidet vides; fremfor Alt, i Anledning af hans Datter Rigborgs Forsælse viste han en saa grusom — næsten forfærdelig — Strengthed, at hans Billede staaer for Eftertiden med mørke Træk. Sagen med hans Datter bliver det nødvendigt at omtale lidt udførligere, da den griber saa meget ind i Egeffovs Historie. Rigborg Brockenhuus var Hofdame hos Christian den Fjerdes Dronning, Anna Catharina, og fødte den 24de Juli 1599 en Søn, til hvilken Kongens Kammerjunker, Frederik Rosenfrands til Rosenvold, udlagdes som Fader, hvilket han ogsaa vedgik, men almindeligen antoges Kongen for idetmindste at have deelt Damens Gunst med ham, og hendes Fader var fuldkomment overtydet herom. Rasende over den hans Familie overgaaede Skam nægtede han paa det Bestemteste sit Samtykke til en Forbindelse mellem de unge Folk — endstjøndt Rosenfrands erklærede sig beredt til at ægte den forførte Jomfru — og paakaldte de da gjældende barbariske Love imod de Skyldige; Loven fastsatte nemlig, at Forføreren skulde miste sin Ære og sine to Fingre, og Pigen indespærres sin Levetid. En saadan Dom blev ogsaa affaagt, efterat Laurids Brockenhuus med grusom Haan havde ladet Rosenfrands — som var flygtet til Hamborg, men af Magistraten var bleven udliveret — adspørge, om han hellere vilde miste Livet end Æren, da han i saa Fald vilde være fornøiet hermed. Kongen formildede Dommen derhen, at den Skyldige skulde drage til Ulandet og stride imod Tyrken, paa hvilket Vilkaar endog undertiden Livsstraffen blev eftergivet, og Rosenfrands døde i Aaret 1602 i Mæhren ved et ulykkeligt Tilfælde uden at have faaet

Uresopreisning. Pigen blev derimod indespærret paa Egefkov i et Bærelse i anden Etage, som endnu paavises, hvor Maden blev rakt hende gjennem et Hul paa Døren, og hvor hun tilbragte 5 lange Aar indtil Faderens Død, blot med en Pige til sin Opvartning. En saadan Indespærring kaldte man dengang Indmuring, fordi den var en Levning af den catholske Straf for Nonnerne, og den var temmelig almindelig i Frederik den Andens Tid. Laurids Brockenhuus skal endnu til Spot have ladet sin Datters Billede sætte paa Døren til Gaardens Locum, og rimeligviis er dette endnu at see i første Etage i Gangen, hvor en Dame i Gyldestyffes Klæder er afbildet paa Døren af et Slags Stab, som uden Tvivl i sin Tid har været et ganske andet Meubel. — Ved Faderens Død i Aaret 1604 lod Moderen strax sin Datter komme løs, og denne boede siden paa Nybøllegaard i Svendborg Amt under Navnet Fru Rigborg og nød indtil sin Død i Aaret 1641 Alles Agtelse; den haarde Kevselse havde baaret gode Frugter.

Efter Mandens Død beholdt Fru Karen Skram Egefkov som Enkesæde indtil 1618, da hun overdrog Gaarden til sin Svigersøn, Jacob Ulfeld til Urup og Ulfeldsholm, Rigsraad og Rigets Cantkler samt Lehnsmand paa Nyborg Slot, der var gift med hendes Datter, Birgithe Brockenhuus, og i Aaret 1616 for 40,000 Rdl. havde kjøbt Gaarden af sine Medarvinger, Jacob og Frands Ulfeld samt Frands Bogviff til Damsbo, i hvis Lod den var falden ved et Skifte i Aaret 1615. — Jacob Ulfeld folgte den ældgamle Familiegaard Ulfeldsholm, nu Holkenhavn, og flyttede derfor alle sine Forfædres Kister fra Bindinge til Dværndrup Kirke, hvor han i Aaret 1616, altsaa forinden Svigermoderen havde aftraadt ham Gaarden, oprettede et smukt Epitaphium over dem af poleret graa Sandsteen, hvilket endnu er til.

Han døde 1630, og af hans mangfoldige Børn synes fem Sønner at have deelt Hovedgaarden imellem sig, indtil en af dem, Laurids, efterhaanden udfjødte de Andre. Han eiede isøvrigt Urup og Harridslevgaard, skal aldrig have staaet sig godt med sin Broder, Grev Corfitz, og derfor ikke kunnet gjøre sin Lykke under Christian den Fjerde, men var maaskee af samme Grund hndet af Frederik den Tredie, der besøgte ham paa Harridslevgaard. 1648 folgte han Egeskov til sin Svigerfader, Dns Parsberg til Balsrup, Ridder og Rigsraad. Dværndrup Kirke og endeel Gaarde og Huse folgte han til Rigsraad Otto Krag til Baldbjerg, Flintholm, Løitved, Skjoldemose og Vibygaard. Efter Krags Død i Aaret 1666 tilfaldt Egeskov hans Enke, Fru Anna Rosenfrands, som levede indtil 1688. Hendes Søn, Geheimeraad Niels Krag fik Egeskov, Skjoldemose og Flintholm. Han eiede desuden Løitved, blev foruden Geheimeraad Deputeret i Rentekammeret og hvid Ridder og døde 1713. Hans Frue, Sophie Juul, var en Datter af den store Admiral Niels Juul; hun døde 1722.

Sønnen, Statsraad Niels Krag, arvede ovennævnte Godser. Han anlagde Haven ved Egeskov, der i sin Tid ansaaes for den smukkeste i Fyen. Statsraad Krag døde 1740, hvorefter hans Enke, Fru Sophie Juul, Admiral Just Juuls Datter, overtog Bestyrelsen af de fire Godser, da deres eneste Søn, Frederik Christian Krag, kun var 14 Aar gammel. Denne, som med Rette kaldtes: den forlorne Søn, fandt tidligt Smag i hiin Tids yppige Hofliv, blev Kammerjunker hos Dronning Juliane Marie og gik siden til Paris, hvor han syntes saa godt om Ludvig den Femtendes Hof, at det kostede ham Livet; han døde 1763, „fordi han havde levet for meget“, og med ham uddøde den ældgamle danske Familie Krag. Moderen folgte tre af Eiendommene;

Skjoldemose tilfaldt ved hendes Død Fætterten, Conferentsraad von Obelig.

Geheimeraad Henrik Bille købte Egeffov til Stamhuset Hvedholm med Hovedgaardene Hvedholm, Østrup, Stensgaard og Damsbo, hvilken sidste Gaard han arvede 1787 efter sin Søn Axel, hvem den var bleven testamenteret af Oberstlieutenant Preben Brahe og Søster, Fru Susanna Brahe. Ifølge Testamentets Bestemmelse antog Geheimeraaden Navnet Bille-Brahe og forenede begge Familiers Naaben. Han var Geheimereferentsraad, hvid Ridder, Stiftamtmand og døde 1789, hvorefter Sønnen, Preben Bille-Brahe, arvede Godserne og af Stamhuset Hvedholm oprettede Grevskabet Brahesminde, og den 20de November 1811 for sin næstældste Søn, Baron Sigfred Bille-Brahe og dennes Afkom af Egeffov et Stamhus. Grev Bille-Brahe døde den 21de September 1857. Han var Kammerherre, Geheimereferentsraad, Storkors af Dannebrog osv. Hans ældste Søn var Grev Henrik Bille-Brahe, Geheimereferentsraad, Kammerherre, hvid Ridder, Dannebrogsmænd og decoreret med en Mængde fremmede Ordener. *)

Sagn om Egeffov.

Paa den gamle Gaard Egeffov i Fyen boede Hr. Laurids Brockenhuis. Om ham fortælles der, at han var en kæmpestærk Mand, og at han i Gaardens Port lod ophænge i en stærk Skjæde et Sagthorn. Naar han kom hjem og vilde kalde Gaardens Folk sammen, da pleiede han at ride ind i denne Port og at gribe fat om Hornet, idet han løftede sig tilligemed Hesten saa høit iveiret, at han kunde blæse i Hornet. Dette Horn gjem-

*) Tildeels efter danske Herregaarde.

mes endnu paa Gaarden, og findes her paa samme den Indskrift LBH og KS 1615, hvilket betyder Laurids Brockenhuus og hans Frue Karen Skram.

Elvedgaard.

Denne gamle Herregaard ligger i Vestlinge Sogn, Skovby Herred, omtrent halvtredie Mile Nordvest for Odense og halvanden Miil Sydost for Bogenſe.

Elvedgaard, hvis tidligere Beliggenhed antages at have været forſkjellig fra den nuværende, forekommer første Gang under Navn af Olwedæ i Aaret 1436, da den holſteeniſke Adelsmand Hartvig Heeſten ſkrev ſig dertil. Enten har han eller hans Fader Tidelen Heeſten anlagt Borgen, og det maa være ſkeet før 1396, da Opførelſen af faſte Borge blev forbudt. Blandt denne Gaards ſenere Eiere er iſær at mærke Familien Brahe, og af den Brødrene Jørgen og Otto Brahe (den berømte Tyge Brahes Fader), ſamt den Sidſtes Søn, Axel Brahe, der ligesom ſin Farbroder Jørgen Brahe var kongelig Lehuſmand paa Kluggaard og ſkal have ombygget Elvedgaard 1590. Jørgen Brahe var gift med Inger Dre, Søſter til den ſiden ſaa berømte Rigshofmeſter Peder Dre, og havde i Huſet hos ſig ſin Brodersøn, Tyge Brahe, der var ſex Aar gammel. 1564 var han Viceadmiral under Herluf Trolle, men blev ſyg og maatte forlade Flaaden. 1565 døde han af en Sygdom, ſom han paadrog ſig, fordi han drog Kongen op af Vandet ved Amagerbro eller — efterſom der ogſaa ſiges — ved i Drukkenſkab at falde overbord fra Skibet, han commanderede. Hans Enke var Oberhofmeſterinde hos Enkedronning Sophie og meget rig, i Særdeleſhed efter at hun havde arvet ſin Broder Rigshofmeſteren; han havde ingen Børn.

Otto Brahe til Knudstrup, Jørgens Broder og den berømte Aſtronom, Tyge Brahes Fader, blev 1555

Befalingsmand paa Aalborghuus og 1562 eller 63 Rigsraad. Da hans Broder Otto døde 1565, tilfaldt formodentlig dennes Andeel i Elvedgaard ham, da han ingen Børn havde. Han døde 1571. Hans Enke, Fru Beate Ville, boede paa Billesgaard i Lund indtil 1585, da hun blev Overhofmesterinde hos Enkedronning Sophie, hvilket hun var i otte Aar; hun døde 1605.

Af deres ti Børn arvede den ældste Søn, Axel Brahe, Elvedgaard. 1579 blev han forlenet med Rugaard, 1585 tillige med Odensegaard, 1590 ombyggede han Elvedgaard, 1591 oprettede han, som det var Skik den Tid, en Ligsteen i Veflinge Kirke over sig og sine tvende Fruer, hvorpaa de alle tre forestilles som Beenrade og i Liglagen, til stadig Erindring om Døden. 1596 blev han Rigsraad og Lehnsmænd paa Helsingborg Slot. 1602 til 1603 var han paa en Gesandtskabsreise i Rusland, 1606 Statholder i Fyen under Kongens Rejse til England; 1611 faldt hans Søn Otto Brahe i Kalmarkrigen og blev begravet i Veflinge Kirke. 1612—13 var Axel Brahe Medlem af Fredscongressen med Sverrig, 1614 i Kongens Fraværelse Regeringsraad, og 1616 døde han.

Han efterlod mange Børn, af hvilke Anna Brahe arvede Elvedgaard, hvortil hendes Mand Eiler Dvizonstrax skrev sig; han døde 1640. Hun folgte samme Aar Lykkesholm og formodentlig 1649 ligeledes Elvedgaard til Henrik Gyldenstjerne til Skovsbo, som samme Aar forærede en Altertavle, der kostede 1000 Rdl., til St. Knuds Kirke i Odense. Han var Land- og Krigscommissair i Fyen. 1655 har han formodentlig overladt Gaarden til sin Svigersøn, Niels Lykke til Harrested, og døde 1669; hans Frue var Lisbeth Podeduff, som overlevede ham og først døde 1680.

Ritmester Niels Lykke blev 1647 eller lidt før gift tredie Gang med Malene, Henrik Gyldenstjernes Datter,

og har formodentlig 1655 faaet Elvedgaard. 1657 var han Oberst ved det gamle jydsk Regiment og blev af de Svenske tagen til Fange i Bendslyssel; hans Frue skal være flygtet til Fyen og der have skjult sig Ost for Elvedgaard i en Ellepose, som kaldtes Mørkemose, formodentlig formedelst det tætte Skrat. Her bragte Pigerne hende om Natten Mad, og de Svenske huserede imidlertid paa Gaarden, hvor de plyndrede og ødelagde, som de selv syntes; endnu skal der i den søndre Fløi, som dengang var Hovedbygningen, være at see endeel Sabelhug i Loftsbjælkerne, hvormed de have moret sig. De Svenskes Opsørsel, da de besatte Fyen, var ledsaget af al den Tids Raahed, og Plyndring, Mordbrand, Mord af Borne saavel som af spæde Børn, samt Voldtægt og Pissler for at afpresse Tilstaaelse om skjulte Penge hørte til Dagens Orden, saavel strax, da Landet blev besat, som dengang de marscherede bort. Beboerne flygtede derfor til Skove og Moser, hvor de hellere led af en streng Vinterkulde — det var i Februar Maaned — og for at udholde den nedgrov sig i Sneen, overladte til en martrende Hunger, end underkastede sig en ubarmhertig, raa Fjende. Mange hundrede Mænd, Qvinder og Børn frøs og sultede derfor ihjel, Tusinder bortreves af Sygdomme, som Elendigheden fremkaldte, og det antages, at i denne Egn døde hvert ottende Menneske i dette Aar; det skal imidlertid, som næsten synes utroligt, være gaaet langt værre til andre Steder, saaledes ved Veile, Kolbing og Frederiks.

Krigen endte og efterlod et aldeles ødelagt Land med faa Mennesker, kun nogle faa Heste samt Qvæg og mange tusinde øde Gaarde og Huse. For at kunne holde sig ved Elvedgaard nødsagedes Oberst Niels Lykke til at sælge først Harrested, siden Bibygaard og Gundestrup. 1665 maatte Niels Lykke opgive sit Bo, men Gaarden blev ikke solgt, derimod solgtes og pantsattes Godsset, og

han flyttede til Skovsbo, som hans Frue 1680 havde arvet ved sin Moders Død. Han døde her 1682 eller 1683, efterladende sig to Børn, af hvilke Sønnen Erik Lykke arvede Skovsbo, Datteren Helle Margrethe Lykke Elvedgaard.

Hun var gift med Jens Clausen Dyre, der var Eier af Elvedgaard 1688, da den saakaldte nye Matrikel blev indrettet. Jens Dyre døde 1697, og Enken besad Gaarden efter ham indtil sin Død 1711, da Elvedgaard tilfaldt hendes Datter Edele Rodsteen Dyre, der var gift med Oberstlieutenant Henrik Zuel, som faldt i Slaget ved Gadebusch 1712, af fem Brødre den fjerde, som var falden i Kongens Tjeneste; den femte faldt 1715. Henrik Zuel efterlod ingen Børn. Enken giftede sig to Aar efter med Kammerjunker Henrik Leopold von Schindel, som strax begyndte med at pantsætte 17 Gaarde til Oberst Pultz paa Rugaard. 1716 blev Schindel Amtmand over Antvorskov og Korsør Anter istedetfor en Generalmajor Bülow, der blev forviist tilligemed Schindels Søster, Frederik den Fjerdes Maitresse, og for hvis Skyld hun mistede Grevskabet Antvorskov og faldt i Unaade. Da Broderen blev brugt til at undersøge hendes Forhold og ligesom til Belønning blev Amtmand, har han vistnok mere varetaget Kongens end sin Søsters Interesse. I Aaret 1719 solgte han Gaard og Gods til Oberst Ulrich Frederik von Bryggemann, det saakaldte norske Herskab.

Bryggemann var født i Holsteen, men stod ved den norske Armee og giftede sig i Norge med Anna Stockfleth. 1716 var han Oberstlieutenant og laa i Høland og nærmeste Gaarde med 150 Mand, da Kong Carl den Tolvte i egen Person kom til Stedet om Natten, jog Oberstlieutenanten i bar Skjorte og Tøfler ud af Sengen, tog ham til Fange og med ham hans halve

Mandskab. Da Fangerne bleve førte frem for Kongen, spurgte han Oberstlieutenanten om hans Navn og sagde smilende, da han svarede „Bryggemann“: „Du burde hellere hedde Trygge mand, thi Du er forbandet tryg i Din Rede.“ Senere cæserede en Krigsret Bryggemann, der dog ved Kongens Naade fik Afsted med Obersts Charakter, hvorefter han Aar 1719 kjøbte Elvedgaard, hvis Bygninger imidlertid vare saa forfaldne, at han maatte rive dem ned og igjen opføre nye fra Grunden af. I Løbet af et Par Aar opførte han flere nye Bygninger. Paa en af sine Gaarde opsatte han den berømte Træhest, som var et uundværligt Requisite ved Dattidens Herregaarde. 1721 blev han tiltalt for at have jaget paa Bogense Byes Marker, som formeentes at være Kongens Bildtbane, skjøndt de ikke vare indpælede. Han beviste rigtignok, at Elvedgaard fra gammel Tid af havde besiddet denne Jagt og udøvet den upaaklaget i de sidste 60 Aar, men Dommen blev, at han vel skulde være angersløs for sin Forseelse, da han kun havde fulgt sine Formænds Exempel, men maatte derimod for Fremtiden ikke udøve denne Jagtret, da Herligheden paa Rjøbstadjorden tilhørte Kongen.

Med Eieren af Rangesø, Oberst Godtke Ditlev von Holsteen, kom Bryggemann i vidtløstige Processer om to Gaarde og et Huus. Ved Høiesteret fik Rangesø Ret til de to Gaarde, men midt under Processen døde Bryggemann 1735. Hans Enke beholdt Gaard og Gods, men solgte 1745 disse til Claus Wedel, Provst i Bjerger Herred. Ved Salget af Elvedgaard medfulgte 120 Kreaturer, men da en forfærdelig Dvægsyge udbrød der paa Egnen, skulde kun 13 have overlevet Sygdommen. Ved Provstens Død 1748 flyttede hans Enke, Anue Elisabeth Amalia Berg til Elvedgaard og giftede sig Aaret efter sin Mands Død med Landsdommer og Bor-

germester, siden Justitsraad i Odense, Bonde Simonsen til Torpegaard og Ringstedgaard. Han var en Huusmands søn fra Haarslev Sogn, havde faaet en god Opdragelse og var nu en dygtig Embedsmand, god Jurist og heldig Pengenegociant, men en meget streng Godseier. Efter Souverainetets Indførelse saae man Sønner af Borger- og Bondestanden kjøbe Herregaarde, hvorved de trængte Adelen ud af de fleste Godser i Landet; men disse Herremænd vare langt strengere imod deres Bønder end den gamle danske Adels, hvorved Bondestandens Vilkaar forværredes overordentlig. Hoveriet var under dem saa strengt, som det aldrig tidligere havde været, og Fogdens Stok, Træhesten, spansk Rappe bleve hver Dag flittigt brugte. Bønderne toge til Modværg mod saadan Overlast og dræbte deres Tyranner. Flere Godseiere og en Mængde Ladefogeder bleve slagte ihjel af Hovfolkene, som „kredsede dem ind“ med deres Høleer, og det fandt Sted overalt i Landet, medens Sligt før Souverainetets Indførelse 1660 ikke mindes at have fundet Sted. Paa Elvedgaard fandt tre Gange saadan Selvtægt Sted. Den første Gang sloge Bønderne en Ladefoged ihjel med deres Høleer, anførte af de Gilby Mænd: Ingen tætt ved Gaarden, hvorpaa dette skete, kaldes endnu Gilby Mænds Mæe. Den anden Gang var i Justitsraad Bonde-Simonsens Tid, men Sagen havde ikke en saa tragisk Ende. Hovfolkene havde forenet sig om at ihjelslaae Ladefogden og indkredsede ham paa Marken. For at Ingen skulde unddrage sig, havde de lagt Bide (Mullt) paa hver Slaakarl, hvis Lee, og hvert Strøbud, hvis Rive ikke var blodig; Ladefogden stod imidlertid og støttede sig til sin store Høsestok, paa hvilken han lagde sine Hænder med de hvide Dyreskindshandsker krydsvis over hinanden, og saae forventningsfuld til, hvorledes dette vilde gaae. Idet nu For-

manden vilde hugge Leen i Ladefogden, tabte denne Stokken og Handskerne, hvilke sidste faldt over Stokken i et Kors. Da Formanden saae dette, bleve han og de andre Hovfolk betagne af en pludselig Rædsel, da de ansaae det for et Tertegn; de løb strax fra hverandre, og inden en kort Tid vare Alle ved deres Arbeide, som om Intet var passeret. Den tredie Revolte paa Elvedgaard havde nær kostet Justitsraaden selv Livet. Han var nemlig en Dag reden ud paa Marken for at see til Høstfolkene, da disse stinlede sammen med deres Leer og vilde hugge ham ned. Justitsraaden red hjem, men Hovfolkene myldrede efter ham og forfulgte ham op i Borggaarden. Forvalteren og Skytten kom til ved Larmen og vilde trække Vindebroen op, men Justitsraaden bød dem bie, indtil et Par af de hidsigste Karle vare komne ind paa Broen, da de med forenede Kræfter heisede denne op, fængslede dem, der tumlede ned af Broen, og med Gæveret i Anlæg over Brandmuren snart adspalttede den raadvilde Mængde. De Fangne bleve stukne i Gullet, forfulgte og dømt for Retten som Ophavsmand, og dermed havde denne Sag Ende.

Justitsraaden døde 1765 og efterlod sig en eneste Søn, Claus Vedel-Simonsen, der i samme Time blev baaren som død op til Moderen fra Læden, hvor et Læse-træ var styrtet ned paa ham; imidlertid kom han sig snart igjen. Justitsraadens Enkefrue tiltraadte ved Mandens Død Gaarden, som hun siden beholdt og selv bestyrede. Da hun døde 1780, efterlod hun Gaard og Gods til sin eneste Søn, ovennævnte Claus Vedel-Simonsen, der var Cancelliraad. Han afgik ved Døden 1832 efter at have holdt Jubilæum baade som Egtemand og som Gaardeier. Hans Søn, Professor Lauritz Schebye Vedel-Simonsen, Dr. med. og Ridder af Dannebrog, siden Conferentsraad, Commandeur af Dannebrog og Dr. phil., tiltraadte nu

Gaarden. Hans Formuesomstændigheder vare af den Beskaffenhed, at han kunde leve ene for Videnskaben, navnlig Fædrelandets Historie. Hans „Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Periode“ røber megen Lærdom; men især har hans Samlerflid ydet vigtige Bidrag til hans Fødesøes Historie i en Mængde Monographier over enkelte Borge, Byer og Personer, og af en saadan om Elvedgaard samt af danske Herregaarde have vi for en stor Deel uddraget det Foransførte. Han døde 12te Juli 1858.

Gaarden tilhører nu Kammerherre v. Wedel-Heinen, Hofchef hos Hendes Majestæt Enkedronningen, Commandeur af Dannebrog og Dannebrogsmænd samt decoreret med en Mængde fremmede Ordener.

Einßidelsborg.

Denne Hovedgaard benævnedes i ældre Tider Egebjerg eller Engbjerg og ligger i en Skov paa den allernordligste Kant af Fyen tæt ved Kattegattet. Dens Hovedbygning, 2 Etager med Kjælder, er for noget over 30 Aar siden opført i italiensk Stil af den nuværende Besidders Fader, da det ældre Stuehuus efterhaanden var blevet brøstfældigt. Den var tidligere en Bøndergaard og tilhørte tilligemed den nærliggende Hovedgaard Rjørup den fra Nygen indvandrede Familie Putbus eller Pødebusk, der nedstammede fra de gamle vendiske Fyrster. I Midten af det 17de Aarhundrede giftede Henrik Pødebusk sig med en Frøken v. Einßidel fra Sachsen og kaldte da Herregaarden efter hende Einßidelsborg. Deres Søn Mavrids Pødebusk blev 1672 dansk Baron, og oprettedes der af hvert af disse Godser et Baronie. Begge Baronier bleve forenede under hans Søn Molte Pødebusk, der døde 1750. Begge Baronierne forbleve hos Pødebuskerne, indtil det bevilgedes

dem 1781 at afhænde dem til Grev Joachim Godske Moltke, en Søn af Kong Frederik den Femtes Nudling Adam Gottlob Moltke og Eier af Grevskabet Bregentved. Han lod udføre storartede Arbejder. Ved kostbare Iuddæmninger indvandt han Land fra Stranden. Ved en Sluse af hugne Steen med dobbelte Pæle og en hollandsk Veirmølle hindrede han Havet fra at opfluge det. Ved 5 Iuddæmninger, der forbandt flere smaa Holme med det faste Land, indvandt es efterhaanden den hele Vig, der gik ind imellem Rjørup og Einsidelsborg.

I Maret 1792 overtog Grev Joachim Godske Moltke efter sin Faders Død 1792 Grevskabet Bregentved og med det en betydelig Gjæld og folgte derfor kort efter de to slynske Godser, som kjøbtes af forhenværende Generalgouverneur over de danske Besiddelser i Vestindien, Ulrich Wilhelm v. Koepstorff. Denne blev 1810 opkøbet til Greve og oprettede Grevskabet Koepstorff, som kom til at bestaae af Einsidelsborg og Rjørup Godser samt et Sukkerhuus i Odense og 200,000 Rdl. i Bankfonds. Han oprettede dette Grevskab for sin Søstersøn, men vedblev at boe paa Einsidelsborg indtil sin Død i Maret 1821.

Grev Koepstorffs Søstersøn var Christian Alexander v. Petersdorff, en Søn af Major Ulrik Christian v. Petersdorff og Hedevig Sophie Christiane v. Koepstorff. Han blev samme Dag som hans Morbroder opkøbet til Greve og var gift med Birthe Kathrine Juel, Datter af Geheimeraad Gregers Christian Juel til Hverringe og Amalie Christiane v. Raben. Han døde 1813 efter at have besiddet Grevskabet i tre Aar. Ved hans Død blev Sønnen Gregers Christian Frederik Petersdorff Besiddere af Grevskabet. Han var 22 Aar gammel, da han giftede sig 1822 med Lovise Schouboe, en Datter af Cancelliraad Frederik Christian Schouboe. Greven døde i Maret

1839 som Hofjægermester. Efter ham arvede hans ældste Søn, Grev Ulrik Wilhelm Petersdorff, Grevskabet, og da han allerede døde 1846, blev hans yngre Broder, den nuværende Besidder, Kammerherre, Grev Christian Alexander Petersdorff, hans Efterfølger.

Grevskabet indbefatter nu for Tiden Godserne Einfidelsborg og Rjørup samt Pugholmgaard og Tøbelø.

Den fædrelandsfindede Grev Adam Wilhelm Moltke er født den 25de August 1785 paa Einfidelsborg.*)

Sagn om Einfidelsborg.

I Gammelherre Skov ved Einfidelsborg i Fyen var der en Røverbande, som en Nat ved Juletid kom til den saakaldte Skovgaard og drak al Bødens Juleøl. Men imidlertid listede Konen sig bort, løb til Rjørup, hvor dengang Hr. Drost Peder Hoscøl boede, og fortalte, at Røverne vare paa Skovgaard. Da lod Hr. Peder sine Folk kalde sammen og red med dem ned til Gaarden, hvor de toge Røverne tilfange og dræbte dem alle, endstjøndt en af Røverne lovede Drosten otte Tønder Guld og otte Tønder Sølv, hvis han vilde staae hans Liv. Den fornemste af denne Røverbande siges at have været en Kongesøn, den ringeste en Præstesøn, og synges der endnu der i Egnen en Visé om dem.**)

Fraugdegaard.

Denne Hovedgaard, der ligger een Miil Sydost for Odense, omtale vi især, fordi Danmark's store Psalmedigter har været Eier af den.

Fraugdegaard er efter danst Atlas opbygget af Oluf Daa 1588 og gif i Arv til hans Søn Claus Daa, som

*) Efter danst Herregaarde og Traps Beskrivelse af Danmark.

***) Efter Thiele.

begge ere omtalte under Herregaarden Kaunstrup. I fildigere Tider tilhørte den Dr. med., Cancelliassessor Christopher Balsløv. Det var ved hans Datter, som Kingo ægtede, at denne blev Eier af Gaarden.

Den udmærkede aandelige Digter blev født den 15de December 1634 i Slangerup i Sjælland. Hans Fader var en fattig Linnedvæver, der stammede fra Skotland, men hans Moder var dansk. Efter først at have gaaet i Slangerups Borger-skole, kom han til at gaae i denne Byes Latinskole, men maatte forlade den 1610, formodentlig for nogle begaaede Drengestreger, og knap var det maaskee, at Frederiksborg Skole optog ham. I 1654 dimitteredes han fra den latinske Skole til Universitetet, og i Krigsaaet 1658, i den korte Vaabenhvile mellem Koeskildfreden og den fornyede Krig, tog han sin Embedsexamen. I fire Aar var han Huuslærer og skrev i det Tidsrum et burlesk-comist Heltedigt „Cæbygaards Koflager“. Siden blev han personel Capellan hos den gamle Provst Peder Worm i Kirkehelsinge ved Slagelse, hvem han snart succederede i Embedet, og efter den Tids Skik ægtede hantillige Formandens Enke. 1668 blev han forflyttet til sin Fødeby, hvor han i 8 Aar var Sognepræst, og her skrev han første Part af sit „Aandelige Siunge-Chor“. 1677 blev han Biskop i Fyen, 1682 Doctor i Theologi og det følgende Aar ophøiet i Adelsstanden med den vingede Pegasus over Halvmaanen og trende Stjerner i sit Vaaben.

Aar 1689 udkom anden Part af Sjungechoret. Høiskolen havde ikke censureret den, og flere af de kjøbenhavnske Theologer vare misfornøiede med den, hvorfor den tildeels blev forandret, men lagdes dog til Grund for den nye Kirke-Psalmebog, som det theologiske Facultet i Kjøbenhavn fik Befaling til at udarbejde. Disse Psalmer udmærke sig i Almindelighed ved stor Hjertelighed, klare

Billeder og rene Toner og have i over halvandet Aarhundrede været Kirkens Eiendom.

Kingo var tre Gange gift, og med sin tredie Hustru, Birgitte Balsløv, blev han, som ovenfor er sagt, Eier af Fraugdegaard. Han døde efter langvarige Lidelser af Steensmerter i Odense, Søndag Morgen den 14de October 1703, medens Kirkeklokkerne kaldte Menigheden til Høimesse. Aftenen forinden var han opvaagnet af en Slummer med det Udraab: „Herre Gud! imorgen saaer jeg en deilig Musik at høre!“

Han ligger begravet i St. Laurents's Kirke, der hører til Byen Fraugde, hvor et Epitaphium er opreist over den berømte Sanger, om hvem Ingemann synger:

„Marmorindet staaer ved Graven
Under Laudsbykirkens Tag!
Englen hist med Bispestaven
Bonden seer hver Helligdag,
Dg foroven staaer fremstillet
Med sit Masyus Kraft og No
Gubben i sit djarve Billed
Som en Christi Kæmpe tro.
Stille ved sin Hustrus Side
Seer af Marmoret han ud.
Englene i Klæder hvide
Bede for hans Sjæl hos Gud.“

Kingo efterlod sig ingen Børn, og hans Enke giftede sig med en Commerceraad Bircherod, hvem hun tilbragte Gaarden. I Slutningen af forrige Aar tilhørte Fraugdegaard Admiral F. C. Raas, der commanderede det uheldige Tog til Algier i Christian den Syvendes Tid. Han ligger begravet i aaben Begravelse i Fraugde Kirke.

Gaarden har forhen været befæstet og er endnu omgivet af tildeels brede Grave; den tilhører nu Proprietair W. L. Borchsenius.

Frederiksgave.

En Mil Svendstov for Assens ligger Herregaarden Frederiksgave. Den var oprindelig den gamle berømte Kongeborg Hagenstov, men laa dog ikke paa samme Sted som den nuværende Hovedbygning, men derimod sydøstlig paa en af Grave omgiven Høi, i en Afstand af omtrent 900 Alen, nærved en Aa, der maaffee i ældre Tider har været seilbar, thi for adskillige Aar siden opgrov man i en af de omliggende Enge et Fjernanker. Slottet laa paa en Bænke, der var omgivet af Enge, Moser og Skove, og blev allerede i Aaret 1259 betragtet som en af de stærkeste Fæstninger i Landet. Oprindelsen til Slottets Navn er uvis. Det forekommer første Gang i Historien Aar 1251, da et Kongebrev blev udstedt herfra af Kong Abel, og otte Aar efter blev Borgen benyttet af Kong Christopher den Første til Statsfængsel. Den oprørske Erkebiskop Jacob Erlandsen blev paa en høist vanærende Maade ført hid og sat i Bolt og Bær. Man havde iført ham en verdslig Dragt, sat en Hat med nedhængende Nævehale, en saakaldt Narrehætte, paa hans Hoved og sammenbundet hans Fødder under Hestens Bug. Men 6 Maanedre efter hans Fængsling blev der lyst Forbud mod al Gudstjeneste over hele Riget. Noget Aar efter sees Slottet at være pantsat til Hertug Albert af Brunsvig, Kong Erik Glippings Formyndere, i Anledning af de Udgifter, han som saadan havde haft for Riget, og i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede var det i den holsteenske Grev Geerts Hænder, som 1336 folgte det til en holsteensk Adelsmand, Ditlev von der Wensinen. Siden efter i 1360 blev det skjødet til Benedikt v. Ahlesfeld, der var de holsteenske Grevers Lehnsmænd paa Hindsgavl. Senere traadte han over i Kongens Tjeneste og nævnes 1364 som Ridder og Medlem af

Kongens Raad; 1368 sluttede han tilligemed flere misforvorneede Adelsmænd Forbund med Greverne mod Kongen, men beholdt desuagtet Hagenskov. Hans Søn, Benedikt v. Ahlefeld, folgte 1386 Slottet til Dronning Margrethe og tilskjødede hende tillige alt sit Gods i Danmark med Undtagelse af nogle jydffe Eiendomme. Nu blev Hagenskov Bolig for en kongelig Høvidsmand eller Lehnsmænd, saa længe det var kongelig Eiendom, nemlig — med Undtagelse af det ene Aar i Grevens Feide 1534—35, da det ved en Bondes Forræderi var kommet i Uybekkerens Hænder, — til 1667. De meest bekjendte af disse kongelige Lehnsmænd vare Eske Bilde til Ewanholm, fra 1514—19, senere Frands Brockenhuus til Brangstrup og Egeskov, der havde det paa en uvis Tid til 1553, Rigshofmester Eiler Rønnow til Hvidkilde, den sidste Mand af sin Slægt fra 1553 til 1563, hans Svigersøn Erik Hardenberg til Mattrup fra 1572 til 1604, den allerede under Egeskov omtalte Rigsfantser Jacob Ulfeld, fra 1605 til 1616, derpaa hans Søn, Corfiz Ulfeld, samt den under Brahesborg omtalte Jørgen Steensen Brahe til Hvedholm i 44 Aar, fra 1617 til 1661. Da ved Regjeringsformens Forandring Lehnene bleve forvandlede til Amter, skænkede Kong Frederik den Tredie 1667 Hagenskøvs Gaard og Gods til den hidtilværende Amtmand i Hammer, senere Ahsens Amt, Geheimeraad Niels Rumor, som ogsaa fik Tilladelse til herefter at kalde Gaarden til Grindring om den kongelige Naade Frederiksgave. I Begyndelsen af det forrige Aarhundrede tilhørte den Hindsgavls Eier, Geheimeraad, Generallieutenant og Elefantridder Frantz Fochum v. Demitz, der ansørte det danske Cavalleri i Slaget ved Gadebusch. Han døde 1719, og hans Slægt beholdt Frederiksgave til Aaret 1764, da den blev solgt for 170,000 Rdl. til Cancellirad Frederik Otto

i Egernfjord, som kort efter overdrog Gaarden til sin Svigersøn, Hofagent, senere Conferentsraad Niels Nyberg. Han var født 1725 i Nyberg i Salling af Bondesforældre. Han og hans Broder flygtede fra Hjemmet for at undgaae at blive udfkrevne til Krigstjeneste. De gik til Aalborg, hvor deres Morbroder, en velhavende Kjøbmand tog sig af dem og tilsidst udvirkede dem et Fripas fra Herremanden mod Betaling til denne. De lærte derpaa Handelen hos Morbroderen, den ene Broder forblev i Aalborg, den anden, Niels Nyberg drog 1750 til Kjøbenhavn. Her indtraadte han 1756 i Fællesskab med det store Thygesenske Handelshuus. 1759 blev han Bestyrer af den islandiske Handel, senere en af Hoveddeeltagerne i det islandst-grønlandske og finmarkske Handelselskab. 1771 blev han Deputeret i Commercedeputationen, Aaret efter Directeur ved det asiatisk-østindiske Handelselskab og fik 1780 Titel af Conferentsraad. Han byggede det nuværende Stuehuus i italiensk Smag noget længere borte fra Veien end en Bindingsværks Bygning, som Major Dewitz havde opbygget, da den gamle Gaard afbrændte 1741. Der var blandt Værelserne et, hvori alt Bohave var forfrevet fra China. Haven blev anlagt i fransk Smag med store Hækker og Alleer, men nu forandret til et Parkanlæg. Han ophævede omtrent 1798 Fællesskabet og udfiskede Jorderne i Sønderby og Halsnæs Sogne. Nyberg døde 1804. Hans Handelshuus havde i mere end 40 Aar havt den meest ubegrændsede Agtelse over hele Europa, hans Skibe havde gjenneføjet de fleste Verdenshave, hans Industrianstalter havde sat mangfoldige Hænder i Arbeide, og hans Landvæsenindretninger geraadede saavel hans Hjerte til Være som hans Bønder til Gavn.

Efter hans Død fik hans Søn, Statsraad Johan Christian Nyberg Frederiksgave, men da hans Formues-

omstændigheder ødelagdes ved Krigen med England, overtog Statskassen 1824 Gaarden, som vedblev at være Statsejendom indtil Aaret 1854. I Aarene 1841—47 var den Sommerresident for Kong Frederik den Syvende som Kronprinds. Godset blev solgt til Bønderne. Ved en Auction i 1854 købtes Hovedgaarden med tilliggende Jorder af den nuværende Besidder af Grevskabet Wedellsborg, Kammerherre Carl Wilhelm Adam Sigismund, Lehns greve Wedell-Wedellsborg, Ridder af Dannebrog og Nordstjerne-Ordenen samt Dannebrogsmænd.

Sagu om Frederiksgave.

Den sidste Banners Frue paa Frederiksgave, Fru Mette, var en ringe Bondepige fra Stubberup, som tjente der paa Gaarden og saaledes behagede Hr. Christian Banner, at han tog hende til sin Høgtehustru. Men for aldrig at glemme sin Herkomst havde hun indtil sin Dødsdag sin Malkebøtte, sin Malkestol og sine Træsto itaaende paa sit Natbord. Nu ligger hun begravet i Dalum Kirke.*)

Glorup.

Denne Hovedgaard skal i meget gamle Dage have tilhørt Familien Gøye, men i Slutningen af det 14de Aarhundrede var den i Valkendorfernes Besiddelse; thi da nævnes en Henning Valkendorf som Eier. Den mærkeligste af Glorups Eiere i denne Familie var Rigs-hofmester Christopher Valkendorf. Han var en Mand af store Fortjenester. Det var i Særdeleshed ham, der som Lehnsmand i Bergen brød Lybeckernes, de saakaldte

*) Af Wedel-Simonsens Samlinger til Hagenskovs Historie, hvor der tilføies, at hun var „af god gammel Adel“; hendes Familienavn var Mette von der Kubla. I Sagnet tilskrives der hende Iver for Meieriet.

„Contorffes“, Overmod, og som en dygtig Rentemester bragte han Rigets Finantser i Orden og Velstand. Han var en Elsker af Videnskaben, understøttede mange fattige Studenter, gav dem Penge til de Bøger, de skulde bruge, og lod ogsaa flere reise udenlands paa sin egen Bekostning. Han er Stifter af det Collegium for Studerende i Kjøbenhavn, som er opkaldt efter ham. Han var en af de uretsfærdige Dommere, som under Formyndderregjeringen i Christian den Fjerdes Mindreaarighed dømte den falskelig anklagede Magnus Heinesen til Døden. Ham skyldte man ogsaa, at Tyge Brahe forlod sit Fødeland. Han havde engang hørt nogle ubehagelige Ord af den berømte Astronom, fordi han sparkede til en Dogge, som Brahe havde faaet foræret af Kong Jacob af Skotland, og fra den Tid brændte han af Hævngjerrighed mod Brahe. Han tilligemed Cantsleren Christian Friis til Borreby bevægede, som allerede fortalt under Uranienborg, den unge Konge til at lade undersøge hans Instrumenter, hvilket havde til Følge, at Rigsraadet unddrog ham den Understøttelse, han hidtil havde nydt, og tilsidst foranledigede, at han forlod Daumark.

Christophers Valkendorf byggede baade Herregaarden og Svindinge Kirke af ny, hvorom en i Kirken indmuret Mindetavle bærer Vidne med følgende Indskrift:

„Jeg haver opbyggt Glorup og Kirken af ny. Jeg haver bekommet al Evinning Sogn under Glorups Herfskab. Jeg haver ladet opsætte alle Steengjærder om Glorups Fang. Af alt dette roser jeg mig intet; men takker Gud. Men jeg glæder mig i Gud, at jeg haver regjeret mine Tjenere i Fred med Sagtmodighed og Kjærlighed. Gud ssee Lov. Christopher Valkendorf D. R. H. (Danmarks Riges Hofmester).“

Fra Righshofmesteren gik Glorup i Arv til hans Brodersøn Henning Valkendorf, og derefter til dennes

Søn af samme Navn, som var Lehusmand paa Odensegaard og byggede et Kapel ved St. Knuds Kirke i Odense, hvor han ligger begravet. Ikke længe efter gik Glorup fra Familien Valkendorf over til Generallieutenant Hans Ahlefeldt, der udmærkede sig under Kjøbenhavns Beleiring; han eiede tillige den nær ved Glorup liggende Gaard Anhof og Hovedgaarden Kathrinebjerg i Sjælland. Han døde i 1693 og ligger begravet i det ahlefeldske eller glorupske Kapel ved St. Knuds Kirke i Odense tilligemed sin Søn og sine to Hustruer, af hvilke den Sidste, Fru Anna Rumohr, som overlevede sin Mand i sytten Aar, indrettede den prægtige Begravelse, som skal have kostet 70,000 Rdl. — ikke saa lidet mere end Værdien af en stor Herregaard paa hendes Tid. Til hende beilede Geheimeraad E. S. von Plessen, men hun gav ham ikke sin Haand; derimod testamenterede hun ham Glorup, efterat hendes eneste Søn, Christian Ahlefeldt, var død i 1695, Aaret efter Faderen. Arvingerne efter Geheimeraad Plessens Søn, Geheimeraad og Elefantridder Christian Ludvig von Plessen, folgte Glorup til Grev Chr. Fred. Otto Bedelsholmsborg, som dog kun eiede den en kort Tid.

I Aaret 1762 blev Glorup kjøbt af Grev Adam Gottlob Moltke til Bregentved, der lod en smuk ny Hovedbygning opføre. Hans Enke af andet Ægteskab, Sophie Hedevig von Raben, oprettede i Aaret 1793 af Glorup, Anhof og Ryngaard Stamhuset Moltkenborg for sin ældste Søn, senere Geheime-Conferentsraad og Elefantridder Grev Gebhard Moltke, der ifølge kongelig Bevilling af 1843 antog Navnet Moltke-Hvitfeldt; han døde i 1851 paa Glorup. Dennes Søn, Geheime-Conferentsraad, Kammerherre Grev A. G. Moltke-Hvitfeldt, Storkors og Dannebrogsmænd med flere Ordener, der er Stamhusets nuværende Besidder, har au-

vendt store Summer paa at gjøre dette Herrefæde til et af de smukkeste i Landet og har omdannet og udbidet Haven i en storartet og ædel Stiil. Blandt dens mangfoldige skønne Partier maa især nævnes Springvandet, som i 1867 er anlagt paa en Ø i den lille Sø tæt ved Gaarden. Vandet ledes derhen fra en meget righoldig Kilde i Svindinge By, omtrent en Fjerdingvei fra Gaarden; det forsyner denne med Vand og tjener samtidigt til Vanding af en Deel af Haven.

I den forrige Eiers Tid indeholdt Haven kun foran Hovedbygningen det store Vandbassin med Den og høje Kastanietræer, samt de uendelig lange, prægtige Lindeallerer. Alt udenom var et tilgroet Morads, hvor en overvældende Mængde Skræpper bredte sig. Indtrykket heraf har H. C. Andersen bevaret i sit Eventyr: „Den lykkelige Familie“, ligesom flere af hans Eventyr og Digte ere blevne til i denne Have*).

Broholm.

Denne Hovedgaard ligger paa to ved en muret Bro forbundne Holme og bestaaer af en toetages grundmuret Bygning med takkede Gavl og tre Taarne, hvoraf det ene er 40 Alen høit. Efter Fundamenterne i Grunden er den nuværende Hovedbygning den tredie eller fjerde, men de tidligere have alle ikke været byggede saa solide som den.

Paa dette Sted har der i over 500 Aar ligget først en Brydiegaard, senere en Herregaard, som altsaa hører til de ældste i Landet. Broholm omtales allerede 1345. Omtrent et Hundrede Aar efter, 1435, nævnes Peder Nielsen Ulfeld. Han gav engang en af sine Svende, der, da Herremanden var paa Fiskeri i Gudme Sø, ikke vilde

*) For en stor Deel efter „Illustreret Tidende“ 1867.

hjælpe til at drage de Fisk i Land, som han selv skulde spise af, men endog var studs, et Slag over Nakken med et Stykke Træ. Svenden gav ham nu, for at hæbne sig, Ogenavnet Stegefisk, hvilket blev saa almindeligt og ærgrede ham i den Grad, at han ved Gudme Herredsting tog et Stokkævu af 12 Mand, som vidnede, at han altid havde levet som en god, retviis christen Dannemand.

I Begyndelsen af det 14de Aarhundrede eiedes Gaarden af Fru Ellen Ulfeld, som i tredje Egtekab var gift med Hans von Mehlen, Befalingsmand paa Nyborg Slot, hvis Søn og Sønnesøn derefter besadde Gaarden. Med den Sidste, Hans von Mehlen til Landsgaard og Broholm, døde den sidste Mand af denne Slægt 1609, og Baabnet blev derfor efter hiin Tids Skik lagt i Graven hos ham. Han havde en Søster, Ellen von Mehlen, der var i Dronning Sophies Komfrukammer og døde pludselig den 26de November 1587 om Aftenen sel. 9 paa Koldinghuus Slot i en Dands. Tre Aar efter dandsede en Komfru Gjertrud Kaas sig ihjel. Saa voldsomt dandsede man dengang, stjændt der ved en Forordning var forbudt al Dands under Maaltidet, „fordi de Dvindsfolk, som sad bag Bordet, sprang over samme mellem Ketterne for at være de første paa Gulvet“.

Gaard og Gods blev 1641 solgt til den rige Otto Skeel til Neatholm, Hessel, Odder, Birkelse og Balbygaard — nu Suelinge —, som formodes at have opført den nuværende Hovedbygning, da denne Familie var stærk i at bygge, hvilket altid skete meget grundigt, saa at deres Bygninger endnu trodse Aarhundreder; den fuldførtes derpaa af hans Enke, Fru Ibe Lunge, og hun beholdt Gaarden til sin Død. Deres Efterkommere eiede derpaa Gaarden i lang Tid. Efter sin Farbroder, Major Mogens Skeel til Bjørnemoose og Lursø, der døde ugift 1729, arvede Elisabeth Skeel Gaarden. Hun

var først gift med Oberstlieutenant Niels Sehested til Tim og Korsholm, som døde paa Broholm 1748, og derefter med den berømte Tordenstjolds Broder, Vice-Admiral Caspar Besfel, der 1726 var bleven optagen i den danske Adelsstand. Disse tvende Ægtefolk oprettede i Aaret 1750 Broholm til Stamhuus, hvilket Admiralen derpaa strax afstod til sin Stedsøn, Anders Sehested, der eiede Brudagergaard, som han oprettede til Hovedgaard, Sellebjerg, Broholm samt Korsholm i Skaane. Han døde 1799, og hans Enke overlevede ham i tolv Aar. Derefter tilfaldt 1811 Broholm deres Sønnesøn, Lieutenant Andreas Sehested, ved hvis Død i 1819 hans Enke Edele Kjer tiltraadte Bestyrelsen, som nu blev dreven med en i lang Tid ukjendt Kraft og Virksomhed indtil hendes Død i Aaret 1839, i hvilket Tidsrum hun udføste alt Stamhusets Gods i flere Byer. I den Anledning lod hun opbygge 17 Gaarde og 16 Huse. Hovedgaardens Forder bleve dyrkede og forbedrede saaledes, som man kunde vente sig det i Fyen i en Periode, da Landbruget fik et saa betydeligt Op-sving, og hun kunde ved sin Død overlade sin eneste Søn en Eiendom, som i Forhold til sin Størrelse kunde taale Sammenligning med enhver i Landet.

I hendes Besiddelsestid gjordes i den yderste Ende af den af Broholms Marker, som bærer Navn af „Ene-mærket“, næsten $1\frac{1}{2}$ Mil fra Gaarden og 1000 Alen fra Stranden, det største Guldfund her i Norden; thi vel vare Guldhornene i Henseende til Kunstværd betydeligere, men de fandtes ikke paa engang, men med Mellemrum af et heelt Aarhundrede, og det største af dem veiede kun 7 Pd. 11 Lod, medens det broholmiske Guldfund veiede 8 Pd. 19 Lod, altsaa 1 Pd. og 8 Lod mere. Efter velvilligt meddeelte Oplysninger af Hr. Hoffjærgemester de Sehested give vi nedenfor en Skildring af Fundets

Opdagelse, der er korrekte end tidligere Beretninger derom.

I den yderste Deel af den af Broholms Marker, som bærer Navn af „Enemærket“, næsten $1\frac{1}{2}$ Miil fra Gaarden og 1000 Alen fra Stranden, befinder sig det Sted, hvor det store Guldfund laae.

Den 18de April 1833 blev der pløiet og saaet Havre. Gaarden drevs dengang ved Hoveri. Under Pløiningen blev en af Plovene uklar, og Karlen maatte standse og tage den op. Hindringen var en gul Ring, der havde sat sig om Skjæret. Den blev senere befunden at veie $55\frac{3}{16}$ Lod. Da Hindringen var borttryddet, pløiede Karlen videre. Men da han ved næste Omgang kom til samme Sted, bemærkede han nok et Metalstykke. Han holdt stille og gav sig, tilligemed Drengen, der drev Hestene, til at søge efter, medens flere af de der i Nærheden arbejdende Folk kom og hjalp til.

De fundne Sager bleve overgivne til Ladefogden at bringe hjem til Gaarden, hvor Enkefrue Sehested modtog 6 større og mindre Stykker og lagde dem hen som almindelige Oldsager.

Strax efter, at Ladefogden var sendt hjem, kom hendes Søn, den nuværende Besidder, tilfældigviis ud i Marken og hørte, at der var fundet „saadan nogle sære gule Ringe“. Han ilede hjem og fandt, at det var puurt Guld, hvorpaa han skyndsomst begav sig ud til Findestedet og iværksatte, med Forvalteren og en Mand til med en Spade, en lystig Guldgravning, som bragte 23 Stykker for Dagen.

Nogle Dage efter mærkedes Uraad. Der blev stærk Formodning om, at der maatte være fundet mere Guld end de 6 afleverede Stykker. Om Aftenen hørte man en mistænkelig Klirren i Vognporten og fandt der Halvdelen af en Ring (som heel veiede 36° s Lod). Vedkom-

mende fastede den i Besippelse deriud, for at den ikke skulde findes i hans Gjemme. En undersøgt Kiste gav 2—3 Smaastykker.

Et Forhør foranstaltedes optaget paa Gaarden. Af de Indstævnte afleverede en Mand i sin Vaande før Forhøret den anden Halvdeel af ovennævnte Ring tilligemed 2 andre mindre Stykker.

Samme Dag afleverede Proprietair Dons en Portion paa 9^{1/2} Lod (hvilke antages at have bestaaet af 13 Smaastykker), som Drengen, der drev Hestene, havde bjerget, men ikke turde beholde og havde overleveret ham til videre Besørgelse.

Der var saaledes bragt 48 Stykker frem, som — i Forening med et Stykke paa et Par Lod, der nogle Aar tidligere var fundet ved Harvning af Jorden i samme Egn af Mærken, og som indtil da havde henligget uændret — blev afleveret til det kgl. Rentekammer og veiede 275 Lod til en Værdi af 3500 Rdl. 3 Mk. Ved en nøjagtigere Eftergravning en 8 Dages Tid senere fandtes 3 Stykker, til en Værdi af 76 Rdl. 3 Mk, som ligeledes bleve indsendte.

Paa et mindre Stykke nær, som var blandet med Sølv, bestod det Hele af meget fiint Guld. Kun eet Stykke var huult, alt det Andet var massivt. Den største Ring veiede 93^{7/16} Lod. Samtlige 52 Stykker havde en Værdi af 3577 Rdl.

Der hentes endnu om, at endeel skal være stukket tilside, og en af dem, der var med, og som nu er død, skal i Drullenskab have betroet en Slægtning, „at han var en riig Mand, der havde det, der var bedre end Penge, han havde Guld“. En Anden skal have stukket en 5—6 Lod tilside, osv.

Fundet antages at være nedlagt i det 5te Aarhundrede. Det forefindes i det oldnordiske Museum og

er nærmere beskrevet i „Nordisk Tidsskrift for Oldtyn-
dighed“, andet Bindes første Hefte 1833.

Eggen har været guldrig — 4 forskjellige Guld-
jund have fundet Sted indenfor $\frac{1}{2}$ Miils Afstand.

Efter det ovennævnte Tidsskrift meddele vi Føl-
gende angaaende de fundne Oldsager.

Disse menes, som ovenfor bemærket, at kunne henføres
til det 5te Aarhundrede efter Christi Fødsel. At disse Sager
ei henhøre til den sidste Periode af Hedenstabet i Norden,
bekræftes derved, at der i det hele Fund ikke fandtes et
 eneste Stykke af Sølv og ei heller noget, som var udar-
bejdet i Fletninge, hvilket mange Erfaringer have viist
var almindelig Brug i den ovenomtalte sidste hedenste
Periode og i Christendommens første Tider i Norden.

Fundet indeholdt ikke alene meget kostbare Stykker
i fuldkommen Stand, men ogsaa mange enkelte Frag-
menter af omtrent samme Art, der have været ituhuggede
i Oldtiden og tildeels sammenbøiede; det bliver deraf
klart, at disse Sager maae betragtes ikke alene som en
rig Mands Prydelse, men som hans Forraad af ædelt
Metal, som hans Kostbarheder og hans Penge. Den
Tid, hvortil man med Grund kan henregne disse Sager,
gaaer forud for nordiske prægede Mynters Brug, i Man-
gel af hvilke man, naar Bytningerne ikke kunde udjævnes,
som bekjendt betjente sig af Metaller efter Vægt. Hvad
der end mere bestyrker dette, er, at man blandt Sagerne
selv fandt en Barre. Naar man tager Hensyn til den
forandrede Værdi af Metallerne efter Amerikas Opda-
gelse, da vil man først rigtigt skjønne, hvor betydelig en
Rigdom disse Sager udgjorde i Oldtiden. Fundet be-
itod for en Deel af Bracteater, Efterligninger af Myn-
ter fra Midten af det 4de Aarhundrede, almindeligen af
tyndt udhamret Sølv, sjældent af Guld, som her var

Tilfældet*), flere store og massive Ringe, der have været Halskæder, Fragmenter af store Stykker, afhuggede i Oldtiden, Spiralringe, en fuldstændig Fibula m. M.

Efter Moderens Død tiltraadte den eneste Søn, Stamhusets nuværende Besidder, Hofjægermester, Ridder Niels Frederik Bernhard de Sehested denne skønne Hovedgaard. Hovedbygningen er bleven restaureret i gammel Stil efter Tegning af Professor Hetsch og to nye Taarne tilbyggede samt alle Udbygninger og Ladebygninger opførte aldeles af Nytt. Høvet blev affkaffet i Maret 1840, i hvilken Anledning 100 Tdr. Land bleve indtagne under Hovedgaarden.

Broholms nuværende Besidder har ikke alene ved den Dygtighed, hvormed Godset er blevet bestyret i hans Tid, men ogsaa ved flere velstrevne Artikler af landoekonomisk Indhold i offentlige Tidender og i Tidsskrifter for Landmænd vist, at han hører til Landets dygtigste og mest intelligente Godseiere.

Gyldensteen.

Bortførelsen.

En halv Mil Øst for Bogense ligger Hovedgaarden Gyldensteen, den gamle Enggaard, nu Hovedsædet for Grevskabet Gyldensteen, som med sit betydelige Gods omgiver Bogense og indtager en stor Strækning af Sjællands Nordkyst.

Hovedbygningen bestaaer af en Hovedfløi paa to Etager med Kjælder og fremspringende Karnapper, opført 1640 af Gregers Krabbe af røde Steen og solid gam-

---

*) Danmark skal være det eneste Land, hvori man hidtil har fundet Guldringene.

mel Grundmuur, med rundtakkede Endegable og mørkerøde Tagsteen; dertil to grundmurede Sidesløve paa een Etage, opbyggede 1737.

Den gamle Enggaard forekommer første Gang i Aaret 1443 og havde dengang allerede i lang Tid været i den rige holsteenske Familie Skindkels Besiddelse, af hvilken Ridderen Bernike Skindkel under Dronning Margrethe havde en stor Deel af det vestlige og nordlige Fyen deels til Eie, deels til Pantelehn og i fuldeste Maal benyttede Landets gunstige Beliggenhed til Kaperier og Søroverier efter Datidens Skik. Hans Søn, Ridder Otto Skindkel, efterlod sig kun en Datter, Helleborg, der 1446 var forlovet med Ridder Knud Henriksen Gyldestjerne til Nestrup, i hvem Kong Christophers Enkedronning, Dorothea, var bleven indtagen, saa at hun af al Magt arbrivede paa at sætte ham ved sin Side paa Danmarks Throne. Helleborg vilde da have mistet sin Forlovede, thi det var maaskee lykkedes Enkedronningen, dersom ikke Hertug Adolph af Slesvig havde sat sig imod det af alle Kræfter og bragt det til, at det blev hans Søstersøn, Grev Christian af Oldenburg, som kom til at bestige Thronen istedetfor Gyldestjerne. Den Sidstnævnte ægtede nu sin Forlovede, som foruden adskillige rige Pantelehn medbragte ham baade Enggaard og Iversnæs eller det nuværende Wedellsborg; han blev Rigsraad og døde 1467, hvorefter Enggaard tilfaldt hans Datter, Karen Gyldestjerne, der var gift med Jørgen Daa og saaledes bragte Gaarden over i denne nye Slægt. Jørgen Daa døde 1503 og hans Frue 1527, hvorefter deres ældste Søn Jesper Daa arvede den og beholdt den indtil sin Død 1562. Da han ingen Børn efterlod, uagtet han var to Gange gift, faldt Enggaard med endeel af Godsset til hans Søster, Fru Sophie Daa, Enke efter Otto Hvide, som var meget svag, ja næsten gif Barn-

dom, hvilken Omstændighed satte hendes Svigerinde, Fru Anna Etis Datter Pors, istand til at mishandle hende paa en oprørende Maade. Fru Anna Pors havde nemlig været tidligere gift med Fru Sophies Broder, Børgen Daa til Hestholm, og fik allerede 1565 Fru Sophie ved gode Løfter til at stjøde til denne sin Svigerinde og hendes Børn Enggaard, dog at hun selv beholdt den i sin Levetid. Da Fru Sophie Daa imidlertid begyndte at gaae i Barndom, udgav Svigerinden hende for affindig, spærrede hende inde i et Kammer, som hed Spejelsborg, mishandlede hende paa mange Maader, især ved at lade hende lide Sult og bestandig være i Mørke, saa at hendes Dine bleve saa daarlige, at hun senere ikke kunde læse, tillod Ingen at komme til hende, — ja lod Vindebroen trække op for at være sikker for uvelkomne Besøg ligesaa vel som for at forhindre den Faigne i at undslø. Ved saadanne Midler, som hendes egen Søn endog tilstod, at Moderen havde brugt, lykkedes det Fru Anna at erholde den Ulykkeligens Underskrift under et Følgebrev af 1571, hvorved hun strax aftraadte det omtalte Gods, men da hun nu blev løsladt og fik Tilladelse til at tage til sin egen Gaard Hunderop eller Hømerop, klagede hun sin Nød for sine Naboer, af hvilke Rigsraaden Erik Rud tog hende med sig for at sikre hende imod videre Voldsomheder, hvorefter hun til ham stjødede 8 Bøndergaarde, der endnu hørte til Enggaard, men hverken denne eller en Mølle, der hørte til Gaarden. Der opstod nu en langvarig Proces imod hendes barbariske Slægtninge, i hvilken en Mængde Vidnesbyrd imod dem bleve afgivne. Ved Herredagsdom blev Fru Sophies Salsg til Fru Anna Etis Datter, som ved Vold aftvunget, kjendt ugyldigt, derimod de 8 Gaarde tilkomte Erik Rud, som formodentlig strax havde kjøbt Hovedgaarden med Møllen.

Erif Rud døde 2 Aar efter, 1577, og af hans Børn fik Corfitz Rud saavel Enggaard som Fuglsang paa Holland. Da han døde 1630, tilfaldt Enggaard hans Datter Helvig Rud, som samme Aar blev gift med Ridder Gregers Krabbe til Torstedlund, der blev Rigsraad, Admiral og Statholder i Norge; han opførte 1640 den midterste Floi af Hovedbygningen. Da han døde 1655, tilfaldt Enggaard hans Datter af første Ægteskab, Birthe Krabbe, som blev gift med den saavel for sin Ærdom som for sin ulykkelige Skjæbne saa bekjendte Oluf Rosenkrands til Egholm og Enggaard, der var Baron, Stats- og Justitsraad, samt hvid Ridder, og som formedelt sit Skrift: „apologia nobilitatis Danicæ“, der var rettet mod en Tydskers Paaastand, at Danmark altid havde været et Arverige, og at Adelsmændene ved Souverainetetens Indførelse velfortjent vare bleven gjorte fra Herrer til Trælle, blev af Høiesteret 1682 dømt til at have sine Værdigheder og sin Formue forbrudt. — Den nye Kongemagt maatte sikkre sig imod Angreb.

Enggaard blev nu folgt til Geheimeraad Conrad Biermann von Ehrenschiltd til Buskerud, Storkors af Dannebrog og Minister for det udenlandske Departement, der 1681 var bleven adlet. Han lod Gaardens Værelser smagfuldt decorere og anlagde Haven med tre store Alleer. Han døde 1698, hans Enke beholdt Gaarden endnu i nogle Aar, hvorpaa hun folgte den til en Franskmænd, som gav den sin egentlige Herlighed og Anseelse.

Denne Franskmænd var Johan Henrik Huguetan, Rigsfriherre af Odyc, Greve af Gyldensteen, Geheimeraad, Kammerherre, hvid Ridder, en fransk Flygtning, som kom her til Danmark med betydelige Rigdomme, 12 Millioner Francs, fortælles der, men hvis tidligere Liv er noget indhyllet i Taage, og hvis Afdømt til en

stor Deel af disse Penge uden Tvivl var mindre hæderlig; dog kunne vi derom kun berette et af Sagnene.

Huguetan var i Ludvig den Fjortendes Tid en rig og anseet Banquier i Paris, som af Regjeringen blev meget brugt for at skaffe Laan tilbeie og dertil benyttede sin Credit iblandt de andre Kjøbmænd. Da imidlertid i den spanske Successionskrig Landets Finantser vare ødelagte, betænkte Regjeringen sig ikke paa at udskrive tvungne Laan iblandt Kjøbmændene, ved hvilken Leilighed den rige Huguetan var iblandt dem, som maatte yde betydelige Tilskud. Da han kunde indsee, at dette vilde ende med hans Ødelæggelse eller med frit Qvarteer i Bastillen, besluttede han at flygte, benyttede Leiligheden, da Regjeringen hos ham havde deponeret flere Millioner, som skulde anvendes til Armeerne, sendte denne hele Sum til Amsterdam, hvor han etablerede sig, førte et stort Huus og lod sig gjøre til Baron af Odyck, hvilket Gods han havde kjøbt.

Ludvig den Fjortende var imidlertid yderst forbitret over den skammelige Naade, hvorpaa han var bleven tagen ved Næsen og havde mistet ikke blot sin gode Malkeo, men ogsaa sine egne Penge, og svoer hans Undergang samt befalede sit Politi at skaffe ham til Frankrig, det koste hvad det vilde. Det franske Politi havde dengang sine Spioner og Agenter over hele Europa, og efter nogen Tids Forløb, netop som Baron en stjern Dag sad i sin Silkeslobrok i god No og Mag paa sit Landgods, trængte der pludselig Folk ind i hans Bærelse, bandt og kneblede ham samt transporterede ham ind i en Kareth, og det saa hurtigt og med en saa fuldkommen Beregning af Omstændighederne, at Ingen mærkede det, og der aldeles ikke opstod nogen Larm paa Gaarden, førend den overraskede Baron var flere Mile

borte og ikke mere til at indhente, saameget mere som Ingen vidste, hvor han var bleven af.

Den ulykkelige Huguetan laa imidlertid i Bunden af Karethen, i fuldkommen Erkjendelse af, hvad der ventede ham, nemlig et vist snevert og trangt Hampehalsbaand eller i det heldigste Tilfælde et evigt Fængsel i Bastillen, som han i saa Fald kun kunde kjøbe med Opoffrelsen af sin hele Formue, thi at Kongens Bredde ikke lod sig formilde med Mindre, vidste han altfor vel. Under disse behagelige Betragtninger gik det i fuldeste Fart igjennem hele Holland og en stor Deel af Belgien, som dengang kaldtes de spanske Nederlande og netop var Skuepladsen for en langvarig og ødelæggende Krig. Paa den sidste Station, forinden de Reisende naaede fransk Grund, det vil sige Land, som var besat af franske Tropper, holdt Vognen, og vedkommende Politiaгент gik ind i Bagten for at forevise sine Papirer og derefter drage over Grændsen. Skildvagten var en dansk Soldat af de Hjelpetropper, hvormed Danmark i denne Krig understøttede de Allierede imod Frankrig; han stod med Geværret i Armen og kjedede sig af Hjertens Grund, da denne Kareth holdt stille og en Herre steg ud; Soldaten kastede et Blik ind igjennem Vogn døren, der hurtigt blev igjen lukket i, fik Die paa en Silkekjole og tænkte: „Der er altsaa et Fruentimmer i Vognen, hvordan monstro hun seer ud? Det var dog Umagen værdt at se efter, det bryder Lieutenanten sig ikke om,“ lukkede derfor roligt Døren op — og saae en bunden og kneblet Mand i en Silkeslobrok ligge paa Bunden af Vognen! Inden saa Minuter var Sagen meldt, Huguetan fri og den franske Politiaгент i Bagten; men den Følelse, hvormed Huguetan havde seet den røde danske Uniform i dette Frelsens yderste Dieblik, glemte han aldrig; Soldaten forekom han som en Engel fra Himlen, der tillige skulde

antydde ham den eneste Maade, hvorpaa han kunde fikke sin Fremtid, og han drog derfor ogsaa strax med sin hele Formue til Danmark, hvor en saa rig Mand var velkommen. — Enggaard var netop tilfals, og han reiste hen for at besee den; een af Folkene viste ham om og bemærkede, at Gaarden vilde nok blive dyr; „lad den det“, svarede Baronen, „jeg har Penge nok til at forgylde hver Steen i den.“ Han kjøbte da Enggaard, Dregaard og Uggerslevgaard, alle tre her i Egnen, blev 1717 Greve af Gyldesteen til Erindring om hans Dyring, der havde gjort Opsigt, og fik af sine Godser 1720 oprettet et Grevskab, hvilket han ligesaavel som Enggaard gav dette Navn.

Her i Danmark nød han stor Ære, saa at endog en nægte Søn af ham blev gift med en af Landets rigeste og fornemste Arvinger, en Grevinde Frijs fra Frijsenborg, men som rigtignok var 37 Aar gammel og ikke glædede sig ved det bedste Nygte, ja blev Geheimeraad og Ridder af Elefanten; men trods Grev Gyldesteens Herlighed og Rigdom maatte han dog i lang Tid stedse vogte sig og var endog lige ved at blive bortført fra Kjøbenhavn, idet en fransk Raper, som laa paa Rheden, havde indbudet en stor Deel af Byens fornemme Verden til et Bal ombord paa Skibet og deriblandt Greven, som ikke ahuede Svig og netop var isærd med at træde i Baaden, da hans Djener bagfra greb ham i Armen og standsede ham; den troe Svend havde mærket Uraad. Greven blev tilbage, og siden kom det rigtigt for Dagen, at det Hele var en List for at faae den Mand ombord, paa hvis Paagrivelse den franske Regjering satte saa stor Priis. Grev Gyldesteen døde 1749 i den høie Alder af 96 Aar, og Grevskabet tilfaldt hans Datterdatter, Margrethe Maurice Francisca Isidora Casada Marquise de Monteleone, som døde 1752 og var gift med

Grev Eggert Christopher Knuth til Knuthenborg, Stamherre til Verchenfeld, Ridder af Elefanten og l'Union, Geheimeraad; deres Søn var Grev Johan Henrik Knuth-Gyldensteen til Knuthenborg, Stamherre til Verchenfeld, Geheimeraad, hvid Ridder, Kammerherre, Stifamtmand, som døde 1802 uden Sønner, hvorefter hans Datter Grevinde Constance Henriette Frederikke Knuth-Gyldensteen arvede Grevskabet og beholdt det til sin Død i Aaret 1828. Hun var gift fire Gange, og med sin første Mand, Kammerherre Grev Johan Hartvig Ernst Bernstorff, Stamherre til Wotersen og Landen i Hertugdømmet Rauenborg, havde hun en Søn, Grev Andreas Erik Henrik Ernst Bernstorff = Gyldensteen, Stamherre til Wotersen og Landen, Kammerherre, Ridder af Dannebrog, som døde 1837, hvorefter den nuværende Besidder, Kammerherre, Hofjægermester Grev Hartvig Ernst Bernstorff, Ridder, Stamherre til Wotersen og Landen, arvede Grevskabet og de øvrige Godser.

Grevskabet omfatter Godserne Gyldensteen, Sandager, Dregaard, Hugget, Hærtslevgaard, Uggerslev og Ferstrup*).

I det franske Blad „Journal de Commerce“ for 1840 læses en Fortælling om Besidderen af Gyldensteen, der noget afviger fra den ovenfor givne Fremstilling og tildeels er iflædt en romantisk Form, men dog vistnok indeholder endeel sande Momenter.

General = Kontrolløren for Finantserne, Hr. Pontchartrain, var — hedder det — i stor Forlegenhed, thi Statens Pengemidler vare udtømte og Fjenden i Landet. Han sendte derfor Bud efter Hr. Huguetan. Denne Mand vareu Reformeert og var, uagtet alle de Forfølgelser, som de

---

*) For Størstedelen efter „Danske Herregaarde“.

Reformeerte under Ludvig den Fjortendes Regjering vare udsatte for, stedsse forbleven dem troe. Han var Boghandler, havde været udsat for alle de Umværlinger, et bevæget Liv medførte, havde flere end een Gang seet sin Lykke tilintetgjort, men havde stedsse gjenopbygget det, som Skjæbnens Storme havde kuldkastet for ham. Nu for Tiden var hans Stilling meget lykkelig, thi han nød Lønnen for sin Anstrengelse.

„Min Herre,“ sagde Ministeren til ham, „jeg vil gjøre Dem bekendt med vor Stilling, thi jeg gjør Regning paa Deres Hjælp til at forbedre den. Vore Kasser ere tomme, selv om vi ville give 400 Procent, kunne vi ingen Penge faae tillaaus; de forenede Magter trænge frem i Frankrig; vi kunne ikke betale Tropperne; hele Kompagnier desertere med flyvende Faner for at leve af Plyndring; ja, hvad synes De, Fru Maintenon har maattet spise Rugbrød. De seer altsaa, i hvilken Fare Staten er. Men i denne Statens Ulykke tye vi til Dem, De skal have den Ære at hjælpe os.“

Huguetan følte Uengstelighed ved den ham tiltænkte Ære, men han lod sig dog nøie med at bukke for Ministeren og tie.

„For at hjælpe os ud af denne Forlegenhed,“ vedblev Ministeren, „behøve vi tre Millioner.“

Huguetan reiste sig uden at yttre mindste Forundring, thi han var belavet paa denne ublue Fordring. „Min Herre,“ svarede han, „om jeg solgte min sidste Kjole og tog den sidste Daler ud af min Skuffe, saa kunde jeg dog ikke skaffe en saadan Sum tilveie.“

„Vi behøve tre Millioner, og De finder Dem nok.“

„Men, Hr. Minister,“ svarede Huguetan, „hvor kan De ansee en saa lidet betydende Boghandler som mig for rig nok til at eie en saadan Sum, naar selve Kongen af Frankrig ikke har saa mange Penge, som be-

høves til at forjage hans Fjender, og naar De ikke har den Sum? Thi havde De den, saa vilde De vist ansee det som Pligt, dermed at hjælpe Hans Majestæt; ikke fandt?"

„Derpaa kan vist Ingen tvivle“, svarede Ministeren.

„Jeg har“, sagde Huguetan fremdeles, „i Lyon ved en lille Boghandel erhvervet mig Livets Ophold, men jeg blev forjaget fra min Fødeby ved Ophævelsen af det nantisse Edikt. Jeg skulde forandre min Religion eller blive landsflygtig, og jeg drog derfor til Holland, hvor jeg blev godt modtagen.“

„Og vandt tillige, Hr. Huguetan,“ afbrød Ministeren ham, „en umaadelig Formue, som De ønskede at nyde i Frankrig. De synes at have glemt, at man, med Hensyn til Dem, slog en Streg over Ediktet af 1655. De er utaknemmelig.“

„Ja, jeg er utaknemmelig, derom kan ingen Tvivl være,“ svarede Huguetan ironisk. „Man forjog mig, traadte mig under Fodder, da jeg var fattig, og nu, da mit Arbejde har hos et høihjertet Folk gjort mig rig, saa troer man at bevise den rige Boghandler en Ære ved at plyndre hans Børn og ved at berøve ham den Formue, som man nægtede ham at erhverve sig i Frankrig! Men hvorfor tillader man mig at leve i Paris? — for mine Penges Skyld. Naar man taaler mig i Frankrigs Hovedstad, saa er det blot for at kunne gribe i min Lomme, naar man er i Bekneb. Jeg har alt offret en Deel af min Formue og har nylig indbetalt 50,000 Daler i Deres Kasse?“

„Jeg har hverken Tid eller Leilighed til længere at høre paa Dem. Vi behøve tre Millioner; her ere Bexlerne; behag at underskrive dem. Gjør De ikke dette, saa bliver De sat i Bastillen. De har nu Valget mellem et Offer, der ikke ødelægger Dem, eller et evigt Fængsel.“

Huguetan indfaae, at naar han nægtede sin Under-
skrift, vilde Ministeren holde Ord, tog Pennen og under-
skrev uden at sige et Ord.

Saa snart Ministeren var gaaet, sendte han i største
Hast Stafetter til sine Correspondenter for at underrette
dem om, at de ikke maatte betale de Buxler, som man med
Vold havde tvunget ham til at underskrive. Derpaa
flygtede han i al Stilhed til Holland.

Her optraadte han ikke som Boghandler, men som en
fornem Herre, omgiven af Luxus og al den Glands, som
Magt og Rigdom formaaer at sprede om sig.

En Aften, tre Maaneder efter sin Flugt fra Frankrig,
sad han i sin Bolig ved en Seng, i hvilken en ung, sng
Dame, hans Hustru, henlaa. Hun var Prindsen af
Massaus naturlige Datter og var bleven gift med Hu-
guetan for en Maaned siden. Han stod fuld af Rummert
over den Elskedes Tidelse, da Døren aabnedes, og der
traadte tre Mænd ind. Huguetan saae strax, at det var
Franskmænd, og en bange Anelse fyldte hans Sindre.

„Hvad ville De, mine Herrer?“ spurgte han med
dæmpet Stemme, for ikke at vække sin Hustru.

„Jeg har ingen Tid at spille,“ svarede den ene
Franskmænd, idet han traadte nærmere, „jeg er Capitain
Gauthier, assendt af Hans Majestæt Kongen af Frankrig,
for med det Gode eller med Magt at bringe Dem til
Frankrig.“

„Det er en Handling, der strider mod Folketretten!“
raabte Huguetan, „og jeg protesterer derimod.“

Gauthier gav de to andre Franskmænd et Nix, hvor-
paa de kastede sig over Huguetan og kneblede ham. De
vare trængte ind i Værelset ved hans forræderiske Kam-
mertjeners Hjælp og frygtede for, at han skulde raabe om
Hjælp, skjøndt Kammertjeneren havde vidst at fjerne det
øvrige Tjenerstab.

Den Syge vaagnede ved Etøien. Af Angst for= maaede hun ikke at sfrige, men styrkede ud af Sengen for at staae sin Egtefælle bi. Hun omslyngede ham med sine Arme, og da hun fik Mælet igjen, raabte hun om Hjælp, skjøndt forgjæves. Huguetan var rasende af Forbittrelse, fordi hans Kone i sin Natdragt var udsat for Soldaternes ublue Blikke. Hendes Kræfter udtømtes imidlertid snart, og hun styrkede afmægtig til Jorden. Den mægtige Despots Haandlangere brøde op og slæbte deres Offer med sig. Huguetans unge Egtefælle døde Dagen derpaa i Banvid.

To Dage efter dette Optrin passerede en, med 3 Heste forspændt Vogn gennem den sidste hollandske By. Den støvede Vogn, den Hurtighed, hvormed den kjørte, den Omhyggelighed, hvormed den var tillukket, saa intet Blik kunde trænge ind i den, alt dette vakte Indvaanernes Nysgjerrighed, og da det hemmelighedsfulde Kjøretøi holdt stille foran den endnu ikke aabnede Barriere, fæstede Tusinders Blikke sig paa det, haabende at kunne udforske, hvad Vognen indsluttede. Endelig aabnedes Skæthdøren, dog kun saaledes, at en Mand kunde trænge sig ud af den. Denne Mand var Gauthier, og Døren lukkedes strax efter ham. Men en Soldat havde seet et sribet Klædningsstykke, og i den Mening, at det kunde være et Fruentimmer, som man bortførte og skjulte saa omhyggeligt, gif han hen og aabnede Vogn døren, medens Gauthier var gaaet hen for at faae Barrieren aabnet. Da Soldaten saae Huguetan sidde i Vognen, kneblet og med bundne Hænder, raabte han: „Det er en Mand, som man bortfører!“ Nu trængte Alle sig omkring Vognen, og snart hørtes det eenstemmige Udraab: „Det er Hr. Huguetan, som man vil bortføre“. Huguetan blev i et Dieblik befriet, og Kongen af Frankrigs Haandlangere

overleveredes til den hollandske Øvrighed. Deres Proces varede ikke længe, de bleve alle tre halskuggede.

I stedsevarende Frygt for flere saadanne Vortførelsesforsøg forlod Huguetan Holland og tog sin Tilflugt til Danmark. Lykken, der hidtil havde været ham tro, forlod ham heller ikke her, thi trods den store franske Konges Forfølgelse blev han i Kjøbenhavn snart lige saa anseet, som han havde været i Amsterdam. Han blev hundrede og nogle Aar gammel og fortalte gjerne, hvorledes han, efter i Lyon at have handlet med gamle Bøger, tre Gange mistede en stor Formue, men atter var bleven en anseet Mand saavel i Frankrig og Holland som i Danmarks Hovedstad.

Hindsgavl.

Lidt over $\frac{1}{2}$ Mil fra Middelfart paa en høi ved Strandbredden fremragende Banke, som endnu kaldes Slotsbanken, har den gamle Kongeborg Hindsgavl ligget. Dens Navn skrives meget forskjellig, ogsaa „Hegnsgaffuel“, og Oprindelsen til samme er uvis; med Hensyn til sin første Stavelse har det sikkert fælles Herkomst med Hindsholm, Navnet paa den nordøstlige Halvø af Fyen, og uledes enten efter den gjængse Tradition af „en gammel Sørøver Hindse, som paa disse Steder skal have drevet sit Væsen“, eller vistnok rettere af „Hegn“. „Hæghnæthscog“, der i Baldemar den Andens Fordebog (1231) nævnes blandt de kongelige Domainer med Tilføielse af „juxta Mæthælfar“ (Ser. rer. Dan. VII p. 530), maa vistnok forstaaes om Hindsgaavs Skov. Borgen omtales først noget senere i samme Aarhundrede, nemlig 1287, da den tilligemed det nærliggende Middelfart blev afbrændt af Marsk Stigs Tilhængere, de fredløse Kongemordere, og i September 1295, da her fandt en Sammenkomst Sted mel-

lem Kong Erik Menved og den norske Konge Erik Præstehader, hvorved en Vaabenstilstand sluttedes imellem Rigerne. I den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede var Hindsgavl tilligemed hele Fyen i de holsteenske Grevers Hænder; Valdemar Atterdag indløste efterhaanden Den, men Hindsgavl, som Kongen forgjæves havde beleiret 1358, kom først noget senere i hans Magt og var fra den Tid Sædet for en kongelig Lehnsmænd. Som den første af disse nævnes den rige og mægtige holsteenske Adelsmand Berneke Skinkel til Frøbjerg og Iversnæs, Lehnsmænd baade paa Hindsgavl og Rugaard. Den 21de September 1409 sluttede Kong Erik af Pommern paa Hindsgavl Forlig med Grev Henrik af Holsteen, og 1436 overlod samme Konge sin Fætter Hertug Bugislaw af Pommern de fynske Slotte Nyborg, Hagenskov og Hindsgavl, som dog igjen kom tilbage til Kronen 1439, da de pommerske Herrer forlode Riget. Ved samme Tid maa ogsaa den bekjendte Eggert Frille, som var med blandt de Adelsmænd, der opsigde Kong Erik Huldskab og Trost, og senere blev Rigsraad og Ridder, være bleven Lehnsmænd paa Hindsgavl. I den svenske Krig blev Hindsgavl ødelagt 1659, og Godsset blev efter Souverainetæts Indførelse afhændet til Borgmester Hans Juul og Raadmand Hans Svendsen i Middelfart, som af Slottets gamle Mure i nogen Afstand fra samme mod Sydøst opførte den nuværende Hovedgaard Hindsgavl. Af de efterfølgende Eiere bør især General Frants Joachim v. Dervitz nævnes. Han var en tapper tydsk Krieger, der efter Sagnet først skal have tjent som simpel Rytter. 1701 blev han Oberst og Chef for det holsteenske Regiment og gik med dette, der hørte til de danske Leietropper i engelsk og hollandsk Sold, til Holland. Her blev han 1706 Brigadeer og 1709 efter Marlboroughs Dnske General-

major. Samme Aar blev han kaldt tilbage, deeltog Aaret efter i det uheldige skaauste Felttog og reddede ved sin hjælle Afværd Levningerne af den ved Helsingborg den 10de Marts 1710 slagne Hær. Da Feltmarskal Stenbock nemlig sendte Oberst Ducker til de danske Tropper med det Forlangende, at de skulde overgive sig, svarede Demitz, som altsaa maa have paataget sig Overbefalingen i den saarede Generallieutenant Jørgen Rantzaus Sted, at han tvivlede om, at den svenske General havde Mod til at angribe dem. Herved vandt Hæren tre Dages Frist, som man benyttede til at ødelægge Kanoner og hvad iøvrigt der ikke kunde medføres, og til at indstibe Tropperne, som derpaa kom vel over til Sjælland. I Aaret 1711 blev Demitz General-lieutenant og fulgte med Hæren til Tydskland. Den 20de December anførte han det danske Rykkeri i det uheldige Slag ved Gadebusch. Rykkeriet led her et saa ubetydeligt Tab, at han allerede Dagen efter viste sig med nogle og tyve Eskadroner paa Balpladsen, og kort efter ved Zythén indtog en Stilling for, om det blev nødvendigt, at forene sig med Saxerne og Russerne, hvilket fandt Sted i Begyndelsen af Januar 1713. I dette Aar blev Demitz General af Cavalleriet og havde 1715 Overbefalingen over de danske Tropper i den ærefulde Kamp ved Streschau. Han blev ogsaa Geheim-Conferentsraad og døde 53 Aar gammel, 1719. I Sønderby Kirke ved Frederiksgave, hvilken Gaard han ogsaa eiede, blev han begravet. Hans Enke, Margrethe v. Lewekau, døde først 1714; desuagtet blev ifølge hans sidste Villie Broderen, Oberst Joachim Diderich Demitz, Herre til Hindsgavl og Frederiksgave. Efter ham kom hans Søn, Major Frands Joachim Demitz i Besiddelse af Hindsgavl, og 1755 blev Godset kjøbt af Kammeraad Niels Basse. Hans Datterdatter

Karen Basse Fønss, gift med Kammerherre Chr. H. Adeler, blev derpaa Eier af det, og nu blev Stuehuset 1784 ombygget til dets nuværende Form, en Hovedfløi med to Etager og to Sidefløie med een Etage. Efter Testament af Kammerherreinde Adeler, der døde 1808, blev Hindsgavl 1815 oprettet til et Stamhuus for hendes Brodersøn, den nuværende Besidder af Stamhuset, Hofjægermester Niels Basse Fønss. Hindsgavls Beliggenhed ved det bugtede, skovomgivne Belt, med den smukke Ø Fæns ligeoverfor, hører til de skønneste i Danmark.

Stamhuset Hindsgavl bestaaer af Hovedgaardene Hindsgavl og Fænsøgaard*).

Et Folkesagn fortæller, at der lige overfor dette Slot skal have ligget et Kloster og en Kirke. Paa Slottet boede der en Ridder, der havde en meget skøn Datter, til hvem en rig og en fattig Veiler meldte sig. Faderen foretrak den Første, Datteren den Sidste. Den haarde Fader lod sig ikke bevæge ved hendes Bønner og Taarer, hun besluttede derfor at blive en Himlens Brud. Allerede stod hun for Alteret for at iføres Konnedragten, da den af hende forsmaaede Veiler trængte ind i Kirken for med Vold at bortføre hende. Hun flygtede til Klosteret, og Kirken tilligemed Ridderen og hans Følgesvende forsvandt aldeles.

Harritslevgaard.

Medens Kandidat Secher i danske Herregaarde mener, at Landsbyen Harritslevs Navn er det samme som Haraldslev og altsaa udtrykker den af Harald efterladte Eiendom, anfører Etatsraad Trap i sin Beskrivelse af Danmark Vedel Simonsens Mening, at Harritslev-

*) Efter Traps Beskrivelse af Danmark og Danske Herregaarde

gaard benevnes saaledes, fordi den har været den i Herredet ansatte Herredshøvdings Bolig. Efter Sagnet skal her i gamle Dage have ligget en Søroverborg. Harritslevgaard nævnes 1327 „med sit Fang“ blandt det Gods, som den svenske Prinds Erik Baldemarsen gjorde Fordring paa som sit Mødrenegods, og som ogsaa tildømtes ham. Han eller hans Arvinger have imidlertid ikke længe efter atter afstaaet Harritslevgaard, thi i Aarene imellem 1397 og 1408 fik Hr. Bernike Skinkel Rudgaard med Skovbyherred, Bogense By, Harritslev Birk og Bispenbjerg Sogn i Panteforleaving af Dronning Margrethe og Kong Erik af Pommern for 2000 Mk. Gaarden vedblev nu at være et kongeligt Lehn indtil Aaret 1560. Under 1ste Januar dette Aar gjør Frederik den Anden vitterligt, at han sælger til Børgen Svab „vor og Kronens Gaard“ Harritslevgaard, og under 27de Januar næstefter gjør Kongen atter vitterligt, at Børgen Svab har betalt og forløst ham de 5000 Daler, som han var ham pligtig for Harritslevgaard og Gods. Familien Svab eller Svave vedblev at have Gaarden i Besiddelse til 1592, da den overdroges til Breide Rankau til Rankausholm. Han opførte 1606 det høie Huns med Taarn paa Harritslevgaard, der endnu er en Pryd for den omgivende Egn. Breide Rankaus Søn, Kai Rankau, døde 1623. Hans Enke opnaaede en sørgelig Navnkundighed ved sit utilladelige Forhold til Christian den Fjerdes ældste Søn, den udvalgte Konge.

I nærmeste Forbindelse med den Retsfag, som var en Følge af hendes ulovlige Fængsling efter Kongens Befaling, staaer en mærkelig Herreproces, der fortjener nøiere at omtales paa dette Sted. Jens Boldmester, en Holstener, som søgte at indynde sig hos Kongen, fremkom i Januar 1627 med den Angivelse, at han, der var i

Fru Anne Lykkes Tjeneste, i dennes Grinde havde været hos en gammel Kvinde i Süderstapel, ved hvis Hjælp Fru Anne havde i Sinde at tage Kongen af Dage og sikke sig Prindsens Kjærlighed. Kort efter kom han i Kongens Tjeneste som Enspænder (Staffet), hvilket vistnok var hans Diemed med at opdigte denne Historie. Kongen, der ligesom de Fleste af sine Samtidige fuldt og fast troede paa Trolddom, lod Sagen paa det Skarpeste undersøge. I det første over Lamme Heine, den foregivne Troldkvinde, optagne Forhør fortalte denne, at Jens Boldmester paa Fruens Vegne havde givet hende 4 Rosennobler, og hun havde da sagt, at det til næste Paaaste, men ikke før, vilde gaae godt med den Sag, der laa Fruen paa Hjertet. Med den Sum blev hun altsaa af Jens Boldmester forført til at fortælle disse Løgne. Senere havde en af Fruens Piger bragt hende et Stykke af en Væredskrave og en Tot forte Haar, der vare Prindsens, og dermed skulde den Gamle virke saa meget, at Prindsen fattede Kjærlighed til Fruen. En Kone fra Flensborg havde flyet hende et Stykke af en Skosaal og en anden Tot forte Haar, hvorved Kongen, hvem dette tilhørte, skulde bringes af Dage, hvilket denne Kone udtrykkelig havde forsikret. Gjentagne Gange var Lamme Heine i Forhør og indviklede sig da saaledes i Modsigelser, at Pinebænten blev anseet for nødvendig for at faae Sandheden frem. Efter at have været underkastet dens Rædsler tilstod hun, at hun havde løiet, og bad om Naade. Man henvendte sig endog til nogle tydske Lovkyndige, hvem alle Documenter i Sagen bleve tilsendte; de afgave den Kjendelse, at Lamme Heines Udsagn slet ikke kunde bruges imod Fru Anne, da hun tilstod, at hun aldeles ikke kjendte denne, og til Slutningen havde tilbagekaldt det Hele. Da Sagen imidlertid efter deres Mening ikke var bleven behandlet med tilbørlig

Flid, burde den begyndes forfra af Folk, der vare vante til piinligt Forhør; man kunde jo nok paa den Maade faae bragt ud af den Gamle, hvem der havde bragt hende de Haar, som virkelig fandtes hos hende. Til Held for de Paagjældendes Lemmer blev dog Sagen ikke overgivet til disse tydske Jurister, men kun behandlet efter dansk Ret. I Juni 1627 blev den ifølge Dom af Borgermester og Raad i Odense henviist til Kirkenævingenes Afgjørelse; Lehnsmanden paa Odense Gaard, den lærde Holger Rosenkrands's Kidefoged vilde og kunde ikke sværge hende Trolddom over, og da Lovens Forskrift i flige Tilfælde her ikke var bleven opfyldt, afsviste Nævingene første Gang Sagen; men anden Gang turde de ikke affige en Dom, der stred imod Kongens Duster, og de kjendte derfor for Ret, at hun som Troldqvinde skulde døe paa Baalet. Derpaa gik Sagen til Landsthinget og fik her et andet Udfald. Den samvittighedsfulde Landsdommer Torben Gabrielsen Akeleie frifandt hende som Troldqvinde, men dømte hende for hendes ulige Snak og forskjellige Bekjendelser, paa hvilke hun endog havde aannammet Sakramentet, fra Livet, naar Sagen paa rette Steder tilbørligt var bleven behandlet. I sin Forbittrelse derover gav Kongen, hvem det laa meget paa Hjerte at faae hende dømt som Troldqvinde, Landsdommæren strax Affked. Senere lod Kongen ham endog tiltale for Herredagen for denne Doms Skyld, men blev da opfordret til at afstaae fra Stævningen over den forrige Landsdommer. Enden paa Sagen blev, at Lammie Heine af Kjøbenhavns Borgermester og Raad i September 1630 blev dømt til at miste Livet ved Sværdet.

Kai Ranzau og Fru Anne Lyttes eneste Datter, Somfru Sophie Ranzau ægtede 1631 den rige Laurids Mfæld til Urup og Egeskov, som ved dette Giftermaal tillige blev Eier af Hærtslevgaard. Fru Sophie døde

i Aaret 1635; deres Ægteskab var barnløst. Han beholdt Gaarden til sin Død 1659. Efter hans Død tilfaldt Gaarden Fru Anne Lykkes Broderbørn. Kai Lykke fik de to Trediedelev, og hans Søster Fru Christence Lykke en Trediedelev. Efter at Kongen og Dronningen havde faaet Kai Lykke dømt og saaledes opnaaet en Slags Ret til at plyndre hans store Eiendomme, tillode de hans Hustru, Fru Ollegaard Gylidenstjerne at boe paa Harritslevgaard, hvilket naturligtvis skulde betragtes som en stor Naade. Fru Christence Lykke var først gift med Frants Brockenhuus til Seberkloster og ægtede kort efter hans Død, 1660, General Frederik v. Arenstorff, som derved blev Eier af en Trediedelev af Harritslevgaard. Fru Christence Lykke døde i Aaret 1667, hvorved hendes Datter af første Ægteskab, Somfru Sophie Amalie Brockenhuus arvede Moderens oprindelige Trediedelev af Harritslevgaard. Efter hendes Død 1680 arvede hendes Farbroder, Sivert Brockenhuus, Gaarden. Hans Formuestilstand var meget slet. Noget af Gaarden blev taget fra ham for Skatter til Kronen, og Noget overladt til Landsdommer Jens Lassen til Dalum Kloster som brugeligt Pant. Frederik v. Arenstorff døde 1689, og hans Deel af Harritslevgaard tilfaldt hans Enke, Fru Augusta Elisabeth v. Rumohr. Megen Strid imellem de forskjellige Eiere af Gaarden og flere Processer fandt Sted desangaaende, men tilsidst blev dog Jens Lassen Eneeier af Gaarden. Efter ham fulgte hans Søn, Commandeur Hans Lassen, der døde 1718. Hans anden Kone, Christiane, født Hoppe, overlevede ham og giftede sig kort efter med Oberstlieutenant Hagedorn. Hans Enke eiede i flere Aar Gaarden, hvis Hovedbygning hun 1753 lod restaurere, og efterlod den til Datteren af sit første Ægteskab, Anne Elisabeth Lassen,

der var gift med Oberst J. F. Bardenfleth, i hvilken Familie den forblev i omtrent 60 Aar.

I Aaret 1829 kjøbtes Harritslevgaard for 82,000 Rdl. af den daværende Besidder af Grevskabet Gyldensteen og incorporeredes i dette Grevskab*).

Holstenhavn.

En Fjerdingvei syd for Nyborg, ved Orbækkens og Vindingaæns brede Udløb i Nyborg Bugt, ligger Ulfeldernes gamle Sædegaard, nu Holstenhavn.

Mod Slutningen af det fjortende Aarhundrede forekommer den første Gang i Historien som Røgsbølle i en Ulfelds Eier; et Par Aarhundreder senere findes den oftere omtalt, idet den daværende Eier, Jakob Ulfeld, sad i Rigets Raad og tog virksom Deel i Statens Styrelse. Han har selv paa Latin bekreftet en vigtig Regjeringshandling, nemlig det store Gesandtskab til Russernes Czar 1578, foranlediget ved dennes Hærgen i Lifland, hvorved Prinds Magnus af Danmark blev tvungen til at forlade sine Besiddelser i hiint Land og maatte søge Tilflugtssted i Skurland. Jakob Ulfeld var Sendebudenes Formand og havde Befaling til at slutte Fred med Czaren; men denne vilde kun indlade sig paa en Stilstand, der blev indgaaet af Sendebudene, da de troede sig i Livsfare. Da Kongen ved deres Tilbagekomst erfarede Udfaldet, blev han meget misfornøiet dermed; Jakob Ulfeld faldt i Unåde og blev udelukket af Rigets Raad. Den mægtige Mænd søgte at hævne sig derover, da Kongen var død. Efterat Riget var bifalt, traadte han frem midt paa Kirkegulvet og beklagede sig med høi Røst over den flette Løn, som den afdøde Konge havde ydet ham for lang og tro Tjeneste.

---

*) Efter „Denste Herregaarde.“

Jakob Ulfeld lod Røgsbølle nedbryde og i dets Sted opføre en Bygning, som udgjør den østre og nordre Fløi af den nuværende; sin nye Gaard gav han Navn af Ulfeldsholm. Hans Søn, af samme Navn, bekendt af sine Reiser og sin paa Latin affattede Danske Krønike, var ligesom Faderen en fremragende Personlighed og blev Rigets Kantzler 1609. Han synes at have lagt sidste Haand paa Værket, da hans og hans Hustrues Navne, I. W. B. B. (Virgithe Brockenhuus), findes anbragte paa den østre Fløi ind mod Gaarden; men uagtet han saaledes paatrykte Ulfeldsholm sit Stempel, folgte han den dog 1616 til Fru Ellen Marsviin.

Denne rige Adelsfrue forandrede Navnet Ulfeldsholm til Ellensborg og efterlod der, ligesom paa sine mange andre Eiendomme, talrige Spor af sin omfattende Virksomhed. Hun tilbyggede tvende Fløie, nemlig i 1631 den vestre og i 1634 den søndre, en lavere Bygning, med Gjennemførjel til den anden Gaardsplads. I den vestre Fløi lod hun indrette et Kapel, som blev indviet 1637, og udstyrede det rigeligt med Billedstjærerarbeide, hvilket den nuværende Eier har ladet restaurere. Alle Stolestaderne, Prædikestolen og Alteret ere prydede dermed; foruden en Mængde Snitværk findes paa Stolene i ophøiet Arbeide Marie Bebudelse, Jesu Fødsel, Flugt til Egypten og Omstjærrelse; Prædikestolen fremstiller Begivenheder af Jesu Liv, og Alteret, som hun tog fra Kapellet paa Thursø, hvilken D hun ligeledes eiede, forestiller Jesu Korsfæstelse og har paa Fløiene Billeder af de tolv Apostler. Paa Kapellet's ene Væg ere tre Malerier ophængte: Corfits Ulfeld, Eleonore Kirstine og „Fru Ellen Marsviin i hendis 77 Aar“, hvilken Indskrift, med hendes Vaaben, er anbragt i det ene Hjørne. Overalt hvor hun byggede, anbragte hun sit Navn i rigelig Mængde, saaledes ogsaa

paa Ellensborg; E. M. S. findes saavel udenpaa Muren, som paa Prædikestolen, i Billedsfxærerarbeidet og i Kapeldørens Laas. De fire smukke Spiir, hvormed hun prydede Gaarden, ere nu forsvundne, det sidste og største af dem skal være nedbrudt for omtrent 30 Aar siden. Fru Ellen døde der 1649, og hendes Datter, den bekendte Kirstine Munk, arvede Gaarden. Ifølge Skiftet efter den Sidstnævntes Død i 1658 skulde hendes og Christian den Fjerdes Datter, Frøken Eleonore Kirstine, have Ellensborg; den kom saaledes atter i Ulfeldernes Eie og blev anvist Corfits Ulfeld til Opholdssted, efterat han og hans Frue vare blevne løsladte af deres Fængsel paa Hammershuus. De begave sig fra Kjøbenhavn til Ellensborg i de sidste Dage af 1661, men Corfits forlod allerede Gaarden og Riget det paafølgende Aar, hvorefter han ved Høiesteretsdom blev erklæret for Majestatsforbryder og alle hans Eiendomme inddroges under Kronen. Kongen folgte derpaa Gaarden til en Holstener, Buchwald, som gav den Navnet Nygaard, men han beholdt den ikke længe; thi Stifamtmanden i Fyen, Geheimeraad og Generalmajor Eiler Holdt, kjøbte den 1671. Aaret derefter blev den med det underliggende Gods ophøiet til et Baroni, som blev kaldet Holckenhavn og fra den Tid er gaaet i Arv i Holckernes Slægt.

Gaarden bestaaer af en Mængde svære, grundmurede Bygninger, som gjøre et storartet Indtryk paa Beskuerne; de stærke Mure have tilsyneladende ikke lidt af Tidens Tand og ville vistnok gjennem mange Slægtled bære de ærværdige Minder om mægtige Siere i Fortiden. Ridderfalsen i den østre Fløi vedligeholdes ikke; Indgangen til den er i et Taarn, der er opført ind mod Gaarden. Under Ridderfalsen skal Borgfængslet have ligget. De grundmurede Ladebygninger med takkede

Gaale ere ifølge Indskrifterne I. W. 1611 og E. M. S. 1636 deels opførte af Jakob Ulfeld, deels af Ellen Marsviin. Hovedbygningens Mure ere gule, den nordre Fløi med hvide Prydelser; Ladebygningerne ere røde.

Holstenhavn ligger i en smuk Egn med mange rige Afvevlinger, hvortil den nære Bngt yder sit betydelige Bidrag. Fra en Bakke i Vest nyder man en vid Udsigt over Egnen*).

Sagn om Holstenhavn.

En Nat kom Kong Christian den Fjerde til Marsviinsborg i Fyen for at besøge Fru Kirstine Munk, men fandt Porten lukket. Han lod sig derfor sætte over Graven, krøb dernæst sagtelig ind i Borgen og søgte til Fru Kirstens Kammer, hvor han uden Ordvevling lagde sig i hendes Seng. Da det nu dagedes, saae han, at det ikke var Fru Kirsten, men en af hendes Terner, hos hvem han havde sovet, efterdi Fruen var flyttet ind i et andet Værelse. Og da den Tid kom, at Pigen blev med Barn, skjænkede han hende saameget Sølv, som det nyfødte Barn veiede, og giftede hende med Ladefogden paa Gaarden**).

Holstenhuus.

Hovedgaarden Holstenhuus er et gammelt Herresæde, vistnok et af de ældste i Danmark, og ligger i det sydlige Fyen i Svendborg Amt. Der har i de ældste Tider ligget et Gods, der kaldtes Fjndstrup, hvilket omtales som tilhørende i Aaret 1314 Adelsmanden Gotskalk Rittle, der i dette Aar formedelst Fjendskab med Erik

*) Efter „Illustreret Tidende“ 1864.

**) Efter Thieles Folkesagn.

Menved blev erklæret fredløs. Godset tilfaldt Kongen og gif derfra over til Familien Wenstermand. Det var en Jørgen Wenstermand, der døde 1551, som fik Gaarden i Arv efter sin Moder Anna Passow. Hans Søn Knud opførte 1579 den ene af Gaardens tre Fløie, hvis Mure indtil for nogle Aar siden bare hans og Hustru Kirsten Langes Navnetræk. Han lod til at være en trættefjær Mand, thi han havde adskillige Retsfager.

I Ægtekab med Knud Wenstermands Broderdatter fik Jørgen Grubbe Gaarden. Da han døde, gif Gaarden over til Hans Grabau, der ægtede hans Enke. Om hende fortælles der, at da hun kom fra Kjøbenhavn og vilde springe ud af sin Vogn ved sit Huus i Kjøge, sprang hun i en Kaarde og døde.

Efter hendes Død kom Godset til at eies af Frederik Ranzau, derpaa af Mogens Gyldenstjerne og saa af den berømte Feltherre Johan Ranzaus Søn, Henrik Ranzau med Tilnavnet den Lærde. Han prydede sin Gaard med kostbare Malerier og Billedstøtter, og var berømt over hele Europa for sin Lærdom. Han eiede et Bibliothek, der bestod af et, efter de Tider, saare stort Antal Bøger, nemlig 7000 Bind.

Som Prinds ønskede den senere Kong Frederik den Tredie at blive Erkebisp af Bremen, men for at blive det maatte han først være Kannik. Han fik da en Kannik Jørgen Schult til at overlade ham sit Canonicat imod et Gods i Norge, ved hvilken Leilighed Schult kom herind i Landet fra Bremen. Aar 1636 kjøbte Schult Findstrup, og nu forblev det i hans Familie indtil 1707. Geheimeraad Jørgen Schult havde fundet Bygningen altfor ringe og opførte derfor 1643 to Fløie til Wenstermandsene. Men kun den nye nordre Fløi var grundmuret, to Etager høi, bygget i massiv Stil uden syn-

derlig Prydelse; de tvende andre Fløie vare derimod Bindingsværk.

I Aaret 1707 blev Fjndstrup solgt til den Slægt, der gav den sit nuværende Navn, og som nu eier den. Det var Oberstlieutenant Christopher Adolph Holsten af en indvandret, gammel frankisk Familie, der kjøbte Godsjet. Men allerede tre Aar efter, 1716, faldt han i Slaget ved Helsingborg. Hans Broder, Oberst Godstfe Ditlev Holsten, Eier af Langersø, et Gods i det nordlige Fyen, arvede Fjndstrup efter ham. Aar 1723 oprettede han med kongelig Stadsfæstelse Fjndstrup og Langersø til Stamhuset Holstenhuus. Nogle Vers, som han lod indhugge i en Steen og opsætte over Hovedindgangen, bevidnede dette. De endte med følgende Linier:

„Lad Holstener med Vre mig altid beboe
Saa længe Græs og Korn ved Holstenhuus kan groe.
Gud alene Vren.“

Hans ældste Søn, Geheimeraad Adam Christopher Holsten, fik 1770 Stamhuset oprettet til Baroni. Ved hans Død 1825 arvede hans yngre Broder, Admiral Baron Holsten, Godsjet. Aar 1849 døde han som den ældste danske Officeer, der havde havt Commando paa Danmarks Hædersdag, den 2den April 1801, i Søslaget paa Kjøbenhavns Rked, hvor han førte Commandoen over Signalfibet „Elven“ paa 10 Kanoner og viste sig værdig til at omtales hæderligt i den Høistcommanderendes Rapport for sin tappre og dygtige Førelse af det Skib, der var betroet ham. Han elskede sit Fædreland høit, og derfor sølte han, efter som hans Stands Hæder gif ham over Alt, et dybt Mismod over vort ulykkelige Tab i Gærnførdefjord 1849. Det blev en Bind til hans Eglifte, thi endnu samme Aar døde den dybt nedbøiede, tappre Søhelt.

Baroniet arvedes af hans Søn, den nuværende Eier, Geheime-Conferentsraad, Baron Adam Christopher Holsten = Carisius. Med ham uddøer den mandlige Stamme, og hans ældste Datter, gift med Kammerherre Sehestedt Suel, vil arve Baroniet efter ham.

Baronen har i Aarene 1864 og 1865 ladet opføre en ny Bygning, med en ringe Benyttelse af den ældre, af Architect Haugsted fra Odense. Den tidligere nordre Fløi er gjort til Midtparti i den nye Bygning og har for Størstedelen beholdt den gamles Charakter. Tre Gaale paa Bygningens Sydside oplive dens ellers tunge Udseende. En herlig Have omgiver den og støder mod Nord op til Holstenshuus's Dyrehave. Fra Gaardens eller rettere sagt Slottets Nordside haves der en skøn Udsigt over det frugtbare Fyen, endog saa vidt, at St. Knuds Kirkespiir i Odense kan sees i klart Veir. Mod Syd har man en Udsigt over Diernisse Kirke med Familiebegravelserne, over Kjøbstaden Faaborg og flere smaa Der indtil Den Als og for et skarpt Blik Slesvigs Kyst, — Alt værdigt en Malers Pensel, der dog ikke formaaer at gjengive det pragtfulde Skue*).

Hvedholm.

Denne Herregaard, Hovedsædet i Grevskabet Brahesminde, har i 400 Aar kun tilhørt 3 Familier: Harndenbergs, Bille og Brahe, og er gaaet i Arv fra den ene til den anden uden at have været folgt i saa langt et Tidsrum. Den skal oprindeligt have hedt Thule og skal have faaet sit senere Navn af Hvede, som man maaftte først begynde at dyrke paa dette Sted. Den var i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede en Brydie- eller Forpagtergaard, det vil sige en almindelig Bondegaard,

*) Efter „Illustreret Tidende“.

der blev kjøbt af Chavo eller Claus v. Hardenberg, en af de tydske Adelsmænd, der med Christopher af Bayern vare indvandrede i Danmark. Hvedholm gik derpaa i Arv fra Fader til Søn igjennem følgende Slægtled: Jochum Hardenberg, som omkom paa Ditmarskertoget 1500, og Jakob Hardenberg, som ogsaa eiede Arrestov og ved Giftermaal med Edel Bille kom i Besiddelse af Sandholt, saa at han blev meget rig. Under Grevens Feide betroede han en stor Mængde Guld og Kostbarheder til Præsten Hans Madsen i Svanninge, hvorom der er fortalt under denne By. Jakob Hardenberg kjøbte af Kong Christian den Tredie det anseelige Holmekloster, nu Brahetrolleborg, hvilket ogsaa er fortalt under denne Herregaard, og havde saaledes en betydelig samlet Eieendom i Egnen Nord og Vest for Faaborg. Han blev ogsaa kongelig Lehnsmænd paa St. Hans Kloster i Odense, men døde kort efter 1512. Hans anden Hustru, som overlevede ham, Sophie Lyffe, var en Søster til den bekjendte Rigsraad Jørgen Lyffe til Overgaard. Hun havde en ganske eiendommelig Handelslyst, hvormed hun forbandt en stor Hensynsløshed mod sine Medmennesker, saabelsom mod Lov og Ret, og saaledes forarsagede hun sig selv og sine Børn store Pengetab og mangfoldige Uregnelser. Holmekloster blev igjen indløst af Kongen for den Sum, som hendes Mand havde betalt derfor. De havde 3 Døttre, som hver fik en af de 3 Herregaarde; Helvig Hardenberg, gift med Erik Rosenkrands, fik Arrestov, Anna Hardenberg, gift med Erik Rud, fik Sandholt, og Edel Hardenberg, gift med Franz Bille til Søholm, fik Hvedholm, som paa denne Maade kom til Familien Bille. Sønnen, Erik Bille, har uden Tvivl opført den nuværende Hovedbygning paa Hvedholm 1590; den bestaaer af 4 sammenbyggede Fløie paa to Etager, med et rundt Taarn og en fremspringende Kar-

nap, og er endnu paa de to Sider omgiben af Grave. I Begyndelsen af det næste Aarhundrede kom Hvedholm atter ved Arv til Familien Brahe, af hvilken dens mærkeligste Eier var den rige, mægtige og myndige Rigsraad Jørgen Steensen Brahe, som allerede er omtalt under Brahesborg. Han døde paa Hvedholm den 12te Februar 1661 og hviler i Familiegravelsen i Horne Kirke.

Nedens Jørgen Brahes Søn, Preben Brahe, der døde 1708, eiede Gaarden, afbrændte den for en Deel 1683, men blev gjenopført i de følgende Aar. Den sidste Mand af Brahernes berømte Slægt var dennes Sønnesøn, Oberstlieutenant Preben Brahe, som tiligemed sin Søster Susanne Brahe, Enke efter Etatsraad Hein, af deres Godser Hvedholm, Steensgaard og Østrupgaard oprettede Stamhuset Hvedholm 1756, hvori Damsbo indlemmedes 1758. Preben Brahe døde ugift 1786, hvorpaa Stamhuset ifølge Erectionsbestemmelserne tilfaldt Opretterens Morbroders Sønnesøn Axel Frederik Wille, som derpaa kaldte sig Wille-Brahe, men døde i en ung Alder allerede næste Aar. Hans Broder, Geheimeconferentsraad, Kammerherre, Storkors af Dannebrog, Grev Preben Wille Brahe fik den 9de Mai 1798 Stamhuset Hvedholm ophøiet til et Grevskab under Navn af Brahesminde; han eiede desuden i Fyen Stamhuset Egestov og i Sjælland Godset Svandholm, hvorhos han var Patron for Odense adelige Jomfrukloster paa Grund af sit Slægtskab med Frøken Karen Brahe, der er Klosters Stiftende. Han har gjort sig fortjent af dets Bestyrelse. Han var meget stolt af sine gamle Ahner, men ved Siden heraf slog hans Hjerte varmt for Fædrelandet og dets historiske Minder; han var en dygtig og kraftig, men ogsaa en mild og ædel, høihjertet Personlighed. Uden ham havde

vist ikke Odense adelige Jomfrukloster kunnet bestaae; men i den Grad støttede han det ved sin egen Formue, at han gjerne kan kaldes dets anden Stifter. Om den Aand, der gik igjennem hans dygtige Godsbestyrelse, vidne saavel hans Kirker, iblandt andre Svanninge Kirke, hvortil han lod Thorvaldsen udføre Præsten Hans Madfens Billede i Basrelief, som den Kjærlighed, hans Bønder nærrede for ham, og som gjorde, at disse kort før hans Død, den 21de September 1857, bekostede hans colossale Buste udført i Marmor af Bispen og senere, den 10de August 1858, reiste paa Svedholm en Støtte, der skulde bære denne Buste.

Paa denne Støtte findes følgende Inscription:

For
Preben
Greve af Wille Brahe
til Grevskabet Brahesminde,
den ædle Olding,
Bondens trofaste Velgjører og Ven,
reistes dette Minde
af
Grevskabets
taknemmelige og hengivne
Beboere.

Paa venstre Side:

Han hviæde sit Døe til den Fattige,
han svarede ham venligen og med Bliibhed.

Paa høire Side:

At vore Esterkommere ikke skulle glemme,
Hvo der har lagt Grunden til deres Fædres Huse.

Paa Bagsiden:

9de Mai 1798 -- 9de Mai 1858.

Grevskabets nuværende Besidder er hans ældste Søn,
Geheimeconferentsraad, Kammerherre S. Greve Wille

Brahe, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, samt dekoreret med en Mængde fremmede Orden.

Grevskabet indbefatter for Tiden Godserne Hvedholm, Damsbo, Steensgaard og Østrupgaard samt Verne Avernæs og Dreis*).

Hverringe.

Fru Ane.

Denne Herregaard har tilhørt mange gamle adelige Slægter, der nu er uddøde, som den bekjendte Slægt Limbek, Familierne Basse, Godov og Ulfeld. Den eiedes saaledes vistnok Aar 1500 af Palle Andersen Ulfeld, gift med Regise Godov Basse. Om trent Aar 1530 tilhørte Gaarden Hr. Peder Lykke. Han var en Søn af Hans Lykke til Havns og Fru Ellen Munk, der 1514 kom til at besidde Lys og Bjørns med al kongelig Rettighed undtagen Brag, hvorfor han skulde gjøre Regnskab. Han blev senere iblandt Andet forlehnet med Nyborg Slot. Han var en af de fire jydsk verdslige Rigsraader, der tilbød Frederik den Første den danske Throne efter at have opsagt Christian den Anden Guldstab og Trost. Peder Lykke var Høvidsmand paa Aalborghuus, da Skipper Clements i Grevens Feides Tid huserede i Sjælland. Slottet faldt imidlertid snart i Hænderne paa Clement, der havde reist Vendelboerne, thi Høvidsmanden var allerede flygtet, da han nærmede sig Slottet. Han hørte vel til det katholske, meest af Geistligheden bestaaende Parti, men sluttede sig desuagtet til Hertug Christian, meest vel fordi hans Parti ikke formaaede at sætte hans yngre Broder, Prinds Hans,

*) Efter „Illustreret Tidende“ og Traps Danmarks Beskrivelse osv.

paa Thronen, for i ham at finde en Beskytter af Katholicismen. Da Hertug Christian derpaa var valgt til Konge, fik han tilligemed Biskoppen Ove Bilde, Rigs-hofmester Mogens Søye og Erik Banner Befaling til at udruste saa mange Krigsfolk i Sylland, som han kunde, og strax komme over med disse til Fyen, hvor de kæmpede under den berømte Johan Raunau mod Grevens Krigsmagt.

Peder Lykke var to Gange gift. Hans første Hustru var Fru Anne Knudsdatter Reventlow. Efter hendes Død ægtede han Enken efter Lave Esgefen Brok til Gammel-Estrup og Bemmestofte, Fru Kirsten Pedersdatter Høg. Foruden Hverringe eiede han ogsaa Demstrup og Norlund Hovedgaarde, hvilke han havde kjøbt, og hvilke som Kjøbegods bleve deelte imellem Arvingerne efter det første Skifte 1547. Ogsaa havde han, da han skiftede med sine Stedbørn 1509, faaet Bregenholm, nu Breinholm, som dengang var en Hovedgaard, men nu er en Bondegaard. Han døde formodentlig 1537, og hans Enke, Fru Kirsten, overlevede ham til 1542. Han blev bisat i Mariager Kirke, hvor hans Ligsteen endnu findes. Efter Hr. Peder Lykkes Død blev hans og Fru Kirstens Søn, den bekjendte Jørgen Lykke, Eier af Hverringe. Han skrev sig endnu 1545 til denne Gaard, men har neppe beholdt den længere end til 1547. Da tilfaldt Gaarden ved Skifte efter Faderen hans Heelsøster, Fru Anne Lykke, der var gift med Anders Wille til Søholm. Han var Rigsraad, havde i mange Aar været Høvidsmand paa Stege Slot og i nogen Tid været Grev Christophers af Oldenborgs fornemste Raad. Efter hans Død 1555 skjødede hans Enke, Fru Anne Lykke, atter Hverringe til sin ovennævnte Broder, dog skulde hun beholde Gaard og Gods i sin Livstid og have det i Laan og Leie af sin Broder; naar

hun døde, skulde Alt tilfalde ham eller hans Arvinger. Aar 1557 ægtede hun den fra Kong Hans's og Christian den Andens Tid saa berømte Krigsmand, Rigsraad og Marsk Otto Krumpen, hvis første Hustru, Fru Drude Krumpmedige, var død 1555. Under Christian den Tredie i den syvaarige Krig med Kong Erik den Fjortende var han en kort Tid Feltherre. Men han var for gammel og svag til en saadan Post, og Kongen fandt sig derfor besøiet til at tilskrive Rigsraadet, der formodentlig tog Deel i Udnævnelsen af Feltherren, at han „fandt det meget besværligt, at de, der havde saa høie Bestillinger, alene vilde føre Titlen og nyde Fordelen og Intet gjøre af hvad deres Embede udkrævede, uden hvad de selv vilde“. Otto Krumpen blev derfor snart nødt til at tage sin Afsted, thi endnu samme Aar nævnes den berømte Frants Brockenhuus som Marsk. Krumpen vedblev dog at være Medlem af Rigsraadet, indtil han døde i Aaret 1569 i sit 96de Aar.

Fru Anne Lykke skal have været meget gjerrig og just ikke handlet efter Loven. I en Sag, hun anlagde 1568 imod en Skriver, som hun bestyldte deels for, ikke at have aflagt tilbørligt Regnskab, og deels for at have imod sin haandskrevne Forpligtelse forladt hendes afdøde Ægtefælles Tjeneste, anførte hun tillige, at Skriveren havde sigtet hende for, at hun, da hun i sin Mands Fraværelse styrede Halsds Lehn, havde besveget Kongen og imod Betaling ladet Bønder, der vare udfkrevne til Kongens Tjeneste, slippe fri derfor. Denne Skriver, der hed Hans Lauridsen, havde nemlig en Aften mødt Fru Annes Bogn, som var tilbækket med Værrød og førte 3 Tønder Smør til Mariager. Skriveren paastod, at hun havde taget dette Smør fra Slottet, og at han derfor ikke kunde bringe sit Regnskab i Orden, og flere Mænd vidnede, at de havde hørt denne Uttring af ham. Og=

saa sagde han, at hun en Gang, da Slotsfriveren paa Kjøbenhavns Slot havde udstedt en Andviisning paa Korn, hun kunde sælge paa Hald imod andet Korn, hvilket hendes Huusbonde havde overladt Slotsfriveren affin Landgilde i Sjælland, da havde solgt 6 Læster for meget. Fru Anne svarede hertil, at det kunde han ikke bevise hende, og bad ham være en Tyv og en Løgner, indtil han kunde godtgjøre, at hun havde besveget Kongen for saa meget som en Skjepe Korn. Der maa dog have været Noget ved disse Beskyldninger, thi i Ketten fremlagde man et Brev, i hvilket hun opfordrede to Mænd til at gjøre deres Flid for at indkræve til hende de Dyr og Daler, hun skulde have for Bondesønner, hun havde flyet Hjemlov, og et andet Brev om, at det var hendes Villie, at der istedetfor tre gamle Mænd skulde udskrives tre andre, hvis hine vilde give hende en Dyr. Denne kildne Sag blev den Gang ikke paadømt af Kongens Rætterthing, men opsat, indtil Kongen selv vilde afgjøre den; Sagens endelige Udfald er ubekjendt. Ligeledes kom Fru Anne i Uleilighed 1574, efterdi hun imod det udstedte Forbud lod fiske med Pulsvaad (et Slags Halegarn) i Liimfjorden. Hun blev derfor paa Kongens Vegne tiltalt for Landstthinget; men Landsdommeren henviste Sagen til Rigsraadet. Og hun blev da dømt som den, der havde trodsset Kongens alvorlige Forbud, saa at hun burde bøde og stande til Kette og derfor være i Kongens Minde. Dog har hun neppe faaet denne Unaade at føle, da Kongen var i hendes Gjæld. Hun havde nemlig erholdt Bevilling paa at beholde et af Kronens Lehn samt to Herreder, imod at overlade Kongen nogle Gjældsbreve paa 4000 Daler, hvilke denne havde udstedt til hende og hendes afdøde Mand, ligesom og hendes Arvinger skulde beholde dem, indtil Indløsning fandt Sted.

Børgen Lykke kom nu atter i Besiddelse af Hverringe.

Han fik strax en Proces med Jakob Kostrup til Leergrav og Jakob Høgh til Bang. Sagen blev paadømt af Rigsraadet paa Kjøbenhavns Slot, men vunden af Jørgen Lykke. Ved hans Død i Maret 1583 tilfaldt Hverringe Sønnen Henrik Lykke til Overgaard, der var gift med Karen Banner. Han var Rigsraad og Lehnsmænd paa Bordingborg, da han døde 1611. Hans Datter, Anne Lykke, omtalt under Hvedholm, arvede nu Hverringe. Sin anden Mand, Knud Ulfeld til Hellerup, Broder til Korfitz Ulfeld, og som blev dræbt paa Etibet „Trefoldigheden“ i Slaget paa Kolberger Heide i Juli 1644, gav hun Livsbrev paa Hverringe, og efter hans Død gif denne Gaard over til Fru Annes Broder, Frants Lykke til Overgaard, som døde 1655. Hans mange Godsce bleve deelte imellem Sønnen Kai Lykke og Datteren Fru Christence Lykke, men efter 1660, da Førstnævnte begik Majestætsforbrydelse og blev henrettet in effigie, blev Alt, hvad han eiede, altsaa ogsaa Hverringe, confiskeret.

Kort efter maa Gaarden være kjøbt af Fru Dorthæ Daa, Enke efter den i Maret 1655 afdøde Gregers Krabbe til Thorstedlund, efter et Skjøde, hun udstedte 1668. Efter hende arvede Sønnen Niels Krabbe Hverringe. Han tjente mange Aar som Officeer i Garden til Hest og opholdt sig for det Meste ved Hoffet, da han tillige var Kammerjunker hos Christian den Femte. Aar 1682 var han Oberstlieutenant og sendtes 1690 til Kongens Svoger, Carl den Ellevte, der en Deel af den Sommer opholdt sig i Skaane. Men han fik ingen Udgang til Kongen, paa Grund af, at han ikke havde saa høi en Rang som Oberst Niels Gyllenstjerna, der havde været i Kjøbenhavn for at melde den svenske Konges Ankomst til Skaane. Saa nøie saaes der i hiin Tid paa Etiketten. Senere blev Niels Krabbe Briga-

deer, Oberst for Garden til Hest og Ridder af Dannebrog. Han døde 1708 og blev begravet i Helliggeistes Kirke. Da hans Ægteskab med Overhofmesterinden hos Dronning Charlotte Amalie, Lovise Charlotte von Schlaberndorff, der bekjendte sig til den reformeerte Troesbekjendelse, var barnløst, tilfaldt Hverringe ved hendes Død 1737 den Slægt, der for Tiden besidder Gaarden. En Sønesøn af Niels Krabbes Søster, Fru Helvig Krabbe, Major Niels Juel arvede nemlig nu Hverringe ved Rodkastning, imod at udbetale sine Sødskende 18,000 Rdl., Alt overeensstemmende med Niels Krabbes Testamente. Han døde ugift allerede efter to Mars Forløb, og hans ældre Broder, Peder Juel til Nastrup, fik derefter paa samme Maade Hverringe. Han blev Geheimeraad, Ceremonimester og Ridder, var født 1708 og døde 1779. Han oprettede 1768 Hverringe til et Stamhuus for sin Slægt. Hans ældste Søn ved hans Hustru, Birthe Cathrine v. Levehau, Geheimeraad Gregers Christian Juel til Juelsborg, døde forinden Faderen 1776, og derfor blev hans Søn, Hans Rudolph Juel efter Bedstemoderens Død 1784 Stamhusets Besidder. I hans Mindreaarighed indtil 1791 blev det styret af hans Farbroder og Værge, Kammerherre Niels Krabbe Juel til Billeshavn. Hans Rudolf Juel blev Oberst og Kammerherre og var iblandt de første af Danmarks Godseiere, der affskaffede Hoveriet, allerede 1801. Som en meget patriotisk Mand oprettede han i Krigsaarene 1808 til 1809 det nyenske frivillige Jægercorps, med hvilket han engang tog 100 Englændere til Fange paa Romsø. Ved hans Død tilfaldt Stamhuset dets nuværende Besidder, hans eneste Søn, Kammerherre, Major Hans Juel, der ligesom Faderen eier Stamhuset Juelsborg.

Hverringe er, formedelsf en sumpet Grund, bygget

paa en mæssig, 5 Alen høi Kampesteensmuur. Hovedbygningen udgjør tre Fløie af Bindingsværk og er opført af Kammerherre Hans Rudolph Suel i Slutningen af forrige Aarhundrede. Den er omgiven af brede Grave, som adskille Borgegaarden fra Udhusene, der ere byggede af den samme Besidder, med Undtagelse af en grundmuret Tærskelade, som skal være opført af Svenskerne, medens disse 1658 til 1659 vare i Fyen.

En anden til Stamhuset hørende Hovedgaard Bøgebjerg ligger en Miil fra Hverringe. En halv Miil fra Land ligger Den Romsø, hvor der tidligere har været en Aulsgaard. Af Dens Fladeindhold udgjøre de 80 Tønder Land en Skov, der bruges som Dyrehave. Den forrige store Skov blev omhuggen af Englænderne, da disse dermed forsynede deres Flaade samt Den Anholt med Brænde.

Fra Romsø udgaaer der over imod Fyen et Rev, som ender i en liden Sandbanke, hvorom Sagnet fortæller, at den er fremkommen ved, at Heren paa Romsø vilde lægge en Bei over til Fyen og tog saa meget Sand med, som hun troede var fornødent dertil, idet hun lidt efter lidt strøede det ud foran sig; men da hun var kommen omtrent Halvveien, saae hun, at hun ikke havde nok til den øvrige Bei, og lod derfor, hvad hun endnu havde i Forklædet, falde ned paa eet Sted; derved fremstod den Banke, hvormed Revet ender. Til Sognets Mærkværdigheder hører ogsaa en Høi paa Viby Mark, hvor der sees Spor af en gammel Borg; den i Nærheden af Høien liggende Fæstegaard kaldes derfor Kastelsgaarden*).

---

*) Størstedelen efter „Danste Herregaarde“.

Hvidkilde.

Bispen og Herremanden.

Denne smukke Herregaard er Hovedsædet for Baroniet Lehn. Den ligger i den sydligste Deel af Fyen i en af Danmarks skjønneste Egne, ved Landeveien imellem Svendborg og Faaborg. Paa den anden Side af Veien findes den fiske- og fiskerige Hvidkilde-Sø. Hvidkildes første Eier var den bekjendte Rigsmarssk, Ridder Claus Rønnow, som var en meget anseet Mand under Christoffer af Bayern og Christian den Første og døde 1486. Han var to Gange gift; hans første Hustru var Kirsten Gyldestjerne, hans anden Birgithe Christjerns Datter af en anseet Slægt; hun var nemlig Fæster til Sverrigs senere Konge, Gustav Vasa, og synes at have eiet Hvidkilde efter Mandens Død. Hendes Søn Marquard Rønnow arvede Hvidkilde. Han var Rigsraad og Ridder og laa i Stridigheder med Fyens Biskop, den ligesaa stridbare og snue Jens Andersen Beldenak, som udfjældte Ridderen for en Kjætter, fordi han var for nær beslægtet med sin Hustru; Mette Hardenberg; thi ved Kjætteret forstodes dengang almindelig Blodskam. En Dag hændte det sig, at Marquard Rønnow red med et temmeligt talrigt Følge, da han pludselig mødte Biskoppen, næsten uden nogen Ledfagelse. Ridderen besluttede nu at bemægtige sig Bispen, men studsede, da han bemærkede, at Bispen holdt ganske roligt stille, trak en Bog frem og begyndte med stor Alvor at læse. Der sagdes om Bispen, at han forstod den sorte Kunst, og Haarene reiste sig derfor paa den mandhaftige Ridders og hans Følges Hoved ved dette mistænkelige Syn; de troede fuldt og fast, at han maanede onde Mander frem til at hjælpe sig, og kun fort vovede de at betragte det, før-

end de gave deres Heste Sporerne og jage afsted saa hurtigt Hestene kunde rende, frygtende for at blive forfulgte af onde Aander og Dæmoner. Men den snilde Bisp lo i Skjægget, stak Bogen til sig og gik uantastet hjem. Da denne Familie 1563 uddøde med Sidstnævntes Søn Eiler Rønnow, en Broder til den sidste katholske Biskop i Roskilde, Joachim Rønnow, kom Hvidkilde ved hans Datters Giftermaal med Jens Wille til den Willeste Familie, fra hvilken den atter ved Ægteffab kom til Familien Gøye eller Gjøe, nemlig Falk Gjøe og hans Søn, den for sin Lærdom og sjeldne diplomatiske Dygtighed bekendte Marcus Gøye, der ogsaa eiede Brahesborg, hvorunder han er omtalt.

Da Marcus Gøye døde som den sidste Mand af sin Slægt 1698, kom Hvidkilde ved Salg til Geheimeraad Baldemar Christopher Gabel, som dermed forenede den i samme Sogn beliggende Hovedgaard Lindskov, nu kaldet Lehnsskov, der i det 16de og 17de Aarhundrede havde tilhørt Familierne Norby, Raas og Rosenfrands. Geheimeraad Gabel døde ugift 1725, hvorpaa begge Gaardene for resterende Skatter bleve inddragne af Statskassen og solgte til Johan Lehn, en Broder til Abraham Lehn, der er Læseren bekendt fra Herregaardene Berritsgaard og Durebygaard paa Folland. Johan Lehn blev tilligemed sin Broder adlet 1731. Denne nye Eier nedrev 1742 hele den gamle Bygning paa Hvidkilde og opførte den nuværende prægtige, to Etager høie Hovedbygning paa tre Fløie i moderne Stil. Ved sit Giftermaal med Edle Margrethe Løvenhjem (en Dattersønsdatter af den bekendte Generallieutenant Hans Løvenhjem og Enke efter Ernst v. Hohe til Nielstrup) forenede han denne Herregaard med Hvidkilde; og da han døde barnløs 1760, tilfaldt hans Eiendomme hans Brodersøn, Conferentsraad Poul Abraham Lehn,

som et Par Aar tidligere havde arvet betydelige Godser i Lolland efter sin Fader, og som er bekjendt for den udmærkede Duelighed, hvormed han bestyrede sine store Eiendomme. Disse udgjøre nu tre Baronier, idet han for sine tre Døttre og deres Efterkommere oprettede 1781 af de hvenske Godser Hvidkilde, Lehnstov og Nielstrup BaronietLehn, og af sine lollandske Besiddelser 1781 Baroniet Guldborgland samt 1803 Stauhuset Høibygaard, nu Baroniet Sønderkarle. Fra Stifteren, Kammerherre, Conferentsraad, Baron P. A. Lehn, der døde 1804, er Baroniet senere gaaet i Arv til hans Datterdatter, Baronesse Kantzau=Lehn, gift med Kammerherre Fr. Chr. Holsten=Lehn. Baroniets nuværende Besidder er Kammerherre, Ridder og Dannebrogsmænd Otto Ditlev Baron Rosenørn Lehn til Baroniet Guldborgland*).

Rjørup.

Claus Pødebust og Fanden.

Denne Herregaard ligger i Odense Amt og har i flere Aarhundreder tilhørt den bekjendte gamle Slægt Putbus, Pødebust, af hvilken især den trofaste Henning Pødebust, der levede under Kong Valdemar Atterdag og Dronning Margrethe, er den mærkeligste.

I den sidste Halvdeel af det 15de Aarhundrede eiedes Rjørup af Pødebjörn Pødebust til Bistrup og Vosborg. Han synes at have været en stridig og trættekjer Herre. Han havde med Vold frataget Rigsraaden Bent Bille en Mølle, afbrændt den og hævet Landgildet. To Aar efter blev der fældet Dom i Sagen paa Kongens Rette-thing; men Pødebjörn vilde ikke give efter, og der blev derfor 1492 gjort Indførsel i hans Gods. Aar 1494 døde Bent Bille, men Pødebust fortsatte Striden med Søn-

*) Tilbeets efter „Danske Herregaarde“.

nen Hans Bille. Han optraf Stigbordene fra Møllen og lod Dæmningen overffjære. Derpaa lod han Mølleren vide, at det skulde gaae ham ilde, hvis han besværede sig med Møllen, og saa indsatte Predebjørn en anden Møller, der malede fra Mortensdag indtil Pintsen næste Aar. Nu har han dog vel syntes, at han var gaaet vidt nok, thi han gav da efter og underrettede sine Bønder i Næraa om, at de skulde være Hans Bille lydige og give ham Landgilde til god Rede, hvis de ei vilde lide Skade derfor. Denne Predebjørn er nok ogsaa den Samme, som var en af Christian den Andens ivrigste Modstandere, saavel da han skulde bestige Thronen som senere, da de jydffe Adelsmænd sammensvore sig mod Kongen. Han døde 1541. Syv Aar efter blev der sluttet Overeenskomst imellem hans Arvinger, men om Herregaardens Bygninger blev der Intet bestemt. Flere Aar før sin Død havde Predebjørn Podebuff overladt Kjørup til sin Søn Klaus Podebuff til Krapperup i Skaane, thi under Grevens Feide var han Eier af Kjørup og byggede 1534 Kjørup Kirke, som senere blev fuldført af hans Søn, Hr. Maurids Podebuff 1576.

Klaus Podebuff døde tidligt 1540, og nu blev ovennævnte hans Søn Maurids Podebuff Herre til Kjørup. I Slaget ved Svarteraa var han Anfører for den hvenske Fane. Han laante 1563 Kong Frederik den Anden 600 Tokimsdaler imod Pant i flere Gaarde. Aar 1565 udstedte Kongen et Gjælds-brev til ham paa 10,000 Tokimsdaler og pantsatte ham for denne Sum Tranekjær Slot med Bønder, Tjenere og al Rente som et brugeligt Pant; deraf skulde han tjene selv sjette med 6 Stridsheste.

Med hans Død 1562 arvede Sønnen Claus Podebuff til Krapperup Kjørup. Han var i et Tidrum af

7 Aar Page (som dengang kaldtes Dreng) hos Kong Frederik den Anden, var to Aar i Udlandet og tjente efter sin Hjemkomst i fire Aar ved Hove som Hoffinde og Mundstjænk. Han var gift med Sophie Alfstand, var en af de rigeste Mænd i sin Tid og eiede de staauste Herregaarde Krapperup, Markie, Karsholm og Barsebæk, samt havde desuden Deel i Bemmetofte. Fru Sophie Alfstand overlevede ham, der døde 1616. Hans ældste Søn Henrik Podebuff arvede Rjørup; han er nærmere omtalt under Einsidelsborg. Rjørup gif fra ham i Arv til hans ældste Søn, Rudolph Abraham Podebuff, som 1672 blev dansk Baron, og 1676 blev Rjørup ophøiet til et Baroni. Han var gift med Munc Kathrine Krog, Datter af Niels Krog til Trudsholm, der døde 1687. Da deres Egteskab var barnløst, arvede hans Brodersøn, Baron Malthæ Putbus til Einsidelsborg efter nogle Mars Forløb ogsaa Baroniet Rjørup, og fra Slutningen af det 17de eller Begyndelsen af det 18de Aarhundrede have disse to Godser igjen været forenede.

Rjørups Hovedbygning er to Etager høi og fra første Halvdeel af det 17de Aarhundrede; hertil støder et andet Huus paa to Etager fra den nyere Tid. Hovedbygningen er omgiven af Udhusene, og Gaarden er for en Deel omslydt af Grave*).

I Thieles Folkesagn fortælles følgende Sagu om Rjørup.

Da Baronen til Rjørup i Krogsballe Sagu byggede Rjørup Kirke, kunde hans Penge ikke slaae til, saa at Kirken kunde blive fuldendt. Han indgif derfor en Kontrakt med Fanden, som skulde staafe Penge, imod at Baronen da skulde høre ham til.

Paa den Dag, da Kirken var færdig og skulde ind-

---

*) Tilbeels uddraget af „Danske Herregaarde“.

vies, paaKOM der Baronen en stor Angst, at Fanden nu skulde komme og hente ham. Han lukkede sig derfor inde i sit Kammer, men beholdt dog sin Tjener hos sig. Op ad Dagen befalede han sin Tjener at gaae ud for at see, hvordan Veiret var. Denne kom strax tilbage med den Bescud, at Veiret var godt, kun var der en lille, sort Sky paa Himlen. Da tænkte Baronen nok, at det maatte være den Dnde, og befoel derfor Tjeneren at gaae ud og ikke at komme ind, hvad han saa hørte. Strax efter formærkede Tjeneren en Tummel inde i Kammeret, som om det kunde være Slagsmaal, og da han saae ind igjennem Nøglehullet, blev hans Die i samme Stund flaaet ud, men med det andet Die saae han grangiveligt Fanden fare ud af Vinduet med Baronen.

Kjærsgaard.

Anne Trolle og hendes Hund.

Næsten to Mil fra Bogenfe ligger Herregaarden Kjærsgaard, der i et Par Aarhundreder har tilhørt den gamle, berømte og i sin Tid saa mægtige Slægt Bille, der har besiddet den fra Aaret 1499, da den blev skjødet til Peder Bille til Svandholm. Dengang var Kjærsgaard endnu ikke nogen Hovedgaard, da den i Skjødet ikke omtales som saadan.

Efter Peder Billes Død 1508 fik hans næstældste Søn Knud Bille den i Gie, eller maaskee senere ved hans Moders Død 1521. Gaarden blev nu en virkelig Herregaard. Knud Bille var i mange Aar Lehnsmænd paa Gladsaxe i Skaane og blev 1523 udnævnt af Frederik den Første til Rigsraad; ved Kongens Kroning blev han Ridder. Med fem andre Medlemmer af Rigsraadet gif han 1536 i Borgen for Anders Bille, Hans Bille, Otto

Krampen og Johan Urne, hvilke Christian den Tredie paa en temmelig uretsfærdig Maade holdt fængslede i Haderslev paa Grund af den Tjeneste, de havde ydet Grev Christopher af Oldenborg under Grevefeiden, men uden at de havde svoret ham selv Trostabs; ellers vilde Kongen ikke skjænke dem deres Frihed. I Eстераaret 1548 var Herluf Trolle bleven hans Eftermand som Lehnsmænd paa Godsset. Knud Bille døde 1555. Han var to Gange gift, første Gang med Dorthē Daa og anden Gang med Birgithe Rønno. En Søn af andet Ægtefæls, Steen Bille, arvede Kjærsgaard. Han var gift med Helvig Ulfeld og døde 1590. Den ældre Søn, Knud Bille til Høibysgaard skrev sig efter Forældrenes Død som Eier til Kjærsgaard, ligesom den yngre Erik Steen Bille, hvilken Sidste blev den egentlige Eier. Han var to Gange gift, først med Magdalene Emeriks Datter og siden efter med Mette Bek. Han naaede en Alder af 80 Aar og døde 1641. Han var 1630 anden Gang bleven Enkemand.

Den Sidste af denne Slægt, der fik denne Gaard i Arv efter sin Fader, var Sten Eriksen Bille. Han var i Aaret 1634 Eier af Olstrupgaard i Sjælland og yttrede da i Sagen angaaende Borneffskabets Ophævelse, at hvis de andre gode Mænd af Adelen vilde give deres Bønder Frihed, vilde han gjøre ligesaa. Samme Aar blev han Befalingsmand paa Rugaard, og Bærgemaalet for Christian den Fjerdes nægte Søn, Ulrik Christian Gyldenløve, blev da overdraget ham efter Anders Bille. Aar 1643 ledsagede han samme Konges Søn, Baldemar Christian til Rusland, hvorfra de kom hjem igjen midt i Aaret 1645. Ved Frederik den Tredies Kroning blev han Ridder. I Aaret 1653 blev han Befalingsmand paa Koldinghuus og tilbød den Gang at ville til Kongens og Fædrelandets Forsvar yde i frivillige Bidrag 100 Tdr.

Rug og 50 Ldr. Byg samt hverve 100 Muffeterer eller og udrede 500 Rdl. istedet. Han havde lagt sig efter Krigsvæsenet, og da 1634 den franske Gesandt Ogier var her i Landet, havde Steen Bille, der hørte til de Adelsmænd, som vare til hans Tjeneste, aflagt Prøve paa sin Færdighed i ridderlige Øvelser; 1647 kaldtes han Oberst-Vagtmester, og ved Prinds Christians Hyl- ding 1655 anførte han det syenske nationale Rytteri. I 1657 var han som Oberst for et Regiment til Hest i Frederiksodde, nuværende Fredericia, under Beleiringen, og det følgende Aar stod han med 500 Ryttere ved Middelfart, da den svenske Konge landede ved Lybrind. Han trak sig efter Befaling itide tilbage til Odense, men blev strax efter her tagen tilfange. Da dette Tilbagetog var skeet uden nogen foregaaende Kamp, blev han af Almuen bestyldt for Landsforræderi uden mindste Grund. Aar 1660 havde han den Sorg at miste sin Søn Enevold Bille, der var Major ved et Rytterregiment og kun 22 Aar gammel. Det paafølgende Aar, eller ogsaa 1662 synes han at have mistet Rolding Lehn. Han boede derpaa i nogle Aar paa Kjærsgaard; men den uheldige Tilstand i hele Landet trykkede ogsaa ham, og 1665 maatte han laane 1000 Rdl. af Hospitalet i Odense og sætte tre Bøndergaard i Pant derfor. Endelig saae han sig 1666 nødt til at sælge sin Fædrenegaard til Niels Trolle. Han flyttede derpaa til Billesbølle, som ogsaa tilhørte ham, og som han 1652 havde oprettet til en Herregaard, og her døde han 1672. I Brenderup Kirke skal han have fundet sit sidste Hvilested. Ved hans Død vare hans Kaar saa flette, at hans Børn gik fra Arv og Gjæld efter ham. Deres Moder, Fru Birgithe Kruse, Datter af Rigsraad Enevold Kruse til Hjeremidslevgaard og Fru Else Marsviin, var tidligere død.

Maret efter, at Kjærsgaard var bleven solgt, døde Niels Trolle, og da hans Datter Anne Trolle siden 1663 havde været gift med Steen Billes Søn Erik Bille, kom Gaarden igjen i Billernes Eie ved Evigerfaderens Død. Erik Bille døde allerede 1674, og Gaarden tilhørte derpaa hans Enke i en lang Arrække. Hun har efterladt sig et varigt Minde i Eggen ved at indføre Humleavlen her. Hun lod nemlig en Gang paa sin Bekostning fire Mænd fra Brenderup Sogn rejse til Brunsvig for at lære Humledyrkingen og medbringe Humleplanter, og siden den Tid er Humlen i en vid Udstrækning bleven dyrket i Brenderup Sogn og Anneret Dre. Ethvert Huus med en nok saa liden Blet Jord har sin Humlehave, og denne Avl er en meget vigtig Indtægtskilde. Ligeledes har Fru Anne Trolle Fortjeneste af at have sørget for Sognets Skolevæsen ved at give en Sum af 400 Rdl. til Oprettelsen af en Skole i Brenderup. Men skjøndt hun saaledes har vist Bønderne Velgjerninger, lader Sagnet hende dog ikke have Ro i Graven. Uarsagen hertil er hendes altfor store Kjærlighed til en Hund. Da denne 1687 var død, anmodede hun nemlig Præsten om at unde den et Hvilested paa Kirkegaarden. Længe satte Præsten sig imod denne Banhelligelse; men tilsidst kunde han ikke modstaae hendes Bønner, især da dertil, som Sagnet fortæller, kom Løftet om en Sølvkande fyldt med Kroner. Imidlertid blev denne Sag bekjendt, der blev foretaget Undersøgelse, og Hunden blev graven op igjen. Dette tog Fruen sig meget nær; men hun trøstede sig dog ved, at hun endnu eiede saa megen Jord, at Hunden alligevel kunde faae en ordentlig Begravelse. Hun lod den nedgrave i en Mark ligesom Gaarden og en stor Høi opkaste over den; paa Høien satte hun et Trækors. Dette staaer der rigtignok ikke længer; men Høien er

der endnu og bærer Navn af Korshøj. Den er bevoget med Krat, og fra den har man en smuk og vid Udsigt. Fru Anne Trolle døde 1723. Hun havde havt to Døttre, der døde som Børn.

Efter Fru Anne Trolles Død blev Christian Frederik Gersdorf Eier af Kjærsgaard. Han var en Søn af Frederik Gersdorf og Fru Edel Margrethe Krag og født 1697. Han døde 1759 som Oberstlieutenant. Den næste Eier var Oberst Herluf Trolle, som døde 1770. Nu solgtes Kjærsgaard for 60,000 Rdl. til Krigsraad Jakob Wedel til Hølsegaard, Søn af Provst Claus Wedel til Elvedgaard. Han beboede denne sin nye Eiendom indtil sin Død 1807. Hans Søn, Anders Claus Wedel, der efter sin Moders anden Mand, Kammerherre v. Heinen blev adlet 1826 under Navnet Wedel-Heinen, arvede derpaa Gaarden. Som en Følge af Krigen fra 1807 til 1814 gik det meer og meer tilbage med ham, og kun ved at hugge ned for Fode i de værdifulde Skove lykkedes det ham i nogen Tid at standse sin Udælgelse; men da ogsaa denne Indtægtskilde var borttørret, maatte han overlade Gaarden til Regjeringen. Denne folgte derpaa 1834 Kjærsgaard til dens daværende Forpagter Petersen for 128,000 Rdl. Han eiede Gaarden indtil 1851, da han ved et Mageskifte med Eieren af Løgismose, Proprietair C. Hansen fik sidstnævnte Gaard; Kjærsgaard var da sat til en Værdie af 170,000 Rdl.

Den ældre Hovedbygning, der laa tæt ved Udhusene, udgjorde to Huse af Grundmuur og to af Bindingsværk; de to første vare opførte af Hr. Steen Bille 1657, de to sidste af Steen Bille Knudsen 1569 og af Fru Anne Trolle 1714. Disse Bygninger bleve nedrevne af Anders Claus Wedel og det nuværende anseelige og kostbare Stuehuus opført istedet 1815 og 1816 i nogen Afstand

fra Udhufene, af hvilke en stor Lade var bygget 1646. I 1854 afbrændte disse Udhuse, der vare af Bindingsværk og byggede meget ureglet. De bleve derefter igjen opførte af Grundmuur [og ere smukke og beqvemt indrettede*].

Langesø.

Gaarden har sit Navn efter den langstrakte Sø, ved hvis sydvestlige Side den ligger, og som i en lille Krumning strækker sig fra Øst til Vest med en Længde af omtrent 4000 Fod og en Bredde af omtrent 500 Fod, overalt omgiven af Skov og Have. Skovens Areal er over 1000 Tønder Land og Agerjordens omtrent 300 Tønder.

Gaarden var allerede til som Bondegaard i Dronning Margrethes Tid omtrent 1400 og tilhørte da den mægtige Ridder Berneke Skindæl. Den kom ikke længe efter ved Arv til Familien Bryske. Rigscontsleren Antonius Bryske under Christian den Tredie gjorde først Langesø til en Herregaard ved at lægge Gods dertil og selv tage Bolig der. Aar 1554 ombyggede Contsleren den gamle Gaard, som laa lidt østligere ved Enden af Søen og var meget uanseelig; han døde ugift 1566 og blev begravet i Vigerslev Kirke. Siler Bryske var den Sidste af denne Slægt, der eiede Langesø. Han skjødede den 1629 til Hans Markbanner, der atter 2 Aar efter folgte den til sin Svoger Joachim von Buchwald. Den forblev nu hos Buchwalderne indtil 1684, da den blev kjøbt af Amtmand i Tønder Adolph Hans v. Holsten, hvis Efterkommere have eiet Gaarden siden. Han hørte til en gammel frankisk Adelslægt, der i det 16de Aarhundrede var indvandret i Holsteen, og var gift med

*) Udbraget af „Danste Herregaarde“.

Iba Nathlau (død 1700), hvis Nærrighed og store Forfærlighed for Hunde endnu omtales af Godssets Bønder, som fortælle, at Fanden hver Nat henter hende igjennem et Vindue paa Gaarden og fører hende ned til en Ellemose tæt derved, hvor hun samler sine Hunde om sig og fodrer dem. Mosen bærer Navn efter hende og kaldes „Ibasmose“.

Sønnen, Oberst Godstef Ditlev Holsten arvede, ved Forældrenes Død Gaarden, og efter sin Broder, Oberstlieutenant Christopher Adolph Holstens Død i Slaget ved Helsingborg, den 10de Marts 1710, tillige dennes Eiendom, Godset Finstrup, som han lagde sammen med Langesø og deraf i 1723 oprettede Stamhuset Holstenhuus. Hans Søn, Geheimeraad Adam Christopher Holsten, forsøgede og forbedrede sine Godsers betydeligt og opførte paa Langesø den nuværende anseelige toetages Hovedbygning med eenetages Fløi, som ere forenede ved et Jerngitter, der indeslutter Gaarden paa den fjerde Side. Den 15de September 1779 oprettede han af Stamhuset et Baroni. Gaarden har aldrig været befæstet. Geheimeraad Adam Christopher Holstens Søn, Admiral Hans Holsten, samt dennes ældste Søn, Geheimereferentsraad, Kammerherre, Baron Adam Christopher Holsten Carisius ere allerede omtalte under Herregaarden Holstenhuus. Den Sidste har taget Bolig med sin Familie paa det smukke, nybyggede Holstenhuus, men omfatter ikke destomindre Langesø med megen Omhu.

En gammel, ærværdig Lindeallee fører til Gaarden, som ligger to Mile nordvest for Odense i et af de smukkeste Landskaber i Fyen, hvorfor det ogsaa ofte er Maalet for Sommerudflugter fra Odense. Tilvenstre for Alleen ligger Frugt-, Rjøkken- og Driverihaven, i hvilken man især overraskes ved ualmindeligt store Drivhuse, som ere rigt forskuede med sjældne Bærter fra de for-

Samle danske Minder. II. 22

stjelligste Zoner. Foran Hovedbygningens Nordside ligger den i engelsk Stiil smagfuldt anlagte og vel vedligeholdte Park, som mod Nord og Ost begrændses af Søen og mod Vest af Skoven. Den tiltaler baade ved sit couperede Terrain, der paa enkelte Steder udvider sig til maleriske Kløfter, og ved sin rige Afvevling af alle Træsorter. Det Meste er yngre Skov, men der findes dog flere Steder, navnlig nærmest omkring Gaarden, deels i Haven, deels i Skoven, sjeldne Exemplarer af gamle Bøgetræer.

Adam Christopher Holsten var en af de første Godseiere her i Landet, som drev regelmæssigt Skovbrug, og fra ham hidrøre de sjeldent smukke, henimod hundredaarige Bøgebevoringer. Han dannede ogsaa den saakaldte Blæsberg Skov (Skovens sydligste Deel) ved at indtage Fæstjord til Skovbrug. Den nuværende Eier har ligeledes viist megen Omhu for Skovens forstnæssige Behandling, og den har navnlig i de senere Aar faaet et betydeligt Opsving. — Rundt om og langs med Søen løber en Vei, paa hvilken det ene skønne Parti afløser det andet; hvergang en ny Udsigt aabner sig, synes man, at denne er skønnere end de andre, og dog ere de tildeels lige skønne, lige herlige — kun forskjellig.

Afgangen til denne Herregaard er let, da Eieren tillader Besøgende at drage frit om paa Gaardens Ene-mærker*).

---

*) Efter Traps Beskrivelse af Danmark og „Illustreret Tidende“ Sde Aargang.

Lykkesholm.

Hans Frost og Mettelille.

Hovedgaarden Lykkesholm ligger for Enden af en lille Indsø, tæt ved Udspringet af Drbæk-Ua, i Ellested Sogn, Svendborg Amt, og har i ældre Tid været kaldt Magelund. Under dette Navn nævnes den allerede 1329 som tilhørende en Fru Kirstine, og kort efter tilhørte den Peder Brof, der hørte til en af Landets rigeste og mægtigste Slægter, og under Christopher den Andens Regjering tog Parti med den holsteenske Grev Geert imod denne Konge. En senere Eier, Hartvig Hummersbüttel, skjødede 1381 Magelund eller, som den i dette Document ogsaa kaldes, Lykkesholm Gaard og Gods, til Ridder Fikke Moltke, af hvem Dronning Margarethe kjøbte den 1391. Hun overlod den imidlertid strax til Ridder Henneke Dlassen (Bjørn) til Søholm i Sjælland. Dronning Margarethe antages at have nedbrudt den gamle Borg, hvoraf der endnu findes Ruiner — man kalder endnu Stedet Magelund=Slot — i Nærheden af den nuværende Herregaard Lykkesholm, hvis Bygninger hidrøre fra en langt senere Tid, de to Sidefløie endog først fra Slutningen af forrige Aarhundrede. Efter Henneke Dlassens Død kom hans store Eiendomme, og deriblandt Lykkesholm, til hans Svigersøn Steen Basse til Lybjerg. Denne Ridder havde Uheld med sine Svende. Den ene, Fogeden paa Lykkesholm, anklagede han 1412 paa Fynbo Landsting for urigtigt Regnskab, en anden, Hans Frost, blev endog dømt „som een ræt Forræther, der haver giort sodannæ Vgerningæ imod sit rætæ brødh, at hanum therforæ aff rætæ bør effter vor Lands Lough eyntence at henges eller ath stængleff“. Om denne Sag har man en bedrøvelig gammel

Wise, der er for lang til her at indføres. Hans Frost siges deri at være beskylt for at have begaaet Utrofskab mod den dybsirede Fru Illiane (som Wisen kalder Fru Mettelille, hvilket næsten alle Fruer hedde i gamle Wiser). I denne Wise klager den stakkels Svend saaledes:

„Al var jeg afbrig til Hove kommet,
Men gaaet de Faar at rygte,
Fast bedre da var jeg bleven belønnet;
For Løgn torde jeg ei frygte.

Hvor En maa ikke med Andre gaa
Udi venlig Tale og Ynde,
Der er det bedre at flye end at staae,
Og sig ad Dørren stynde.

Fast bedre der er at bygge og boe
Udi de grønne Sige,
Og tage til Takke med Retter saa,
Og drikke med sine Jevnlige,

End leve med daglig Rædsel og Dval
Alt paa de høie Vorge,
Hvor man maa vente Stød og Falb
Og altid sukke og sørge.

Hos Dvindegunst er Avind og Fare,
Det skal Du, Hofmand, mærke
Klafferi og Løgn, Hastighed og Brede
Kommer Hjertet at bløde og værte,

Hun sørger mere, for unge Hans Frost i Volten ligger spændt.“

Det hedder fremdeles i Wisen, at Steen Basse af Anger over sin Anklage blev:

„I Hjertet saa bange,
Han render ad Stove og Mose“.

Han stiftede rigtignok 1427 et evigt Vicariat i vor Frue Kirke i Nyborg, Gud til Lov og alle Sjæle til Salighed, men dette foretog han dog vist ikke af Anger, men fordi hans eneste Søn, Jens Basse, døde paa denne

Lid. Dette Vicariat overdrog han 1441 til Antvorskov Kloster. Aar 1446 overdrog han alt sit Gods i Sjælland og Fyen til Torben Bille til Allindemagle, Ridder, der var gift med hans Søsterdatter, efter Sigende paa det Vilkaar, at deres ældste Søn skulde opkaldes efter ham, hvilket ogsaa skete; kort efter maa han være død, da hans Frue nævnes som Enke 1448. Hun ansaae sig inidlertid ikke forbunden ved Mandens Testament, men overdrog alt sit Gods til sin Børge, Oluf Axelsen Thott til Vallø, Ridder, en af de 9 mægtige Brødre (Axelsonnerne) i det 15de Aarhundrede. Herved opstod der efterhaanden efter hendes Død i Aaret 1451 en Strid imellem begge Parter, der dog endte med et Forlig, ifølge hvilket Hr. Torben Bille skulde have en Trediedeel af Lykkesholm og alt det Gods, Hr. Oluf Axelsen modtog tilligemed Lykkesholm af Fru Ellen, som Hr. Steen Basse's rette Part.

Oluf Axelsen til Vallø, med Tilnavnet „Den Uretfærdige“, døde 1464, efterladende sig Børn af to Ægtefæber, af det første blot en Datter, Fru Birgithe til Hammerstad, der var gift med en svensk Ridder, Erngisfel Nielsen (Nat og Dag), og har faaet en sørgelig Navnkundighed ved sin Færdighed i at forfalske Documenter. Aar 1452 blev hun paa Rigsdagen i Stockholm dømt til levende at brændes for at have givet sin Fader og Christian den Første Efterretninger om de oprørste Svenskes Planer, hvilken Dom paa Grund af hendes fornemme Byrd blev forandret til Fængsel paa Livstid i et Kloster, hvorfra hun dog efter nogle Aars Forløb kom ud. Senere gav hun sig meget af med at forfalske Documenter og lod dertil efterstikke Signeter, baade af Levende og Døde, da man dengang endnu ikke brugte at underskrive Documenter, men Seglet var tilstrækkeligt Beviis. En af hendes Skrivere

bekjendte i sin Dødsstund, at han havde været hende behjælpelig med mange saadanne Breve og fastet saamange falske Signeter, som man kunde holde i begge Hænder samlede, i Naen ved Hammerstad; dette oplystes 1479 i en Retsfag angaaende Ballø.

Torben Billes Søn, Bendt Bille til Søholm, Ridder og Rigsraad, Lehnsmænd paa Tranekjær og Næsbyhoved, arvede Faderens Andeel og udkjøbte Oluf Axelssens Arvinger. Blandt de følgende Eiere mærkes Henning Quizov, der døde 1569, til Sandager og Quizovsholm (nu Hofmanskave) og hans Søn Eiler Quizov, Lehnsmænd paa Rugaard, hvis Enke, Anna Brahe, efter sin Mand's Død 1640 folgte den til den berømte Cantsler Christian Thomesen Sehested, død 1657. Hans Søn, Erik Sehested, og Sønnesøn, Otte Sehested, eiede efter ham Gaarden indtil Udgangen af det syttende Aarhundrede. Aar 1730 blev Lykkesholm kjøbt af Geheimeraad Theodor Adeler, Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amt, der i danske Atlas roses for sin sjældne Indsigt i vort Fædrelands Historie, hvilken ogsaa kom bemeldte Værks Udgiver tilgode. Hans Arvinger folgte 1769 Gaard og Gods til Krigsraad Otto Lindegaard, hvis Sønnesøn, Etatsraad Lindegaard, er den nuværende Eier af Lykkesholm.

Hovedbygningen bestaaer af tre Fløie med 2 Etager af Grundmuur, hvoraf Hovedfløien formodentlig er opført af Henning Quizov i Midten af det 16de Aarhundrede og de to Sidefløie mod Slutningen af det forrige Aarhundrede*).

---

*) Efter Traps Beskrivelse af Danmark og „Danske Herregaarde“.

Nakkebølle.

Fruen med de 15 Børn.

Hovedgaarden Nakkebølle ligger meget smukt tæt ved en Fjord af Østersøen. Den har sit Navn efter den Landtunge eller Nakke, hvorpaa den ligger, og Familien Bølle, den Første, i hvis Besiddelse den mindes at have været. Den Sidste af denne Familie var Eiler Eriksen Bølle, hvis Datter først var gift med Claus Eriksen Navnsberg, den i Historien nok som bekendte Claus Slippestot. Han blev, da Svendborgerne reiste sig i 1534 og gik løs paa Herremændene i Omegnen, bragt ind til Svendborg, hvor han maatte forskrive sig til at forblive den fangne Konge Christjernes Mand. Da han var død, ægtede hans Enke Jakob Brockenhuus til Damsbo, hvorved Nakkebølle kom til denne Familie. Den nye Eier og hans Frue opførte 1559 og de følgende Aar den høie og anseelige, med Grave omgivne Hovedbygning i 3 Fløie. Deres Søn Eiler Brockenhuus var gift med Anna Bille, som skal have født sin Mand 15 dødsfødte Børn, men ikke eet levende Barn, hvilket tilskrives Trolddomskunster af en adelig Jomfru Christenze Kruukow, som paa den Tid opholdt sig paa Nakkebølle, og hvem dette Ægteskab var meget imod. Hun stod i Ledtog med endeel andre Qvinder paa Gaarden, hvilke derfor bleve brændte, medens den adelige Dame den Gang slap fri. Hun flyttede nu bort fra Fyen og tog Ophold i Aalborg, hvor hun tilligemed sin Søster stiftede et Legat. Hun vedblev imidlertid sine Trolddomshandler indtil 1619, da hun blev tiltalt for en lignende Sag, dømt fra Livet af Herredagen i Aaret 1621 og henrettet, hvorefter hun blev begravet i Sønderholms Kirke ved Nestrup i Nærheden af Aalborg.

Fra Familien Brockenhuus kom Nassebølle ved Giftermaal til Marquard Bille til Hvidkilde, død 1631, og da hans Søn Eiler Bille døde ugift 1619, tilfaldt den hans Svoger Falk Geje, Hofmester paa Sorø Academi, efter hvis Død 1653 den blev folgt til Niels Krabbe til Skjellinge i Skaane. Han døde 1663, hvorpaa Nassebølle blev deelt imellem hans to Døttre og deres Mænd, Etatsraaderne Herluf Trolle og Johan Mourad. Førstnævntes Søn, Etatsraad Børge Trolle, forenede igjen begge Parter. Han var som Admiral Herluf Trolles nærmeste Slægtning Patron for Herlufsholms Skole, men bestyrede den saa slet, at han ved Dom blev affat fra denne Bestilling 1726; med hans egne Eiendomme gif det ligesaa slet, saa at det endte med, at Alt blev solgt, og han maatte forlade Landet. Nu kom Nassebølle ved Kjøb igjennem flere forskjellige Eieres Hænder, saasom den rige Johan Lehn til Hvidkilde, Oberstlieutenant Johan Frederik v. Cicignon og hans Enkefrue og senere deres Datter, som var gift med Geheimeraad Frederik Christian Skeel til Møllerup. Geheimeraadinden beholdt Gaarden til 1815, da hun folgte den for 400,000 Rdl. I 1821 folgtes den atter, men kun for 75,000 Rdl., vistnok en Følge af, at dens Eier havde, for at redde sig, nedhugget største Delen af de til Gaarden hørende Skove. Den nye Kjøber kunde heller ikke bestaae, og nu blev da Nassebølle endelig solgt for sidste Gang for 78,500 Rdl. til Baroniet Holstenhuus's daværende Besidder, Admiral Baron Hans Holsten, der endnu samme Aar indlemmede den i Baroniet. Den gamle Bygning staaer endnu.

Nislevgaard.

Gjengangeren.

Denne Hovedgaard omtales i Slutningen af det 16de Aarhundrede. Fra Midten af det syttende Aarhundrede tilhørte den Familien Sehested. Enken efter Geheimeraad og Elephantridder Christian Sehested, befyndt af sine Ambassader til Sverrig og Frankrig og i længere Tid danst Udenrigsminister, Fru Charlotte Amalie Gersdorff, oprettede Nislevgaard saavel som Hovedgaarden Kavnholt i 1752 til et Stamhuus. Hendes Mand og hun stiftede tillige 1722 et Hospital, der benævnedes efter Frelseren, og skjænkede dertil en Capital af 2500 Rdl.

Til denne Hovedgaard knytter sig følgende Sagn:

Der var engang en Herremand paa Nislevgaard i Fyen, som havde en stor Sum Penge at fordre hos en Smed; men da denne ikke suae sig istand til at betale, gav Herremanden ham den hele Skyld efter. Herover blev den fattige Smed saa glad, at han svor at ville følge Herremanden i Liv og Død. Der gik kun nogle Dage hen, saa døde Herremanden, og da han havde ligget 3 Dage i Jorden, kom han om Aftenen i en Hunds Skikkelse og bankede paa hos Smeden. Da denne kom ud, begjærede Herremanden af ham, at han nu skulde gjøre, som han havde lovet og tilsaagt, og følge bag efter. Smeden blev ved dette Budskab lidt trang om Hjertet og løb, som bedst han kunde, til Hr. Lars, der var en klog og forfaren Præst i Strøby. Af ham fik han Besked om, hvorlunde han vel skulde tee sig, og gav Præsten ham en Bog og dertil en Staaløxe, sigende, at naar Spøgelseset vilde gaac over Dørtærskelen, skulde han kun drifstigen slænge det Øren for Fode; dertil forbød han

ham at see sig om og at gaae foran. Da kom Smeden tilbage til Spøgelsset, som endnu stod og ventede, og da de nu skulde til at begynde deres Gang, begjærede Spøgelsset, at Smeden skulde gaae foran. Men han svarede, at han kun havde lovet at ville følge ham, og svarede til: „Fa'er gif altid foran i Live, det skal han nu og i Døden“. Saa gif de da ad Nislevgaard til, og da de kom derhen, sprang alle Porte op af sig selv. Men da Spøgelsset var gaaet derind, kastede Smeden sin Øxe over Tærstelen, blev selv udenfor og slap saaledes ved Hr. Lars's kloge Anviisning lykkeligt ud af den Forlegenhed*).

Ravnholt.

Henrik Holck.

Denne Herregaard, der ligger i Svendborg Amt, nævnes som en af de ældste i Danmark, strax efter Midten af det 14de Aarhundrede, da Ravnholt eiedes af en Jens Madsen. Omtrent i Aar 1400 tilhørte muligen denne Gaard Niels Thuesen.

Fra den sidste Halvdeel af det femtende Aarhundrede tilhørte Gaarden den gamle danske adelige Slægt Bild, som ikke maa forveksles med Witten Bilde eller Bille. I 1480 eiede Evert Bild Gaarden, derefter var hans Søn Niels Bild i flere Aar dens Eier. Han var en Tid Høvidsmand paa Bohuus, udnævntes 1533 af Frederik den Første til Rigsraad og var tilligemed nitten fynske Adelsmænd 1534 villig til at vælge Hertug Christian til Konge, hvis han vilde stadfæste Rigtets Særrettigheder. Ved hans Død 1540 arvede hans Søn

---

*) „Danske Folkesagn“ af Thiele.

Evert Bild, Rigsadmiral, Ravnholt i Aaret 1567 og døde samme Aar. Tvende Aar iforveien havde han deeltaget i Slaget ved Svarteraa 1565 under Maurids Bodebuff's Fane og var bleven saaret. Efter Faderens Død blev Sønnen Niels Bild Eier af Ravnholt. Han var Høvidsmand paa Gulland og forlehnet med denne D. Han døde i Aaret 1622 som sidste Mand af den fynske Linie af Slægten og ligger begravet i Herresteds Kirke, hvor der findes et Epitaphium over ham og hans Hustru Margrethe Urne. Nu kom Ravnholt til at eies af Otte Brahe til Næsbyholm og Tersløsegaard, der tre Aar før Niels Bilds Død havde ægtet dennes Datter, Jomfru Ane Bild. Han folgte kort efter Gaarden til den lærde Holger Rosenfrands til Rosenholm, der atter efter faa Aars Forløb folgte den til den navnkundige Krigsmand Henrik Holdt. Hans Fader var Ditlev Holdt til Eskildstrup, Lehnsmænd paa Kronborg. Han studerede i sin Ungdom, drog derpaa til Nederlandene, hvor han deeltog i nogle Felttog under de berømte Feltherrer Prindserne Morits og Henrik Frederik af Oranien. Som en erfaren Krigsmand gif han nu i sit Fædrelands Tjeneste og udnævntes af Christian den Fjerde til Oberst, sit Befalingen over sex Compagnier sønderjydske Militis, men blev gjort til Fange af de keiserlige Tropper i Ny-Markbrandenburg. Han kom snart igjen paa fri Fod og blev derpaa sendt af Kongen for at undsætte Stralsund med 1000 Mand Tropper samt Munitioen og Proviant. Han blev nu øverste Befalingsmand i Staden og indlagde sig et stort Navn ved dens Forsvar mod den bekjendte General Wallenstein, der havde svoret, at han skulde indtage Byen, om den ogsaa var fæstet til Himlen med Kæder. Wallenstein blev dog nødsaget til at opgive Stadens Beleiring. Derefter vendte den tappre Krieger tilbage til Kjøben-

havn, hvor han hvervede et Regiment Mytttere og et Regiment Fodfolk, som skulde gaae til Holland og der forvente nye Ordre. Aar 1629 sluttedes Freden i Lybeck, og nu gik den kjække Kriger under sin forrige Fjende, Wallensteins Commando i Keiserens Tjeneste og hvervede et Regiment paa 3000 Mand, med hvilke han laa i Qvarteer i Bispedømmet Lybeck. Da Wallenstein blev affkediget, fægtede han kort efter under den østerrigiske Feltherre Tilly, men blev 1631 overrumplet i Nærheden af Magdeburg og næsten hele hans Regiment nedslaaet. Da Wallenstein atter fik Commandoen over den keiserlige Armee, deeltog Holck under ham 1632 i Prags Indtagelse. Han udnævntes nu til Feltmarskalk, indtog flere Byer og udflyndrede Grændsestæderne i Bøhmen og Sachsen. Paa dette Tog mistede han sit ene Øie ved en Musketkugle, men begav sig desuagtet kort efter til General Gallas og deeltog i hans Beleiring af Staden Freiburg. Derpaa gik han til Wallensteins Hær, bivaanede Leipzigs første Indtagelse og det store Slag ved Lützen 1632, hvor Gustav Adolph faldt. Aaret efter fik han Commandoen over en selvstændig Armee, gik paany ind i Sachsen og angreb atter Leipzig, der forsvarede sig i nogle Dage, men ved et forfærdeligt Bombardement med gloende Kugler tvang han snart Staden til at overgive sig, udrede en Brandskat paa 200,000 Rdl. og modtage en keiserlig Garnison. Keiseren ophøjede ham nu til Greve og stjænkede ham nogle Godser, men da han drog ind i Vogtland, blev han farligt syg, som der menes af den grasserende Pest. Da han laa paa det Yderste, angrede han formodentlig, at han havde kæmpet mod sin fædrene Tro, og forlangte en lutherisk Præst, der kunde berette ham, men der fandtes ingen saadan mere, da Krigen havde forjaget dem alle. Han døde den 30de August 1633 i Landsbyen

Tarschenreide i Bogtland. Hans Lig blev siden bragt til Kjøbenhavn, hvor det blev bisat med stor Pragt. Hans Enke ægtede Frants Bogvisch, som nu blev Eier af Ravnholt, og efter hans Død 1653 folgte hans Arvinger Gaarden til den rige Geheimeraad Christen Steel Børgensen til Gammel Estrup, der døde 1687. Forinden sin Død havde han afstaaet Ravnholt til sine Børn som en Erstatning for, hvad han havde solgt af deres Moders, Fru Birgithe Rosenkrands's Gods. Da hans store Eiendomme bleve deelte imellem hans Børn, tilfaldt Ravnholt hans Datter, Fru Elisabeth Sophie Steel, der var gift med Frederik Gersdorf. Han var Ceremonimester ved Christian den Femtes Hof og var ogsaa i nogen Tid dansk Gesandt i England. Han døde et Aar efter sin Hustrues Død, 1691. Ravnholt gik nu i Arv til Datteren, Fru Charlotte Amalie Gersdorf, der var gift med Geheimeraad og Elephantridder Christian Sehested. Denne, der nu blev Gaardens Eier, var en dygtig Diplomat og brugtes i diplomatiskse Virinder saavel i Sverrig som i Frankrig. Da Frederik den Fjerde besteg Thronen, blev han Udenrigsminister og beklædte denne Post i flere Aar, og vedblev senere at være Medlem af Statsraadet. Han skal have haft megen Indflydelse og styrede tilligemed Geheimeraad Otto Krabbe ofte de indre Sager, naar Kongen var fraværende. Aar 1722 udtraadte han af Statsraadet og blev da Stiftamtmand i Fyen. I 1728 var han Danmarks Gesandt ved Congressen i Soissons og døde 1740. Tre Aar før sin Død opførte han med kongelig Tilladelse et Kapel umiddelbart op til Borggaardens østre Fløi, saa at der fra Værelserne er Indgang til Herkabsstolen. Han indlagde sig ogsaa Fortjeneste af Almueen ved at opbygge og udstyre Herresteds Skole. Hans Enke stiftede et Hospital og et Legat paa 200 Rdl.

til Sognets Fattige. Hun oprettede 1752 Ravnholt til et Stamhuus og døde 1795. Hendes eneste Arving var Grevinde Sophie Hedevig Frijs, gift med General-lieutenant Dve Juul, som døde 1766 og hans Enke 1777. Deres Efterkommere, der kaldte sig Sehestedt-Juul, have derpaa indtil vore Dage besiddet Stamhuset. Sønnen, Geheimeraad Christian Sehestedt-Juul, gift med Lucie Charlotte Scheel, døde 1787, og Stamhuset tilfaldt da hans Søn, Dve Christian Sehestedt-Juul, der havde ægtet Sophie Hedevig Rankau, og ved hans Død 1815 gif det over til den nuværende Besidders Fader, Kammerherre Christian Sehestedt-Juul, Major, Medlem af Rigsraadet, Ridder af Dannebrog, død paa Ravnholt den 2den September 1861 i sit 56de Aar. „Fyens Stiftstidende“ gav ham ved hans Død det Bidnesbyrd, at Fyen tabte i ham en af sine indflydelsesrigeste Mænd, en Mand, hvis Tab Provindsen vilde føle og længe beklage.

Rugaard.

Rongsborgens Rugaard skreves i ældre Tider steds Rudsgaard. I et Document af 1573 kaldtes den Ruggaard og i et Skrift af 1604 Ruggaard, vistnok en unviagtig Orthographi. Formodentlig har den sit Navn af den Oprydning i Skoven, der sandt Sted, forinden Gaarden kunde anlægges eller rettere sagt erholde sit fornødne Ugerland i samme. I Aarene imellem 1397 og 1408 var den en saa betydelig kongelig Forlehning, at Lehnsmanden paa Hindsgavl, Bernike Skindæl, fik den tilligemed et Herred, Bogense By, et Birk og et Sogn i Panteforlehning af Dronning Margrethe og Kong Eric af Pommern for 2000 Mark og kan derfor anses som Gaardens første Lehnsmænd.

I de ældste Tider holdtes Birkethinget ved Ru-

gaard under aaben Himmel, først ude i Skoven imellem Dregaard og Orbæk i en Lykning af Bøgepurrrer, som i et af Naturen dannet Lysthuus ved Veien, og siden udenfor Dregaards Port under fire Afte, indtil det endelig blev forenet med Gyldesteen og ved samme Leilighed forflyttet til Nordskov. Noget andet Lignende sandt og saa i gamle Dage Sted ved Rugaard; thi medens det kongelige Herstab paa sine Reiser igjennem Landet i Almindelighed tog Herberg paa Rugaard selv, maatte derimod de Andre, der before Landeveien, som det synes, istedetfor Kro eller Bedested tage til Takke med et Tornekrat ved Landeveien eller ved Indfjorselen til Rugaard, hvori der af Naturen havde dannet sig et Slags Lysthuus (den saakaldte Bentetorn), der kunde beskytte mod Veirliget, og hvor der var opslaaet Borde og Bænke og især ved Markedstider holdtes formeligt Marktetendi.

Efter Bernike Skindels Død overgik naturligviis Panteforleeningen paa Rugaard til hans Søn, Otto Skindel, der maa være bleven Ridder ved Christian den Førstes Krøning 1449, men endnu i samme Aar, eller i Begyndelsen af det næste, 1450, maa være død, da hans Enke, Cæcilie Ludvigsdatter Barsøbæk, i et Document af dette Aar kalder sig hans Efterlevende.

Otto Skindel efterlod en Datter Hilleborg, som ved sit Giftermaal med Knud Henrikken Gyldestjerne, der allerede er omtalt under Herregaarden Gyldesteen, bragte ham denne Gaard og Iversnæs (Wedellsborg) samt Panteretten til Rugaard i Medgift.

Sidstnævnte, der døde 1497, efterlod formodentlig sin Søn Henrik Knudsen Gyldestjerne Pantelehnet Rugaard. Han var en af de rigeste Riddere i sin Tid, gift med Karen Bendtsdatter af Søholm. Efter sin Fader arbede han Restrup og Iversnæs, ligesom han ogsaa ved hans Død blev Pantelehnsmand paa Byg-

holm. Henrik Gyldestjerne førte tilligemed sin Svoger Peder Bille, der var gift med hans yngste Søster Karen, Sag mod Kongen i Anledning af det Pantebrev, Kong Erik af Bommern og Dronning Margarethe havde udstedt til Bernike Skindel for 4000 Mark paa Hinds-gavl og for 2000 Mark paa Rugaards Lehn, ved hvilken Leilighed Kongen da vel blev frifunden for de første, men ikke for de sidste, og Skindelernes Panteret til Rugaard altsaa ved samme stadsæftet.

Åar 1495 var Thimme Grim Høvidsmand paa Rugaard, hvilket beviser, at Kongen allerede da havde udløst de Skindelfste Arvinger af deres Panteret til Rugaards Lehn.

Noget efter Sverrigs Tab 1501, eller rettere efter hendes Frigivelse af det svenske Fangenskab 1503, fik Kong Hans's Dronning Christine, til Erstatning for sit i Sverrig tabte Livgeding, Rugaards Lehn med Mere som Livgeding sig udlagt og beholdt det til 1514, og har formodentlig Thimme Grim maattet vige for hende, men allerede 1507 var han død.

I Dronning Christines Livgedings Periode var Ditlev Erikfen hendes Lehnsmand paa Rugaard. Åar 1517 fik Bust Skenke, Dronning Christines Hoffinde, Forlehningsbrev for sig og sin Fæstemø, Jomfru Marine Jespersdatter paa Rugaard med alt dens Tilliggende imod at svare i Afgift ligesaa Meget og at holde ligesaa mange Borgeleier, som der svaredes og holdtes i Kong Hans's Tid; derimod at holde Kongen i Gjæsteri, naar han derom tilfises, samt derhos at tilsee, at Godsset blev holdt ved Hævd og Magt, og at Skovene ei bleve forhuggede.

Åar 1525 fik Sorgen Henningsen Quikøhv til Sander Pantebrev af Kong Christian den Tredie paa Kroens Gaard Rugaard samt Lehn for 2500 Mark Danst.

Foruden Sandager eiede han Jerstrup og Kørbek, var først Landsdommer i Fyen, siden Rigsraad og tilsidst Rigs-kantsler og var gift med Ellen Gøye, som først af sin Stedmoder var bleven nødt til at gaae i Kloster, men siden fik Jørgen Dvitzov til Mand. Aaret 1544 maa antages at være hans Dødsaar, thi samme Aar synes ogsaa Sandager at have faaet en ny Eier.

I 1532 fik Johan Urne Kongebrev, at han fra bemeldte Jørgen Dvitzov maatte indløse Kronens Gaard, Rugaard, og 1533 beholdt han denne Gaard som et frit Pant for 1200 Lod Sølv og 1200 Mark Dansk efter Jørgen Dvitzovs Pantebrevs Lydelse, „som han for bemeldte Sølv og Penge skal indløse“.

I 1536 siges Rugaard med flere Lehu at henhøre til Kong Christian den Tredies Dronnings, Dorotheas, Livgeding. Hun blev først Entedronning 1559 og døde først 1571, men afstod allerede forinden Kongens Død 1548 sit fyenste Livgeding, altsaa ogsaa Rugaard, og fik derimod sit Livgeding anvist i Jylland.

Aar 1540 blev Anders Johansen Lindenov til Kørbek belehnet med Rugaard. Han havde det nok ikke længere end til 1544 eller 1546, da Rugaards Lehn blev henlagt til Næsbyhoved Lehn.

Lehnet forterede nu under Eiler Rønnow paa Odensegaard eller i Næsbyhoved. Aar 1519 havde han tjent i Kongen af Frankrigs Garde; 1528 var han i Strid med den bekjendte Bisp Jens Beldenak. Aar 1529 blev han Rigsraad, og Aaret efter fik han Bisp Beldenak dømt paa sine tre Mark. Aar 1533 var han endnu kun Ræbner, skjøndt han var Rigsraad. Aar 1536 var han blandt de Adelsmænd, Grev Christopher havde ført som Gidsler til Mecklenborg. Aar 1542 var han Lehnsmand paa Tranekjær, som han havde i 5 Aar, men fik det senere igjen paa tre Aar. Ved denne Tid antager

man, at han var Hofmester hos Frederik den Tredie i dennes Ungdom. I 1553 fik han Hagenskov i Forlehnning og døde 1563 som sin Elægts sidste Mand. Saavel han som hans Frue ere begravne i Egense Kirke, hvor han paa Vigstenen kaldes „der Ehrufeste und gestrengte Herr, Eiler Rønnov, Hr. Marquardes Sone“.

Fra 1549 til 1552 havde Jørgen Brahe til Toststrup Kugaard tilligemed St. Hans Kloster og Næsbyhoved i Forlehnning. I Slutningen af Aaret 1549 kom Kongens Marssk, Erik Bodebust fra Odense til Kugaard i Gjæsteri med 37 af Kongens og Dronningens Hoffinder og deres 153 Heste, og skulde ved denne Leilighed ligge en Nat (et Døgn eller Nat og Dag) paa Kugaard, hvor Jørgen Brahe i den Tid skulde underholde dem. Saadanne Gjæsteringer eller Nattehold vare ifølge deres Lehnsbreve Lehnsmændene forpligtede til; Gjæsterierne bestode ved slige Leiligheder fra Begyndelsen af og indtil 1572 af Kongens egne Hoffinder, men siden den Tid af simple Krigsfolk, ja paa Kugaard var det tilsidst blot de kongelige Staldkarle, som førte Heste igjennem Landet, der her, som en gammel Retsighed, havde Natteleie og Qvarter. I de ældste Tider havde Kongerne selv benyttet denne Gjæsteret. Aar 1552 var han Lehnsmænd paa Vordingborg, og samme Aar tog han ogsaa sin siden saa berømte Brodersøn, Tyge Brahe, til sig som et baarigt Barn og opdrog ham til 1559 samt lod ham 1562 reise udenlands. Aar 1564 var han med i en Sobataille under Herluf Trolle, hvor han blev syg og maatte forlade Flaaden, og Aaret efter døde han som en Følge af, at han reddede Kong Frederik den Anden, der var falden i Vandet under Amagerbro.

I 1552 fik Jørgen Skinkel til Lammehave, da Jørgen Brahe fratraadte, Forlehnningen af Kugaard. Han

var gift med Margrethe Balkendorf af Glorup, døde 1560 og blev begravet i Kinge Kirke som den sidste Mand af Slægten Skinkel med Søbladet i deres Vaaben, og gif hans Gaard Lammehave over til Skinklerne med Lilien.

Allerede i 1557 maa ovennævnte Skinkel være afgaaet som Lehnsmænd til Rugaard, thi dette Aar fik Peder Bild Følgebrev paa Odensegaard og Rugaard. Han havde tidligere været Lehnsmænd paa Riberhuus.

Allerede 1559 aftraadte Peder Bild fra begge sine Lehn, og den kongelige Foged paa Rugaard, Palle Alfjeld, blev nu Lehnsmænd paa Rugaard alene. Aar 1567 fik han Rugaard i Pant, hvilket han endnu havde 1569.

I 1571 maa Otto Emmiksen have indløst Palle Alfjeld eller hans Arvinger af Pantet i Rugaard; thi han skulde samme Aar have Rugaards Lehn i Pant for 4000 Töchumsdaler og havde det formodentlig lige til 1579.

Ovennævnte Aar fik Axel Brahe til Elvedgaard, en Søn af Otto Brahe til Knudstrup, Forlehningsbrev paa Rugaard. Han havde været en af Frederik den Andens Hoffinder. I 1571 arvede han Elvedgaard og flere Herregaarde efter Faderen og ægtede 1576 Mette Falksdatter Gøye fra Skiersø, som da var i Dronning Sophies Somsfrukammer. I Juni 1584 var Kong Frederik den Anden paa Reisen fra Hindsø til Prindsens Hylde i Odense paa Rugaard, hvor han overnattede. Axel Brahe, der allerede tidligere er omtalt under Elvedgaard, døde paa Dalum Kloster 66 Aar gammel den 14de August 1616.

I 1596 til 1597 fik Christen Muncé til Giesinggaard Rugaard i Lehn, og efter ham Carl Bryske til Margaard. Aar 1602 var Axel Brahes Svigersøn,

Eiler Dvitzov til Dvitzovsholm, Lehnsmænd paa Rugaard. Han var gift med en Datter af Rigsraad Axel Brahe til Elvedgaard, Anne Brahe. Han havde kun Rugaard i Forlehuening til 1604, men fik Forlehueningen senere igjen, hvilket vil blive omtalt i det Følgende. Han afløstes af Knud Rud til Sandholt. Aar 1607 ægtede han Fru Ellen Marsviin, Enke efter Ludvig Muncé til Nør-lund. Kong Christian den Fjerde bivaanede selv deres Bryllup og forærede næste Dag Bruden en kostbar Ring. Han har formodentlig ikke været Lehnsmænd paa Rugaard længere end til i Aaret 1607. I 1611 døde han paa St. Hans Kloster i Odense af Battersot i sin Fruens Fraværelse. Skjøndt hans Enke, Ellen Marsviin, er tidligere omtalt under Holdenhavn, ville vi dog her endnu tilføie noget Mere om hende som Bidrag til hendes Charakteristik. Otto Knudsen Seeblad, som 1613 var Raadmand, 1622 blev Borgermester og døde 1631, tjente i sine yngre Aar Fruens første Mænd, hvem Bønderne kaldte en „meget from Mænd“, som Haandskriver; han var en „meget anseelig og smuk Mænd“, og stod sig særdeles godt hos Fru Ellen, medens Ludvig Muncé endnu levede. Engang havde Muncé ladet ham sætte i Raadhusskjælderen i Odense (hvor han vel neppe kom for sin Dyds Skyld); men ved Fruens Godhed havde han Musik hver Aften og diverte sig meget vel i sin underjordiske Bolig. En anden Gang traf Muncé ham derimod hos Fruen i hendes Sovestue; men ogsaa af denne Forlegenhed vidste hendes Snildhed at redde ham, idet hun foregav, at han var kommen ind til hende for at begjære en af hendes Piger til Ægte, hvilken han da ogsaa, da Ludvig Muncé gav sit Samtykke dertil, ganske „imod sin Tanke“ maatte ægte. Ellen Marsviins blomstrende Periode begyndte egentlig først som Enke efter hendes sidste Mænd, og især da Christian den

Fjerde fattede Kjærlighed til hendes Datter, Kirstine Munk, til hvem han 1615 lod sig formæle, men med hvem han, som det synes, allerede forud havde levet i fortrolig Umgang. Fru Ellen indlod sig nu i store Speculationer; hun kjøbte Ulfeldsholm, nuværende Hølsenhavn, for 100,000 Slettedalere og kaldte den Ellensborg. Hun overtog kongelige Leverancer af sine Gudsers Produkter og gjorde Omsætning med store Capitaler. Aar 1628 var hun ogsaa forlenet med Dalumkloster, nuværende Christiansdal, hvor Kongens Datter og hendes Datterdatter, den elskelige Eleonore Ulfeld, blev opfødt hos hende fra 1621 til 1624. I 1623 tabte hun en Proces, hun førte med sin sidst afdøde Mands Arvinger, idet hun maatte betale Corfiz Rud, som skulde have Sandholt efter hende, 2000 Daler, fordi hun havde nedtaget 50 forgyldte Fløie paa de kobbertakte Taarnspir af Gaardens fire Munddele, hvorved Corfiz Rud troede sin afdøde Broder, der havde ladet dem opsætte, fornærmet. 1628 til 1629 indtraf de fameuse Historier, der fandt Sted imellem Kirstine Munk og Rhingreve Otto Ludvig i hendes Bolig paa Dalum. Derover tabte hun Kongens Naade, maatte 1630 afstaa sine jydskke Gudsar, Bøller og Rosenwold, til sin Datter, og 1632 bleve saavel Moder som Datter formelig actionerede for Rigsraadet af Kongen, og nu synes hun at være bleven devot; idetmindste lod hun 1632 paa sin Bekostning og under sit Navn Davids Psalmer trykke, anskaffede sig mange Bøger og vilde ansees for en lærd Dame; ja 1633 blev endog en Bog hende dediceret. Aar 1636 havde hun en unaadig Audients hos Kongen, 1637 byggede hun Kapellet paa Ellensborg, og 1639 til 1640 Kirken paa Thuro. I 1645 skjænkede hun en Donation til samme Kirke. Aar 1648 var Kirstine Munk hos sin Moder paa Ellensborg, da hun fik Efterretning

om Kong Christian den Fjerdes Død, der havde en saa betydelig Indflydelse paa hendes og hendes Families Skjæbne. Endelig døde Fru Ellen Marsviin, som allerede omtalt, den 11te November 1649 paa Ellensborg. Som Enke skal hun have eiet Ellensborg, Lundegaard, Øster Ballø, Boller, Rosenvold, Beilegaard og Thurø; ogsaa skal hun en kort Tid have eiet Kjerstrup paa Taasinge.

I Mæret 1614 blev Jørgen Steensen Brahe til Hvedholm forlehnet med Rugaard og ægtede Mæret efter Anne Gyldenstjerne, fik 1616 Sæbygaard og 1617 Hagenskov. Han var kun Besidder af Lehnet til 1617, da Marqvard Bilde til Hvidkilde og Nassebølle blev belehnet med Rugaard. I 1628 blev han afløst af Lehnets tidligere Besidder, Eiler Dvitzov, og døde 1631. Dvitzov besad kun Lehnet til 1630, da Anders Bilde til Damsbo, senere Rigsraad og Rigsmarssk, fik det i Forlehning. Som ungt Menneske skal Bilde have fulgt Christian den Fjerde paa adskillige Krigstog mod Keiseren i 1625 og følgende Aaringer. Da Kongen kom tilbage til Danmark, har han nok været Ritmester. I 1628, samme Aar han blev belehnet med Rugaard, ægtede han Sophie Rosenfrands, Datter af Jacob Rosenfrands til Arrestkov, med hvem han fik Løgismose. I 1634 qvitterede han Rugaards Lehn og synes at være bleven Høvidsmand paa Øsel. I 1644 kæmpede han mod den svenske Feltherre Thorstenson, blev slagen, men seirede dog uundertiden. I 1643 fik han Brobygaard og indrettede der Sevær-fabrikken, og 1646 var han med at dømme Holger Rosenfrands fra Bornholm for hans Forhold under Krigen.

Aar 1647 blev han forlehnet med Vestervigkloster og benævnedes paa den Tid Rigsraad og Rigsmarssk. Tid efter anden kjøbte han Gaarden Riongtorn, byggede Bindum Overgaard, blev belehnet med Skanderborg,

anlagde derpaa Fredericia, blev samme Fæstnings første Commandant og kjøbte Flenstoft og Abnsberg.

Nogen duelig Marsk eller Feltherre var han ikke, thi først lod han sig, som Barfod siger, jage ud i Vesterhavet, saa han maatte seile Thylland rundt for at kunne kaste sig ind i Fredericia, og kort efter lod han, som Allen fortæller, den stærke Fæstning med en Besætning paa 6000 Mand indtage af 3000 Svenske under General Wrangel og aabnede derved Fjenden Veien til Nørrejylland; 2000 Danske skulle være faldne, selv blev han dødelig saaret og opgav Landen den 24de October 1657. Først den 6te November 1660, 3 Aar efter hans Død, blev han begravet med stor Pragt i Odense. Det hedder derom i Bircherods Dagbog: „Den 6te (16de) November 1660 blev afgangne Hr. Anders Bildes Liig, som en Tid lang havde staaet paa Lwisnøse, med Proces (Procession) indført i Odense og i hans Gaard sammesteds ad crastinas exequias indsat; megen Færd af adelige Karosser jaaes den ganste Dag, ut et sequenti die, paa Gaden, saa at vor danske Noblesse syntes at have Rigens Bestillinger for, da Rigens Marsk skulde begraves; imidlertid lode mange Godtfolk, som eftertænkte deres Væsen, disse Ord falde: „Ja! I Herrer havde mange store og ubefindige Anslag paa Tapetet, der I for nogle Aar siden udi det ulyksalige Odense Møde besluttede en unyttig og for Eder selv allermeest skadelig Krig, hvis Antesignanus & Dux Hr. A. Bilde skulde være; hvor vel samme Krig ved hans Anførsel løb af for Eder, og hvorledes Bladet siden den Tid har vendt sig for Eders Stand, det have vi seet; derfor var det ikke ilde betænkt, at I opsatte hans Fordefærd, indtil den Tragoedie var spillet, paa det at I nu kan begrave tilligemed hannem ogsaa Eders forrige splendeur og pouvoir.““

Anders Bilde synes at have været meget riig, thi han efterlod ikke mindre end 8 Herregaarde.

I 1634 fik Steen Eriksen Bilde til Kiersgaard, som allerede er omtalt under denne Gaard, Kugaard i Forlehning; han havde Lehnet til 1653. Han døde 1672 i sit 67de Aar. Sagnet fortæller, at man vel flere forskjellige Gange forsøgte at bringe hans Kiste ind paa Kirkegaarden, men at det mislykkedes bestandig, hvorfor man nødsagedes til at begrave ham i en Dal et Sted paa Aalsbo Mark; men baade han og hans Hustru gif naturligviis igjen efter Døden, og man hørte Fruen ofte med en fin Stemme raabe: „Hu! hu! jeg fryser, lad os gaae hjem!“ og han igjen med en grov Stemme svare: „Det kan vi ikke for de store Hunde!“

Den næste Lehnsmand paa Kugaard var Jørgen Kaas Mogensen til Gudumlund. De vigtigste Begivenheder i Kugaards Lehn i den lange Tid, han var først Lehnsmand og siden, fra 1662, Amtmand, nemlig i 40 Aar, falde under de Svenskes Ophold i Fyen fra Janmar 1658 til November 1659. Om denne minderværdige, sorgelige Tid findes der en Mængde Optegnelser i det Skrift, hvoraf vi for Størstedelen have uddraget denne Skildring af Kugaard*), og af hvilke vi her ville meddele Læserne det Mærkeligste. Voldtægt hørte til Dagens Orden, og især vare Malkepigerne, naar de gif i Marken, udsatte derfor, saa at de enten maatte malke Køerne om Natten eller ogsaa have danste Mænd og Karle med sig, naar de gif ud at malke. Men undertiden fandtes der Fruentimmer, som forstod at værgе sig imod Fjenden. Der fortælles saaledes, at da en Svensker kom ind i en Gaard, saae Konen, som var ene hjemme, at Svenskeren havde aabnet en Kiste og bøiede sig ned i den for at undersøge, hvad der

---

*) Kongsgaarden Kugaard af Wedel-Simonseu I—III Deel.

var paa Bunden, hvorfor hun listede sig til at slaae Laaget i over hans Hoved og hans ene Arm. Ved Hjælp af en Sæk med Meel, som just hang over Skisten, og som hun fik reben ned paa Laaget, holdt hun ham saa fast, at han ikke kunde slide sig løs, tog derpaa hans egen Kaarde og affaar med den hans Hoved, men saae i det Samme to andre Svenske komme anstigende i Gaarden, hvorpaa hun løb til Bryggerstet og tilspærrede Døren for sig; dog saae de Svenske hende snutte ud, idet de selv traadte ind i Stuen, og da de der fandt deres Kammerat liggende død, hørte hun dem sige: „Det har da ret været en Baudsens Qvind“ (Sydernes Bann eller Bannis), og dette Skjældsord (den eneste Hævn, de toge for deres Kammerat) gav Anledning til, at alle senere Beboere af Gaarden fik Tilnavnet Bann, som vedligeholdte sig heelt ind i det nuværende Aarhundrede.

Mange Steder skjulte Beboerne, især Koner og Børn, sig ved Fjendens Ankomst i Moser og Skove. Da det var midt i Vinteren, fandt man ofte Mennesker ligge ihjelfrosne ved Grøfter, i Moser og Skove, og især under Broer, hvor de havde søgt Ly. Saaledes fandtes en Kone under en Bro, i Nærheden af Gyldensteen, med et Barn ved Brystet. Et Sted i en af de derværende Moser fandt man senere en Mængde Been af næsten hundrede Mennesker, som her havde tilsat Livet i siddende og liggende Stilling.

For at undgaae Svenskernes Efterstræbelser havde en smuk Pige i et Sogn udstoppet sig med en Puffel og en høi Hofte, lagt Noget under sin ene Fod for at kunne halte, besmudsket sit Ansigt og iført sig pjaltede Klæder, og skjøndt hun idelig opvartede Svenskerne, var der dog ingen, der efterstræbte hende.

Det var naturligt, at Beboerne skjulte deres Levnetsmidler for Svenskerne. Saaledes fandt man endnu i den

nyere Tid ved Dre Skobmølle en nedgravet Kiste, fyldt med Rugmeel, der var aldeles ubeskadiget og derhos saa faa fast, at man maatte bruge en Jernstang for at støde det ud af Kisten; ogsaa fandt man senere flere Kister med Proviant nedgravede, hvis Eiere formodentlig vare dræbte eller medtagne til Krigstjeneste af Svenskerne. Paa Vigerslev Kirkegaard opgravedes der i Begyndelsen af dette Aarhundrede en Potte med Penge, der med Hensyn til Mynternes Værdi maatte antages at være nedgravet i Svenskernes Tid. Paa den sidste Tid, da Svenskerne vare i Fyen, begik de de grueligste Handlinger og skaar de ikke engang de uskyldige Børns Liv. Saaledes var man i Orbæk ifærd med at kjerne Smør, da Svenskerne strømmede ind i Gaarden. Beboerne flygtede over Hals og Hoved til den nærliggende Skov, men glemte i Forvirringen et lille Barn, der stod i en Gangvogn i Stuen. Da Gjæsterne traadte ind, lo den lille Uskyldige ved Synet af de glindsende Vaaben; men et Umenneske iblandt dem greb Barnet og puttede det paa Hovedet ned i Kjærnen, hvor man siden fandt det død. Et andet Sted tog en Svensker et nyfødt Barn fra en Æone, der laa i Barselseng, stak sin Naarde igjennem det og holdt det saaledes over en Ild for Moderens Dine. Det Samme skete ogsaa andre Steder med uskyldige Børn, som de stak paa deres Bajonetter og svang dem omkring i Luften.

Men da senere Brandenborgerne og Polakkerne kom som Hjælpetropper til Fyen, huserede de dog endnu værre end Svenskerne. De toge til Takke med hvadsomhelst, der kunde fortæres, lige til Hunde, Katte, Snoge, Frøer og deslige. Især skete der ved deres Ophold i Fyen et stort Nederlag paa de derværende Katte, som siden sporedes ved et overhaandtagende Antal af Rotter og Muus.

At Selvtægt fandt Sted fra de Dauffs Side, er

naturligt. Saaledes var der i Skousby Sogn en Gaardmand af ualmindelig Styrke og Mod, og som bar et hjerteligt Nag til de Svenske. Saasnart der derfor kun kom 5 til 6 Svenskere i Tallet til hans Gaard, dræbte han dem strax med sine Thendes Hjælp; men vare de derimod flere, saa skjulte han sig for dem det bedste han kunde. Og skal endeel af dette Sogn have rottet sig sammen, bevæbnet sig med lange Stænger, hvorpaa deres Leer vare fastgjorte, og saaledes have angrebet og overmandet et svenst Parti. Dette Sogns Beboere skulle endnu ansee sig for tappre Folk end de andre Thyboere, saa at de endnu kalde sig Bispenbjerggrutterne, og de have det Mundheld, naar de tale om en af dem, der har viist et kjæft og rasft Forhold: det er ogsaa en af de Bispenbjerggruttere. Svenskerne havde ogsaa i dette Sogn viist sig saa barbariske, at der endnu i 1664 fandtes 15 øde Gaarde og 17 øde Huse. De vare ogsaa ængstelige for dette Sogns Beboere, thi da engang et Regiment svenske Dragoner drog igjennem den for sin farlige Skov bekjendte Bispenbjerg Gyde ad Odense til, blev Obersten i Spidsen for Regimentet ihjelskudt af en i Skoven lurende Bonde; men nogle Dragoner sprang strax af Hestene, puttede Liget i største Hast i en Sæk, kastede denne tværs over Sadlen og joge, som det syntes, ængstelige for, hvad der videre vilde følge, bort med det uden engang at undersøge, hvorfra Skudet kom, eller om der kunde ventes et Overfald. Paa det Sidste vare Svenskerne heller ikke vel tilmode, da de hørte, at Den var omringet af en hollandsk Flaade, og de skulle have yttret: „Gid vi vare vel ude af denne forbandede Hundeklemme!“ En svenst Officeer, der paa Hjemtouren fra Odense i en maaneklar Nat først længe sad og stirrede paa to Skyer, de eneste, der vare paa Himlen, hvorfra den ene forekom ham mørk og blaalig (som den svenske Uni-

form) og den anden lys og rødlig (som den danske Uniform), sagde, da han saa dem drive mod hinanden og den rødlige i Farten tilbække den blaalige: „Gud naade vort arme Folk! vi komme aldrig lykkeligt ud af dette forbandede Land!“

Da de Svenske, som opholdt sig paa Rugaard, hvor de, da Lehnsmanden var flygtet ved deres Ankomst, ret havde opslaaet deres Bopæl og lode Gaarden drive ved danske Folk, de til den Ende havde taget i deres Tjeneste, omsider skulde forlade Gaarden og havde faaet Ordre at rykke op til Nyborgslaget, havde de, som det synes, ikke mindste Anelse om deres forestaaende Skjæbne. Den svenske General, som laa paa Gaarden, formanede de tilbageblivende Fruentimmer til at holde Tingene i Orden, til han kom tilbage fra Nyborg, og Officererne satte deres Fruer Stevne til at møde sig ved Langeskov, naar de kom tilbage fra Slaget; men Dagen efter erfarede deres Fruer Brandenborgernes og Polakernes pludselige Ankomst, hvilke fra Middelfart nærmede sig Rugaard, hvorfor de i største Hast flygtede og ved denne Leilighed nedsænkede deres Kostbarheder saunt Regimentets Krigskasse i Mølledammen. De ankomne Polakker leirede sig ved deres Ankomst paa en Banke, der kaldes Hestebanken, mellem Rugaard og Bentelhykke samt Fuglehave-Marken, hvor de forbleve i tre Dage, og i al denne Tid kom Eguens Beboere til dem med Høns, Vender, Æg osv., som de betalte med smaa runde og ottekantede Sølvmynter; derpaa brøde de en Morgenstund ved Solens Opgang op fra deres Leir og droge ad Odense og Nyborg, men da de vare komne igjennem Langeskov, kom en Bonde dem imøde og underrettede dem om, at Slaget var begyndt, og at de Danske vege, hvorpaa de skyndte sig saa hurtigt afsted, at de itide kom til Undsætning og bragte Lykken og Seiren med sig.

Kort efter, at Svenskerne havde forladt Fyen, forefaldt der i det til Gaarden hørende Sogn en heelt mærkelig Hexepoces, der som Bidrag til Overtroens Historie i hine Tider vel kan fortjene at anføres.

En Mand ved Navn Lasse Bøn Sahn, der gik omkring og betlede, var meget bekendt som en Troldmand, og man fortalte om ham, at han havde sluttet Forbund med Fanden. Engang kom han og satte sig hos Frands Sat, Oidermand i Beslinge, men da paa samme Tid Bymændene kom til Forsamling, tog Frands ham ved Armen og sagde: „Gaa Du af Veien, din S . . . ! og lad stikkelige Folk faae Plads.“ Herover blev Lasse Bøn Sahn vred: „Den S . . . skal Du min Sandten selv være,“ sagde han, og Frands maatte i et halvt Aar gaa med en heftig Diarrhoe. Naar man spurgte ham, hvorfor han gik og tiggede, siden han dog havde Fanden til Patron, saa svarede han i al Oprigtighed: „Ja, seer I vel, Børnlille! det var en Forseelse af mig ved Contracten; dengang tog Fanden mig ved Næsen.“ Til sidst førte Sognemændene ham til Odense og anklagede ham for Trolddom. Han blev ofte forhørt, og da han en Dag, fortæller Sagnet, blev ført til Odense for at forhøres, og han underveis saae endeel Plouge staae paa en Hovmark, som Hovkarlene havde fraspændt og forladt for at hvile sig eller at bede med Hestene, sagde han til dem, der ledsagede ham: „Hvad ville I give mig, saa skal jeg faae alle Plougene til at gaae?“, og paa hans Befaling begyndte de Allesammen at gaae, en eneste undtagen. Nu spurgte da en af hans Følge ham, hvorfor den ene ikke gik tilligemed alle de andre. „Nei, den lader jeg min Tro! nok staae!“ svarede han; „thi den har en Bøm af Rønne.“ Rønnetræet ansaaes nemlig den Tid for et Middel mod Hexeri. Da han en anden Gang stod i Forhøret i Odense, saae han en sort Kat komme

ind; men det var, vel at mærke, ingen naturlig Kat, men Bispens Frue, som vilde overvære Forhøret, men ikke vilde sees, og derfor, da hun forstod sig paa den forte Kunst, havde paataget sig Skikkelse af en Kat. „Aa! gaae lidt til Eiden, Børn! mens Bispinden dreier sin Svands,“ sagde han, og som en Følge af disse Ord stod Bispinden nøgen for den hele Forsamling; thi Lafs's Trolddom var stærkere end hendes, og han formaaede at løse, hvad hun havde bundet. Til sidst fik de ham, imod at love ham fuldkommen Frihed, til at udlægge to Koner, som vare i Ledtog med ham. Han blev derefter ført for Kongen, som netop paa samme Tid kom forbi. „Hvor længe har Du tjent den fule Aand?“ spurgte Kongen. Uden Betænkning svarede Lafs: „I 34 Aar!“ „Tvi vorde Dig!“ sagde Kongen derpaa, „fort paa Baalet!“ og dermed var hans Dom affagt. De Omkringstaaende spurgte ham imidlertid, hvorfor han nu bekjendte det for Kongen, som han hidtil aldrig for nogen Anden havde bekjendt. „Ja, seer I vel, Børnlille! Det var et salvet Hoved, og for ham turde jeg ikke lyve.“ Nu blev endelig Baalet opreist paa Bæde Mark, og da den første af Konerne i Lafs's Paashu allerede brændte derpaa, udbrød han med fræk Latter: „Hun fik min Sandten sin E . . . varmet!“ men ved den andens Henrettelse sagde han derimod ganske alvorligt: „Det er saa Gud! dog ingen Børnelæg!“, og endelig maatte han nu ogsaa selv, hvor meget han end beraabte sig paa, at der var lovet ham Tilgivelse, naar han frivillig bekjendte, bestige Baalet og fik saaledes en Troldkarls velfortjente Endeligt.

Aar 1665 i August Maaned kjøbte Grev Wilhelm Frederik Wedel Rugaard af Kongen, og nu blev da Amtet stilt fra denne Gaard. Han var gift med Hannibal Sehesteds Datter, altsaa en Datterdatter af Christian

den Fjerde. Aaret efter, at han havde kjøbt Kugaard, arvede han Iversnæs, som han 1672 fik oprettet til et Grevskab under Navn af Wedelsborg. Han var en meget stolt Mand og lod ifølge Sagnet 12 Trompetere blæse til og fra Bords. Da han havde viist en utilbørlig Myndighed med Hensyn til en Degn i Balslev, fik han 1690 et kongeligt Rescript, der lød paa, at Greven herefter ikke skulde have Noget af egen Myndighed et befale eller anordne imod det, som Bispen og Provsten i deres Embede forrette; men 1695 drev han det endnu videre; thi da lod han af sine Tjenere en Gaardsret anordne og fælde Dom over en Mand ved Navn Claus Brandt og hans Hustru Marie Borgen, hvorved de skulde have deres Boeslodder forbrudte og Skonen stryges til Ragen, hvilken Dom Greven, trods hendes Henskyldelse til sit Bærnething og imod hendes begjærte Appellation, ved sin egen Skarpretter paa hende lod execute. Men det paafølgende Aar erkjendte Kongen denne Dom som udsæmt, død og magtesløs at være. Sagnet fortæller, at en af Grevens Døttre var løben bort med Informatoren paa Gaarden og flygtede til ovennævnte Marie Borgen, Informatorens Søster, der husede dem en Nat og førte dem derpaa ud af Landet. Det Sande ved dette Sagu er formodentlig, at hun havde hjulpet Grevens ældste, dengang endnu ugifte Søn, Hannibal, med hvem Faderen paa samme Tid var paa en meget spændt Fod, ved et Kjærlighedseventyr. Ifølge den Forurettedes Klage lod Kongen sig Sagens Ulfør forelæse i sit Geheime-Conseil og vilde have frataget Greven hans Virkejurisdiction, men lod sig formilde ved hans meget formaaende Broder, Feltmarskal Grev Wedel Zarlsbergs Forbøn. Denne paaberaabte sig som en Udfkyldning for, at Broderens retfærdige Sorg havde ladet ham overtræde Grændserne for det Tilladelige,

det tunge Hunsfors, hvormed Herren havde hjemsogt ham, saa at altsaa en Familieforg var med i Spillet. Kongen kasserede nu, som ovenfor er fortalt, den ved Grevens Hof- og Gaardsret imod Konens Henskyldelse til sit Bærneathing assagte Dom, saa at den ikke skulde komme de Paagjældende til Penges Udgift, Sinder, Skade eller Nachdeel paa deres ærlige Navn og Rygte i nogen optænkkelig Maade osv. Efter Sagnet dømtes Greven til at gjøre et stort Gjæstebud for hele Dens Adel, derhos afhente den kagstrøgne Madam i sin egen Kareth og sætte hende ved Bordet paa sin høire Side over alle Gjæster, samt betale hende en Skadeserstatning af 40,000 Daler og til Kongen en ligesaa stor Sum. Herover skulde Familien være kommen i Gjæld og efter saa Mars Forløb til sammes Afbetaling først 1708 have maattet pantsætte og derpaa 1718 endog maattet sælge Rugaard. Om ogsaa den Historie, Sagnet fortæller, ikke forholder sig ganske saaledes, saa var det dog fuldkomment overeensstemmende med hiin Tids Etik at betale betydelige Mulkter, hvilket vist ogsaa har været Tilfældet her. Men den Frettesættelse, Greven fik, frugtede ikke meget, thi i Aaret 1700 faldt der en Høiesteretsdom, ifølge hvilken de haarde, ubillige og ubeviste Bestyldninger, hvormed Grev Wedel havde bebyrdet sin Slots- og Sognepræst, Hr. Broderus Risbrigh i Husby, kjendtes døde og magtesløse at være og at udslettes af Retens Protocoller, hvor de fandtes indførte, ligesom Greven tildømtes saavel for denne sin haarde Medfart — Sagnet fortæller, at han havde ved sin Ridefoged ladet Præsten pidske ned af Prædikestolen — samt i Omkostninger og Skadesløsholdelse at betale til Præsten 2000 Rdl., og for sin store Forargelse til vor Frelfers Kirke paa Christianshavn betale 500 Rdl., hvorhos Hr. Broderus Risbrigh skulde nyde den af

Greven ham tilfagte aarlige Løn (10 Rvers Græsning) for at prædike i Capellet paa Wedelsborg.

Denne Dom blev forkyndt Greven 1701, men allerede næste Aar, 1702, faldt der en anden Høiesterets Dom imod ham, ifølge hvilken Hr. Riisbrigh skulde nyde den i Aaret 1660 Præstekaldet tillagte øde Gaards Grund uden Skatter og Afgifter imod at holde Brød og Biin til Huusby Kirke, samt for erlidte Skade, Afgang og Omkostninger af Greven erholde 100 Rdl., ligesom Birkedommeren, K. Larfen, tildømtes for sin ugrundede Dom og lovstridige Vidners Stedelse at bøde 10 Rdl. til vor Frelfers Kirke. Paa Grund af denne hans glubste Afsærd kaldte Almuen Grev Wedel for den gale Wedel. Han gjorde sit Testament 1705 paa Rugaard og døde Aaret efter, medens han paa samme Tid havde fuldført den nuværende Hovedbygning paa Wedelsborg med et meget smukt Kapel.

Hu tiltraadte Grevens Søn, Hannibal Wedel, Rugaard. Han skrev sig Greve til Wedelsborg, Herre til Tybrind, Søndergaarde, Rugaard og Sparretorn, Ridder, Kammerherre og Amtmand over Assens og Hinds-gavls Amter; men allerede to Aar efter, 1708, døde han, og fik da hans Enke, Anne Catharine Banner, en Datter af Christian Banner til Frederiksgave, sig udlagt Rugaard til Enkesæde, hvilket hun 1718 bortbnyttede til Kongen, og som ikke senere blev forenet med Grevfabet Wedelsborg.

I 1721 blev Rugaard udlagt til Rytterdistrikt og solgtes paa Auction til daværende Stiftamtmand i Fyen, Geheimeraad Carl Zuel til Taasinge, for 61,000 Rdl. Han opbyggede derpaa Gaarden, men blev snart kjed af den og vilde have solgt Bønderne deres Gaarde for det Samme, han havde givet selv, men da de ikke kunde blive evige, solgte han Rugaard med Gaarden og Alt

til Kammerraad Nicolai Duus, som atter to Aar efter folgte den til Jørgen Suel. Men da denne efter et Aars Forløb gjorde Opbud, maatte Duus tage imod den igjen, og nu holdt da den gode Duus, hvad som ogsaa rimer sig paa hans Navn, med Skov og Gods et Potters Huus; thi naar Folk kjøbte fire Læs Brænde, saa fik de det femte ovenikjøbet, og naar en Bonde havde viist ham en ringe Villighed, saa tillod han ham at kjøre et Sted ud i Skoven og hente sig et Læs Brænde, hvorved den store, anseelige Rugaards Skov blev forhugget og næsten lagt øde. Kammerraad Duus tvang derefter Bønderne til at rydde Rugaards Mølledam, for derved at gjøre dem kjede af Hoveriet og saaledes bevæge dem til siden at kjøbe sig Eiendom, hvilken Plan ogsaa fuldkomment lykkedes.

Aar 1773 folgte han Gaarden underhaanden til Henning Ulrik Neefs i Odense, og denne folgte den atter 1781 til Arvefæster Simon Anderssen af Amager og hans Svigerfader Erik Jørgensen af Badesø, men 1784 udløste Førstnævnte sin Svigerfader og blev nu Eneeier af Gaarden. Han nævnes som en driftig Eier, døde 1842, 91 Aar gammel, efterat have eiet Gaarden i 61 Aar, og efterlod den til sin Søn, Bendt Simonsen, der ikke besad den længere end lidt over et Aar, da han døde 1843 i sit 44de Aar. Den er endnu for Tiden i Familiens Besiddelse.

Rygaard.

Christopher Urne.

Denne Hovedgaard ligger ved en lille Indsø i Svendborg Amt, omtrent $\frac{3}{4}$ Mil fra Store Belt, og bestaaer af en anseelig grundmuret Borgegaard med fire sammenbyggede Fløie, opført 1593 af Niels Bildt, som

der siges i en Sump paa neddrammede Bæle, og har i sin Tid havt brede Grave med Vindebro, men nu er Graven fyldt paa de tre Sider, og blot den nordre er endnu tilbage. Inde i Gaarden findes to runde Taarne, det ene midt paa den nordre Fløi, det andet i det vestre Hjørne af den søndre Fløi; og haves der fra begge Taarnene en viid Udsigt over Beltet med dets Der og de talrige forbiseilende Fartøier.

I den nordre Fløi, der er den største og anseeligste, findes der en saakaldet Ridderfal, som gaaer igjennem hele Huset og er 33 Alen lang og 12 Alen bred.

Rygaard tilhørte i Midten af det 14de Aarhundrede en Ridder Hauburd, efter hvis Død Fru Margrethe Hauburds Datter i Aaret 1372 fik sig udlagt Rydegordt, en Gaard udi Lango med 9 Bønder. Formodentlig er Gaarden gaaet fra hende til den ældgamle Slægt Serlin, der baade var rig og anseet i Baldemar Atterdags og Dronning Margrethes Tid, men ved den Sidstes kraftige Reformer synes at have lidt stort Tab. En Claus Serlin til Binderup og Vedbygaard, hvis tvende Sønner faldt i Erik af Pommerens blodige Krige med Holstenerne, nævnes som Eier af Rygaard. I det 15de Aarhundrede omtales den rige Familie Skinkel med Søbladet som Eier af Rygaard, hvilket maa antages at være en Forveksling med Hovedgaarden Rugaard, som den besad. Derimod var den rige Jørgen Urne i Christopher af Bayerns og Christian den Førstes Tid i Besiddelse af Rygaard samt tillige af Søbysegaard, Søbo, Brolykke, Hindemæe, Bondemossegaard, Magaarde og Broholm, alle i Fyen, samt Engestofte paa Lolland. Jørgen Urne døde 1480 og skal have været Fader til 23 Børn, af hvilke Rigsraad og Ridder Johan Urne, Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot under Grevens Feide, Lehnsmænd paa Borreby og Rugaard, arvede

Nagaarde og Nygaard efter Faderen og døde i Aaret 1537. Hans Hustru var Anna Rønnow, en Søster til den bekjendte Biskop Joachim Rønnow i Koeskilde, der efter Reformationens Indførelse holdtes i strengt Fængsel paa Gulland, uden at det lykkedes hans Paarørendes, hvoriblandt den svenske Konge Gustav Vasas, indstændige Forbønner at skaffe ham løs mod Caution, indtil han i Aaret 1544 døde, uden Tvivl netop som han skulde sættes paa fri Fod. Årsagen til denne ualmindelige Streng-
 hed er aldeles ubekjendt, men som Ophavsmand ansaae man almindeligen Kongens Cantsler, Johan Friis til Hesselager, Borreby og Hagested, og da nu Biskoppen døde, netop som hans Befrielses Time slog, paastod hans Søstersøn, Christopher Urne til Nygaard, at Kongen og Cantsleren havde forgivet denne hans Morbroder, hvorfor han truede med, at „Blod og rød Hue skulde gaae over Danmark“. Rigtignok nægtede han senere at have brugt saadanne Uttringer, men blev ved trende Vidner overbevist derom og ved Rigsraadets Dom i Aaret 1549 tilfunden: 1) for Bestyldninger mod Kongen at være „en udrue og æreløs Mand“, 2) for Bestyldninger mod Cantsleren at være „en æreløs og lobløs Løgner og ei staae tiltroendes paa nogen ærlig Mand efter denne Dag“, og 3) for Trudslen at holdes „udi Hægte og god Forvaring“ for ikke at gjøre Kongens Riger og Underfaatter Skade eller Forfang. Ifølge denne Dom sad Christopher Urne fængslet i 13 Aar indtil 1562, da Kongen gav ham fri imod den Forpligtelse, at være ham tro og huld, ikke foretage sig Noget imod Rigsraadet eller Rigets Indbyggere, og, hvis han haver til Noget at tale, da at forfølge det ved Lands Lov og Ret, samt endelig ikke at anke eller klage paa Kongen for sin Fængsling, for hvilken Forpligtelse endeel Adelsmænd gik i Caution med 10,000 Daler. Desuagtet mødte

Christopher Urne Aaret efter paa Viborg Landssting og bestyldte en af Landsdommerne, Axel Zuul til Villestrup, for at have grebet ham uærligt an, samt udfordrede ham til Duel, da denne forsvarede sig med, at han havde handlet efter Kongens Befaling. For denne Færd, som stred imod den udstedte Forpligtelse, indstævnedes nu Christopher Urnes Forlovere for Rigsraadet — ved hvilken Veilighed hans Frue, Kirstine Lynke, førte hans Sag — og dømtes til at betale de 10,000 Daler. Christopher Urne har formodentlig forladt Landet af Frygt for en ny Fængsling og omtales ikke oftere, hvorimod hans Frue, Kirsten Lynke til Nørlund, — tidligere gift med Ludvig Munk til Balsgaard — nævnes hyppigere som Eier af Nygaard i den lange Narrække, medens Manden sad i Fængsel eller var i Landflygtighed. Efter hendes Død tiltraadte Børnene, Johan og Margrethe, Nygaard, men maatte 1573 ifølge Herredagsdom udlægge til deres Faders Søster, Somfru Mette Urne, som siden fik Alexander Durham tilægte, hendes Andeel af Nygaard efter deres Fader. Hendes Andeel er sikkert bleven hende afløst, thi de to Sødskende synes at have eiet Gaarden alene, og da Broderen Johan døde ugift, tilfaldt hele Eiendommen Margrethe Urne og hendes Mand, Niels Bildt til Ravnholdt, Lehnsmænd paa Bergenthuus og siden paa Gulland, der i Aaret 1593 opførte den nuværende anseelige Hovedbygning. Han døde 1622, som sidste Mand af sin Slægt, hans Frue 1630, den ældste Datter, Kirsten Bildt, bragte Gaarden til Asmus von Ahlefeld, og deres eneste Datter, Anna von Ahlefeld, til Justitsraad Henrik Lange. Hans Frue døde 1655, hvorefter han ægtede Hippolite von Sahu og solgte 1667 sine to Gaarde i Tjen, Nygaard og Vormarkgaard, som han havde kjøbt 1664, til Justitsraad Peder Pedersen Verche, Assessor i Høiesteret, som

1679 lod sig optage i Adelsstanden og af Ryngaard med underliggende Uvlsgaard oprettede et Stamhuus, der ved hans Død i Aaret 1683 tilfaldt hans eneste Søn, daværende Kammerjunker Vincents Lerche, siden Geheime- raad, Overceremonimester, Ridder af Elefanten og Ordenen de l'union parfaite, Stamherre til Lerchenfeld. Han gjorde 1687 Vormarkgaard til en complet Hovedgaard ved at underlægge den Bøndergods og folgte 1694 med kongelig Tilladelse begge Stamhusene, af hvilke Ryngaard blev kjøbt af Oberst Hans Frederik Pultz, medens den underliggende Vormarkgaard blev kjøbt af en Forpagter, der adspredte den i 3 Bøndergaarde under Hesselagers Gods, hvortil den havde hørt fra Begyndelsen.

Oberst Pultz døde i Aaret 1714, hvorefter Ryngaard tilfaldt hans Søn, Ritmester Peder Pultz, hvis Enke, Baronesse Edel Margrethe von Gyldecrone til Tidseholt, 1762 folgte Ryngaard tilligemed Langaa og Drenstrup Kirker samt underliggende Bøndergods til Geheime- Statsminister Grev Adam Gottlob Moltke af Bregentved, der allerede var i Besiddelse af Glorup, og hvis Enkefrue, Sophie Hedevig von Raben, af de tre Godser, som allerede er omtalt under Glorup, oprettede Stamhuset Moltkenborg for sin ældste Søn, senere Geheime-Conferentsraad og Elefantridder Grev Gebhard Moltke, der antog Navnet Moltke Hvitfeldt og døde 1851 paa Glorup. Hans Søn, Stamhusets nuværende Besidder, Geheime-Conferentsraad, Kammerherre A. G. Moltke Hvitfeldt, er omtalt under Glorup, hvortil vi hen- vise.*)

---

*) „Danste Herregaarde“.

Rødkilde.

Denne Herregaard, der er en af de ældste i Danmark, ligger 2 Mile saavel fra Svendborg som fra Faaborg. Deels i, deels rundt omkring Gaarden findes en Mængde Kildevæld, som alle, paa en enkelt Undtagelse nær, er jernholdige og derfor farve Alt, hvorover deres Bænde risle, rødt, saa at Naturen selv har givet Gaarden Navn. Igjennem Vandrender, Vandfald og Enge bringe disse Kilder Frugtbarhed og Velsignelse over det skønne Sted. Fra Gaarden habes en yndig Udsigt, især mod Syd over Havet, til de fjerne Smaaøer.

Gaarden nævnes allerede Rødkilde i Aaret 1314, da den tilhørte „Kammersvend“ (Kammerjunker) Tyge Lauridsen Abildgaard, en af de Adelsmænd, som da bleve erklærede fredløse og mistede deres Gods. Den gamle Borggaard har ligget nordvest for den nuværende, 1854 opførte Hovedbygning, og det gamle Boldsted har nu i længere Tid været afbenyttet som Have. Rødkilde tilhørte i lang Tid den gamle danske Wt Hvide, af hvilken den Sidste, Jakob Hvide, død 1562. Derefter havde Rødkilde i en Række af Aar Ciere tilfælles med Kantsausholm, nuværende Brahetrolleborg, nemlig Breide Kantsau, hans Sønner Kai og Frants Kantsau, og Kai Kantsaus Datter, Sophie Kantsau. Gaarden blev derefter arvet af Sidstnævntes Moder, Fru Anne Lykke, efter hende af hendes Broder Frants Lykke og derpaa 1655 af den rige Kai Lykke, hvis Gods 1661 som forbrudt tilfaldt Kongen. Efter at have havt Ciere af forskellige Familier, deriblandt Johan Lehn til Hvidkilde, blev det af ham 1736 solgt til hans Forvalter, senere Justitsraad Jens Lange, en driftig og dygtig Landmand.

Ved Rødkilde saavel som ved to andre Godser, Flint-

holm og Løitved, foretog han betydelige Forbedringer; han udfisktede baade Rødkilde og Flintholm Gods'er saa fuldstændigt som maaskee intet andet Sted, da alle Bøndergaardene bleve udflyttede midt i deres Jord, indrettede en Grumølle og senere en Stivelse- og Puddersfabrik, til hvis Drift han benyttede de mange Rilder ved Gaarden, og anlagde endog et Skibsværft, hvor han lod bygge flere Skibe, som han stadigt holdt i Fart paa Norge, hvortil han førte Gaardens Produkter og hentede derfra den betydelige Trælast, som han brugte til sine Bygningers Opførelse. Forbedringerne ved Gaard og Gods bleve heldigt fortsatte af hans Søn, Justitsraad Johan Lange, der døde 1829, og senere af hans Sønnesøn, Landmaaler E. S. Lange, der er Gaardens nuværende Besidder. *)

Sanderumgaard.

I Aaret 1583 findes Karen Skovgaard at have overdraget sin Søster, Margrethe Skovgaard, „Sanderumgaardth udi Masum Herred i Davinde Sogn“. Paa en Pille i St. Knuds Kirke i Odense finder man Margrethe Skovgaard afbildet i halvophøiet Arbeide og i fuld Legemsstørrelse. Om hende fortælles der i Thieles Folkesagn Følgende: „I St. Knuds Kirke i Odense er der et Gravmæle over en Bomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, som døde Aar 1615. Tilforn var dette Gravmæle forgyldt, men nu er det overstrøget med en sort Farve. Om denne Bomfru fortælles, at hun ved et Gilde dansede sig ihjel med 12 Riddere. Og efterdi hun engang i Landets Nød havde nægtet Kong Christian den Fjerde at laane ham en Sum Penge, lod han, da

*) Tilbeels efter Etatsraad Traps Beskrivelse af Danmark.

han engang kom der i Kirken, Monumentet overstryge.“ At den første Deel af dette Sagn er ganske ugrundet, maa man med Kantor Mumme, i dennes Beskrivelse af St. Knuds Kirke, vistnok antage; thi ikke at tale om, at dette Sagn om Damer, der have dandsset sig ihjel, er temmeligt almindeligt — allerede tidligere fortalt i dette Skrift — og vistnok ofte etableret med Hensyn til den deciderede Sniag, som de kirkebestuende Damer have viist for denne Dødsmaade (en Dame fra den nyere Tid, der skal have dandsset sig ihjel, vises nu ogsaa i Sors Kirke), saa bør det derhos bemærkes, at Jomfru Margrethe Skovgaard maa, efter hendes Faders Dødsaar (1557) og øvrige Omstændigheder at regne, have været henved 70 Aar gammel, da hun døde. I den Alder havde der næppe behøvedes 12 Riddere til at dandsse hende ihjel. Hvad den anden Deel af Sagnet angaaer, da er det vist, at Dragten nu er overmalet med sort Farve, og i Aaret 1672 skriver Oligerus Jacobæi i sit Itinerarium, at dette er skeet paa Christian den Fjerdes Befaling. Jomfru Margrethe synes at have været en til Vatterlighed forsængelig Person; alene deri kan søges Grunden til, at Kong Christian har ladet hendes forgyldte og bemalede Kjole paa Monumentet overstryge med Sort. Blandt de senere Ciere nævnes Geheimeraad og Ridder Sivard Urne, død 1661, og hans Søn Hans Urne, død 1688, og derpaa den berømte Generallieutenant Hans Løvenhjelm, om hvem vi henvise til Veirupgaard, som han ogsaa eiede tilligemed Selleberg. Blandt de nyere Ciere fortjener især at nævnes Kong Frederik den Sjettes Ungdomsven, Geheimeconferentsraad og Elefant-ridder Johan v. Bülow, som efter at være udtraadt af Kongens Tjeneste levede i mange Aar paa Sanderumgaard. Denne fortjenstfulde Mand var født i Nyborg den 29de Juli 1751. Skjøndt han bestemte sig for

Krigstjenesten og blev Lieutenant 1766, studerede han desuagtet fra 1768 til 1771 i Sorø, hvor han tog alle de anordnede offentlige Examina. Aar 1773 blev han Kammerjunker hos Kronprindsen, den senere Frederik den Sjette, ved hvis Hof han levede i næsten 20 Aar, fra 1784 som Marskal, og hos hvem han vandt en saadan Indflydelse som næppe nogen af hans følgende Yndlinge, det skulde da være hans Navne, Frants Christophers v. Bülow, Kongens bekjendte Generaladjutant, der overlevede ham. Han blev Kammerherre 1779, hvid Ridder 1784 og Geheimeraad 1790. Men 3 Aar efter, 1793, blev han pludseligt affædiget fra samtlige sine Embeder, trak sig tilbage til sit Gods og levede siden her uden offentlig Ansættelse. At han af en eller anden Grund var falden i Unaade, er indlysende, og har man formeent, at Kongen havde opdaget, at naar Bülow vilde paavirke sin Herre i en eller anden Retning, bevægede han Andre til at tilskrive Prindsen anonyme Opfordringer, og at dette havde Kongens Unaade til Følge. Noget Tid efter kom han dog atter i Naade, blev Geheimeconferentsraad, Ridder af Elefanten, ja fik endog 1824 Rang med Geheimestatsministre. Men Hoffet havde ikke mere nogen Tillokkelse for ham, han vedblev at leve paa sin Gaard, hvor han døde den 22de Januar 1828. Han deler med Suhm den Hæder at være Videnskaberne gavmilde og rundhaandede Understøtter. For at give vore Læsere et Begreb om denne hans fortjenstfulde Gavmildhed, hvortil Nutiden ingen Lige har, ville vi nævne de vigtigste af de Bærker, han deels fremkaldte ved Præmier, deels heelt eller halvt bekostede udgivne, nemlig: Smith „Om Dyrene“, Viborg „Systematiske danske Plantenavne“, Horneman „Plantelære“, Rafn „Danmarks og Holsteens Flora“, Molbechs „Ungdomsvandring“, samme Forfatters „Suhms Biografi“,

Magnussen „Om Oskian“, samme Forfatter „Om Picterne“, Werlauff „Om Erik Menveds og Kong Hans's Monumenter“, Thorkelin „Bjovulfs Drapa“, Grundtvig „Bjovulfs Drapa“, Rahbek og Nyerup „Digtetekstens Historie under Frederik den Fjerte“, Saabye „Dagbog i Grønland“, Nyerup „Danske Reiseiagttagelser“, Magnussen „Eddalæren og dens Oprindelse“, Schouw „Plantegeographi“, M. Winther „Sanderumgaard's Have“. Desuden bidrog han betydelige Summer til, at Vahl, Fr. Thaarup, Magnussen, Schouboe, Breddsdorff, Molbeck, Rast, Lemming, Schouw, S. N. Clausen o. m. Fl. kunde bereise Fædrelandet og Naborigerne eller gjøre længere lærde Udenlandsreiser. Hertil kom hans Gavebreve til det botaniske Studiums Fremme, til det hvenske literære Selskab, det hvenske patriotiske Selskab, Sorø Akademi, Kjøbenhavns Universitet o. s. v.

Bülow døde 1828 og ligger begravet paa Davinde Kirkegaard. Hans smukke Have omtaler Molbeck i sine Ungdomsvandringer saaledes: „Det Charakteristiske ved Sanderumgaard's Have er, at et af Naturen yderst ugunstigt Jordsmån, en sid, af en Na gjennemløben Ellemose, der tilforn om Vinteren stod heelt under Vand, ved Kunst er forvandlet til et vakkert Landskab, hvor man finder en temmelig hastig voxende Mangfoldighed af smaa Naturscener, hvor Vandet er afledet i Aaualer, det udtørrede Land beeyttet til Træplantninger, Mosegrunden forvandlet til Engsletter, Lunde og smaa Kratfve fordeelte imellem disse paa en saadan Maade, at Vandringen igjennem Haven ved Ly og Skygge er behagelig, og ved den raske Omvexling af Udsigter er betagen trættende Gensformighed. Endelig er der sørget for, at forskjellige smaa Bygninger, anlagte paa passende Steder, end mere oplive Udsigterne, sysselsætte Phantasien og under Vandringen bringe os Tanken

paa menneftelig Virksomhed, ved Siden af den frie Natur, nærmere, foruden at de tildeels frembyde behagelige Hvilepunkter til længere eller kortere Benyttelse."

I en af Havens mange Pavilloner, „Tankefuldhytten“, var en „Erindrings=Bog“ fremlagt, hvilken de fleste af Datidens betydelige Personligheder i Danmark have prydet med Digte og Tankestropher. Digteren Jugemann har deri, med Hensyn til Stedet selv, nedskrevet følgende Linier:

„Skabende hulde Natur! hvor er saa stjern Du og mægtig,
Som hvor den dannende Kunst vækker Dig broderlig Haand!
See, af den sumpige Dal yndig et Tempe fremspiret,
Eh! den bejleled en Land fortrolig med Kunst og Natur.“

Efter Molbech fandtes der i hans Tid paa Sanderumgaard en Samling af over 150 Malerier, blandt hvilke en Mængde af berømte fremmede Malere, som Gerhard Douw, F. Nieris, Rembrandt, Ruyssdahl, P. Bouwermann, van Dyck, Raph. Mengs, Wuchter, Denner, Teniers, og af danske Kunstnere fire Malerier af Abildgaard, 13 Landskaber af Eckersberg, 11 af Fuell, 2 af Gebauer, 3 af Gjelstrup, 3 af Lund, 4 af Mandelberg, m. fl., saa man seer deraf, at han var ogsaa Kunstens Mæcenat.

Sanderumgaards nuværende Eier er Kammerherre, Hofjægermester og Ridder Christian Anders Wind til Bækkeskov, der tillige er decoreret med den franske St. Helene Orden*).

---

*) Efter Traps Beskrivelse af Danmark og flere Skrifter.

Sandholt.

Spørgselset.

Neppe to Mile Nord for Faaborg, i Svendborg Amt, ligger den smukke Herregaard Sandholt ved en lille Indsø imellem to Skove, i en Egn, der udmærker sig ved sine bratte Overgange og paa mange Steder ved sin maleriske Skjønhed. Den høie, nøgne Bankeryg, som man kalder de fynske Alper, sees fra Gaarden og strækker sig igjennem en stor Deel af Dens sydlige Deel. Den bestaaer næsten aldeles af øde, ufrugtbare Bakker, paa hvilke man kun seer Sand, Gruus og Stene, samt enkelte Sandplanter, og danner herved en skjærende Mod sætning til det omgivende frugtbare Land, især mod Syd, der kan regnes blandt Danmarks smukkeste Egne.

Gaarden bestaaer af fire sammenbyggede Fløie, hvoraf de to have tre, de andre to derimod kun to Etager; ved begge de udvendige Hjørner af den høie Hovedfacade hæve sig to ottekantede Taarne med Kupler af samme Hvide som Taget; det Hele omgives af Have og Skov og speiler sig i den klare Indsø, paa hvis anden Side man seer Gaardens Mølle, der drives af den gennemstrømmende Aa, samt Ladegaarden, der forbindes med Hovedgaarden ved en smuk og anseelig Bro. For omtrent 90 Aar siden har man nedbrudt 3 Taarne samt en Vægtergang med Skydehuller, der løb rundt om alle fire Fløie, deels for derved at erholde mere Plads, deels fordi man dengang som bekjendt aldeles ikke forstod at vurdere det 16de Aarhundredes storartede Bygningsstiil. Af disse Taarne stode de fire hvert i sit Hjørne, medens det femte som Porttaarn laa midt for Hovedfløien, hvor endnu Indtjørselen er; de havde oprindelig Spiir, tækkede med Skobber, samt 50 forgyldte

Fløie, men denne Herlighed nedbrød allerede den be- kjendte Fru Ellen Marsvin, hvilket kom hende dyrt til at staae.

Sandholt omtales første Gang i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, men er formodentlig opført henved 50 Aar tidligere, i Valdemar Atterdags Tid, af en af de holsteenske Adelsmand, der fik Gods til Pant i Fyen af den holsteenske Grev Geert og hans Sønner i Danmarks vistnok sørgeligste Periode. Det har uden Tvivl været en Krummedige, hvis Sønner Henneke og Timme begge eiede Sandholt 1434 og havde efter deres Fader optaget hans Navn Hvitkop eller Wittekop, hvilket denne Linie af Familien nu vedblev at føre. Derefter eiede Timmes Søn Johan Hvitkop Sandholt, og derefter kom denne Gaard, formodentlig ved Kjøb, til den be- kjendte Povel Laxmand, Rigets Raad, Hofmester og Rid- der, som skal have eiet fem Herregaarde med dertil hø- rende 900 Bøndergaarde og 14 Møller, samt 7 Kjøb- stadgaarde, foruden Pantegods samt et stort Mersskib og tre mindre Skibe. Han var sin Tids rigeste og mæg- tigste Adelsmand, levede i Kong Hans's Tid og blev i Aaret 1502 myrdet paa Høibro i Kjøbenhavn af 2 Adelsmænd, Ebbe Strangesen og Bjørn Andersen, og kastet af dem ned i Stranden med de Ord: „Du hed- der Laxmand, løb nu i Vandet, som Din Art er!“ Drabsmændene bleve ikke forfulgte eller straffede, men derimod anlagde Kongen Sag imod den myrdede Stor- mand, og Laxmand blev, efter at Sagen var undersøgt af Rigsraadet, kjendt skyldig i forræderisk Forbindelse med de svenske Oprørere og hans store Besiddelser tildømte Kronen. Hans eneste Søn „gick stacallegang“, det er: gik og tiggede, og fik tilligemed sin Søster først efter meer end en Snees Aars Forløb Erstatning for sit

Mødrenegods, der dog neppe kunde fratages ham med Rette, da hans Moder var død længe før Faderen.

Kong Hans blev altsaa nu Eier af Sandholt og forcerede det til Rigsraad Torben Bille til Søholm, Lehnsmænd paa Bordingborg, med hvis Frue han stod i et saare fortroligt Forhold. Herom siger Krønikeskriveren Svitsfeld følgende:

„Midlertid mens Dronning Kirstine nu var i Sverige anholden, begav sig Kong Hans til allehaande Belyst, ligesom han ikke havde været gift. Han hørte ilde for nogle Fruer, særdeles for Lehnsmændens Hustru paa Bordingborg.

„Engang kom Bisp Jens Andersen Beldenaf til en norsk Herremænd, Asmund Dvant, Kongens Kammerjunker, og sagde til ham: „Beedst Du ikke, Asmund, min Herre er vred paa Dig?“ — „Nei,“ svarede han. — „Da raader jeg Dig,“ sagde Bispen, „Du gjør Din Undskyldning.“ — „Hvad haver jeg da gjort?“ siger han. — Bispen svarede: „Du skal have sagt om Lehnsmændens Frue paa Bordingborg, Kongen torde ikke tænke, han havde hende alene, thi Otto Rud stod der saavel som han; nu udi Aar, da Kongen var paa Jagt udi Bordingborg Lehn, skal Otto have havt saa stor Omgjængelse med hende som Kongen.“ — Den fattige Norbagger undskylder sig for Kongen for den Snak, og svær sig aldrig at have sagt det. Kongen vil vide hans Sagsmand; han svarer: „Bisp Jens.“ „Guds Dros,“ siger Kongen, „Bispen er en Skalk!“ Dermed vilde Bispen baade straffe Kongen for hans onde Levnets Skyld og lade ham vide, at han hørte ilde for hans Løstagtighed, saa og at der stode Flere saa vel hos hende end han alene.“

Om dette Forhold mellem Kong Hans og Torben

Billes Hustru yttre den udmærkede Historiefriber Allen sig saaledes*):

„Man kan ikke uden Misbilligelse see det Forhold, Kongen knyttede med „Lehnsmændens Frue paa Bordingborg,“ som forbittede den ædle Christine de sidste 12 eller 13 Aar af hendes Samliv med Kongen og fastede en mørk Skygge over hendes Dage. Vel var Sigt ikke noget Ualmindeligt i hiin Tid, ligesaa lidt som senere; men Kongen kunde dog ikke ansøre til sin Undskyldning Ungdommens Lidenskab; thi han havde dengang været gift nogle og thye Aar, og havde en voksen Søn og Datter, foruden en mindre Søn, der var født ikke længe før dette Forhold begyndte; dernæst var det en Forbindelse med en gift Kone, en anden Mands Hustru. Det var en af Dronningens egne Hofdamer, der stillede sig imellem hende og hendes Egtfælle, Edele, en Datter af Mikkel Andersen af den adelige Familie Jernstjæg, Lehnsmænd paa en af Bispen af Roeskildes Borge, Ellinge (Løvenborg). Hun var smuk, livlig og munter, derhos klog og snild og stiftet til at beherske sine Omgivelser. Snart besnærede hun Kongen aldeles i sine Garu. Hun fulgte med Kongen og Dronningen op til Sverrig paa Vinterreisen i Januar 1501, og Fortroligheden imellem hende og Kongen maa da allerede have været meget stor. De Svenske lagde Mærke til, at Kongen altid var om hende og havde hende med sig i sin Kane, naar han gjorde Udflugter; det varede ikke længe, inden de betegnede hende med meget nærgaaende Udtryk. Den svenske Rimekrønike giver i saa Ord et ret anstueligt Billede af hende, idet den indfører Kongen selv talende saaledes:

---

*) De tre nordiske Rigers Historie, 1ste Bind, Kong Hans, Pag. 221 og 222.

„Min Drotning Christine fulgte og saa,
 Somfru Edele gjorde og saa.
 Altid skulde hun age med mig i Glæde,
 Det gjorde jeg for Lyst og Glæde.
 Hun kunde vel skjæmte med sine Ord,
 Og Terning kaste over Tavelbord.“

Da Kongen reiste hjem i August 1501, tog han hende med sig, medens han lod Dronningen blive i Stockholm. Snart efter Hjemkomsten blev hun gift med Adelsmanden Torben Bille til Sandholt, Lehusmand paa Bordingborg, Broder til den i Tidens Historie mere bekjendte Anders Bille til Søholm i Stevns. Forholdet til Kongen, der snart blev Gjenstand for almindelig Dmtale, fortsattes i den følgende Tid, som man kan see af dennes jevnlige Ophold hos hende, deels paa Sandholt, deels paa Bordingborg og Abrahamstrup, og synes at have vedværet lige til hendes Død, der indtraf ikke længe før Kongens. Over sin Mand, der maa have været enten ikke meget nøieregnende eller ikke meget skarpsynet, synes hun at have udøvet ikke liden Magt, siden hun kunde bevæge ham til at fikke hendes Fremtid ved en Bestemmelse, der gav hende Ret til livsvarig Besiddelse af hans meste Gods, for det Tilfælde at hun overlevede ham, en Omsorg, hvortil hun havde gjort sig meget lidt fortjent af ham. Hos Kongen udvirkede hun Begunstigelser for Slægt og Familie; hendes Mand fik foruden Slot og Lehn ogsaa Kongsgaarden Abrahamstrup med tilhørende Lehn; hendes Broder, Laurids Mikkelsen, der var Geistlig, blev først kongelig Secretair, siden fremmede Kongen ham til et af de rigeste Prælaturer i Danmark, Domprovstiet i Roeskilde, og søgte ved gjentagne Skrivelser til Paven at erhverve ham Stadsfæstelse herpaa. Kongen var saa hildet i hendes Tillokkelses Ret og havde saa ondt ved at løsrive sig fra hende at dette Forhold stundom endog synes at have traadt hæmmende

iveien for Opfyldelsen af vigtige Kongepligter og Baretagelsen af det Offentliges Lær; Rigets Fjender byggede idetmindste Forhaabninger herpaa. I et Brev, som Tilfældet har bevaret, skriver Befalingsmanden over Tropperne i det vestlige Sverrig, den navnkundige Høvidsmand Lage Hansen, der laa paa Grændsevagt mod Danmark, til Rigsforstanderen Svante Sture (Decbr. 1506), at Rygtet gik, at Kong Hans i War agtede sig med sit Rytteri over til Skaane; „men,“ tilføier Lage Hansen, „jeg haaber, at Fru Edele nok betager ham den Reise.“ Paa sit Yderste skal hun have angret sin Eynd og talt derom til Kongen, som var ilet til hendes Sygeleie. Kongen svarede hende beroligende: „Edel var Du i Live, saa est Du og i Døden“; et Spørgsmaal, om hun i dette Dieblif følte sig opbygget ved denne galante Trøst. Hun skal være død i Barselseng.“

Torben Billes og Fru Edele Jernstjægs eneste Datter, Edele Bille, arvede Sandholt og mere Gods, hvilket hun medbragte sin Mand, Jacob Hardenberg til Hvedholm, Søholm og Urrefkov, Rigsraad og Befalingsmand i Odense, bekjendt, som tidligere er omtalt under Svanninge Kirke, fordi han havde betroet Præsten Hans Madsen endeel Penge og Kostbarheder. Jacob Hardenberg døde 1542, hvorefter hans Enke af andet Ægteskab, den myndige Fru Sophie Pedersdatter Lykke, endnu i mange War besad Gaarden og tabte flere Processer paa Herredagen, deels for Undertrykkelse af de Kronbønder, hvormed hun var forlehnet, deels for Overtrædelse af Lovene om Ørenhandelen og deels for flere andre Sager. Efter hendes Død kom Gaarden til hendes ældste Datter, Anna Hardenberg, der var gift med Rigsraaden Erik Rud til Fuglsang og Enggaard, som uden Tvivl opførte den nuværende Hovedbygning paa Sandholt med dens Taarne, kobbertakte Spiir og 50 Fløie; han lod desuden ogsaa Choret i Sandholt-

Lyndelse Kirke opbygge og døde i Aaret 1577. Hans ældste Søn, Knud Rud, arvede Sandholt; han tjente længe til Hove og havde siden St. Hans-Kloster i Odense, eller Odensegaard, til Lehn i 14 Aar. Aar 1606 opbyggede han den nuværende Rudebjerregaard paa Volland og beherskedes i sine sidste Leveaar saaledes af sin Hustru, den myndige Ellen Marsviin, hvem han havde ægtet i en ældre Alder, at hun ikke engang brød sig om at iagttage de juridiske Former og lade Documenterne læse i Mandens Navn. Knud Rud døde 1611 af Bandsot, efter først at have skjenket Rudebjerregaard med 12 Læster eller 432 Tønder Korn i aarlig Indtægt til sin Steddatter, den bekjendte Kirstine Munk, og alt sit øvrige Gods til sin Enke; men denne maatte efter langvarige Processer afstaae Sandholt med Lyndelse Kirke til sin afdøde Mands Broder, Corfitz Rud, og desuden ifølge Herredagsdom, i Aaret 1623, betale 2000 Rdl., fordi hun havde ladet nedtage Kobberspirene og de 50 Fløie paa Sandholt, hvilket ansaaes for en Fornærmelse mod den afdøde Erik Rud, hvorefter man maa antage, at denne har opført den nuværende Hovedbygning. Corfitz Rud til Fuglsang var i sit 36te Aar den eneste Efterlevende af 5 Brødre, af hvilke de 2 vare blevne dræbte i Duel. Han var Lehnsmand paa Hindsøavl og Mariager-Kloster, og havde 1630 den Sorg at miste sin eneste, 20aarige Søn Otto Rud; 2 Dage efter døde ogsaa Faderen, hvis Endeligt rimeligviis fremskyndedes ved denne sidste store Sorg; hans Frue, Birgitte Rosensparre, bortgav samme Aar 1000 Rdl. til gudeligt Brug og døde 1645.

Af Corfitz Ruds Døttre fik to Andeel i Sandholt, nemlig Elisabeth, der døde 1649 og var gift med Niels Krabbe til Skjellinge, Generallandcommissair i Skaane, Ridder af Elefanten, og Mette, der ægtede Niels Trolle til Braadegaard, nuværende Holsteinborg,

og Gaunø, Rigsraad, Admiral, Statholder i Norge og Ridder af Elefanten, som døde 1667 og er meest bekendt af sin Proces med Oberst Løventlou, Generalfrigscommissair i Norge, der gjorde ham yderst nærgaaende Bestyldninger for hans Embedsførelse i Norge under Krigen og rigtignok tabte sin Proces for Høiesteret, men dog uden Tvivl var Aarsag i, at Niels Trolle gik af fra sin høie Post. Af dennes Børn arvede Corfitz Trolle Sandholt; han blev Geheimeraad, Storkors af Dannebrog og Patron for Herlufsholms Skole; men denne berømte Stiftelse, som havde lidt saa meget, forfaldt under hans skjodesløse Bestyrelse mere og mere og bragtes sin Undergang nær, hvorfra kun hans Efterfølgers, den berømte Geheimeraad Marcus Goyes Dædlighed og Nidkjærhed frelste den. Corfitz Trolle døde 1684, og Sandholt blev nu folgt, ved hvilken Leilighed det for første Gang kom i en Borgerligs Eie. Dette var Cancelliraad Hesse, Dr. juris, der bestandig gjorde Reiser til Tydskland, Frankrig, Holland og Stalien og kun engang imellem kom hjem for at see sig om; han var meget urolig og trættekjær, saa at Alle frygtede hans Lyft til Processer; først i en meget høi Alder døde han, hvorefter Gaarden kom til Generalmajor Bruin eller Bryen, der opførte Aulsgaarden Sollerupgaard ved den store Arrestkøjsø, omtrent tre Fjerdingsvei fra Sandholt. Han eiede Gaard og Gods indtil 1719, da det blev folgt til den rige Justitsraad, siden Etatsraad, Hans Nobel, Amtmand i Romsdals Amt, som var en udmærket dygtig Embedsmand og tillige vel forstod at mele sin egen Kage. Han eiede allerede 1692 betydeligt Gods i Norge, hvoriblandt Moldegaard i Romsdalen, som han i Almindelighed selv beboede, forstrakte Regjeringen hyppigt med Pengesummer, var fra 1713 til 1718 i Slotsloven i Christiania, kjøbte 1719 Sandholt og senere

Damsbo i Fyen, omtrent paa samme Tid det berømte Keiserfke Bibliothek paa 17,000 Bind, som han 1721 folgte Kongen for 9000 Rdl., blev 1722 Etatsraad, oprettede 1725 af Sandholt og underliggende Gods et Stamhuus og døde, som det synes, 1732. Han efterfulgte hans Søn, Justitsraad Hans Nobel, som Faderen allerede 1709 eller tidligere havde staffet Andeel i Tollden i Throndhjem, og som senere blev Amtmand, uden Tvivl ligesom Faderen i Norge; han døde 1752. Hans Søn Hans Nobel døde 1756 ugift, og Stamhuset gik derefter over til dennes Søster, som var gift med Cancelliraad Nøraget. Deres to Sønner, Justitsraad Nøraget, som nedbrød Skydegangen og de tre Taarne, og Oberstlieutenant Nøraget, succederede hinanden, da den Første ingen Børn efterlod sig, og endelig tiltraadte den Sidstes Søn, Hofjægermester Nøraget, Stamhuset. Dette er for Tiden endnu i denne Slægts Besiddelse*).

Vi tilføie følgende Sagn om Sandholt efter Raff's Morfabelæsning og Thieles Folkesagn.

Paa Sandholt tjente engang en Pige, som var forlovet med Forrideren, og da han en Aften var sendt i et Erinde til en nærliggende Herregaard, gik Pigen ud for at møde ham. Men da hun kom paa Broen, mødte hun en Mand i en graa Kappe, og saasom det var mørkt, og hun ikke kunde see grant, spurgte hun: „Er det Dig, Hans Forrider?“ Da hun ikke fik Svar, spurgte hun atter uden at faae Svar; men da hun tredie Gang gjorde samme Spørgsmaal, slog Manden sin Kappe tilside, sigende: „Vil Du see, hvem jeg er?“ og saae hun da, at han var gloende rød. I sin For-

---

*) Tilbeels af „Danske Herregaarde“ og efter Allens „De tre nordfste Nigers Historie“, 1ste Deel.

færdelse udbrød hun: „Du er jo en fordømt Mand!“ „Svorledes kan Du fordømme Nogen?“ svarede Spørgselt, „kan Du vel læse den første Troesartikel for mig?“ „Ja!“ svarede Pigen usforfærdet, „jeg kan læse baade den første, anden og tredie for Dig, saa at det skal suse for Dine Øren!“ Og da hun nu begyndte at læse for ham, holdt han Skappen op for sine Øren, bedende hende at holde op dermed. Men da Pigen havde læst dem alle tilende, gav han hende et Papir, sigende, at om hun vilde love ham, aldrig at lade Nogen see dette og aldrig at aabenbare, at hun havde mødt ham, da skulde hun fare med Fred, hvis ikke, havde han Ket til, efterdi hun havde kaldt ham fordømt, at pine hende hver Nat og at see til, om han kunde faae Bugt med hende, inden hun blev tyve Aar gammel. Da hun derpaa lovede, hvad han forlangte, bød han hende at række sig Haanden til Bekræftelse, hvilket hun dog vægrede sig ved at gjøre, aldenstund han ikke kunde nævne Jesu Navn. Og da han ikke kunde det, rakte hun ham kun Fligen af sit Forklæde, hvilken brændtes af. Efter den Tid taug Pigen med, hvad der var hende vederfaret, og gjemte Papiret. Men en Nat talte hun i Søvn derom, saa at de andre Piger, der havde hørt hende sige, hvor hun havde gjemt det, toge det ud af hendes Kiste. Siden den Tid blev hun piint hver Nat indtil Hanegal i samfulde tre Aar; dog var hun i den Tid saa klog, at hun kunde tale med et Træ, som stod paa Kirkegaarden, og altid vidste hun det forud, naar Nogen skulde døe der i Sognet.

Da engang de aabne Begravelser i Lyndelse Kirke, nærved Gaarden Sandholt, bleve istandsatte, skal en af Haandværksfolkene have benyttet denne Reilighed til at udplyndre sigene; men han fik sin Straf derfor, thi en Aften, da han var noget drukken, fandt han sin Død i en

Grøft, hvor han knækkede Halsen. Dog var hans Straf ikke dermed til Ende, thi han fandt ikke Ro i sin Grav, men maatte gaae igjen.

Paa Sandholt tildrog det sig engang, at en fornem Frøken lod sig bedaare af Gaardskarlen og blev ved ham med Barn. Da dette blev aabenbaret, dømtes han til Døden og hun til at see paa hans Henrettelse. Men for at hun kunde see ud til Galgebakken, hvor han skulde hænges, blev der fra et af Gaardens Vinduer hugget en Abning i Skoven, hvor igjennem hun blev tvungen til at see, hvorlunde hendes Elsker blev ophængt. Derefter skulde hun indmures, for sin Livstid indespærres i et Værelse, hvortil Døren blev muret til, saa at der blot blev et Hul tilbage til at række hende de fornødne Levnetsmidler. Den Bakke, hvorpaa Elskeren blev hængt, kaldes endnu i vor Tid: Galgebakken, og Udbygget, som i den senere Tid skal være blevet betydeligt forstørret, da der er blevet lysnet endeel i Skoven, kaldes Somfruhugget. Saa snart Dømmen var fuldbyrdet, tilmuredes Døren, saa at hun aldrig siden forlod sit Værelse; men endnu skal man ofte kunne see hende staae i Vinduet og skue med stirrende Blik hen igjennem Skoven til det Sted, hvor en brændende Kjærlighed fik en saa grusom Straf.

Skovsbo.

Crucifixet.

Denne Herregaard ligger omtrent en Miil fra Kjerteminde, omgivet af Skov, Mark og Enge. Tæt ved Byen Urop paavises det Sted, hvor en langt ældre Bygning end den nuværende har staaet; det kaldes almindelig Borresholm og fremviser Levninger af Volde og Grave. I 1368 nævnes en Niels Thuesen til Skovsbo,

Ridder, og Frue Thale. Derpaa nævnes flere Familier som lodtagne i Gaarden, hvorved dog maaskee Forverling af en anden Gaard af samme Navn, der nu hører under Hvidkilde, finder Sted. En Ridder Niels Krasse til Skovsbo maa have levet i Dronning Margrethes Tid, thi hans Enke, Fru Love af Skovsbo, havde i Aaret 1412 en Proces med Ridder Bild om et Gods, der tildømtes Eidstvænte. Niels Krasses Datter blev gift med Ridder Peder Lykke. Et af deres Børn, Niels Lykke — med Tilnavnet „den Gamle“ — der nævnes til Skovsbo, førte en Proces med sin Broder Christopher Lykkes Børn og paa deres Vegne med Erik Timmesen Rosentrands til Engesholm som Børnens Stedsfader om Langskov, ved hvilken Leilighed Bærgemaalet fratoges ham ifølge den almindelige gamle Regel: „Hvo der vil hærge, kan ikke være Værge.“

Hans Søn, Jacob Lykke til Skovsbo og Buderupholm, er bekjendt for sin Kærrighed og stridige Charakter; han giftede sig 1537 eller 1538 i den høie Alder af hened halvfemsfindstue Aar anden Gang med en Dame, paa hvem der hvilede en Plet, skjøndt ikke fra Moralitetens Side. Hun var maaskee en Datter af den som Landsforræder 1535 henrettede Landsdommer Jens Hvas til Raas, og derfor kunde hendes Datter efter hende have arvet Hvasfernes Eiendomme Raas og Søstrup, som de havde i Værge, men maatte afstaae 1571 som Kronen tilhørende Gods, hjemfaldet fordi Jens Hvas blev dømt, som før er sagt, for Landsforræderi. Blandt hans Børn arvede Sønnen Peder Lykke Skovsbo, som dog ingen af hans Børn vides at have eiet, saa Gaarden rimeligviis ved hans Død er bleven solgt til den rige Erik Eilersen Hardenberg til Matstrup. Med Familien Lykke ender det ældste Skovsboes Historie, thi den nye Eier nedrev og flyttede Bygningen til dens

nuværende Plads, hvor han i Aaret 1572 beghyndte og — som Indskriften paa et Muuranker udviser — 1579 fuldførte den nuværende Hovedbygning.

Erik Hardenberg til Matstrup i Jylland, Bedstofte — nu Brahesholm — og Brolykke i Fyen, samt Faareveile paa Langeland, Lehnsmænd paa Høgenstov — nu Frederiksgave — og Eskbjerg — nu Schelenborg, — Rigsraad, er rimeligviis den, som købte Skovsbo af Familien Lykke, skjøndt paa nogle Steder hans Fader, den berømte Rigshofmester Siler Hardenberg, benævnes til Skovsbo, hvilket formodentlig er Herregaarden af samme Navn i Egense Sogn i Sunds Herred. Erik Hardenberg er bekjendt for sin Rigdom og Duellighed som Bestyrer af sine private Godser, hvilke han forsynede med smukke og anseelige Bygninger. Saaledes opførte han Skovsbo 1572 til 1579, Matstrup 1577, Faareveile 1583, et Kapel ved Kloborg Kirke under Matstrup 1577, et Kirketaarn ved Stubbendrup Kirke under Eskbjerg 1600, — hvis berømte Altertavle, der tilskrives Mærsk Stig, hans Frue lod forgylde, — skjænkede en Altertavle til St. Jørgens Kirke ved Sveudborg og viste sig overhovedet efter sin Tids Etik meget gavmild mod Kirkerne; 1588 købte han — eller egentlig hans Frue — af Kongen al Kronens Net i Flodstrup Sø; 1592 gjorde han paa Skovsbo to unge Adelsmænd værgagtige, hvilken gamle Etik altsaa endnu eksisterede for 250 Aar siden. Erik Hardenberg døde paa Skovsbo 1604 som sidste Mand af sin Slægt her i Danmark, med hvem Baabenet blev lagt i Graven; han blev begravet i ovennævnte, af ham selv opførte Gravkapel i Kloborg Kirke ved Matteredup, hvor et smukt Monument af graat Marmor i Kirkens Chor minder om de sidste Mænd af denne berømte Slægt, hvilke her have fundet Hvile; 70 Aar efter kom der fra Tydskland en ny

Green af Familien Hardenberg herind i Landet, og ved Giftermaal kom den i Besiddelse af et af Landets prægtigste Herresæder, der bærer Besidderens Navn.

Erik Hardenbergs Frue, Anna Rønnov, tilbragte sin Eufestand paa Skovsbo, hvor hun døde 1609. Hun skal have været af et mørkt og melankolsk Temperament, hvilket gik i Arv til hendes Døttre. Oprættelsen af det Crucifix, man endnu (1847) seer ved Veien tæt udenfor Gaarden, tillægges hende, efter Andre dog en Frøken, enten hendes Søster eller Datter.

Om dette Kors har Thiele i sine Folkesagn flere Sagn, som vi her skulle anføre:

Paa Herregaarden Skovsbo i Fyen boede engang en Frue, som mistede Forstandens Brug og blev til en Ynk og Gru for Alle. Men som hun en Dag gik omkring i Marken, var det pludseligt for hende, som om Himlen aabnedes, og Guds Engle steg ned til hende. Fra samme Stund af var hun igjen ved Sands og Samling, hvorfor hun taknemligen lod reise et Kors paa det Sted, hvor hun havde havt denne Aabenbarelse. Dette Kors, som endnu vedligeholdes af Gaardens Eiere, kaldes Fruens Kors.

Paa Herregaarden Skovsbo, siger et andet Sagn, boede engang fire adelige Frøkner, af hvilke den ene var værkbruden, og da det Døde dagligt tiltog, blev hun derover meget forrigsfuld. Men en Dag, da hun gik i Marken, forrettede hun en andægtig Bøn, og strax mærkede hun stor Lindring og var inden en kort Tid ligesaa karst og sund som hendes Søstre. Da lod hun taknemmelig reise et Kors paa det Sted, hvor Gud havde hørt hendes Bøn, og før sin Død bestemte hun en Sum Penge til Vedligeholdelsen deraf af Gaardens fremtidige Eiere. I lang Tid efterkom disse hendes Døfte, men omsider kom Gaarden til at tilhøre en Mand, som ringe-

agtede det gamle Trækors og lod det henflænge til Brændsel. Da kom der stor Ufred over alt Folket der paa Gaarden, saa at Herremanden maatte lade opreise et nyt Kors, og da blev det atter roligt.

Om samme Kors gaaer det Ord, at den, som første Gang kommer der forbi, skal friste et lidet Uheld. Saaledes skete det, da Spanierne vare i Fyen, at en Officer kom rideude der forbi med en af sine Kammerater. Da Officeren saae dette Kors, spurgte han, hvad det havde at betyde, hvoraf den Anden mærkede, at han ikke tilforn var kommen der forbi, og forudsagde ham derfor et lidet Uheld. Og det skete ogsaa; thi medens de endnu talede derom, red Officeren for nær et Træ og stødte derved Huen af Hovedet. Og da han derefter steg af Hesten for at tage sin Hue op, og atter vilde stige tilhest, sprang hans venstre Stigbøile.

Hvad et af de ovenstaaende Sagn angaaer, da forholder det sig dermed saaledes, at Crucifixets Fodstykke var raadnet bort, hvorfor det blev lagt op paa Loftet, hvor det laae i mange Aar, men da de Spaniske vare her i Landet, forargede dette dem, hvorfor den daværende Eier af Gaarden, Justitsraad Berg, blev bragt paa den Tanke, igjen at lade det smukke Crucifix gjøre istand og sætte op ved Veien, omgivet af et Gitter. Det er meget godt udstaaet af Træ, forestiller Frelserens Person i naturlig Størrelse og seer ganske ud som de i de katolske Lande saa hyppige Crucifixer ved Veiene, hvorfor Spanierne aldrig forsømte at forrette deres Andagt for det, naar de kom forbi, „og det gjør,“ siger Becher i sine Herregaardes Beskrivelse, „et ganske eiendommeligt Indtryk her i det profaiske Nord, hvor man er saa uvant til Endens Poesi, som saa godt forstaaer at forstjønne Landskabet med mangfoldige Prydelser, der tiltale saavel Diet som Følelsen“.

Af Fru Anna Rønnovs Døttre vare de to meget lidende og tilskreve det ligefrem Djævelen og hans Medhjælper, Herene, som havde forgjort dem. Den ene især, Fru Mette Hardenberg, som var gift med Rigsraad Preben Gyldestjerne til Vosborg og efter Forældrenes Død arvede Skovsbo, leed i Aaret 1597 haarde Anfægtelser af Djævelen, som forfulgte hende i mere end 6 Uger, saa hun tydeligt saae ham for sig, talte med ham og foreholdt ham Bibelsprog og Skriftens Ord for at fordrive ham, men han piinte hende saaledes, at hendes Krop sad i blodigt Kjød, at hendes Skinnebeen sad i Ribber og Saar, og hendes Ormer løb fulde af Blod. Hun havde da den Aabenbaring, at hun skulde gaae til Taarnkammeret i Vallø, hvor hun vilde blive befriet, hvilket hun ogsaa udførte, uagtet Vallø laa tre Mile fra hendes Gaard, paa hvilken Vandring hun stedse saae Djævelen løbe ved Siden af Veien over Gjerder og Bække, men paa hendes anden Side gik en Engel, og i Taarnkammeret paa Vallø fik hun No efter en lang og høirostet Strid med Djævelen, hvilken mange Folk hørte. Den hele Beretning lod hendes Huusboud udgaae paa Tryk, og man kunde vistnok tænke sig, at den stod i Forbindelse med Crucifixet, dersom der ikke udtrykkeligen berettedes, at det var paa Vallø, hun fandt No. Men et mærkværdigt Minde om hine Tidens Sæder og Overtro bliver den under alle Omstændigheder.

Preben Gyldestjerne til Vosborg og Skovsbo, Danmarks Riges Raad og Befalingsmand paa Bøvling, døde 1616, og hans Enke, Fru Mette Hardenberg, havde i Aaret 1620 heftige Stridigheder med Korbets Eier, Gregers Høg, om Rettigheden til en Mose ved Navn Kjedelmosen. Efter hende, der døde 1629, arvede hendes Søn, Knud Gyldestjerne, Vosborg og Skovsbo, som derpaa efter hans Død tilfaldt hans Børn, der havde

hans yngste Broder, Henrik Gyldenstjerne, til Bærge. Da Skovsbo skulde sælges for Gjæld, fik Sidstnævnte — skjøndt han var Bærge — 1638 kongelig Tilladelse til at købe den, eftersom ingen Anden af Slægten dertil var villig, og fik endelig Skjøde paa Gaarden 1641. Denne Henrik Gyldenstjerne var en rig Mand, som foruden Skovsbo ogsaa købte Elvedgaard — hvor han for en Deel er omtalt — var først Landsdommer i Skaane, senere Befalingsmand over Barbjerg og tilsidst Landcommisarius over Fyen, formodentlig ogsaa over Langeland, Volland og Falster; han forøgede sine nyserhvervede Eiendomme i Fyen betydeligt ved Kjøb og Mageffiste. Aar 1655 fik han Tilladelse til at indrette sig et Begravelsessted i den Kongen tilhørende Nykeby Kirke — hvor han 1656 opførte det derværende Kapel — og blev rimeligviis paa samme Tid Rigsraad; Aar 1669 døde han paa Skovsbo. Hans Enke, Fru Elisabeth Bodebusk, overlevede ham indtil 1680 og besad Skovsbo til sin Død. Hun maa have kjøbt Nykeby Kirke af Kongen. Gaarden gik nu i Arv til hendes tre Dattersønner, Erik Lykke og Eiler og Claus Brockenhuus. Ved de for Godeeiere ulykkelige Tidsumstændigheder var Slægten sunken i Anseelse, men Erik Lykke, der var Ritmester, havde den igjen ved et rigt Giftermaal med Ullegaard Sehested, Datter af Niels Sehested til Mullerup. Han købte nogle Andele af sine ovennævnte Fætttere, Eiler og Claus Brockenhuus, to Trediedele af Nykeby Kirke, 22 à 23 Bøndergaarde m. m. At dette ikke kunde gaae saa rigtigt til, da han havde begyndt med saare Lidt, troede man dengang almindeligt. Man paastod derfor, at Ritmesteren havde indgaaet en Pagt med Djævelen, som understøttede ham ærligt, saalænge Kontrakten lød, men heller ikke undlod at hente ham, da Tiden var omme. Denne Begivenhed udsmykkes nu med alle Phantasiens

Farver, og det er slet ikke tvivlsomt, at Ritmester Erik Lykke jo endnu hver Midnat færdes paa Gange og Trapper, men en Sceptiker kunde dog maaskee finde Grund til at betvivle Sagnets Paalidelighed ved at læse hans Gravskrift i Rynkeby Kirkes Gravkapel, thi der staaer tydeligt, at han døde den 6te Mai 1701 salig i Herren. Han skal have været den Sidste af sin Slægt; det vilde derfor være dobbelt sørgeligt, om Fanden skulde have taget ham, den Sidste af Slægten.

Erik Lykkes efterladte Enke, Fru Ollegaard Sehested, ægtede siden Geheimeraad Christian Rosenkrands, Amtmand over Nyborg Amt, og medbragte ham Skovsbo, som han betydeligt forøgede. Aar 1736 afgik han ved Døden, og nu tilfaldt Skovsbo hans anden Frue, Frederikke Louise Kragh; den første døde 1717. Hun lod 1752 foretage en Hovedreparation paa Skovsbo, ved hvilken Heilighed der blev fundet en Figur til Hest, som man antog var af Guld, samt et Stykke beffrevet Pergament. Arbejderne beholdt Fundet og solgte det i Odense, hvor Kjøberen brændte Pergamentet af Frygt for, at det skulde lede til Oplysninger, men Figuren, der kun var af Kobber, var endnu til for 20 Aar siden. Man har skrevet meget om, at den skulde forestille Frederik den Anden og rimeligviis har været en Foræring fra Kongen til Eiler Hardenbergs Datter Kirstine, som han i mange Aar nærede Kjærlighed til, og som man meente havde boet paa Skovsbo, der antoges at have tilhørt hendes Fader. Dette Sidste er imidlertid høist usandsynligt, som det Foregaaende viser, og de andre Hypotheser falde vel egentlig derved saa temmeligt bort af sig selv, thi da Kirstine Hardenberg vistnok aldrig har boet paa Skovsbo, og Ingen har læst Pergamentet, synes der ikke at være nogen Forbindelse mellem hende og Rytterfiguren, hvad enten den har forestillet Kongen eller ikke.

Geheimeraadinde Rosenkrands døde 1766, og hendes tre Døtre folgte Gaard og Gods for 70,000 Rdl. til Justitsraad Hans Berg, en dygtig Landmand, der af al Flid sørgede for at opbjælpe sine Bønder, ligesaavel som at forbedre sine egne Jorder. Han forøgede Godset, døde 1796 og efterlod Gaard og Gods til sin Enke, Olave Maria Lange, der folgte det til sine Børn for 220,000 Rdl. Kjøberne overdrog 1804 Gaard og Gods til deres Medarving, den senere Justitsraad Jens Magnus Berg til Sellebjerg, for 203,000 Rdl., og Bøndergodset udgjorde da 216 Tdr. Hartkorn. Han opførte 1807 en Gaard, som fik Navnet Hannesborg, og døde 1824 under de sørgeligste Conjunkturer for Landmændene, saa at hans efterladte Enke, Johanne Francisca von Westen, for at frelse Hovedgaarden maatte sælge alt Bøndergodset samt Hannesborg. Siden folgte hun Gaarden til sin Søn, Christian von Westen Berg. Gaarden tilhører nu Kammerherre, Grev Ahlefeldt Laurwigen til Langeland.*)

Søbo.

Lindormen.

Denne Hovedgaard har en smuk Beliggenhed ved Søbo-Sø. I den sidste Halvdeel af det 15de Aarhundrede tilhørte den den rige Børgen Urne, som eiede 9 Herregaarde, og efter hans Død, 1480, bragte hans Datter, Margrethe Urne, ved Giftermaal Gaarden til Knud Reventlow, som menes at være den Første af denne Slægt i Danmark. Gaarden gik nu i Arv til Sønnen, Jacob Reventlow, gift med Anne Flemming, og fra dem til deres Søn Anders Reventlow, der faldt ved Åksens i

---

*) Størstedelen efter Beckers danske Herregaarde.

Grevefeiden 1535. Ved et Giftermaal med Sidstnævntes Datter, Margrethe, kom Gaarden i Rigsraad Erik Krabbes Besiddelse. Han var meget lærd og døde 1564. Hans Hustru overlevede ham i mere end 40 Aar og døde 1606. Efter hende kom hendes Datter, Karine Krabbe, til at eie Søbo. Hun døde 1613. En af de paafølgende Eiere af Gaarden var Rigmarsk Anders Bilde, som faldt ved Fredericia 1657. Hans Datter, Karen Bilde bragte ved sit Giftermaal Søbo til Steen Bilde til Tirsbæk ved Veile. Hovedgaardens næste Eier var af Familien Rosenkrands, som eiede den i nogen Tid; derpaa kom den i sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede til Etatsraad og Landsdommer Carl Leopold, der indførte betydelige Forbedringer paa Godset, ligesom han ogsaa gjorde sig bekjendt ved sin videnskabelige Sands og det anseelige Bibliothek, tildeels af literære Sjeldenheder, han samlede paa Gaarden. Efterat Bøndergodset tildeels tidligere var bortsolgt, afhændedes Hovedgaarden med nogle faa Huse 1854 for 105,000 Rdl. Flere Parceller bleve derefter fraskilte, og Gaarden folgtes atter i 1855 for omtrent 80,000 Rdl.

Om Søbo fortælles følgende Sagn:

Under Gaarden Søbo ligger en Lindorm, og dens Udgang er under et stort Træ i den nærliggende Skov. Dersom man fælder dette Træ, vil Gaarden synke. I Indsøen nærved Gaarden vadsfer samme Lindorm sig een Gang om Aaret, og efter den Tid sees Søen at være overtrukken ligesom med en grøn Hinde*).

---

*) Efter dansk Atlas, Traps Beskrivelse af Danmark og Rast's Morstabslæsning.

Søbysøgaard.

Denne Gaard ligger i Odense Amt, er meget gammel og har i en Række af Aar tilhørt Familien Urne. Den Mærkeligste af denne Familie er Rigscaantsleren Axel Urne. Hans Søn, Erik Urne, der arvede Søgaard efter ham, folgte den 1616 til Breide Ranzau til Ranzansholm. Ved et senere Giftermaal kom Søbysøgaard igjen i Familien Urnes Hænder. I Aaret 1703 folgtes Gaarden til Capitain Iver Krabbe, hvis Hustru var Fru Anne Christense Rosenfrands. Imedens hun var Enke, gjordes der ifølge Høiesterets Dom af 1720 Indførsel i Gaarden, som derpaa 1723 udlagdes til Capitain Paul Otto von Gamb fra Mecklenborg. Af ham købte Frederik von Holsten, fyrstelig euntist Hofmarskal, i Aaret 1745 Søbysøgaard; naar Gjælden paa samme var afbetalt, skulde den ophøies til et Stamhuus, som skulde bære Navn af Holstensgaard, og som skulde tilhøre hans Broderbatters ældste Søn af hendes Ægteskab med Geheime raad Mogens Rosenfrands til Spøttrup. Holsten døde 1752, og derefter var Gaarden indtil 1802 som Stamhuus i Familien Rosenfrands's Besiddelse. I det sidstnævnte Aar folgtes Stamhuset og substitueredes med en Fideicommisscapital. Den som Forfatter til Lustspillet „Drageduffen“ bekjendte Enevold de Falsens Søn, Søofficeer Jørgen Courad de Falsen eiede senere Gaarden. Han var en af de frække Søhaner fra Aarene 1807 til 1814 og tumlede sig lystigt med Engländerne. I Aaret 1810 viste han saaledes ved flere Leiligheder baade Mod og Dygtighed som Sømand, især ved at tage den engelske Kutter „Alban“ paa 12 Kanoner; han havde da 2 Kanonchalupper under sin Befaling. I 1811 paalagdes det ham som høistcommanderende

Søofficeer at lede Angrebet paa Den Anholt, som Eng-
 lænderne havde taget. Han fraraadede først dette Fore-
 tagende som unyttigt; men da det alligevel skulde sættes
 i Værk, virkede han, hvad han kunde, for et heldigt Ud-
 fald, og da Toget mislykkedes, og han havde faaet saa
 mange Tropper ombord igjen som muligt, naaede han
 heldigt Kjøbenhavn med sin Chaluppe. Samme Aar
 den 4de og 5te Juli 1811 angreb han med 4 Kanon-
 chalupper, 3 Kanonbaade og 10 med Brandsager for-
 syneede Fartøier i stille Veir en engelsk Convoi, der laae
 til Ankers imellem Hjelmen og Seiersø. I Begyndel-
 sen gik det heldigt, og man havde grundet Haab om at
 kunne tage eller ødelægge en Deel af de engelske Han-
 delsstibe; men en brat opstaaet Vind tvang vore Kanon-
 baade til at gaae tilbage for ei at blive tagne af Con-
 voiens store Krigsstibe; det lykkedes heller ikke at
 undgaae Fjenden, og Falsen tilligemed to af hans Under-
 befalingsmænd maatte efter en dygtig Modstand overgive
 sig. Han var imidlertid kun en kort Tid i Fangenskab,
 og i August 1812 hævnede han sig ved at tage den
 engelske Orlogsbrig „Attaek“, der efter et kjækt Forsvar
 var meget ilde tilredt. Senere fandt han ikke Leilighed
 til at udmærke sig ved Krigerdaad. I 1838 udtraadte
 han paa Grund af mindre god Helbred af Tjenesten
 med Contreadmirals Character. Han døde 1849.
 Gaarden gik derpaa i Arv til Kammerjunker, Capitain
 C. de Falsen. Efter hans Død ægtede hans Datter
 Premierlieutenant, Baron Zytphen-Adeler, som for-
 enede Navnet de Falsen med sit eget, og som nu er
 Eier af Gaarden.

Hovedbygningen er, efter en Indskrift paa en Steen
 i Muren, opført 1641, er senere i Midten af det for-
 rige Aarhundrede moderniseret, men blev af Kammer-
 junker de Falsen ført tilbage til sin oprindelige Stil

med takkede Gaafe, hvorhos der er tilbygget et Taarn med Spiir. Den har en smuk Have, som gaaer ued til Søby-Sø*).

Wedellsborg.

Paa en Halvø, der strækker sig ud i Lille Belt ligeoverfor Brandsø, ligger Wedellsborg, Hovedsædet for Grevskabet af samme Navn, omgivet af smukke Stove, kornbedækkede Marker og græsrigge Enge, med en deilig Udsigt til Beltets Vand og talrige Der samt de smukke Kyster paa begge Sider.

Denne Herregaard er saare gammel. Aar 1295 omtales en Niels Hamundsen Litle som Eier af en Gaard, der kaldtes Huusby, hvilket er Navnet paa det Sogn, hvor Wedellsborg ligger. Derefter nævnes Anders Stygge, Nicolaus Krummedige, Jens Stigsøn og Bernike Skinkel som Eiere af Iversnæs. Den sidstnævnte Skinkel var en af de mange fiesvigiske Adelsmænd af holsteenskt Herkomst, som Erik af Pommern saa stærkt begunstigede. Han fik af Kongen 4000 Mark i Foræring, for hvilke Hindsgavl blev ham pantsat, blev Ridder 1396 og var Rigsraad, havde Rugaard med Mere i Pant for 2000 Mark, eiede Hovedgaardene Iversnæs, Rangesø og Frøbjerg, og er allerede tidligere omtalt under de fieniske Herregaarde som en af Landets mægtigste, meest anseete og rigeste Mænd; han døde 1418 og hans Frue Karen Sture 1418 eller 1419. Deres ældste Søn, Otto Skinkel arvede Iversnæs og Panteforleeningen Rugaard. Han laa 1419 i en Strid med Kong Erik af Pommern om Føns, 1442 med Lehnsmanden paa Hindsgavl om en Jordlod, stiftede 1446 en Sjælemesse for sig selv, sin Fru Cæcilie,

*) Tildeels ejter „Danste Herregaarde“.

sine Forældre, sin Datter, Somfru Hilleborg Skinkel, og hendes Fæstemand, Knud Hendriksen Gyldestjerne. Begge disse Personer ere tidligere udførligt omtalte under Herregaarden Gyldesteen. Gyldestjerne døde 1467, hans Enke 1494. Af deres Børn arvede Henrik Knudsen Iversnæs og Kestrup samt en Panteforlehnning i Bygholm. Han var 1488 Ridder og Rigsraad, og blev 1492 i Forening med sin Moder og Sødsfænde af Rigets Raad fradømt de 4000 Mark, for hvilke Bernike Skinkel havde havt Hinds-gaul i Pant, da de ikke kunde bevise, at han virkelig havde betalt disse Penge, hvorfor man antog det for en Gave af Kongen, som man nu ansaae sig for berettiget til at tilbagekalde; de 2000 Mark, for hvilke Kugaard stod i Pant, bleve derimod tilkjendte dem, men Gaarden blev strax efter indløst, hvorimod Henrik Knudsen fik Tørring til Lehn. Han gjorde en Reise til det hellige Land og pantsatte i den Anledning fire Bøndergaarde. Han var gift med Karen Bille og døde 1517; de skulle have havt 22 Børn, hvoraf dog kun 10 bleve voksne. Under Grevens Feide tillod Grev Christopher af Oldenborg i Marts 1534 den ene af Sønnenne, Hr. Mogens Gyldestjerne, sin troe Mand og Raad, at beholde Iversnæs og alt det øvrige Gods, hans Moder og Sødsfænde eiede i Fyen, saalænge disse gif ham — Greven — til Haande paa egne og Kong Christians Begue. Efter Moderens Død i Marts 1540 udløste Mogens Gyldestjerne efterhaanden sine Sødsfænde af Hovedgaarden, som han selv beboede, men Bøndergodset blev for det Meste adspaltet; 1545 fik han for sig og Arvinger af Kronen Jus patronatus til Drølev Kirke, og fik ogsaa samme Ret til Føns Kirke.

Mogens Gyldestjerne døde paa Iversnæs 1562; hans Frue, Anna Parsberg, 1587; hun og hendes

Børn modsatte sig længe Biskop Jacob Madsens Forsøg paa at borttage Helgenbillederne af deres Kirker. Gaarden forblev nu i denne Families Besiddelse, indtil den blev solgt til den rige Hans Lindenov. Han blev født 1573 paa Fobislet i Nordflesvig, som tilhørte hans Fader. Aar 1601 ægtede han Rigsraad Jacob Seefelds Datter, Elisabeth Sophie, og havde med hende 12 Børn. Han blev den 1ste Mai 1609 efter Arrild Svithfeld forlehnet med Dragsholm, 1610 med Bornholm, 1621 med Tranefjær, blev 1622 Rigsraad, 1624 forlehnet med Kallundborg og 1625 Overrigscommissair i Krigen mod Keiseren; 1634 blev han staaet til Ridder i Anledning af Prinds Christians Bilager, 1639 forlehnet med Hindsøgaard og døde paa Iversnæs 1642. Han var sin Tids rigeste Mand og eiede ialt 9 Herregaarde, nemlig Iversnæs, Søndergaard, Søbyføgaard, Sønderumgaard, Snulskov og Hindemæ samt Ulsogaardene Nislevgaard i Fyen, Drøsløvkloster, Hundslundkloster og Braa i Jylland, og Gaane i Sjælland. Efter hans Død stiftede Enken med sine Børn, og Iversnæs tilfaldt Hans Lindenov, som blev Rigsraad, Ridder, Lehnsmænd paa St. Knudskloster i Odense og gift med Christian den Fjerdes Datter med Kirstine Munk, Frøken Elisabeth Augusta. Deres Datter var den berømte Sophie Amalia Lindenov, Friherreinde til Lindemborg, under hvilken Gaard hun vil blive omtalt. Deres Søn Christian Lindenov gjorde saa stor Gjæld i Holland, fortælles der, at Moderen maatte sælge Iversnæs. Hans Legeme, heelt støbt i Bly, ligger i Huusby Kirke og skal saaledes være sendt fra Holland, hvor han døde. Søvrigt træffer samme Bebreidelse Forældrene som Sønnen, thi ingen af dem kunde holde paa Penge, og navnlig var Moderen forfalden til Spil, hvorved hun satte Meget overstyr. Aar

1653 folgte Hans Lindenov Tybring Gaard til sin Svigermoder, Fru Kirstine Munk, og meget mere Gods gik tabt. Paa samme Tid drog den svenske Armee under Carl Gustav d. 30. Februar 1658 over Isen ved Brandsø til Fønskov og Tybring, hvor den danske Styrke under Oberst Jens Haderslev eller Løventau efter en uheldig Kamp strakte Gevær ved Flækken paa Tybring Mark. En saadan Erobring maatte have stor Brand og Plyndring til Følge, saa at Gaard og Gods maae være blevne meget ødelagte. Hans Lindenov døde 1659 i Kjøbenhavn under Beleiringen og efterlod en stor Gjæld, saa at Sønnens Udskælsler i Holland ikke behøve at have kostet saa farligt meget for at tvinge Moderen til at sælge Gaard og Gods til Christian Urne til Søbyhøgaard. Andre Creditorer toge Resten, og Fruen levede siden endnu i mange Aar af en lille Pension, som Kongen havde bevilget hende.

Den bekjendte Hannibal Sehested til Tybring og Veilegaard tilbyttede sig derefter 1664 fra Christian Urne Iversnæs for Lundegaard og afkjøbte 1665 de Creditorer, som havde gjort Indførsel i Godsset, største Delen af dette, saa at han kom i Besiddelse af Iversnæs, Tybring, Sparretorn med det øvrige Tilliggende. Han var Geheimeraad, Storskatmester, Præsident i Rentekammeret, Assessor i Statscollegiet og Hvieste Ret, fransk Greve og dansk Gesandt i Paris, hvor han døde 1666, efterladende een Datter, Christiane Sophie Sehested, som blev gift med Baron Wilhelm Frederik Wedel til Rätz og Kørnberg, der kom her ind i Landet med sin yngre Broder, som var General for de nyiterste Hjelpetropper i Christian den Femtes Tid. Familien var fra Pommern og Mecklenborg og havde allerede været her i Danmark i Valdemar Atterdags Tid. Baron Wedel kom ved sit Giftermaal i Besiddelse af de

store Eiendomme, som havde tilhørt Hannibal Sehested, og den 11te December 1672 bleve de oprettede til et Grevskab for ham og mandlige Efterkommere under Navn af Wedelsborg.

Grev Wilhelm Frederik Wedel, allerede omtalt under Herregaarden Rugaard, var et af disse excentriske Mennesker, som man i daglig Tale ofte kalder „gale“, hvorfor Almenen i Fyen endnu i vor Tid har omtalt ham som „den gale Grev Wedel“; hans Excentricitet gik saa vidt, at man virkelig undertiden var i Tvivl om, hvorvidt han var ved sin Forstands fulde Brug, skjøndt han vistnok var en usædvanlig duelig Mand, hvor Spørgsmaalet var om practiske Interesser, hvilket hans alt omtalte Sammen-
dyngen af Fordegods allerede har viist. Hans Forestillinger om den Høihed og Afsæelse, Grevværdigheden medfødte, bragte ham til at udlægge den i Grevernes Prævillegier omtalte Gaardret paa en Maade, som skaffede ham store Ubehageligheder. Under Rugaard have vi allerede omtalt hans Misbrug af Gaardretten og af sin Myndighed, samt den Strid, han laa i med sin Søn, Grev Hannibal Wedel. Han døde paa Rugaard samme Aar, 1706, som han havde fuldført den nuværende Hovedbygning paa Wedelsborg med et meget smukt Capel. Hans ovenomtalte ældste Søn skrev sig Greve til Wedelsborg, Herre til Thybring, Søndergaard, Rugaard og Sparretorn, var Kammerherre, Amtmand over Afsens og Hindsøgaavls Amter samt hvid Ridder, men døde allerede 1708, ved hvilken Leilighed hans Enke, Anna Cathrine Banner, fik sig udlagt Rugaard til Enkesæde, hvilket hun 1718 bortbyttede til Kongen, og som ikke senere blev forenet med Grevskabet Wedelsborg.

Da hans ældste Søn, Grev Christian Ludvig Wedel, kun var 8 Aar gammel, da Faderen døde, bestyrede hans Moder uden Tvivl Grevskabet og forøgede dets Hartkorn,

men da Sønnen, da han tiltraadte Grevskabet, var uordentlig og ødsel, tog Grevskabets tilliggende Fordegods imidlertid snart igjen af. I Aaret 1750 folgte Greven Søndergaard og havde tidligere afhændet en stor Deel Fordegods.

Han var Geheimeraad, Kammerherre, Amtmand og hvid Ridder og døde 1759. Hans Søn, Grev Hannibal var ligesom Faderen Geheimeraad, Kammerherre, Amtmand og hvid Ridder samt Overhofmester hos Prindsesse Sophie Magdalene; han skjøb sig 1766 paa Christiansborg Slot. Hans Søn, Grev Frederik Ludvig, Kammerherre, Stiftamtmand og hvid Ridder, supplerede det af hans Bedstefader forringede Gods med en Gjæld af 50,000 Rdl.; han fik derfor 1812, da Pengene vare faa yderst slette, Tilladelse til at sælge 80 Tdr. Hartkorn Bøndergods, for dermed at afbetale denne Gjæld, dog kun mod nogle Forpligtelser. Han døde 1817, hvorefter Grevskabet tilfaldt hans Søn, Grev Hannibal Wedel, Kammerherre og Major, der afgik ved Døden 1828, hvorved det kom til den nuværende Besidder, Grev Carl Wilhelm Adam Sigismund Wedell, Kammerherre, Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd, samt Ridder af Nordstjerneordenen. Det var, da han overtog det, i den Grad behæftet med Appanager og Afdrag paa Gjæld, at det aarlige Overskud var saare ringe. Men ved hans udmærkede Bestyrelse samt ved heldige Tidsumstændigheder ere Grevskabets aarlige Indtægter nu meget betydelige, ligesom dets tilliggende Fordegods ved Kjøb er blevet forøget med Hovedgaarden Drelund. Grevskabets Kirke og Hovedgaardshygninger vare i en meget maadelig Forfatning, da Greven tiltraadte Lehnet, men ere allerede forlænge siden satte i complet Stand, og navnlig er Huusby Kirke bleven meget smuk. En Skovstrækning paa 111 Tønder Land er mod Erstatning indtagen fra

Bønderne og forvandlet til Fredstob; en stor Strækning af de saakaldte sneyse Alper har Greven ladet beplante og i den Anledning truffet Overenskomst med Bønderne. Ved forskjellige Leiligheder har Greven viist sig som en af de meest patriotiske Godseiere. Saaledes gav han under Krigen 1848—50 en Sum af 10,000 Rdl. til Krigsførelse, og ligeledes ydede han en Gave af flere tusinde Rigsdaler til Frederiksborg Slots Opførelse efter Branden. *)

Beirupgaard.

Hovedgaarden Beirup har i Aaret 1533 tilhørt Hans Stiefen, Stigsen eller Stingsen, af Slægten Ulfeld, hvilket sees af Marslev Kirkedør, hvor hans Navn og det nævnte Marstal findes anbragte med Jernbogstaver. I Aaret 1580 var Hans Christoffersen Oldelund Eier af Gaarden og havde tilligemed en Søn af Christoffer Ulfeld til Bershave paadraget sig en Retsfag, der kunde have havt meget haarde Følger for dem. De vare indstænnede af scorfits Wiffert til Næs, Tøhusmand paa Odenfegaard, som paa Kronens Begue paatalte Sagen og mødte for et af 8 Rigsraader bestaaende Raad. De beskyldtes for at have paa Thinge oversaldet Herredsfoged Knud Mule i Nærlinge, idet Hans Oldelund havde „bandet Knud om tusinde Pokker“, spændt Hænen paa sin Bøsse og skudt den af imod ham; dog havde Nogen stødt den tilside, saa at den gik af iveiret. Hans Medskyldige havde tillige draget Herredsfogeden i Stjæget og kastet ham omkuld paa Thingstokken. Til deres Forsvar fremlagde de et andet Thingsvidne af samme Herreds Thing, udstedt af nogle Mænd, der havde været paa Bershave hos dem Begge. Heri paastodes

*) Udbraget for Størstedelen af „Danske Herregaarde“.

det, at de ikke havde draget til Thinge „med vred Hu eller værgende Haand“, men for at svare til de Sager, hvorfor de vare hidkaldte; de havde aldeles ikke villet fornærme Dommeren eller nogen Anden. De vare indstevnede for en Sag, der var optagen over en Wei, liggende paa Veirups Enemærker, og da Hans Oldelund var kommen inden Thinge og vilde svare til Sagen, havde Dommeren allerede opmeldt dette Syn og vilde ikke vie saa længe, til han kunde komme til Orde. Hans Oldelund lod da Ord falde om, at Knud Mule skulde fenge Skam i det gamle Hoved, hvilket Dommeren havde forvendt saaledes, som om han havde kaldet denne en gammel Hund. I sin „ubesindige Hastmodighed“ havde han da draget Hauen paa Bøssen, der imod hans Villie var gaaet af. Nu stod Dommeren op fra sit Sæde og vilde hæve Ketten; men Hans Oldelunds Medstyldige gik hen til ham, lagde „med Rensfældighed“ sin Haand paa Dommerens Bryst og bad ham sidde rolig og ikke bryde sig om Sligt, eftersom man vel før havde hørt en Bøsse gaae af. Dommen, der blev fældet, lød saaledes: at efterdi det var godtgjort ved Thingsvidne, at de to Adelsmænd havde paa Thinge overfaldet en Dommer, der havde siddet i Kongens Sted for at hjælpe hver Mand efter Lov og Ret, og de Intet havde fremført, hvormed de kunde afvise eller undskyldte denne Gjerning, og de saalunde havde forgrebet sig paa Kongens Højhed, da burde dem desaarfsag at være i Kongens Naade og Unaade, det vil sige: deres Liv og Guds være Kongen hjemfaldne, med mindre Kongen vilde være naadig imod dem. — De mistede ikke Livet; men de have vistnok maattet bøde alvorligt paa anden Naade for deres voldsomme og usømmelige Fremfærd. Hans Oldelund opnaaede en høi Alder og døde ugift.

Om Gaardens Tiere vides nu Intet før anden

Halvdeel af det 17de Aarhundrede, da den tilhørte Bjørn Raas. I en af Jens Bircheros Dagbøger kaldes han: „en ret vel studeret, men i økonomiske Sager meget vanvittig Mand“. — Bjørn Raas døde 1671 i Odense, men ikke som Eier af Veirup; thi allerede 1667 havde han solgt Gaarden til en Mand, hvis Efterkommere endnu eie den. Manden hed Hans Schröder og var Søn af en Sognefoged i Angel. Han var født den 28de Juni 1627. I sit 20de Aar gik han til Tydsffland, hvor han tjente sig op fra menig Soldat til Ritmester. Da Svensken gjæstede Danmark i Aaret 1657, gik han strax til Kjøbenhavn, hvor han under dens Beleiring fik et Compagni. Paa Grund af sit udviste Mod fik han om Vaaren 1659 det Hverv at være Commandant paa Møen. Han værgede godt for Den, men kunde dog ikke afholde Svenskerne fra at sætte sig fast der. I 1662 udnævntes Hans Schröder til Oberstlieutenant og Aaret efter til Commandant paa Bornholm. Den 22de August 1669 adledes han under Navnet v. Löwenhjelm, udnævntes senere til Oberst og 1674 til Generalmajor. Under Christian den Femte erhvervede han sig sit berømmelige Eftermæle ved sin Deeltagelse i Slaget ved Uddevalla den 28de August 1677. Af Overgeneralen Ulrik Frederik Gyldenløve var han med 3000 Ryttere sendt fra Hovedhæren i Bohus Lehn til denne Stad og stødte da under en tæt Taage paa en mere end tre Gange stærkere svensk Hærsafdeling under Grev Magnus Gabriel de la Gardie. Han angreb med Sæblen i Haanden og vandt en glimrende Seir; 1000 Svenske dræbtes eller toges til Fange, og 14 Kanoner samt hele Bagagen faldt i hans Hænder. Aar 1678 var han Commandant paa Den Rygen, som Niels Junil havde besat. I 1679 var han med en Hærsafdeling paa Flaaden. I 1686 udnævntes han til Gene-

rallieutenant, flyttede Aaret efter til Veirup, hvor han døde som hvid Ridder den 2den Marts 1699, og fik sit Hvilested i Marslev Kirke. Ligeledes var han Eier af Sellebjerg og Sanderumgaard. Han havde ingen Sønner og valgte derfor Hans Gjedde, en Søn af hans yngre Datter, Fru Sophie Anneke, gift med Frederik Eiler Gjedde til Nordskov og Hindemae, til sin Hovedarving, imod at Arvingen antog Navnet Löwenhjelm; men denne Dattersøn døde i en Alder af neppe 10 Aar 1697. Som Følge heraf arvedes Gaarden ved Generalens Hedengang af den ældste Datter, Fru Catharine Hedevig og hendes Mand, Generalmajor og Oberst for det oplandske Regiment, Casper Brockenhuus. Ved hans Død tilfaldt Gaarden Sønnen, Hans Brockenhuus-Löwenhjelm, hvilket sidste Navn han havde optaget efter Bedstefaderens Willie. Han opnaaede en Generalmajors Rang og eiede de hvenske Herregaarde Sellebjerg, Hindemae, Nordskov, Lammehave og Sanderumgaard, hvilken sidste han bortforpagtede mod en aarlig Afgift af 100 Rdl., som Forpagteren dog skal have sluppet for at udrede imod at tjene Generalen som Barbeer. Han var gift med 3de Gersdorf, en Datter af Generallieutenant Frederik Gersdorf til Braugstrup og Fru Edel Krag. Han døde 1734, og nu arvedes Gaarden af hans anden Søn, Major Erik Brockenhuus-Löwenhjelm, der var gift med Edel Dyre. Han døde 1672, og Gaarden kom nu til hans Søn, Hans Brockenhuus-Löwenhjelm. Han giftede sig med sit Sødsfendebarn, 3de Sophie v. Bülow, og døde i sit 38te Aar 1781, hvorefter Gaarden tilfaldt hans anden Søn, da den ældste var død før Faderen; Arvingen var dengang kun 10 Aar gammel. Han naaede en Oberstlieutenants Rang og skal have været meget flot ved Anvendelsen af Penge. Hans Bedstemoder, hed det, havde bragt 2

skifter fulde af Guld og Sølv til Veirup. Der fortælles, at den unge, ødsle Mand lod lægge Sølvsko under sin Ridehests Hove, og disse sadde saa løse, at de maatte falde af, naar Hesten kom i Løb, til stor Glæde for Marslev Sogneboere, der, hver Gang han red ud, strømmede til for at opsamle Sølvskoene og de Sølvpenge, som Rytteren i Haandfulde kastede ud til Høire og Venstre. Han døde som Kammerherre. Hans Hustru var Cathrine v. Bülow. Efter hans Død overtoges Eiendommen af en af Sønnene, Ritmester og senere Hofjægermester Johan Bülow Brockenhuus = Løwenhjelms, der med Hæder havde tjent Fædrelandet som Lieutenant i Krigen 1848 til 1850. I de sidste 13 Aar forbedrede han meget denne Hovedgaard og havde netop fuldført sin Plan i den Henseende, da han i Vinteren 1868 bortkaldtes fra denne Verden. Gaarden tilhører nu hans Enke, Fru Julie Brockenhuus-Løwenhjelms, født Hansen*).

Køngeborgen Orfil.

I Toed Sogn, som støder op til Svendborg Kjøbstads Mark, ligger Dit for Byen en høi Banke, paa hvilken en af de i Middelalderen berømte Køngeborge, Orfil, har ligget. Oprindelsen til denne Borg, der beherskede Svendborg Sund og den hele Omegn, er ligesaa uvis som til flere andre i Fyen (Næsbøhoved ved Odense, Hindsø, Gøbenhavn, Hagenskov) og ligeledes Oprindelsen til og Betydningen af Borgens Navn. Den menes at være bygget af Kong Valdemar Seir. Den forekommer første Gang 1264, da Biskop Keiner af Odense derfra udstedte et Gavebrev. I den første Halvdeel af det paafølgende Aarhundrede var den tillige-

*) For Størstedelen udbraget af „Danske Herregaarde“.

med hele Fyen i de holsteenſke Grevers Hænder, og efter at være kommen igjen tilbage under Kronen findes den til forſkjellige Tider at have været i de fynſke Biſkoppers Beſiddelse, ſom ofte reſiderede der og udfteedte Breve derfra i det 15de og 16de Aarhundrede, altsaa ſelv efter at de havde ſaaet en faſt Reſidents i Odense. At Drkil tilhørte den katholſke Biſpeſtol, var derfor viſtnok ogſaa Grunden til, at det var det første fynſke Slot, der i Grevens Feide blev ødelagt, idet Borgerne i Svendborg i Forening med Lybekkerne i Juli 1534 ſtormede det og afbrændte det til Grunden, hvorved ogſaa Stiftets Arkiv gik op i Luer. Ved ſamme Leilighed fandt ogſaa Drkil By, ſom tidligt havde dannet ſig ved Borgen, og hvis Beboeres Skibſart og Handel længe havde været Svendborgerne en Torn i Øiet, ſin Undergang; kun 2 Vandmøller have bevaret Navnet til vore Dage.

Følgende Sagn knytte ſig til Drkil Slot:

1.

Da Drkil Slot i Grevens Feide blev ødelagt ved Ild af den oprørſke Almue, reddede Biſkop Knud Gyldenſterne ſig med ſine Folk over en Kobberbro ud af Slottet, hvoraf nu kun Navnet er tilbage. Dog blev en af Folkene, nemlig Dørvogteren, indebrændt; thi da han, ſom den Sidſte, vilde forlade Borgen, var Kobberbroen trukken op, og han maatte derfor omkomme. Hans Gjenfærd viſer ſig nu ſtundom paa Ruinerne. I de lange Vinternætter, iſær ved Fuldmaane, ſees han i fuld Røſtning at ride paa en hvid Hæſt over Kobberbroen, hvilken da ogſaa bliver ſynlig. Paa de omlygende Marker ſøger han en Tid efter ſine Vaabenbrødre, men rider derefter ſtille og langſomt tilbage til Slottets Ruin, og i næſte Dieblifere baade Kobberbroen og Gjenfærdet forsvundne.

2.

I Orkil Slotsbanke ved Svendborg er der nedgravet en stor Skat. Engang forsøgte man at tage den op og grov derfor i Jorden, indtil man tilsidst traf en stor Kobberport. Men da det allerede var langt ude paa Aftenen, blev Arbeidet opsat til næste Dag. Og da nu Arbeidet igjen skulde begynde, var Alt forsvundet. Paa samme Sted ligger ogsaa en stor Kobberbro nedsjunken (formodentlig den ovenfor omtalte). Til anden Tid er det skeet, at nogle Karle, som arbeidede der i Nærheden, saae Høien aabne sig, og en stor Mand til Hest med blanke Knapper i sin Kjortel ride ud af Høiens Port.

I Vedel Simonstens Borgruiner tilføies om denne Banke: „Endnu staaer til Minde om denne Begivenhed i hiin Fordybning en lille Afsk, som nu er det eneste Træ paa Banken.“

3.

I samme Banke, fortæller et andet Sagn, boer der en Mængde Bjergpuslinger; de gjemme der store Rigdomme. Engang, da en Herremand lod grave paa Stedet, stødte Arbejderne paa en stor Kobberport; men da Natten kom, skjulte Bjergpuslingerne Stedet, og saa ofte man siden efter søgte, besnærede Troldepakket altid Arbejderne ved at omstabe sig til Harer, hvilke Folkene da ikke kunde undlade at forfølge. Engang aabnedes Kobberporten ved Nattetid, og to Mænd saae da en Mand med hvide Knapper i Kjortelen træde ud deraf. Da døde den Ene af de To nogle Dage efter, og derfor over Jagen oftere at komme der paa den Tid.*)

---

*) Tilbeels efter Thieles Folkesagn.

Mindeværdige Steder.

Palnatokes Høi.

I Nærheden af Odense paa høire Side af den almindelige Landvei imellem Odense og Aasum, omtrent midt imellem begge Byer, ligger en i Henseende til Størrelse ubetydelig, men i Henseende til hvad den gjemmer, høist mindeværdig Høi, da den, efter den lærde Bedel Simonsens Udfagn*), gjemmer Helten Palnatokes Afte. Th. Br. Bircherod siger udtrykkelig i sin Kuud den Helliges Historie, at Palnatoke blev begravet strax udenfor Odense i en mægtig Høi, som endnu til hans Tid, i Slutningen af det 17de Aarhundrede, kaldtes Palneshøi, og Bircherod omtaler denne Høi et andet Sted som den største og betydeligste Gravhøi i Fyen. Som en lærd Mand maa Bircherod have fundet Hjemmel for denne sin Beretning, især da han taler derom som en aldeles vis og afgjort Sag. Efter hans Tid har Høien forandret sig meget; vel ikke ved Omgravning, men da den meget ofte er overpløiet, er den ogsaa Aar for Aar bleven jevnere og jevnere og hørte allerede i 1815 til en af de ubetydeligste Høie i hele Fyen. Den benævnes Palnes Høi, hele den udstrakte Mark indtil Aasumbj kaldtes endnu dengang Palnes eller Palles Mark, ligesom det Huus, der var bygget tæt op til Høien, ogsaa efter ham bærer Navn af Palleshuus, og Beboeren i det, han hedde hvad han vil, give Bønderne Tilnavnet Palle.

Sagnet fortæller, at en Nat, da en Bonde i Nærheden af Odense bandt Byg, kom et høit, anseeligt Fruentimmer og spurgte: „Har I seet noget til Palle-

*) Antiquariske Annaler 2det Bind Pag. 200.

Æger?" men gif, da de benægtede det, op mod de smaa Lunde i Nærheden og forsvandt i samme; kort efter kom en Mand med Hjelm paa Hovedet, høie slagrende Fjer paa samme, en Bue paa den venstre og et Pilekogger paa den høire Skulder, samt Sandaler under Fødderne og spurgte med en huul, kraftig Stemme: „Har I seet noget til Langpatte?" *) hvorpaa han forsvandt ad samme Bei som hun, da de forfærdede Bønder havde svaret, og da det skete ligesaa næste Nat, vovede de aldrig siden ved Nattetid at betræde disse Steder.

Hvor mægtig og anseet Palnetofke maa have været, skjønnes bedst af de mangfoldige Steder, der foruden uds omtalte Palnes Høi ved Odense efter saa mange Aarhundreders Forløb bære Navn efter ham og hans Familie. Navnet Tofke synes at have været eiendommeligt for denne Slægt, saa at næsten ethvert Herred i Fyen endnu i dette Aarhundrede havde sine Toffehaver og Toffelunde.

Naar en Art Bildænder om Efteraaret i deres Flugt give en Lyd fra sig, der i Begyndelsen lyder som en huul Susen, men senere har Lighed med Støverhundredes Bjæffen, saa kaldes det almindeligt Palles Hunde og Palles Jagt. **)

Da Palnetofke hører blandt de mindeværdige Mænd, som det turde være paa sin Plads at omtale i dette Skrift, skulle vi meddele en kort Skildring af denne berømte Viking fra Hedenold.

Palnetofke var en Søn af Palne og Otto Karls Datter, Ingeborg. Han opvojede hos sine Forældre og drog, saasnart han følte sig stærk nok dertil, paa Hær-

*) I det ijenste Almuesprog: den Storbarmede, Fuldbryste.

**) Efter Bedel Simonsens Afhandling i ovennævnte Antiquariske Anvaler.

tog. Han gik saaledes engang med tolv Skibe til Bretland, hvor han agtede at hærge Wales; men der fattede han Kjærlighed til Jarl Stefners Datter Dlof sammesteds, og ved at ægte hende fik han her det halve Jarledømme i Medgift samt Jarlenavn. I Danmark regjerede dengang Kong Harald Blaatand, som havde dræbt Palnetokes Farbroder, Aage, og til ham bar naturligviis Palnetoke Had. Det hændte sig, at denne og Kongen vare samlede ved et godt Lag. Palnetoke roste sig af, at han kunde skyde en Piiil i et Vble, om det ogsaa laae paa en Bog, dengang et Ord, der betød baade Kjæp og Dreng. Kongen optog Ordet i den sidste Mening og bød ham, hvis han ikke vilde ansees for en Pralhals, at skyde et Vble af sin egen Sønns Hoved. Palnetoke havde ikke meent Saadant med sin Yttring, men var for stolt til at udlægge den anderledes. Han tog derfor tre Pile af Røggeret, lagde en af dem paa Buen og bortskjød Vblet uden at saare Sønnen. Efter dette Mesterffud spurgte Kongen ham, hvortil han vilde have brugt de to andre Pile. „Havde jeg saaret min Søn med Pileffuddet,“ sagde Palnetoke, „saa skulde den anden eller tredie desto sikkrere have ramt Dig.“ Kongen sagde Intet ved denne djærve Yttring, men Palnetoke kaldtes fra den Dag Tøke Trylle (o: Skytten).

Flere Aar efter traf Kongen og Tøke atter sammen ved et Gilde. Kongen meente over Bordet, at Ingen kunde maale sig med ham i at løbe paa Skier, men Tøke paastod, at han turde det. „Løb da ned ad Kullen,“ sagde Kongen til ham. Det var et Bovestykke, som Kongen vist ikke vilde have indladt sig paa, men Tøke spændte ganske roligt de glatte Skier under sine Fødder og foer afsted som et Lyn med en lille Stok i Haanden. Mod en Klippephnt brast Skierne, hvorved han blev frelst, thi ellers vilde han være styrtet hovedfulds i Havet, men

han lod sig nu glide langsomt ned igjennem Klipperiften. Nedenfor ventede et Skib paa ham, med det naaede han Fjæen, men i Sjælland troede man, han var omkommen i Bølgerne.

Kong Haralds Søn, Svend var opfostreret af Palnetoke, og han laa i Strid med sin Fader, der havde ladet sig døbe og begunstigede Christendommens Indførelse i Danmark, medens Sønnen affhede den. Under en Kamp ved Bornholm mellem Fader og Søn var Kong Harald gaaet i Land og stod og varmede sig ved en antændt Ild. Palnetoke nærmede sig tilfældigviis dette Sted; da han saa Kongen boie sig hen over Ilden for at varmes, kunde han ikke modstaae sin Hævnjerrighed, ligesom han troede at gjøre sine Afguder til Velbehag ved at fælde Harald, og affkjød en Piiil, der traf den svage og affældige Olding bag fra og kom frem i hans Mund, saa han faldt død om paa Stedet. Piiilen blev derefter erkjendt at være Palnetokes.

Svend blev nu Konge i Danmark, og Palnetoke indfandt sig, efter at være trende Gange indbudt, i Leire, hvor Gildet var begyndt og en Hædersplads stod aaben for Kæmper. Da man havde druffet en Stund, fremkom Piiilen, som var uddragen af Harald Blaatands Liig, og den gif Bordet rundt, for om Nogen maatte vedkjende sig den. Da den kom til Toke, sagde han ganstelig: „Det er min egen Piiil, den hører mig til!“ — „Hvor skiltes Du sidst fra den?“ spurgte Svend. — „Jeg skiltes ved den paa Buestrengen, da den gav Din Fader Banesaar!“ — „Staaer op, alle Mand, og griber ham,“ raabte Svend, „thi nu er det ude med vort Venstabe.“ Men Toke drog sit Sværd og bandede sig, idet han nedhug en Mand, der traadte ham iveien, med sit Vaaben Bei igjennem Kongens Krigsmænd uden at miste mere end en Mand, thi der var kun Faa, der

vovede at løfte Sværd imod ham. Snart var han igjen i Bretland.

Da Palnetokes Hustru Dlof døde Sommeren efter, overlod han sit Jarledømme til en af sine Venner og drog til Benden, hvor han i Fomsborg anlagde en stor og stærk Søborg, der skulde være en Planteskole for nordiske Helte, som kunde standse den fra Søndens indtrængende christne Lære. I en Havn kunde der ligge 300 Skibe indelukkede inden Borgens stærke Mure, som kun Fernporte aabnede Udgangen til. Da Borgen var færdig, holdt Palnetoke Raad med sine klogeste Mænd, og nu blev der givet det nye Samfund Love (omtrent 988); det var Love, der påsfede sig for en Helteætt, hvem Kamp var Alt, og som ikke kjendte til huuslig Fred, da ingen Qvinde maatte findes i Borgen. Hver Sommer droge de i Leding, hærgede fjernt og nær og holdtes allevegne for de ypperste Vikinger, med hvem Ingen kunde lignes. Tofe var deres Sjæl og deres Hovding, indtil han tre eller fire Aar efter (omtrent 992) blev syg og døde i Troen paa Fædrene's Guder.*)

Bispenbjerg.

Røverbakken.

„I ældre Tider,“ skriver Trap i sin Beskrivelse af Danmark, „var Bispenbjergs Sogn berøgtet for sine Røverbander; Skoven, hvor igjennem Landeveien fører, kaldes derfor endnu Røverskoven, ligesom en høi Bakke kaldes Røverbakken.“ — Egnen er ogsaa efter samme Skrift saare egnet til Smuthul for Røvere, da her findes flere høie Bakker, der have ved Siden af sig en Mængde Fordybninger og smaa Dale, som i

*) Tilbeels efter Frederik Barfod.

Sognets sydlige Deel gaae over til en jevn Eng og Mose.

I en af disse Fordybninger fandtes der i ældre Tider en stor Køverkule, og i Omegnen fortælles der trindtom, at Køverne havde dybe Gange under Landeveien, og at der i Kosterne hang Klokker, som ringede, naar Nogen kjørte derover.

Engang paa en Søndag hændte det sig, at et Herskab, som kom den Vei, blev anfaldet af Køverne og uheldigen myrdet undtagen et lille Barn, der havde et saa uskyldigt og deiligt Udseende, at de ei vovede at tilføie det nogen Fortrød. Iblandt Køverne var der En, som hed Sorgen, og som, da han saae Kammeraterne saaledes ynkes over Barnet, harmedes derover og sagde: „Lad mig faae Negl i det!“, og med det Samme greb han et Stykke Brænde og slog Barnet dermed i Hovedet, saa at Hjernen sprøitede omkring i Hulen. Eiden den Tid kaldte de andre Køvere ham altid Sorgen Negl.

I Nærheden af denne forfærdelige Køverbande boede der en riig Mand, som havde en eneste Datter. Hende havde en ung og fremmed Herre faaet kjær, saa at han begjærede hende hos Faderen. Da hændte det sig, just som deres Bryllup var forhaanden, at Somsfruen var gaaet ud i Stoven og var, uden at vide det, kommen hen til Hulen, hvor Køverne havde Tilhold. Efterdi hun Intet formodede om Eligt, gif hun freidig derind og undrede sig meget, thi hun saae der for sine Dine en stor Stue med Borde og Stole og alskens Huusgeraad. Derfra gif hun dybere ind i Hulen, kom ind i en anden Stue og saae der Guld og Sølv og mange Kostbarheder. Da figgede hun ind i det tredie Kammer, men blev forfærdet over al Maade; thi rundt omkring paa Gulvet laae afhuggede Arme og Been, og mærkede hun da strax, i hvilken Fare hun var stedet. Derfor tænkte

hun kun paa, som suarligst at forlade denne frygtelige Hule, men pludseligt hørte hun Larm og Menneskers Stemmer fra Indgangen. Nu havde hun da intet andet Valg, end at skynde sig med at skjule sig i det inderste Kammer under en Seng. Kort efter kom en Røver derind, dragende ved Haanden en ung Jomfru, som han paa en ynkelig Maade myrdede med en Kniv. Da blev Pigen, som laae under Sengen, til sin største Forsærdelse vaer, at Røveren ingen Anden var end hendes Fæstemand. Hun saae ham just, som han var ifærd med at tage en Ring af den dræbte Jomfrues Finger, men da han ikke kunde gjøre det hurtigt nok, greb han en Dxe og hug Fingeren af med et saadant Slag, at den foer ind under Sengen. Pigen tog den til sig og forvarede den vel. Da hun nu i stor Angst havde ligget under Sengen indtil den mørke Aften, gik alle Røverne ud paa Kob, og nu lykkedes det hende at slippe ud af Røverkulen, hvorfra hun skyndte sig hjem til sin Fader, men fortalte dog Intet af hvad der havde tildraget sig. Hendes Bryllupsdag kom, Brudgommen indfandt sig, pynteligt klædt, og Naboerne vare alle indbudne. Og som Alle vare forsamlede, og Glæden var størst, fremtog Jomfruen den afhuggede Finger med Ringen paa, gav den til Brudgommen og spurgte tillige, om han kjendte den. Men da han saae den, bleguede han og tilstod, at han var Anføreren for Røverne, hvorpaa han flux blev greben af Gæsterne og derefter tilligemed de af Banden, som man fik fat paa, henrettet. Den gamle Fader døde kort Tid derefter af Forsærdelse og inderlig Bedrøvelse, men Jomfruen gik i Kloster og tilbragte der sine øvrige Dage.

Endnu vises, omtrent nogle hundrede Skridt Norden for Kirken, i den saakaldte Bispenbjerg = Gyde, et stort Uføre, i hvilket der for kort Tid siden er fundet

mange sønderbrudte Baaben og alffens Myrderedstaber, og siges samme Uføre at have været deres Hule.

Til Bispenbjerg Sogn knytter sig endnu følgende Sagn, der ligesom ovenstaaende meddeles efter Thieles Folkesagn:

I Sognet var der en Kone, som var født paa en Søndag og havde, ligesom andre Søndagsbørn, Evne til at see Meget, som var skjult for Andres Dine. Men da hun af denne Grund aldrig ved Nattetid kunde gaae om forbi Kirken, uden enten at see en Liigvogn eller en Gjenganger, saa var denne Gave hende høiligt til Byrde. Engang spurgte hun derfor en Mand tilraads, som var forfaren i alt Sligt, og fik af ham den Bæf, at, naar somhelst hun mødte en Gjenganger, da skulde hun blot sige: „Far til Himlen!“, men naar hun mødte en Liigvogn, skulde hun sige: „Hæng paa!“ Nu skete det nogen Tid efter, at hun mødte en Liigvogn og huffede da ei rettere, end at hun skulde sige: „Far til Himlen!“ og skete det da strax, som hun havde sagt, at Voguen foer op i Luften og forsvandt for hendes Dine. Men da hun siden mødte en Gjenganger og sagde til denne: „Hæng paa!“, klyngede Gjenfærdet sig om hendes Hals, hang sig paa hendes Ryg og drev hende saalunde ned i Jorden foran sig. I tre Dage efter hørte man endnu hendes Skrig, inden Gjenfærdet mægtede at gjøre Ende paa hendes elendige Liv.

I Sognet var der ligeledes engang en Kone, som almindeligen blev anseet for en Hex. Da hun omsider skulde til at døe, kunde hun ikke faae Livet af sig. Men der var just en anden klog Kone tilstede, og hun gav det Raad, at man blot skulde lægge Halm under den Stol, paa hvilken den Døende sad, thi var hun en Hex, saa maatte hun døe deraf, eftersom dette Middel aldrig slog

feil. Da man havde fulgt dette Raad, døde Konen i samme Stund.

Druebjerg.

I Søby Sogn imellem Bjerne Kirkesøby og Søby, een Miil Øst for Ålsens, ligger den under Navnet Druebjerg bekjendte Bakke. Her forefaldt i Grevens Feide et vigtigt Slag den 11te Juni 1535. Underrettet af Præsten Hans Madsen om Fjendens Anfald, lod Felt-herren Johan Rantzau kun et Jagttagelsescorps paa hundrede Ryttere blive tilbage ved Ålsens, som han belejede, og afbrændte sin Leir for at skuffe begge sine Fjender, hvorpaa han med hele sin øvrige Styrke drog imod den forventede Fjende. Denne, der ikke havde formodet et saadant Angreb, havde forskjændt sig i en Bognborg paa Druebjerg og ventede paa næste Dags Frembrud for at angribe Rantzau. Denne tog sin Vej igjennem Dalen ved Bjergets Fod, og Fjenden, der antog hans Tropper for en sprængt Afdeling af Hæren, som flygtede, styrtede sig strax ind paa dem for at knuse dem ved sin Mængde. Hidsigheden, hvormed de Grevelige styrtede sig ned ad den steile Bakkestrænt, bragte Uorden i Skarerne, og Fodfolkets var saa hidst, at det brændte løs, inden Skudene kunde naae. Rantzau var derimod sindig; først da de Grevelige vare komne hans Artilleri paa et Steenkast nær, blottede han det, og dets sikke Ild nedkastede hele Rækker. De Grevelige holdt sig desuagtet tappert, efter at Forvirringen var forbi, og nu blev scampen haardnasket og blodig. Men efter halvanden Times Blodbad toge de Grevelige Flugten i den vildeste Uorden, forfulgte indtil Mattens Frembrud. Grevens af Hoja blev, uagtet han overgav sig, suigmorderisk dræbt af en holsteensk Adelsmand. Den bekjendte Erkebiskop Trolle fik her sit Banesaar, og en Mængde af de greve-

lige Hovedsmænd vare enten faldne eller fangne. Hele det grevelige Artilleri, Skyts og Krigsforraad blev erobret tilligemed en stor Mængde Kust- og Trosvogne; ogsaa deres Hovedfaner bleve tagne, over femteuhundrede Landsknegte, deriblandt over hundrede Adelsmænd, og næsten et Par hundrede Ryttere, hvoriblandt over fyrrethve Adelsmænd, gave sig fangne. Kankau havde kun mistet et ringe Antal imod de Grevelige.

Lys.

Omtrent i en Miils Afstand fra Faaborg ligger en lille Ø, der kaldes Lys. Her havde Danmarks gjæve Konge Valdemar Sriv hele Dagen den 6te Mai 1223 moret sig med Jagt. Foruden sin Søn havde han kun et lidet Følge med sig, men i dette fandtes der en Forræder, Grev Henrik af Schwerin. Han havde længe baaret Nag til Kongen, fordi han meente sig forurettet af ham, thi medens han var borte paa en Pilgrimstour til det hellige Land, havde Valdemar stjænkent Halvparten af hans Lande til en af sine uægte Sønnesønner, der dog tillige var en Dattersøn af Grev Henriks afdøde Broder. I sit Hjerte svor Greven, at han vilde hævne sig, naar Leilighed gaves, medens hans Ansiget efter hans Hjemkomst var saa mildt som muligt, og han endog forærede Kongen nogle hjembragte Helgenlevninger og fulgte ham, naar han gik paa Jagt.

Den Dag, da hans Hævn skulde fuldbyrdes, havde han under et Paaskud vidst at undrage sig fra at jage med, men havde derimod hemmeligt gjort sit eget Ekkefsklart, givet sine Svende den fornødne Besked og endog listet sig til at bore Huller i Kongens Skibe. Da Kongen vendte hjem fra Jagten, gif han ham med en Judasmine venlig imøde, og da man, efter de Tidets Sædvane, drak tæt, fik Kongen og hans Mænd sig en dyg-

tig Ruus, medens Greven kun nippede til Vinen og derfor var ædru. Da Kongen og hans Mænd havde lagt sig til Hvile for at sove Ruusen ud, sendte Greven i al Stilhed Bud til sine Svende, der nu brød ind i Kongens Telt, hvor denne laa i en dyb Søvn med sin ældste Søn, Baldemar, Dagnars Søn, greb dem i Struben, satte en Knevl i deres Mund, bandt Hænder og Fødder paa dem, skjøndt Kongen havde kæmpet for sin Frihed, saa han blev saaret, plyndrede Teltet for hvad der fandtes af Sølv og Guld, Klenodier og Brevskaber, og bragte nu deres Kov og deres Fanger skyndsomst ned til Skibet. Kongens Mænd mærkede Intet til denne Bortførelse, og da man, dengang det blev Dag, opdagede Kongens Fraværelse, og man vilde sætte efter Røverne, formaaede man det ikke, førend de kongelige Skibe vare istandsatte, og da var det for sild til at kunne naae dem.

Greven førte imidlertid Kongen og hans Søn til sit befæstede Slot i Schwerin, hvor han i næsten tre Aar holdt Kongen fængslet og lo af Paven truende Breve og Keiserens Befalinger, især da de sidste kun vare forstillede. Efter næsten tre Aars Forløb undertegnede Kong Baldemar Seir den 17de November 1225 endelig et Forlig med Greven, hvorved han gav Afkald paa alle sine tyske og slaviske Lande undtagen Rygen, ja selve Rendsborg skulde han overgive til Grev Adolph af Holsten. Men dermed slap han ikke. I Løsepenge skulde han give 25,000 Mark Sølv, alle den afdøde Dronning Beengerds Klenodier, tusind Allen flanderst Skarlagen samt halvtrediehundrede Timmer Graaværk til nye Dragter for hundrede Riddere, halvtredsiindstyve Stridsheste til ti Mark Stykket og halvtredsiindstyve Travere til fem Mark.

Saa blev han da løsladt, dog maatte han forinden

stille to af sine Sønner og fyrrerhye Herremænd som Gidsler for sig. Paa Guds værdige Legeme maatte han sværge, aldrig at ville hævne sig paa Greven, og hans Sønner tilligemed ham, samt Rigets Biskopper og Høvdinger maatte besværge Forliget. Han fik sin Frihed paa St. Thomæ Dag, og Juleaften 1225 stod han paany i sit Rige. Der blev Glæde i Danmark, som Bisen fortæller:

„Saa glade vare alle danske Mænd,
Deres Konge var løst af Nøde,
Som Englene vare den Paastedag,
Vor Herre stod op fra de Døde.“

Nu skulde da Løsepengene udredes, og det hedder i Bisen, at da Stevne og Thing blev sat, da gav Danne-mænd sextusinde Mark Sølv til deres Herres Udfrielse, samt „hundrede Heste beladte“; men de danske Fruer og Jomfruer bare sig ad ligesom Qvinderne i Svend Tve-skjægs Tid, de betalte Kongens Løsepenge med deres Smykker ogklenodier.

Følgende Sagn henhører til Lys:

Den skal have faaet sit Navn deraf, at den tilforn var aldeles bevoxet med Skov, saa den kunde give Ly mod Vinden. Men ved en Skipperes Uforsigtighed blev Skoven ødelagt. Skipperen havde nemlig, da han drog hjemmefra, af sin Moder faaet et Baand med tre Knuder paa, for at han, ved at løse dem, kunde skaffe sig god Vind. Den ene Knude løste han, da han gik hjenime fra, under Land og fik god Vind; den anden Knude løste han i rum Sø og fik drivende Bør; men den tredie løste han ved Svendborg, og da kom der en saadan Storm, at al Skoven paa Lys blev ødelagt og han selv kulseilede.*)

---

*) Efter Suhms Samlinger.

Langeland.

Rudkjøbing.

Langelands eneste Njøbstad, Rudkjøbing, ligger umiddelbart ved Store Belt. Byens Kirke har et Taarn med et Spiir paa 52 Alens Høide. Hovedgangen er en meget gammel Bygning, som det synes oprindelig bygget i Rundbuestil; den har tykke Mure, der forneden indtil en Høide af 3 til 4 Alen bestaae af Kæmpesteen. Sidegangen og Taarnet formodes at være opførte i Aaret 1621, hvilket Aarstal staaer paa Taarnets venstre Side. I 1835 blev Kirken underkastet en Hovedreparation. Altertablen har et Maleri af Eddelien, skænket 1837 af Byens Stifts forrige Gouverneur, Prinds Christian, senere Kong Christian VIII.

Den berømte Fysiker Hans Christian Ørsted og hans Broder, den udmærkede Lovkyndige Anders Sandø Ørsted ere fødte, den Første den 14de August 1777, den Anden den 21de December 1778, i denne By, hvor deres Fader var Apotheker.

Rudkjøbings Oprindelse, siger Trap i sin Beskrivelse af Danmark, gaaer langt tilbage i Tiden. Sagnet henfører dens første Anlæggelse til Kæmpen Rut eller Ruse, om hvem det hedder:

„Paa Langeland, ved Vester-Strand,
Der ligger Kæmpen Ruse, den stærke Mand.“

En af Byens Marker hedder endnu Ruse-Marken; mere naturligt synes Navnet at kunne forklares som „Byen paa den ryddede Skovstrækning“. Forlader man Sagnet, finder man den først nævnt i Historien i det 13de Aarhundrede. Kirkens ældre Deel menes dog at høre til en meget tidligere Tid. Byens ældste Privilegier ere efter dansk Atlas udstedte af Hertug Waldemar af

Sønderjylland paa Tranekjær Slot 1287, medens han var Rigsforstander i Danmark, og af hans Broder, Erik Langbeen, Hertug af Langeland, 1296. Pontoppidan er af den Mening, at Svenskerne have i Aaret 1659 befæstet Byen, men allerede Aar 1645 findes i Byens Retsprotokoller Volde og Grave omtalte. Da Svenskerne i Marts 1659 indtog Langeland, maatte de, ifølge Sagnet, to Gange løbe Storm, inden de kunde indtage Byen. Da Voldene for omtrent 100 Aar siden bleve sløfede, fandtes der en Mængde Jernkugler i samme.

Tranekjær Slot.

Dette Slot har en herlig Beliggenhed paa en høj Bakke ved en Indsø, med de skjønneste Udsigter til Beltet paa begge Sider. Ved Foden af Bakken ligger Byen Tranekjær, der menes at have sit Navn af et Kjær, som i fordums Tider har været her, og hvor Tranerne sædvanligt opholdt sig.

Slottet nævnes første Gang i Slutningen af det 13de Aarhundrede, da Hertug Erik Langbeen af Langeland, Broder til Hertug Valdemar af Sønderjylland, lod det befæste 1295. I Aaret 1315 skal Erik Menved have aflagt et Besøg her hos Enken efter Hertugen. Ved hendes Død kom Langeland til Hertug Erik af Sønderjylland, hvis Søn, Hertug Valdemar, laa i Feide med den suilde Valdemar Atterdag, der i Aaret 1355 to Gange forgjæves beleirede Tranekjær, fordi saavel Herremænd som Bønder kun trevne bragte ham de nødvendige Beleiringsmaskiner, som Blider og andet Skyts. Men faa Aar efter, 1358, indtog Kongen dog Tranekjær Slot efter et Par Ugers Belciring. Hertugen fik det vel igjen tilbage, men 1367 nødsagedes han til at pantsætte det til Kongen, som nu beholdt det.

Under Christian den Første pantsattes Tranekjær og Langeland til Philip Arxelson Thott. Efter hans Død affagde Rigets Raad en Dom, hvorefter de Lehn, som havde staaet ude saalænge, at mere end den oprindelige Pantefum var oppebaaren, uden Godtgjørelse skulde hjemfalde til Kronen, for at „Panthavernes Sjæle ikke skulde lide Nød, nemlig i Skjærsilden“. Men i de Tider kæmpede Herremanden med sin Konge om sin Ret, og efter en langvarig Feide lykkedes det ikke Kongen at beseire Bent Bille, der havde ægtet Enken, og som derfor blev i rolig Besiddelse af Lehnet.

Hertug Hans, Christian den Førstes Søn, indløste Slottet 1488, og dette tilligemed Lehnet blev senere Enkedronning Christines Livgeding.

I Grevens Feide havde den berømte Otto Krumpen Tranekjær i Pant. Da Grev Christophers Krigsmagt 1534 gjorde Anstalter til at beleire Slottet, skjøndt den havde intet Skjts, lod den ellers saa kjække Krigsmand sig skræmme og overgav Tranekjær uden Sværdsflag. Fjenden har formodentlig forstaaet at narre ham. Slottet blev imidlertid Mæret efter taget tilbage af den navnkundige Admiral Peder Skram, „Danmarks Bovehals“, uden nogen egentlig Belciring.

I Midten af det syttende Aarhundrede blev Lehnet igjen pantsat for et Laan, som efterhaanden med Renter og Rentens Rente næsten udgjorde Pantets Værdi. Christian den Femte besluttede derfor i Mæret 1672 at overdrage Tranekjær Slot til den daværende Panthaver, Storkantsleren Grev Frederik Ahlefeldt, samt at oprette det, tilligemed flere Gaarde, til et Lehnsgrevskab for ham og hans Slægt paa Sværdsiden.

Denne Slægt, der endnu i vore Dage er i Besiddelse af Tranekjær, har mange tappre og kjække Mænd at fremvise. Saaledes den gjæve Hans Ahlefeldt, der i Mæret

1500 i Ditmarskerkrigen var den gamle, himmelfaldne Dannebrog og kæmpede hæderligt for den, saa man først, da han var falden for en Mængde Spydstik, formaaede at vriste dette Danmarks dyrebare Kleinodie ud af hans Haand. Ligeledes Frederik og Hans Ahlefeldt i den svenske Krig under Kjøbenhavns Beleiring. De udmærkede sig begge ved de hyppige Udfald fra Byen. Ved et Hovedudfald med hele Rytteriet og syv hundrede Studenter, Haandværkere, Matroser og Soldater kæmpede Frederik Ahlefeldt saaledes, at han, efter at Svenskerne havde lidt et stort Nederlag, blev, bedækket med en Mængde Saar, baaren af sine Folk tilbage til Byen, hvor han dog igjen helbrededes. Hans Ahlefeldt viste sig tapper ved Udfaldet paa Amager, hvor den svenske Konge nær var bleven tagen til Fange ved Hollænderbyen. Under Stormen paa Kjøbenhavn var han med at kaste Svenskerne tilbage ved deres Angreb imellem Citadellet og Østerport. I Slaget ved Nyborg, den 24de November 1659, stod han i Spidsen for attehundrede danske Ryttere. Det var en blodig Kamp, thi de Danske kæmpede her med den svenske Konges Veteraner, men Seiren blev dog endelig de Danskes, hvilke tvang den ellers saa seirrige Gustav Steenbock til at overgive sig. Han og en anden General vare de Eneste, der reddede sig i en Baad over til Korsbøer, hvor Carl Gustav modtog dem med de bekjendte Ord: „Tog Fanden Faarene, kunde han gjerne have taget Buffene med.“

Den nuværende Besidder af Grevskabet er Kammerherre, Hofjægermester F. L. W. Greve Ahlefeldt-Laurwigen, Ridder af Dannebrog og St. Olavs Ordenen.

Tranekjær Slot skal i ældre Tider have haft høie Taarne, af hvilke et endog kunde sees fra Meklenborg. Slottet har vistnok bestaaet af fire i en Firkant sammenbyggede Fløie, af hvilke den søndre og østre i Ti-

dens Løb, maaskee under Beleiringerne, ere nedrevne. I 1862 stode kun de to Fløie, men ved en paa den Tid foretagen Hovedombygning skete endeel Udhugninger, hvorved enkelte gamle Former paa flere Steder atter kom tilshue. Ved den Leilighed opførtes der et stort Taarn, omtrent midt paa Slottet, samt alle dets nuværende Gavl. I Stueetagen er der Vinduesfordybninger af saadant Omfang, at de kunne ansees for ret nette Smaaværelser.

Som en stor Deel af de Herregaarde, vi alt have omtalt, knytter der sig til dette Slot ogsaa forskjellige Sagn om underjordiske Gange, indmurede Tomfruer osv. Saaledes skal der paa Slottet findes et Værelse, fra hvis Loft et Dæ stirrer ned; dette Værelse tør Grevinden ikke betræde, thi seer Dæet hende, da hænder der Familien en Ulykke. Ingen veed imidlertid, hvor dette Værelse findes.

Steensgaard.

Denne Herregaard ligger paa Nordenden af Lange-land paa en Bakke, med en herlig Udsigt over Vandet til begge Sider.

Den kaldtes tidligere Mroagergaard og var i det femtende Aarhundrede i Familien Dyrns Besiddelse tiligemed Egelykke, men synes snart efter at have tilhørt Kronen, og som dennes Lehnsmænd nævnes saaledes 1526 Anders Nøllike og 1541 Henrik Glub, indtil 1577, da den kom til Familien Steensen. Kong Frederik den Anden, der lod sig det være meget magtpaaliggende, at samle det over hele Riget spredte Mroagods i enkelte store Mæsfer, indgik nemlig et Mageskifte med den Steensen, som for den af ham oprettede Hovedgaard Lundbygaard i Bordingborg Lehn og hans øvrige Gods

i Sjælland skulde have Kroagergaard med mere af Kroens Gods paa Langeland til Bytte, hvilket efter denne Abelsmands Død kom til Udførelse ved hans Enke Anna Lunge 1577. Efter at hun saaledes var kommen i Besiddelse af det langelandste Gods, afbrød hun 1578 den gamle Kroagergaard, som stod paa et andet Sted paa Marken, og opførte fra sidstnævnte Aar til 1585 en ny Bygning, forsynet med Grave, men forresten af Bindingsværk. Efter hende fulgte hendes eneste Søn, der kaldtes Hans Steensen til Steensgaard. Ved hans Død 1594 beholdt hans Enke, Margrethe Basse Gaarden, hvis Gods hun forøgede ved tilkjøbte Bøndergaarde. Da hun afgik ved Døden 1611, arvede af hendes mange Børn Vincents Steensen Steensgaard. Han reiste meget udenlands, fra Aarene 1607 til 1616, blev sidstnævnte Aar ansat i Rancelliet, derefter Kammerjunker hos Prindsen i 6 Aar, giftede sig 1623 med den smukke Anna Holk, Datter af Ditlev Holk til Esfildstrup, blev 1627 Krigscommissair paa Langeland, 1643, ved de Svenskes Indfald, atter Krigscommissair sammesteds, fik 1645 et Præbende i Opslo Domkirke og blev 1647 forlehnet med Tønsberg Præsti. Ved de Svenskes Marsch over Langeland i Februar 1658 blev Steensgaard plyndret, men senere, da Krigen begyndte igjen, havde han Befaling over Soldaterne og Landsfolket paa Langeland. Den 6te Februar 1659 reiste Vincents Steensen fra Steensgaard til Tranekjær, befalede Capitain Jens Jensen inidertid at holde sit Compagni vel i Beredskab, blev paa Slottet om Natten og drog næste Dag til Rudkjøbing, hvor Oberstlieutenant Bernbach kom til ham og meldte, at de Svenske vare komne til Nordostsiden af Landet ved Andemose — tæt ved Steensgaard — med en heel Hob Skibe, Skuder og Pramme, hvorefter Vincents Steensen ilede hjem til Steensgaard,

strax steg til Hest, uden at give sig Tid til at gaae ud, tog i Gaarden Afsted med sin Frue, hvem han trøstede med et Gjenstyn i den anden Verden, om de ikke mere mødtes i denne, og ilede til Stranden, hvor endeel Fjender alt vare komne iland. Han førte nu tilligemed Bernbach Folket strax imod dem og slog dem tilbage, hvilket var tredie Gang, at de kjække Langelændere affloge Landgangen; men i det heftige Angreb, hvor Landsdommeren selv var i Spidsen for Angriberne, kjendelig nok paa sin Hest og Klædedragt, blev han truffen af nogle og tyve Kugler, saa han segnede om i sin Eidemands, Trompeterens, Arme og raabte til Bernbach, der ogsaa var saaret: „Af Broder, jeg er dødelig saaret, gjør nu Dit Bedste og hold Folkene sammen, at de ikke vige fra hinanden, men ærligt forsvare deres Fædreland!“ Bernbach lod ham lægge paa en nærstaaende Bogstue og føre til Steensgaard. Da Steensen var kommen her, blev han sat i en Stol, hvor hans Frue, som i Hast havde hentet nogle Medicamenter, lod hans Klæder opløse, men blev saa betagen ved Synet af hans forfærdelige Saar og det udstrømmende Blod, at hun udstødte høie Klagekrig og maatte bringes ud, men i det Samme slog han Dinene op og saae efter hende. Huuslæreren, som holdt ham i sine Arme, sendte strax Bud efter Præsten, men da denne kom, var Vincents alt død, efterat have besvaret Huuslærerens Opfordring til at befale Gud sin Sjæl ved at trykke hans Arm mod sin venstre uskadede Arm. Han var 9 Maaneder over 66 Aar gammel, da han fandt denne skjønne Død, efter at have til det Yderste med Held forsvaret sit Fædreland imod Fjenders Overfald.

Efter Landsdommerens Død manglede den ledende Mand, som skulde vaage over Landet, og det lykkedes derfor de Svenske, som i Slaget ved Andemose efter deres

egne Beretninger havde mistet 36 Døde, 110 Saarede og henved 50 Fanger, ved i Mørket at seile Syd paa at lande paa to forskjellige Steder, 3 Mile borte, forstaaede sig tilstrækkeligt til at tilbagedrive de Danskes Angreb og derefter at erobre Den. Maastec var Bernbachs Saar Marsag i, at han ikke mere kunde være virksom. Hele den Styrke, hvormed de Svenske angreb Den, udgjorde 600 Mand til Fods og 3 Regimenter Ryttere; Den forsvaredes af 300 Soldater og 1000 Bønder, hvilke Sidste der paalagdes Pengebøder for det tappre Forsvar af deres Fødeland, og tillige blev Landet forfærdeligt ødelagt af de hævnjerrige Fjender.

At de Svenske efter Dens Indtagelse vilde huse sig slemt, var efter hiin Tids barbariske Krigsførelse; især gik det ud over Vincents Steensens Gods, saa at over Halvdelen af hans Bøndergaarde blev ødelagt; endnu 1670 laae af Godsens 30 Gaarde og Bol ikke mindre end 17 øde. Om Svenskernes Færd paa selve Steensgaard fortælle Bønderne endnu en Mængde Træk, der dog viensynligt ere overdrevne; saaledes at Fru Anna Holt med en Jernkænte om Livet blev fæstet til Hundehuset, men fik Keilighed til at give en Pige et Bink, hvorefter denne lokkede Svenskerne ned i den velsylde Kældere og der, medens de drak sig fulde, stængede dem inde. Fru Anna, som nu blev løst, samlede da sine Folk og Bønder, der skøde dem alle; een af dem tiggede om sit Liv, beraabte sig paa sin Ungdom og paa, at han aldrig havde taget Deel i de Andres Voldsomheder, men den ubøielige Frue skaanede ham ikke: hans Blod, hedder det, er endnu at see paa Hvalbingens Mure og kan aldrig aftvættes. Om et saadant Blodbad virkelig har fundet Sted, maae vi lade uafgjort, i saa Fald maa det være skeet, dengang Den blev befriet fra de Svenske, da man ellers maatte vide noget

om den Hævn, de Overlevende nødvendigviis maatte have taget; men den hele Beretning lyder meget for mistænkelig, til at man kan fæste Lid til den.

Fru Anna Holt overlevede sin Huusbond kun i lidt over et Aar, hvorefter Steensgaard, hvoraf en stor Deel var udlagt til Landsdommerens Creditorer for hans efterladte Gjæld, deelttes imellem deres mange Børn, af hvilke dog Hans Ditlev Steensen udløste sine fleste Sødskende af Hovedgaarden og tildeels af Bøndergodset. Han blev i Aaret 1659 udnævnt til Generaladjutant, blev 1670 Oberstlieutenant og 1676 Oberst. Han ordnede samme Aar Forsvaret paa Grændsen af Gjønge og Billands Herreder, havde Befalingen i Helsingborg under den slagne danske Armees Overtogning til Sjælland, overtog 1677 Befalingen over det i Fæstningen Christiansstad liggende Cavalleri og derværende Dragoner, blev i Juli s. A. udnævnt til Commandant i Christiansstad indtil videre, men overgav allerede 11 Dage efter Overbefalingen til Generalmajor von Osten og blev den 16de September 1677 truffen af en Kanonkugle, da han sad og skrev paa et Brev til sin Forlovede; han døde strax og blev begravet i Sunde Kirke hos sine Forældre.

Efter Oberstens Død kom Steensgaard til hans Broder Henrik Steensen, der efterhaanden udløste sine Sødskende. I 14 Aar var han Page ved Hoffet, i 3 Aar Officeer, tog derpaa sin Afsted og begav sig til Steensgaard, hvor han giftede sig med sin Sognepræsts Datter, Mette Gottfrieds Datter, og forvøgede sine Eieendomme med Egelykke Hovedgaard og Gods foruden Mere.

Henrik Steensen døde 1709, hans Frue 1710, hvorefter Steensgaard af Nattens Midler udlagdes til deres ældste Søn, Capitain Hans Gottfried Steensen, imod hvilket hans ene Søsters Mand og hans øvrige

Sødsfende protesterede, saa det kom til en Proces, hvis Udfald ikke vides. Han blev siden Oberstlieutenant, kom ogsaa i Besiddelse af Egelykke og Heignet og døde 1749. Med sin Hustru Anna Sophie Raas havde han en Søn, Carl Frederik Steensen, der ligeledes var Oberstlieutenant og eiede baade Steensgaard og Egelykke. I hans og hans Faders Tid var der en heftig Stridighed mellem Grev Ahlefeldt, som gjorde Fordring paa al Overjagten, Raavildt derunder indbefattet, og Dens øvrige Godseiere, hvilken ikke blot førtes for Høiesteret, hvor Godseierne tilsidst vandt, men ogsaa mellem Skytterne med deres Rifler, saa at engang Jægerne fra Steensgaard og Nedergaard forfulgte de grevelige Jægere lige ind til Tranekjær Slot, hvor deres Kugler endnu længe efter vare at see i Slotsporten, som de vigende Grevelige lukkede efter sig. Denne Strid var forresten neppe Andet end en enkelt Uttring af det heftige Had, som baade før og senere herskede imellem den gamle danske — til sine Herregaarde tilbagetrængte — og den nye, for største Delen tydske Adel; dette Had kom ideligt til Udbrud, saavel her paa Den som andetsteds, og kan spores langt over hundrede Aar efter Souverainetets Indførelse, ja var vel ikke uden Indflydelse paa Frederik den Sjette og hans Tid.

Carl Frederik Steensen var gift med Hilleborg Sophie Raas, som beholdt begge Gaardene efter hans Død. De efterlod blot to Døtre, af hvilke den ældste, Hilleborg Steensen, 1774 blev gift med Kammerherre og Oberstlieutenant Leth, den yngste, Mette Steensen, fik Egelykke, som, da hun aldrig var gift, efter hendes Død tilfaldt Søsteren. Kammerherreinde Leth efterlod blot een Søn, Major Carl Frederik Steensen Leth, som saaledes arvede begge Gaarde; han døde 1826, hans Frue, Constantse Henriette Fabritius de Teng-

nagel, 1827, hvorefter den ældste Søn, Kammerjunker Carl Frederik Steensen Leth, valgte Egelhølle, medens den yngre, Kammerjunker — nu Hofjægermester — Vincents Steensen Leth, fik Steensgaard, som han tiltraadte 1836, da han blev myndig, og strax begyndte Ombygningen af den gamle, aldeles forfaldne Gaard, der er bleven erstattet ved den elegante og smagsfulde Bygning, som man nu skuer*).

Nedergaard.

Denne Hovedgaard ligger i Bødstrup Sogn og havde allerede i det 15de Aarhundrede Eiere af Familien Dyre (med Besselehornene). Efter Danst Atlas angives først en Bertel Raas som Eier af Gaarden, dernæst Floris Rønnoov, der menes at have været en Slegfredsøn af den sidste katolske Bisp i Roskilde, Joachim Rønnoov. Han skal have været gift med Kirsten Hvas. Derefter kom formodentlig deres Datter Anna Rønnoov, gift med Hans Pors, kaldet Skadeland. Erik Pors, formodentlig deres Søn, eiede den derpaa og døde 1645. Han var gift med Anne Skade, som siden ægtede Folmer Rosenkrands. Wolf von Buchvald var Eier af den 1670. I Slutningen af det syttende Aarhundrede kom Gaarden til Familien Raas (efter Vaabenet kaldet Sparre-Raas), der har eiet flere Gaarde paa Langeland, som Holmegaard, Lykkesholm, Skovgaard, og som siden den Tid stedsø har eiet Nedergaard. Raas er en gammel danst adelig Familie, som vil blive omtalt under Herregaarden Raas i Thyland, hvorfra den stammer. Generalmajor Otto Ditlev Raas oprettede 1775 Ne-

---

*) Efter „Danst Herregaarde“ og Traps Beskrivelse af Danmark.

dergaard (efter en Bestemmelse af den forrige Eier, hans Stedfader, Generalmajor Christian Banner = Raas til Hjortholm) til et Stamhuus. Efter ham kom Nedergaard til Viceadmiral Frederik Raas, der afgik ved Døden 1804, og som var gift med hans Datter Edel Sophie, og fra dem nedstammer den nuværende Eier, Hofjægermester Gebhard Valentin Raas.*

Taastrup eller Thorsøng.

Sønden for Fyen, adskilt fra den ved Svendborgs Sund, ligger den for sin Naturskønhed og sin Frugtbarhed bekjendte *D* Taastrup. Den omtales i Rnytlingasaga under Navnet „Thorslund“; i Kong Baldemar II's Fordebog 1231 kaldes den „Thoslund“, hvilken Benævnelse ogsaa forekommer i Documenter fra Middelalderen, medens dog Navnet Taastrup bruges i flere ældre Skrifter. Man har villet udlede Navnet af Thor, ligesom ogsaa Naboen Tursø Navn, hvilken Forklaring faaer at staae ved sit Værd. I den uheldige Periode af vort Fædrelands Historie, som optager den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede, var Taastrup tillige med Fyen i de holsteenske Grevers Hænder. Dronning Margrethe overlod Den 1395 til Fyens Bispestol, som den derpaa tilhørte lige til Reformationen, altsaa i 141 Aar. I den nærmeste Tid efter Reformationens Indførelse eiede Kong Christian den Tredie selv Taastrup, indtil den 1573 ved et Magekifte kom til Rigsraad Erik Rosenkrands, Statholder i Norge. Denne Slægt havde dog ikke længe Den i Besiddelse; i Begyndelsen af det næste Aarhundrede tilhørte Størstedelen af Taastrup Christian den Fjerdes Svigermøder Ellen Marsviin, derefter hendes Datter Kirstine Munk, dennes og Chri-

*) Efter Danst Atlas og Trap's Beskrivelse af Danmark.

stian den Fjerdes Søn, Grev Valdemar Christian, hans Søster, Frøken Hedvig, Ebbe Ulfelds Frue, og derpaa Svogeren Corfits Ulfeld, efter hvis Flugt hans Part af Laasinge blev confisteret og kort efter at være hjemfalden til Kronen udlagt til Rytterdistrikt, medens den øvrige Deel af Den var i forffjellige Privates Eie. Kong Christian den Femte afhændede sin Deel af Laasinge for en Priis af 40 Rdl. pr. Td. Stk. til den store Søhelt Generaladmirallieutenant Niels Juel for de ham tilkommende Priispenge for de erobrede svenske Orlogsskibe; altsaa blev ikke, hvad man i Almindelighed har troet, hele Den skjænket ham som en Gave. Saavel Niels Juel som hans Søn og Arving, Statsraad Knud Juel, hvem Kongen skjænkede Skattefrihed ligesom Faderen, lod det være sig magtpaanliggende at tilkjøbe sig saa meget som muligt af det øvrige paa Den beliggende Strøgods, i den Hensigt at faae oprettet af det Hele et Stamhuus for den juelske Familie, hvilket ogsaa opnaaedes kort efter Sidstnævntes Død ved Fundats af 1ste Mai 1711 (nyt Stamhuusbrev af 18de Februar 1767). En senere Besidder af Stamhuset, Carl Juel ægtede i Aaret 1811 Besidderinden af Baroniet Scheleborg i Fyen og blev 1812 ophøiet til Friherre af Juel-Brockdorff. Dennes Søn, Kammerherre Frederik Carl Wilhelm Niels Adolph Krabbe, Baron Juel-Brockdorff er nu ifølge en Høiesteretsdom af 14de April 1862, efter en Proces med sin Broder, Stamhusets og Dens Besidder. *)

Valdemars Slot.

Det heiligste Sted i Danmark er Nordenden af Den Laasinge, især Udsigten fra Biegninge Kirke,

---

*) Efter Traps Beskrivelse af Danmark.

hvorfra man seer Korsør, Nakskov, de holsteenste og slesvigste Kyster med alt mellemiggende Land, Langeland, Erø, Als, en utallig Mængde Smaøer, som Forgrund det frugtbare Taasinge og endelig mod Nord det slyenske Høiland, der fra Evendborg Sund af hæver sig amphitheatralst med alle sine Skove, Landsbyer, eenlige Steder, Møller og Kirkeetaarne. Evendborg med sine tvende Kirkespiir og talrige Skibe ligger til Venstre og det venlige Bjørnemose til Høire. Denne Udsigt finder ikke sin Lige i Danmark og søger den i Europa.

Valdemars Slot er næst Bregninge Kirke et af de yndigste Steder paa Taasinge. Slottet er ikke saare gammelt; det blev først anlagt af Christian den Fjerde paa en Landtunge og var hiin Tid omgivet paa de tre Sider af Vand.

En Fjerdingvei sydvest for Slottet laa tidligere det gamle Kjørstrup, hvis Voldsted med sine Grave endnu tydeligt sees. Denne gamle Bygning blev afbrudt 1629, og Materialierne anvendtes til det nye Slot.

Kjørstrup forekommer først i Midten af det 14de Aarhundrede og var da privat Mands Eiendom. I 1332 havde Junker Albert, Hertug af Sachsen-Lauenborg, Taasinge i Pant, og 1337 hørte denne Ø til Grev Geerts Pant i Fyen og Jylland. I 1362 tilhørte den Ridder Hartvig Krummedige, efter hvem Kjørstrup synes at være kommet ved Arv til den rige og ansete Benedict von Ahsefeldt, Lehnsmænd paa Hinds-gavl, som med stor Iver deeltog i Opstanden 1368—1373 imod Kong Baldemar, men var mægtig nok til at beholde sine fleste Eiendomme i Fyen og paa Holland. Kjørstrup blev imidlertid inddraget af Kongen, thi 1387 var Kronens Lehnsmænd paa Kjørstrup og Taasinge Henning Berg med at hylde Dronning Margrethe. Men samme Aar afsjøbte Dronningen al den

Ret, ovennævnte Ahlefeld og hans Søn havde til Kjærstrup, og skjænkede dette til Biskopperne, formodentlig af Statsklogskab, fordi Geistligheden saa villigt kom hende til Hjælp med anseelige Pengesummer i Anledning af Erhvervelsen af Slesvig, hvorhos i dette Aar Hansfestæderne overtog Stockholm paa tre Aar, imod at Kong Albrecht da skulde betale 60,000 lødige Mark eller atter gaae i Fængsel, eller og Byen overleveres Dronningen, ved hvilket sulde Paafund Dronning Margrethe maatte komme i Besiddelse af Stockholm, da hun indsaar, at Kong Albrecht hverken kunde skaffe Pengene eller vilde gaae i Fængsel; men det kostede mange Penge, som i det Hele Erobringen af Sverrig. Da senere Gulland skulde indløses fra de tydske Riddere, var Geistligheden atter rede med Penge, hvorfor Dronningen 1408 pantsatte al Kronens Gods og Rettighed paa Laasinge til Biskop Jens i Odense for 9,000 Mark lybst, hvoraf de 3,000 Mark anvendtes til at indløse det Gods paa Den, som Dronningen havde pantsat i Odense Domkapitel for denne Sum, hvilken hun skjænkede til Domkirkens Bygning samt til Stiftelse af et Alter for Kong Knud. Egnende Gaver fik Landets øvrige Biskopper; Margrethe vidste imidlertid, hvad hun gjorde, thi disse Penge gave senere gode Renter.

Kjærstrup med Tilliggende nødsagedes senere Odense Biskop til at pantsætte til Biskop Ulrich i Aarhuus, som, da han døde 1449, efterfulgtes af sin Frænde Jens Iversøn, der indsatte sin Brodersøn Holger Munk til Lehnsmand paa Kjærstrup. I 1475 indløste formodentlig Odense Biskop igjen Kjærstrup, da Claus Rønnow af en rig og mægtig Slægt var kommen paa Bispestolen. Den i Danmarks Historie saa bekjendte, man kan næsten sige berygtede Biskop Jens Andersen Beldenak, som 1501 havde efterfulgt Carl Rønnow, op-

holdt sig meget paa Rjærstrup, forsaavidt hans mangfoldige Forretninger tillod det. Formedelst Egeuraadighed, Trædsfthed, Stivhed og Tyranni mod sine Undergivne laa han uafsladeligt i Strid og skaffede sig mangfoldige Ulykker paa Halsen, hvoraf han maatte tilskrive sig selv de fleste. I Aaret 1521 forlangte saaledes Christian den Anden, at Biskoppen skulde bevise sin Adkomst til Taasinge, hvorpaa denne svarede: „Den ligger nu til Bispestolen og har ligget dertil i Mandts Minde; vil Kongen opfriske alle Kronens gamle Forbringer, da have ogsaa England og Skotland eengang ligget under den; dem skulde han først see at vinde.“ Christian den Anden var imidlertid ikke den Mand, der lod sig Sligt byde eller taalte Trods. Biskoppen havde tidligere været fængslet i længere Tid, nu blev han atter fængslet og sat paa Hammershuus paa Bornholm, hvor han dog slap ud igjen i August 1522, da Hansfestæderne indtog Slottet med stormende Haand.

Da Kongen Aaret efter nødsagedes til at forlade Landet og gaae i Landflygtighed, kom Jens Andersen igjen til sin gamle Magt og Værdighed. Men nu forfulgtes han i flere Aar af de mægtige Rønnover paa Hvidkilde med et dødeligt Had. Han var tidligere, som vi have omtalt under sidstnævnte Herregaard, eengang sluppen godt fra dem ved at give sig til at læse i en Bog midt paa Landeveien, saa de troede, han besvor onde Aander; men nu var Marquard Rønnovs ene Søn 1526 kommen hjem fra sin Udenlandsreise og havde studeret saa vel, at han var Biskoppen voksen, ligesom han ogsaa kort efter selv blev Biskop i Roeskilde. Han begyndte Proces og fik Jens Andersen i Aaret 1528 idømt alvorlige Bøder for hans gamle Synder „og ret ufsjellig Band“ imod Marquard Rønno. Opbragt herover forsaae Biskoppen sig i saa høi Grad mod Røn-

gen, Dommeren og sin Modpart, at han ved en Injurieproces 1530 paa Herredagen blev dømt paa sine tre Mark og til at være Mindremand.

Siden, i Aaret 1533, led han Overlast af en holsteenst Adelsmand Christopher Rankau til Dvarnbeck, uden Tvivl af simpel Kovbegjærighed. Denne overfaldt ham paa Skjærsgaard, lod den gamle Mand binde og slæbe ombord i sit Skib og seilede hjem med ham. Af Frygt for Lpdragelse førte han i fem Maanedes sin Fange omkring med sig i Heder og Skove, og mishandlede ham paa samme Tid, for at afpresse ham Penge, paa den meest barbariske Maade. Han slog ham, trak hans Tænder ud, underkastede det ene af hans Lemmer efter det andet Tortur, ja klædte ham endog flere Gange vægen af og strøg ham over med Honning, hvorefter han satte ham bunden hen i Solen til Føde for Hvepser og Fluer. Endelig fik hans Søsterdatters Mand, en Borger i Lybek, hans Opholdssted at vide og kjøbte ham løs af Røverens Hænder for 20 Pund Guld, hvilket skal have været lig med 5,760 Lod Sølv eller 17,280 Ldr. Byg. Hos denne Slægtning opholdt Jens Andersen sig derefter til sin Død i Aaret 1537 og nød nu i No sin Pension efter et sjældent stormbevæget Liv.

Efter Reformationen kom Skjærstrup med alt andet geistligt Gods til Kronen og blev forlehnet bort paa samme Vilkaar som i Biskoppernes Tid. Skjærstrup var senere blevet bevilget Christian den Tredies Dronning til Livgeding, men i 1548 ombyttede hun det med Koldinghuus og mere Gods i Jylland. Blandt de følgende Lehnsmænd var den berømte General Frands Brockenhuus.

Aar 1573 folgte Frederik den Anden alt Krongods paa Taasinge til Rigsraad Erik Rosenkrands mod Valsø

i Sjælland, formodentlig for Jagtens Skyld, og for en betydelig Sum Penge, 30,000 Rdl. og 100 Portugaleser.

Fra Erik Rosenkrands kom Kjørstrup til hans Enke, Fru Helvig Hardenberg, derpaa til deres Søn Jacob Rosenkrands. Efter hans og hans Frues Død adsplyttedes Taasinge imellem en Mængde Arvinger; dog skal Fru Ellen Marsviin allerede have kjøbt Kjørstrup af Jacob Rosenkrands, overladt Gaarden til sin Datter Kirstine Munk og denne igjen til sin Søn Baldemar Christian, til hvem Kongen fra 1627 kjøbte største Deelen af Den og fra 1629 begyndte at opbygge Baldemars Slot istedetfor det gamle Kjørstrup, der, som vi allerede have fortalt, blev nedrevet. Grev Baldemar Christian kom imidlertid aldrig til at boe paa Den, men gif efter sin Hjemkomst fra sin uslykkelige russiske Reise i svensk Tjeneste og døde i Polen 1656. Fru Kirstine Munk arvede nu Baldemars Slot, der efter hendes Død 1658 tilfaldt Datteren Hedevig, der var gift med Generalmajor Ebbe Ulfeld og boede der. Hun bortspillede sin hele Formue og solgte eller pantsatte Slot og Gods, endog til sine Tjenestefolk for deres Løn; da nu Creditorerne gjorde Indførsel, pantsatte hun pro forma Resten til sin Svoger Corfitz Ulfeld, hvorefter dette med hans øvrige Gods blev inddraget under Kronen efter hans Flugt fra Danmark. Kongen forlehneede en kort Tid denne Deel til Hertug Ernst Günther af Holsteen Sønderborg og udlagte det kort efter til Ryttergods; det Øvrige adsplyttedes af Creditorerne.

I 1678 afhændede Kongen, som omtalt i det Foransførte, sin Andeel af Den til den berømte Niels Suel. Han kjøbte endnu samme Aar Slotsbygningen af en Borger Holst i Kjøbenhavn. Den var imidlertid meget forfalden, og især havde de Svenske 1658 handlet ilde med

den, saa at dens Istandsættelse kostede betydelige Summer. I Slottets østlige Fløi blev der indrettet et Capel, der indviedes 1687. Niels Suel opholdt sig meget paa Taastrup indtil 1689, da han atter blev udsenderet til Søes, og siden boede han i Kjøbenhavn til sin Død 1697. Hans Frue Margrethe Ulfeld overlevede ham i 5 Aar og lagde før sin Død Grunden til Koeskilde Bømsfrukloster.

Angaaende de efterfølgende Besiddere saavel af Taastrup som Baldemars Slot henviser vi til den foregaaende Skildring af Den, hvor man vil finde Oplysning derom.*)

Samsø.

Denne lille Ø ligger i den sydlige Deel af Kattegatt, $4\frac{1}{4}$ Miil fra Skalhøjborg og $3\frac{3}{4}$ Miil fra Marhuus.

Den hører til Danmarks Høiegne, og ere Annabjerg 178 Fod, Koldby Raas og Kors Bjerg, hver 100 Fod, de høieste Punkter paa denne.

„Samsøes tidligste Historie,“ siger Trap i sin Beskrivelse af Danmark, „er meget ufuldstændigt bekjendt, da den kun som i Forbigaaende nævnes i historiske Documenter fra Middelalderen.“

Paa Samsø blev Baldemar den Andens Søn, Baldemar, paa en Herredag 1225 kaaret til Faderens Efterfølger. Den har i ældre Tider meget ofte skiftet Herrer. Saaledes var den i Midten af det 13de Aarhundrede pantsat til Hertug Albert af Brunsvig. Hertug Knud, Baldemar den Andens Søn, har havt Sønder-Halland (eller Blekingen) og Samsø under et Grebsskab, og efter ham hans Søn Erik, der døde 1304. Erik Menveds

*) Udbraget af „Dauiste Herregaarde“.

Broder Christopher blev 1307 formelig forlehnet med Sønder=Halland og Samsø. Da Christopher senere blev Konge, ophvædede han den hallandske Herremand Knud Borse til Hertug af Sønder=Halland, Samsø og Holbæk. Under Valdemar Atterdag inddroges Samsø atter umiddelbart under Kronen. Det hørte til Kong Christian den Førstes Gemalindes, Dronning Dorotheas, Livgeding. Siden blev Kong Christian den Anden, efterat hans Fangenskab paa Sønderborg var ophørt og der var givet ham Bolig paa Kallundborg Slot, forlehnet med Samsø. Efter Souverainetets Indførelse fik Rigsdrost Jokum Gersdorf af Kongen Stjøde paa Den, hvorimod han overdrog sine Hovedgaarde i Skaane til Sverrig som Fyldest for Bornholm. Fra hans Slægt kom den 1674 til Grev Griffenfeld, efter hvis Fald den 1676 inddroges under Kronen. Kong Christian den Femte skænkede Samsø til Sophie Amalie Grevinde Moth, samt oprettede den 31te December 1677 Den til et Grevskab, der nu besiddes af Familien Danne=stjold=Samsø. Dette omfatter nu hele Den med Undertagelse af 15 Gaarde og nogle Huse, der ere Selveien=dom. Saavel Gaard= som Huusfæsterne paa Grevskabet eie selv deres Gaarde med Bygninger, Haveplads og særliggende Vænge samt Besætning (saakaldede Superficiar=Fæstere).

Sprog.

en lille *D* midt i Store=Velt, er mærkværdig derved, at Kong Valdemar Seier opbyggede her et fast Taarn af Muursteen, formodentlig imod Eørøverne, ligesom af, at tre danske Konger have for Visgangens Skyld maattet overnatte paa denne *D*, nemlig Frederik den Anden paa en Reise til Skolding, Christian den Fjerde paa en Reise fra Skanderborg den 19de og 20de Januar 1620 og

Frederik den Sjette paa Hjemreisen fra Fyen til Kjøbenhavn efter Kiølsfreden 1814.

Da det vistnok har været et ubehageligt Opholdssted i en streng Vinter, der gjorde det ofte umuligt at komme enten over til Sjælland eller til Fyen, har det givet Anledning til det bekjendte Udtryk, naar man ønskede en Person Pokker i Bold: „Gid han sad paa Sprogø“.

Indhold

af andet Bind.

Anden Afdeling.

Møen, Lolland, Falster og Bornholm.

Møen.

	Pag.
Stegge	5.
Liselund	14.
Marienburg	16.
Tættestuerne	18.
Rødvinge Høi	23.
Rullestene, Svantese Stenen	24.
Klinten	25.
Folkesagn fra Møen	36.

Lolland.

Nakstov	43.
Maribo	59.
Maribo Kloster	59.
Saxkjøbing	66.
Nalholm	68.
Berritsgaard, Arrild Hvitfest	77.
Christiansgade	81.
Engestofte	89.
Fredsholm	91.
Gardenberg	95.
Tuellinge	99.
Knuthenborg	105.
Lungholm	106.
Durebygaard	108.
Rudbjerggaard	111.
Sagn om Lolland	115.

Falster.

	Pag.
Nyjobing Slot	117.
Torselige	122.
Durupgaard	124.
Stjerringe. Henrik Gøye	125.

Mindeværdige Steder.

Rippinge Kirke	129.
Borrehuset	130.
Sølv-Fundet ved Baalseby	130.
Sagn om Falster	132.

Bornholm.

Kjøbstæderne	140.
Mindeværdige Steder	142.
Christiansø	151.
Bornholmernes Opstand mod de Svenske 1658	154.
Sagn om Bornholm	161.

Credie Afdeling.

Fyen, Vangeland, Laasinge og Samsø.

Odense	169.
Sankt Knuds Kirke	174.
Sagn om St. Knuds Kirke	183.
Sagn om Knud den Hellige	185.
Vor Frue Kirke	186.
Sankt Hans Kirke	187.
Graabrødre Hospital	188.
Sagn om Odense By	189.
Nyborg	192.
Svendborg	199.
Sagn vedrørende Svendborg	202.
Faaborg	204.
Sagn om Faaborg	204.
Åsens	206.
Sagn henhørende til Åsens	207.
Bogensø	210.
Sagn henhørende til Bogensø	212.
Kjerteminde	213.
Sagn henhørende til Kjerteminde	214.
Birkendeby	215.
Brænbekilde	220.

	Pag.
Dalumkloster	228.
Holmekloster	230.
Horne Kirke	231.
Kongeborgen Gamborg	232.
Kongsgaarden Næsbyhoved	232.
Evanninge Kirke	233.

Borge og Herregaarde.

Arrestov	236.
Boltingsgaard	240.
Braheshborg	241.
Brahetrolleborg, Anna Lykke	245.
Bramstrup, Frands Brockenhuus	253.
Brobygaard	256.
Sagn om Brobygaard	257.
Brobykke	258.
Egestov	259.
Sagn om Egestov	264.
Elvedgaard	265.
Einsidelsborg	272.
Sagn om Einsidelsborg	274.
Fraugdegaard	274.
Frederiksgave	277.
Sagn om Frederiksgave	280.
Glorup	280.
Broholm	283.
Gyldensteen, Bortsjørellen	289.
Hindsgavl	301.
Harritslevgaard	304.
Holckenhavn	309.
Sagn om Holckenhavn	312.
Holsteehuus	312.
Hvedholm	315.
Hverringe, Fru Ane	319.
Hvibilde, Bispen og Herremanden	326.
Kjørup, Claus Pødebuff og Fanden	328.
Kjærsgaard, Trolle og hendes Hund	331.
Langejød	336.
Lykkesholm, Hans Frost og Mettelille	339.
Natkebølle, Fruen med de 15 Børn	343.
Nislevgaard, Gjengangeren	345.
Ravnholt, Henrik Holck	346.
Rugaard	350.
Rygaard, Christopher Urne	370.
Rødkilde	375.
Sanderumgaard	376.
Sandholt, Spøgelset	381.

	Pag.
Stovsbo, Crucifixet	391.
Søbo, Lindormen	399.
Søbysøgaard	401.
Wedellsborg	403.
Veirupgaard	409.
Røngeborgen Ortil	413.

Mindeværdige Steder.

Valnatøes Høi	416.
Vissenbjerg, Røverbakken	420.
Ørnebjerg	424.
Lyø	425.

Langeland.

Rudkjøbing	428.
Tranekjær Slot	429.
Steenøgaard	432.
Rebergaard	438.
Taastrup eller Thorseng	439.
Valdemars Slot	440.
Samsø	446.
Sprogø	447.

